

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav českých dějin

české dějiny – historické vědy

Petra Mašitová

**Pozůstalostní inventáře raně novověké šlechty v opavském a
krnovském knížectví jako pramen k dějinám každodennosti
(1650-1740)**

**Inventories of inheritance of the early modern period nobility in
the Principate of Opava and Krnov as a source of history of
every-dayness (1650-1740)**

Vedoucí práce: prof. PhDr. Jaroslav Čechura, DrSc.

2006

Prohlašuji, že jsem disertační práci vykonala samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.

Mgr. Petra Mašíková

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala všem, kteří mi v době tvorby této práce poskytli svou radu a pomoc. Můj dík patří především prof. PhDr. Jaroslavu Čechurovi, DrSc. za laskavé a trpělivé vedení této práce, doc. PhDr. Radku Fukalovi, PhD. a Mgr. Jiřímu Stiborovi, PhD. za cenné připomínky. Zároveň děkuji všem pracovníkům Zemského archivu v Opavě. V neposlední řadě děkuji své rodině.

P. M.

Obsah

Úvod	5-11
1. Rozbor literatury a pramenné báze	12-31
2. Metodologická východiska práce	32-36
3. Popis procesu vzniku pozůstalostních inventářů	37-41
4. Úvod do problematiky raně novověkých dějin Slezska	42-51
5. Charakteristika jednotlivých osobností (rodů)	52-71
6. Každodennost na sídlech hornoslezské šlechty v raném novověku (Analýza pozůstalostních inventářů)	72-203
6.1. Šlechtická sídla	72-141
6.1.1. Exteriéry a interiéry venkovských sídel	72-129
6.1.2. Opava jako rezidenční město hornoslezské šlechty	129-138
6.1.3. Aristokratická rezidenční síť	139-141
6.2. Osobní předměty aristokratů	142-175
6.2.1. Oblečení a oděvní doplňky	142-154
6.2.2. Cennosti (šperky, předměty denní hygieny, nádobí a náčiní z drahých kovů)	154-161
6.2.3. Zbraně a „koňské věci“	161-165
6.2.4. Knihovny	166-175
6.3. Zámecké „archivy“ písemností	176-203
6.3.1. Hospodářské písemnosti	177-193
6.3.2. Rodinné (rodové) spisy	193-199
6.3.3. Ostatní	200-203
Závěr	204-208
Summary	209-210
Seznam pramenů a literatury	211-252
Seznam použitých zkratek	253
Seznam příloh	254-256
Přílohy	

Úvod

Raný novověk představuje v evropských dějinách zhruba třísetleté období od 15. do 18. století. Pochopitelně jakákoli periodizace dějinného vývoje je vždy určitou dodatečnou myšlenkovou konstrukcí, která vychází z potřeby nějakým způsobem vymezit předmět zájmu daného vědce-historika. Skutečnosti se však může jen přibližovat. Počátek ani konec historické epochy nelze vymezit jedním rokem, navíc se v různých regionech ony „zlomové“ roky mohou i podstatně lišit.

(Západo)evropská historiografie tradičně označuje za počátek raného novověku několik významných letopočtů – rok 1453 (dobyty Konstantinopole Turky), rok 1492 (dobyty Granady a ukončení španělské reconquisty na Pyrenejském poloostrově a objevení Nového světa janovským mořeplavcem Kryštofem Kolumbem) či rok 1517 (Martin Luther přibil svých 95 tezí na dveře wittenberského kostela). Konec raného novověku se udává datem počátku Velké francouzské revoluce, tj. rokem 1789. České raněnovověké dějiny jsou obvykle ohraničovány roky 1526 a 1740, respektive 1780. V roce 1526 zemřel v tragické bitvě u Moháče mladý král Ludvík Jagellonský a na český trůn nastoupil Ferdinand I. Habsburský (manžel Ludvíkovy sestry Anny). V roce 1740 zemřel poslední mužský člen habsburské dynastie Karel VI. a českou a uherskou královskou korunu získala jeho dcera Marie Terezie (manžel František Štěpán Lotrinský). V prvních letech musela čelit soustředěné opozici evropských panovníků a své dědictví uhájit v tzv. válkách o dědictví rakouské. Tento záměr se jí celkem zdařil, ztratila „pouze“ větší část slezského území, včetně hlavního města Vratislavi.

Období raného novověku může být charakterizováno jako přelomové v mnoha různých oblastech - z hlediska státního uspořádání představuje přechod od stavovské monarchie k absolutistickému zřízení, z náboženského hlediska přestává být katolicismus jediným univerzálním

náboženství, reformace přináší další možnosti v podobě různých protestantských vyznání, umělecká tvorba sleduje renesanční, manýristický, barokní a nakonec rokokový styl, v hospodářství nastává přechod od cechovní výroby k prvním manufakturám, které signalizují pozvolný nástup industrializace a kapitalismu (zprvu pouze ve Velké Británii a Francii). Šíření nových myšlenek, ať už humanistických, reformačních nebo protireformačních usnadňuje od poloviny 15. století vynález knihtisku.

Starší historiografie (od 19. století) nahlížela na dějiny, včetně dějin raného novověku, nejprve v intencích dějin politických a hospodářských, posléze z perspektivy dějin sociálních a kulturních.¹ Od 20. let 20. století, kdy vznikla francouzská škola *Annales*, nastává odklon od takto tradičně pojímaných dějin k dějinám mentalit (dějinám kolektivně sdílených postojů). Tato tendence se v historiografii prosadila zejména po druhé světové válce. Pro školu *Annales* je typická spolupráce s ostatními humanitními obory (například antropologie, sociologie, psychologie, etnologie) i s přírodovědnými disciplínami (geografie, statistika, demografie, klimatologie). Historici se zajímají o nová neotřelá témata (píší se dějiny pachů, snů, těla, smrti) a sledují vybrané jevy v kontextu celých staletí (jedná se o tzv. dějiny dlouhého trvání).²

¹ Srovnej blíže IGGERS, G. G. *Dějepisectví ve 20. století: od vědecké objektivity k postmoderní výzvě*. Praha, 2002.

² Pro školu *Annales* (název podle časopisu *Annales d'histoire, économique et sociale*) se postupně vžilo označení „nové dějepiscectví“ (viz studie v programovém sborníku *La Nouvelle Histoire* z roku 1988). Za její zakladatele lze považovat L. Febvra a M. Blocha, kteří od 20. let prosazovali interdisciplinární přístup a studium struktur v dějinách. V 60. letech se F. Braudel a jeho spolupracovníci začali zabývat dlouhodobými jevy, ekonomikou společnosti (materiální kulturou) a kolektivním vědomím (mentalitami). V současné době reprezentuje tento směr např. J. Le Goff a G. Duby. Nejen historici školy *Annales* se v posledních letech opět vrací k politickým dějinám, byť poučení zkušeností s „jiným“ čtením pramenů. Srovnej BURKE, P. *Francouzská revoluce v dějepiscectví. Škola Annales (1929-1989)*. Praha, 2004. O vlivu školy *Annales* na českou historiografii srovnej MAREK, J. Marc Bloch, Lucien Febvre, *Annales. DaS 6*, 1964, č. 7, s. 28-30; TÝŽ. Fernand Braudel v dějepiscectví naší doby. *DaS 11*, 1969, č. 3, s. 18-22; MAREK, J. - ŠMAHEL, F. Škola *Annales* v zrcadle českého dějepiscectví. *ČČH 97*, 1999, s. 1-18; SVATOŠ, M. Jacques Le Goff. *DaS 19*, 1997, č. 1, s. 55-56; VÁLKA, J. „Nové dějepiscectví“ a české dějiny. *ČMM 117*, 1998, s. 465-475. Srovnej ještě s marxistickým pojetím školy *Annales* v příspěvcích HOLZBACHOVÁ, I. Pierre Chaunu a krize západní společnosti. *SPFFBU, řada B-28*, 1981, s. 29-36; TÁŽ. Marc Bloch - historie jako skutečnost a jako věda. *ČsČH 30*, 1982, s.

Historii můžeme zkoumat různými metodami, k základním patří například komparace, použití modelů (typů), kvantitativní metody a tzv. sociální mikroskop. Historici k úvahám o minulosti užívají nejrůznější koncepty (či spíše metafory nebo nástroje), například sociální role, status, sociální mobilita, centrum a periferie, mentalita a ideologie, mecenášství a korupce, moc a třída.³

Téma předkládané disertační práce zní „*Pozůstalostní inventáře raně novověké šlechty v opavském a krnovském knížectví jako pramen k dějinám každodennosti (1650-1740)*“.

V úvodu bych ráda stručně vysvětlila některé základní pojmy. Prvním pojmem je pozůstalostní inventář, což je soupis pozůstalých věcí po zemřelém, pořízený v zájmu určitých osob (vdovy, sirotků, věřitelů), případně institucí (měst, církve), k tomu určenou komisí.⁴ Problematikou pozůstalostních inventářů se historici zabývají od konce 19. století, ale intenzivní a systematická pozornost je tomuto tématu věnována až od 90. let 20. století.⁵ Tento jev jednoznačně souvisí s uvolněním situace po „sametové revoluci“ a pádu „železné opony“ v roce 1989. V důsledku toho došlo k rozvíjení styků se zahraniční historiografií. V centru pozornosti badatelů opět stojí člověk a jeho prožívání světa.⁶ Pro takto pojatou historickou vědu je pozůstalostní inventář ideálním pramenem, protože v určitém smyslu stojí na pomezí památek písemných a hmotných.⁷ Je schopný podat pravdivé svědectví o světě ryze hmotných předmětů, které se

426-448; TÁŽ. *Společnost-dějiny-struktura*. Historický materialismus a škola Annales. Praha, 1988.

³ BURKE, P. *History and social theory*. Cambridge, 1992, s. 22an.

⁴ PEŠEK, J. *Pozůstalostní inventáře jako pramen poznání kultury každodenního života*. *OH 1*, 1991, s. 30-31. (dále jen PEŠEK, J. *Pozůstalostní inventáře*).

⁵ Viz údaje v kapitole č. 1 – Rozbor literatury a pramenné báze.

⁶ Srovnej MAREK, J. *Historie a postmoderna*. *ČČH 92*, 1994, s. 477-495; TŘEŠTÍK, D. *Konec paradigmatu? Poznámky k postmoderní situaci nejen v dějepisectví*. In: *K poctě Jaroslava Marka*. Sborník prací k 70. narozeninám prof. dr. Jaroslava Marka. Praha, 1996, s. 247-255.

⁷ Srovnej PEŠEK, J. *Pozůstalostní inventáře*, s. 30; KRZEMIŇSKA, B. *Písemné a hmotné prameny - historie a archeologie*. *ČsČH 10*, 1962, s. 367-376. Myšleno komplexně včetně památek ikonografických aj.

nám z důvodu přirozené změny a zániku věci nedochovaly do současnosti, a také může nepřímo informovat o sféře idejí.

Oblast kulturní historiografie, jejíž součástí je i výzkum každodennosti, nemá zcela přesně vymezený předmět bádání, protože zahrnuje značnou škálu otázek, problémů a postupů.⁸ Opírá se o teoretický základ společenských věd (filosofie, kulturní, sociální a historická antropologie, sociologie, etnografie či demografie)⁹ a věnuje se širokému spektru témat, k nimž patří například dějiny pohlaví („gender studies“), strachu, nemoci, rituálů a slavností, umění a sběratelství, katastrof, cestování aj. Součástí takového studia je i výzkum hmotné kultury v užším slova smyslu, tedy způsobů uspokojování základních materiálních potřeb (bydlení, strava, oblečení). Tento „svět věcí“ tvoří rámec, ve kterém se život lidí v minulosti odehrával. Poznání tohoto jejich světa je zásadním předpokladem pro řešení náročnějších badatelských úkolů.¹⁰ Pro účely této práce rozumím každodenností souhrn hmotných podmínek života, ovlivněných kulturními, sociálními, společenskými a mentálními faktory.¹¹ Je ale nutné si uvědomit, že každodennost v období raného novověku se lišila v jednotlivých

⁸ Srovnej např. DANIEL, U. *Kompendium Kulturgeschichte: Theorien, Praxis, Schlüsselwörter*. Frankfurt am Main, 2004; BURKE, P. *Variety kulturních dějin*. Brno, 2006.

⁹ Srovnej např. BOURDIEU, P. *Teorie jednání*. Praha, 1998; DÜLMEN, R. *Historická antropologie: vývoj, problémy, úkoly*. Praha, 2002.

¹⁰ Srovnej PETRÁŇ, J. a kol. *Dějiny hmotné kultury. II/1-2. Kultura každodenního života od 16. do 18. století, Praha, 1995-1997*; PLEVA, M. *Hmotná kultura moravské barokní šlechty ve světle pozůstalostních inventářů*. *Acta Musei Moraviae* 85, 2000, s. 131-155.

¹¹ NEUDERTO VÁ, M. *Domácnosti lounských měšťanů v předbělohorské době (Příspěvek ke studiu inventářů pozůstalosti)*. In: *Česká města v 16.-18. století*. Praha, 1991, s. 245-251; PETRÁŇOVÁ, L. *Kultura každodenního života. Společenské vědy ve škole. Časopis pro vyučování dějepisu a občanské nauce* 39, 1982-1983, č. 1-10, s. 27-31, 59-62, 89-92, 123-126, 157-159, 187-191, 217-220, 253-255, 285-287, 313-315; „*Hmotnou kulturou se přitom rozumí realita, kterou člověk kolem sebe vytvořil přeměnou přírodní danosti a budováním umělého prostředí. Historie hmotní kultury znamená v historikově podání popis setrvačné kulisy, pozadí, na němž se odvíjejí změny nesené časem. Jejím objektem je to, co existuje v čase dlouhého trvání, pomalých změn, co se z hlavního individuálního života zdá stálostí. Naopak duchovní kulturou se míní výtvořiny nesměřující k přetvoření přírodního stavu mimo člověka. Nikoli přírodního stavu vůbec, protože duchovní kultura je překonáváním přírody v člověku ... pole hmotné kultury (civilizace v užším smyslu) je disciplína, která se zabývá vztahy mezi lidskými výtvořiny v hmotném světě a působením činitelů, které dovolují ovládat či využívat přírodu...*“. MAREK, J. *Kultura jako téma a problém dějepisců*. *ČČH* 90, 1992, s. 493, 495.

společenských vrstvách.¹² Každodennost prožívanou v minulosti můžeme poznávat na základě hmotných pramenů jako takových, nebo zprostředkovaně pomocí písemných pramenů. Náš případ patří k druhé možnosti.

Předmětem předkládané disertační práce je všestranná (mikro)analýza a porovnání šlechtických pozůstalostních inventářů¹³ v počtu zhruba 20. Jedná se o pozůstalostní inventáře osob z rodů působících na území Horního Slezska - Bruntálských z Vrbna, Boků z Burgvic, Hodiců z Hodic, Eichendorfů, Vlčků z Dobré Zemice, Vaneckých z Jemničky, Rottemberků z Ketře, Želeckých z Počernic, Brixů z Moncle a Sedmoradských ze Sedmoradu. Inventáře byly pořizeny v období 1650-1740, spodní hranice se řídí koncem třicetileté války (opožděný odchod švédských posádek ze severomoravského a slezského regionu)¹⁴ a horní hranice koresponduje s rozdělením slezských knížectví po prohraných válkách o dědictví rakouské.¹⁵ Časové vymezení práce záměrně nerespektuje rok 1620, který je v české historiografii přespříliš zdůrazňován jako významný dějinný mezník.¹⁶ Z geografického hlediska se pohybujeme v oblasti dnešního českého Slezska, v historickém opavském a krnovském knížectví.

¹² Diferenciace mezi třídami, popřípadě společenskými skupinami, není výsadou jen raného novověku, ale týká se v podstatě celých dějin až do 20. století. Na prahu třetího tisíciletí můžeme konstatovat, že dochází ke stírání rozdílů mezi lidmi i regiony a k politováníhodné uniformitě na celém světě.

¹³ Srovnej „...Mikrohistorie je tedy založena na zmenšení měřítka výzkumu, používá mikroanalýzu a co nejdetailnější a nejúplnější studium pramenů. Jde o postižení každodenní skutečnosti jakoby pod zvětšovací sklem. Obrazně řečeno, jde o nahrazení pohledu teleskopem pohledem mikroskopem...“ ČECHURA, J. Mikrohistorie - nová perspektiva dějepisceví konce tisíciletí? *DaS* 16, 1994, s. 3; LEVI, G. On Microhistory. In: *New perspectives on historical writing*. (ed.) P. BURKE, Pennsylvania, 2001, s. 97-119.

¹⁴ Srovnej např. FUKALA, R. *Sen o odplatě: dramata třicetileté války*. Praha, 2005.

¹⁵ Srovnej např. ŽÁČEK, R. *Slezsko*. Praha, 2005.

¹⁶ Srovnej HOJDA, Z. „Idola“ barokního bádání aneb jak se vyhnout Skylle a neupadnout v osidla Charybdy. In: *Kultura baroka v Čechách a na Moravě*. (ed.) Z. HOJDA, Praha, 1992, s. 15-26; TÝŽ. Reflexe baroka mezi Skyllou a Charybdou - zamyšlení po deseti letech. In: *Barokní Praha - Barokní Čechie 1620-1740*. (edd.) O. FEJTOVÁ-V. LEDVINKA-J. PEŠEK-V. VLNAS, Praha, 2004, s. 1017-1024; PETRÁŇ, J. Bitva na Bílé hoře podle současného stavu bádání. *FHB* 8, 1985, s. 109-134; UHLÍŘ, D. *Černý den na Bílé hoře: 8. listopad 1620*. Brno, 1998.

Vzorek pozůstalostních inventářů byl volen tak, aby zahrnoval rozmanité typy aristokratických sídel (hlavní-vedlejší, venkovská-městská), ale také aby postihoval sociální diferenciaci sledovaných šlechticů a šlechtičen. Od bohatých šlechticů s politickým vlivem u císařského dvora (Jiří Štefan, hrabě z Vrbna a Bruntálu), po středně majetné s menšími ambicemi (Ferdinand Burkhart, svobodný pán z Eichendorfu, případně Arnošt Ferdinand, svobodný pán von Bock), až po nepřiliš majetné, zastávající pouze nižší funkce v zemském správním aparátu (Jan Bernard Brix z Moncle). Dělicí linie vede napříč mezi rody (Hodicové z Hodic).

Disertační práce bude členěna do šesti tematických celků: na úvod jsem zařadila rozbor literatury a pramenné báze, včetně metodologických východisek. Následuje obecná část, která se věnuje vzniku pozůstalostních inventářů a velmi stručnému nastínění problematiky dějin Slezska v období raného novověku. Dále bude provedena charakteristika jednotlivých osobností, respektive rodů, kterých se pozůstalostní inventáře týkají. Těžiště disertační práce by mělo být v samotné analýze, interpretaci a komparaci vybraných pozůstalostních inventářů. Příslušná kapitola bude rozdělena na tyto části - šlechtická sídla (exteriéry a interiéry venkovských sídel, včetně jejich hospodářského zázemí, Opava jako šlechtické rezidenční město a utváření aristokratické rezidenční sítě), osobní předměty zmíněných šlechticů (oblečení, cennosti, zbraně a „koňské věci“, knihy) a „archivy“ písemností. Z porovnání hmotného světa předmětů a sociálního zařazení šlechticů by měly vyplynout obecné rysy sdílené například všemi příslušníky aristokracie podunajské monarchie a případné specifické rysy šlechty v regionu Horního Slezska. Závěr bude věnován zhodnocení dosažených výsledků.

Sledované pozůstalostní inventáře představují pozoruhodný pramen, kterého se zatím využívalo pouze k získávání dílčích informací o jednotlivých sídlech nebo údajů genealogického charakteru, ale inventáře samy o sobě nebyly zkoumány komplexně. Cílem práce rozhodně není

neuváženě globalizovat, ale spíše přispět k poznání hmotné kultury všedního života na šlechtickém sídle v období raného novověku. Zvláště když se jedná, z hlediska dějin každodennosti, o nepříliš historicko-badatelsky zpracovaný region části bývalého rakouského Slezska. Toto opomíjení je zřejmé ve srovnání s dobře zdokumentovanou oblastí jižních Čech.

1. Rozbor literatury a pramenné báze

Předmětem této kapitoly je charakteristika použité odborné literatury a pramenné báze. Literaturu člením do šesti tématických skupin: 1. metodologická, 2. inspirativní,¹ 3. zabývající se životním stylem (každodenností a hmotnou kulturou) aristokratů v raném novověku, 4. týkající se dějin umění a sběratelstvím, 5. pojednávající o zpracování inventářů, a literaturu 6. k dějinám Slezska v období raného novověku.

K literatuře s obecným metodologickým zaměřením řadím práce významného německého sociologa Maxe Webera.² K tomuto okruhu patří i četné studie J. Horského, které se zabývají především Weberovou teorií ideálních typů a její aplikací na české dějepisné bádání.³ Na tomto místě chci také upozornit na objevnou studii M. Havelky o novokantovském pohledu na dílo M. Webera.⁴

Do druhého tématického okruhu zařazují starší i novější díla evropských a českých historiků a filosofů, která reflektují moderní trendy v historiografii, potažmo i ve filosofii. Jsou to studie vytvářené často na platformě fenoménu dějin (struktur) dlouhého trvání.⁵ Zabývají se dříve opomíjenými tématy s využitím netradičních pramenů, respektive s využitím tradičních pramenů netradičním způsobem. K těmto tématům patří například dějiny pohlaví („gender studies“), tj. dějiny žen, dětí a rodiny

¹ Termín použil BŮŽEK, V. Šlechta raného novověku v českém dějepisectví devadesátých let. *OH* 7, 1999, s. 19, pozn. č. 38.

² Např. WEBER, M. *Wirtschaft und Gesellschaft: Grundriss der verstehenden Soziologie. Studienausgabe.* (ed.) J. WINCKELMANN. Tübingen, 1980; TÝŽ. *Autorita, etika a společnost. (Pohled sociologa do dějin).* Praha, 1997; TÝŽ. *Sociologie náboženství.* (ed.) M. HAVELKA, Praha, 1998; TÝŽ. *Metodologie, sociologie a politika.* (ed.) M. HAVELKA, Praha, 1998.

³ Viz kapitola č. 2 – Metodologická východiska práce.

⁴ HAVELKA, M. Do jaké míry je možné číst Maxe Webera novokantovskými očima? *Sociologický časopis* 28, č. 6, 1992, s. 743-755.

⁵ Znamená to sledování určitého jevu a jeho proměn v čase, tímto způsobem se stírají uměle vytvořené konvenční mezníky (například rok 1453, respektive 1492 jako hranice mezi pozdním středověkem a raným novověkem). Tento přístup prosazuje francouzská škola Annales. Srovnej LE GOFF, J. *Středověká imaginace.* Praha, 1998, s. 32-38.

vůbec, v některých případech nazírané z feministické perspektivy,⁶ dějiny strachu⁷, dějiny nemoci⁸, vnímání krásy v dějinách⁹, vnímání času a prostoru¹⁰, dějiny slavností¹¹, dějiny katastrof¹², dějiny cestování¹³, dějiny

⁶ Např. BASTL, B. Mezi mocí a bezmocí (Úvahy o každodenním životě šlechticů raného novověku). *DaS* 16, 1994, s. 24-26; TÁŽ. *Tugend, Liebe, Ehe. Die adelige Frau in der Frühen Neuzeit*. Wien-Köln-Weimar, 2000; BOLOGNE, J.-C. *Svatby. Dějiny svatebních obřadů na Západě*. Praha, 1997; CARRIERE, J.-C.-VIGNE, D.-DAVIS, N. *Návrat pravého Sommersbyho*. Praha, 1998; DUBY, G. *Vznešené paní z 12. století*. I-III., Brno, 1997-1999; ENNENOVÁ, E. *Ženy ve středověku*. Praha, 2001; KELLY-GADOL, J. Měly ženy nějakou renesanci? In: *Divčí válka s ideologií. Klasické texty anglo-amerického feministického myšlení*. (ed.) L. OATES-INDRUCHOVÁ, Praha, 1998, s. 167-196; SULLEROTOVÁ, E. *Krise rodiny*. Praha, 1998; BŮŽEK, V. Těhotenství ve šlechtické domácnosti na prahu novověku. *Česko-slovenská historická ročenka 2001*, Brno, 2001, s. 169-178; TÝŽ. „Ty naděje budou každý čtyři neděle.“ Těhotenství očima šlechty na prahu novověku. *DaS* 23, 2001, č. 3, s. 8-13; TÝŽ. Muž, žena a děti v aristokratické rodině na prahu novověku. In: *Eva nejen v ráji. Žena v Čechách od středověku do 19. století*. (ed.) M. LENDEROVÁ, Praha, 2002, s. 45-66; JANÁČEK, J. *Ženy české renesance*. Praha, 1987; LENDEROVÁ, M. Gender history v českých zemích. *Česko-slovenská historická ročenka 2001*, Brno, 2001, s. 139-147; NEUDORFLOVÁ, M. L. *České ženy v 19. století. Úsilí a sny, úspěchy i zklamání na cestě k emancipaci*. Praha, 1999; PEŠKOVÁ, J. Proč právě ženy? *DP* 8, 1996, s. 13-19. Srovnej také příspěvky v sekci Bádají ženy jinak? In: *Práce z dějin vědy 3, Semináře Výzkumného centra pro dějiny vědy z let 2000-2001*, Praha, 2002.

⁷ DELUMEAU, J. *Strach na Západě ve 14.-18. století*. I-II., Praha, 1997-1999.

⁸ KNOZ, T. „...s pomocí Boží dosti mírně se mám...“ Zdraví a nemoci Karla st. ze Žerotína. *Acta Musei Moraviae* 82, 1997, s. 183-199.

⁹ ECO, U. *Umění a krása ve středověké estetice*. Praha, 1998.

¹⁰ GUREVIČ, A. J. *Kategorie středověké kultury*. Praha, 1978; BŮŽEK, V. „A tak jsem tam dlouho zdržován byl...“ (Čas v životě předbělohorských rytířů). *DaS* 15, 1993, č. 3, s. 26-30; PEŠEK, J. Hora ruit – hodiny v pražských měšťanských interiérech okolo roku 1600. In: *Husitství-reformace-renaissance*. III. Sborník k 60. narozeninám Františka Šmahela. (edd.) J. PÁNEK–M. POLÍVKA–N. REJCHRTOVÁ. Praha, 1994, s. 871-883.

¹¹ Např. VÁLKA, J. Baroko na Moravě a jeho kultura. *Historická Olomouc a její současné problémy* 5, Olomouc, 1985, s. 123-132; Zvláště pak příspěvky vzešlé z pragensiální konference a uveřejněné ve sborníku *Pražské slavnosti a velké výstavy*. (edd.) J. PEŠEK–V. LEDVINKA, *DP* 12, 1995. Upozorňuji především na studie PEŠEK, J. Slavnost jako téma dějepisného zkoumání. *TAMTÉŽ*, s. 7-27; PEŠKOVÁ, J. Každodennost a svátek – Filosofický rozměr festivity. *TAMTÉŽ*, s. 29-31. Ve sborníku jsou uvedeny i odkazy na další literaturu. Také sborník *Slavnosti a zábavy na dvorech a v rezidenčních městech raného novověku*. (edd.) V. BŮŽEK - P. KRÁL, *OH* 8, České Budějovice, 2000. Velmi inspirativní je např. VÁLKA, J. Homo festivans. *TAMTÉŽ*, s. 5-19.

¹² VOCELKA, K. Zemětřesení jako historické téma. *DaS* 17, 1995, č. 1, s. 2-5; *Ponižení a odstrčení. Město versus katastrofy*. (edd.) J. PEŠEK–V. LEDVINKA, *DP* 16, 1998. Zvláště studie PEŠEK, J. Katastrofa jako dějepisné téma. *TAMTÉŽ*, s. 133-139.

¹³ PÁNEK, J. Čeští cestovatelé v renesanční Evropě (Cestování jako činitel kulturní a politické integrace). *ČČH* 88, 1990, s. 661-682; TÝŽ. Renesanční Itálie jako předmět zájmu českých cestovatelů (Příspěvek k problému renesance v českých zemích). In: *In memoriam Josefa Macka (1922-1991)*. Uspořádali M. POLÍVKA–F. ŠMAHEL, Praha, 1996, s. 245-258; *Cesty a cestování v životě společnosti*. *Acta Universitatis Purkynianae. Philosophica et historica* III. *Studia historica* II., (edd.) L. BOBKOVÁ–M. NEUDERTOVÁ, Ústí nad Labem, 1995.

mentalit¹⁴ a mnohé další.

Dějiny každodennosti a hmotné kultury, jejichž literaturou se zabývám níže, jsou určitým předstupněm pro obecněji formulované dějiny aristokratických, respektive panovnických rezidencí a dvorů¹⁵ a samozřejmě také pro dějiny raně novověké šlechty.¹⁶ Každodennost se od přelomu 80. a 90. let 20. století stala velmi frekventovaným předmětem zájmu historického bádání. Samozřejmě i v předcházejícím období lze sledovat

¹⁴ BŮŽEK, V. „Dobré přátelství“ v listech Pětipeských z Chýš na sklonku předbělohorské doby. *Porta Bohemica 1. Sborník historických prací*, 2001, s. 27-42; TÝŽ. „Páni a přátelé“ v myšlení a každodenním životě české a moravské šlechty na prahu novověku. *ČCH 100*, 2002, č. 2, s. 229-264; KOSTLÁN, A. Vliv třicetileté války na vznik a utváření barokní mentality v českých zemích. In: *La Nuova rivista di Praga–Nový italský časopis v Praze*, č. 1-2, 1999-2000, s. 45-47; KUBEŠ, J. Vilém Slavata a jeho hejtmané. K anatomii prestiže raně novověké šlechty. *HO 12*, 2001, č. 3-4, s. 70-75; MIKULEC, J. Sedlák očima české barokní společnosti. *DaS 17*, 1995, č. 4, s. 15-19; PÁNEK, J. Stát a středoevropská nadstátní organizace v myšlení šlechty na prahu novověku. *OH 10*, 2003, s. 33-48.

¹⁵ Zahraniční historiografie věnuje tomuto tématu velkou pozornost. Badatelským centrem pro problematiku rezidencí je Rezidenz-Kommision der Akademie der Wissenschaften in Göttingen v Kielu, publikující *Mitteilungen der Residenzen-Kommision der Akademie der Wissenschaften in Göttingen* a také sborníky vzešlé ze zasedání výše zmíněné Rezidenz-Kommision. Srovnej např. *Alltag bei Hofe: 3. Symposium der Residenzen-Kommision der Akademie der Wissenschaften in Göttingen, Ansbach 25. Februar bis 1. März 1992*. (ed.) W. PARAVICINI, Sigmaringen, 1995; *Zeremoniell und Raum: 4. Symposium der Residenzen-Kommision der Akademie der Wissenschaften in Göttingen*. (ed.) W. PARAVICINI, Sigmaringen, 1997; *Das Frauenzimmer: Die Frau bei Hofe Spätmittelalter und früher Neuzeit: Symposium der Residenzen-Kommision der Akademie der Wissenschaften in Göttingen*. (ed.) J. HIRSCHBIEGEL-W. PARAVICINI, Stuttgart, 2000. S činností komise je možné se seznámit i na jejich internetových stránkách <http://resikom.adw-goettingen.gwdg.de/index.php> (k 30. 6. 2006). Pro české prostředí srovnej *Aristokratické rezidence a dvory v raném novověku*. (edd.) V. BŮŽEK - V. LEDVINKA, OH 7, České Budějovice, 1999; *Šlechta v habsburské monarchii a císařský dvůr (1526-1740)*. (edd.) V. BŮŽEK-P. KRÁL, OH 10, České Budějovice, 2003. Nejnověji *Korunní země v dějinách českého státu. III. Rezidence a správní sídla a zemích České koruny ve 14.-17. století. Kolokvium uskutečněné ve dnech 29.-31. 3. 2006 v Clam-Gallasově paláci v Praze* (sborník v tisku).

¹⁶ Četná zahraniční literatura výběrově: *Adel im Wandel. Politik-Kultur-Konfession 1500-1700*. Wien, 1990; ENDRES, R. *Adel in der Frühen Neuzeit*. München, 1993; DEWALD, J. *The European Nobility 1400-1800*. Cambridge, 1996; ASCH, R. G. (Hg.) *Der europäische Adel im Ancien Régime. Von der Krise der ständischen Monarchien bis zur Revolution (ca. 1600-1789)*. Köln-Weimar-Wien, 2001; TÝŽ. *Nobilities in transition 1550-1700: courtiers and rebels in Britain and Europe*. London-New York-Sydney, 2003. Srovnej PÁNEK, J. Šlechta v raně novověké Evropě z pohledu českého a evropského bádání. *OH 5*, 1996, s. 19-45; BŮŽEK, V.-HRDLÍČKA, J.-KRÁL, P.-VYBÍRAL, Z. Šlechta raného novověku v historickoantropologických proudech současné evropské historiografie. *ČMM 122*, 2003, s. 375-409. Pro české prostředí např. BŮŽEK, V.-HRDLÍČKA, J.-KRÁL, P.-VYBÍRAL, Z. *Věk urozených. Šlechta v českých zemích na prahu novověku*. Praha-Litomyšl, 2002; MAŤA, P. *Svět české aristokracie (1500-1700)*. Praha, 2004.

první pokusy o řešení tohoto problému. V této souvislosti nelze nepřipomenout zakladatelský počín Z. Wintera¹⁷ a Č. Zíbrta¹⁸ z přelomu 19. a 20. století. Je možné říci, že o každodennost, jako o součást hospodářských a sociálních dějin, se zajímalo od počátku 20. století více historiků. Například J. Pekař a jeho brilantní mikroanalýza poměrů (hospodářských, společenských, náboženských a politických) na kosteckém panství,¹⁹ dále K. Krofta,²⁰ J. Salaba²¹ a F. Hrubý²². Okolo poloviny století se tímto tématem zabývali například F. Matějek,²³ A. Míka²⁴ nebo J. Válka²⁵. Dnes se hospodářskému zázemí aristokracie věnují J. Čechura,²⁶ V.

¹⁷ WINTER, Z. *Šat, strava a lékař v XV. a XVI. věku*. Praha, 1913; TÝŽ. *Kuchyně a stůl našich předků*. Ličení dějepisné ze XVI. století. Praha, 1892; TÝŽ. *Kulturní obraz českých měst*. I.-II., Praha, 1890-1892; TÝŽ. *Život církevní v Čechách*. Kulturně-historický obraz z XV. a XVI. století. I.-II., Praha, 1895-1896. O něm BLŮML, J. Zikmund Winter a česká kulturní historie. *OH 1*, 1991, s. 179-197.

¹⁸ ZÍBRT, Č. *Kulturní historie. Její vznik, rozvoj a posavadní literatura cizí i česká*. Praha, 1892; TÝŽ. *Dějiny kroje v zemích českých od dob nejstarších až po války husitské*. Praha, 1892; TÝŽ. *Jak se ličily staročeské panny a paní*. Praha, 1888; TÝŽ. *Poctivé mravy při jídle a pití*. Praha, 1890. O něm BLŮML, J. Čeněk Zíbrt jako profesor všeobecné kulturní historie na pražské univerzitě. K 100. výročí zahájení přednášek o všeobecné kulturní historii na filozofické fakultě v Praze. *JSH 62*, 1993, s. 142-167; TÝŽ. Kulturní historie v pojetí Čeňka Zíbrta. In: *10 let kulturní historie v Historickém ústavu Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích*. (ed.) D. BLŮMLOVÁ, Pelhřimov, 2001, s. 29-50.

¹⁹ PEKAŘ, J. *Kniha o Kostí. Kus české historie*. I.-II., Praha, 1935. Srovnej Josef Pekař: *příběh Knihy o Kostí*. (edd.) J. ČECHURA-J. ČECHUROVÁ, Praha, 2005.

²⁰ KROFTA, K. *Přehled dějin selského stavu v Čechách a na Moravě*. Praha, 1920.

²¹ SALABA, J. *Boj pudy s kapitálem. Příspěvek k dějinám hospodářské správovery a politiky Čech*. Praha, 1922.

²² HRUBÝ, F. Z hospodářských převratů českých století 15. a 16. *ČČH 30*, 1924, s. 205-236, 433-449.

²³ MATĚJEK, F. *Feudální velkostatek na Moravě s přihlédnutím k přilehlému území Slezska a Polska*. Studie o proměnách na feudálním velkostatku v druhé polovině 15. a v první polovině 16. století. Praha, 1959. O něm KNOZ, T. František Matějek zemřel. *ČMM 116*, 1997, s. 551-556.

²⁴ MÍKA, A. Feudální velkostatek v jižních Čechách. (XIV.-XVI. století). *SH 1*, 1953, s. 122-213; TÝŽ. *Nástin vývoje zemědělské výroby v českých zemích v epoše feudalismu*. Praha, 1960.

²⁵ VÁLKA, J. *Hospodářská politika feudálního velkostatku na předbělohorské Moravě*. Praha, 1962.

²⁶ ČECHURA, J. *Dominium Smiřických – protokapitalistický podnikatelský velkostatek předbělohorských Čech*. *ČČH 90*, 1992, s. 507-536; TÝŽ. *Hluboká za pánů z Hradce: vznik podnikatelského velkostatku*. *SNM, řada A – historie*, Praha, 1994; TÝŽ. *Podnikání evropské šlechty v 16. století*. *Hospodářské dějiny 21*, 1995, s. 9-28; TÝŽ. *Adelige Grundherrn als Unternehmer. Zur Struktur südböhmischer Dominien vor 1620*. München-Wien, 2000; TÝŽ. Alena Roupovská – Polyxena Lobkovická: poučná historie jednoho dluhu. *Porta Bohemica 3*, Litoměřice, 2005, s. 261-291; TÝŽ. *Žena a peníze ve zlomových časech: Anna Saloména Harantová-Černínová*. *ČNM-řada historická 174*, 2005, č. 3-4, s.

Bůžek²⁷ a V. Ledvinka²⁸. V současné době se studiem dějin každodennosti zabývá celá řada renomovaných historiků, popřípadě historických škol. Ráda bych na tomto čelném místě připomněla základní dílo vzniklé za redakce Josefa Petráně *Dějiny hmotné kultury*.²⁹ Na výzkumu dějin hmotné kultury raného novověku se významně podílí jihočeská škola Václava Bůžka.³⁰ Jedná se především o jeho spolupracovníky³¹ a absolventy, případně studenty Historického ústavu Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích³², která se zabývá regionem jižních Čech, tj. tamními rozsáhlými dominiemi pánů z Rožmberka a z Hradce, ale i dědici jejich odkazu Švamberky a Slavaty. Mám na mysli především tyto historiky: J. Hrdličku,³³ P. Krále,³⁴ Z. Vybírala,³⁵ A. Stejskala,³⁶ M. Ryantovou,³⁷ M. Markovou-

150-190.

²⁷ BŮŽEK, V. *Úvěrové podnikání nižší šlechty v předbělohorských Čechách*. Praha, 1989.

²⁸ LEDVINKA, V. Rozmach feudálního velkostatku, jeho strukturální proměny a role v ekonomice Českých zemí v předbělohorském období. *FHB 11*, 1987, s. 103-132. Poměrně podrobně i s odkazy na další literaturu k hospodářským a sociálním dějinám CHOCHOLÁČ, B. *Selské peníze. (Sonda do finančního hospodaření poddaných na západní Moravě koncem 16. a v 17. století)*. Brno, 1999, zvláště s. 11-28.

²⁹ PETRÁŇ, J. *Dějiny hmotné kultury*. I./1-2, Praha, 1985; II./1, Praha, 1995; II./2, Praha, 1997.

³⁰ V následujících odkazech se snažím vždy uvést několik signifikantních prací daného historika, které by vhodně charakterizovaly okruh jeho badatelských zájmů. BŮŽEK, V. *Nižší šlechta v politickém systému a kultuře předbělohorských Čech*. Praha, 1996; TÝŽ. Aristokratický dvůr a rezidenční město (Český Krumlov mezi 16. až 18. stoletím). *OH 5*, 1996, s. 365-397.

³¹ Ne všichni působí v Českých Budějovicích.

³² O jihočeské historické škole srovnej *10 let kulturní historie v Historickém ústavu Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích*. (ed.) D. BLŮMLOVÁ, Pelhřimov, 2001.

³³ HRDLIČKA, J. Nově objevený inventář renesančních interiérů zámku v Telči z roku 1589. *JSH 63*, 1994, s. 178-184; TÝŽ. Rituál stolování na raně novověkých aristokratických dvorech v českých zemích. *OH 7*, 1999, s. 619-653; TÝŽ. Potraviny, stolování a jídelníček na raně novověkých aristokratických dvorech (Ke stavu a perspektivám výzkumu každodenní kultury). *ČČH 98*, 2000, s. 18-47; TÝŽ. *Hodovní stůl a dvorská společnost. Strava na aristokratických dvorech v českých zemích (1550-1650)*. České Budějovice, 2000.

³⁴ KRÁL, P. Český Krumlov za habsburské komorní správy (Každodenní život v českokrumlovské zámecké rezidenci mezi léty 1602 až 1622). *OH 5*, 1996, s. 398-421; TÝŽ. *Mezi životem a smrtí: testamenty české šlechty v letech 1550-1650*. České Budějovice, 2002.

³⁵ VYBÍRAL, Z. Politická kultura stavovské Moravy. *Studia Comeniana et historica 71-72*, 2004, s. 16-28; TÝŽ. *Politická komunikace aristokratické společnosti českých zemí na počátku novověku*. České Budějovice, 2005.

³⁶ STEJSKAL, A. Slavnosti a politika. „Čechové“ v Římě na prahu 17. století. *Výběr: časopis pro historii a vlastivědu jižních Čech 37*, 2000, č. 2, s. 82-96; TÝŽ. *Deníky nebo*

Hrdličkovou,³⁸ M. Hlinomaze³⁹ a P. Marka.⁴⁰

Výzkumu se zásadním způsobem účastní i okruh severočeských historiků původně soustředěný původně kolem Lenky Bobkové⁴¹ na Pedagogické fakultě Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem.⁴² Jedná se kromě jiných o M. Hrubou-Neudertovou,⁴³ K. Kaiserovou⁴⁴ a dnes již bohužel zesnulého P. Jančárka.⁴⁵ Zde se v minulosti rozkládala dominia rodu Salhausenů, Redernů, Lobkoviců aj. Nelze zapomínat na výzkum fenoménu tzv. kultur na hranici, kterým se zabývají jihočeští (hranice česko-moravsko-rakouská) i severočeští historici (hranice česko-saská).⁴⁶

úřednické zápisníky? (Studie k problematice funkce a používání tištěných kalendářů z doby posledních Rožmberků). *Archivum Trebonense* 2002, s. 116-151.

³⁷ RYANTOVÁ, M. Polyxena z Lobkovic a její hospodářská činnost. In: *Pernštejnové v českých dějinách*. Sborník příspěvků z konference konané 8.-9. 9. 1993 v Pardubicích. (ed.) P. VOREL, Pardubice, 1995, s. 105-114; TÁŽ. Odraz dvorského prostředí ve šlechtických památkách raného novověku. *OH* 10, 2003, s. 355-369.

³⁸ MARKOVÁ-HRDLÍČKOVÁ, M. Móda na dvoře pánů z Hradce. *OH* 6, 1996, s. 319-347.

³⁹ HLINOMAZ, M. K pohřbům barokních velmožů. *OH* 5, 1996, s. 531-534.

⁴⁰ MAREK, P. Matka a syn. In: *Česko-slovenská historická ročenka 2001*, Brno, 2001, s. 195-202; TÝŽ. (ed.) *Svědectví o ztrátě starého světa. Manželská korespondence Zdeňka Vojtěcha Popela z Lobkovic a Polyxeny Lobkovicové z Pernštejna*. Prameny k českým dějinám 16.-18. století. České Budějovice, 2005.

⁴¹ BOBKOVÁ, L. Rezidence pánů ze Salhausenu v Benešově nad Ploučnicí (Příspěvek k podílu saské šlechty na kulturním obraze severozápadních Čech doby předbělohorské). In: *Měšťané, šlechta a duchovenstvo v rezidenčních městech raného novověku (16.-18. století)*. Prostějov, 1997, s. 428-446; TÁŽ. Rezidenční představy pánů ze Salhausenu v severozápadních Čechách. *OH* 7, 1999, s. 251-273.

⁴² L. Bobková působí na Ústavu českých dějin Filosofické fakulty Univerzity Karlovy. Výsledky studia pozůstalostních inventářů a testamentů pro severočeská města a okolní šlechtu, včetně soupisu diplomových prací s raně novověkou tematikou byly publikovány v *Města severozápadních Čech v raném novověku*. (ed.) M. HRUBÁ, Ústí nad Labem, 2000.

⁴³ HRUBÁ-NEUDERTOVI, M. Život předbělohorské šlechty na Lounsku z pohledu pramenů městské proveniencce. *Život na šlechtickém sídle v XVI.-XVIII. století*. (ed.) L. BOBKOVÁ, Acta Universitatis Purkynianae. Philosophica et historica I. Studia historica I. Ústí nad Labem, 1992, s. 65-73; TÁŽ. Dvě lobkovické rezidence na sklonku 16. století. In: *Měšťané, šlechta a duchovenstvo v rezidenčních městech raného novověku (16.-18. století)*. Prostějov, 1997, s. 149-165.

⁴⁴ KAISEROVÁ, K. Život na saském dvoře koncem 16. a začátkem 17. století. In: *Život na šlechtickém sídle v XVI.-XVIII. století*. Acta Universitatis Purkynianae. Philosophica et historica I. Studia historica I., (ed.) L. BOBKOVÁ, Ústí nad Labem, 1992, s. 114-120.

⁴⁵ JANČÁREK, P. Příspěvek ke studiu demografického vývoje českého Krušnohoří v předbělohorské době. *FHB* 11, 1987, s. 233-263; TÝŽ. Císaři v báňských městech českého Krušnohoří v polovině 17. století. *Historický sborník II. Z minulosti Ústecka*, 1988, s. 27-32. Srovnej HOUFKOVÁ, H. Bibliografie prací doc. PhDr. Petra Jančárka, CSc. *Ústecký sborník historický 2000*, Ústí nad Labem, 2000, s. 15-20.

⁴⁶ Srovnej BŮŽEK, V. Prameny k českým šlechtickým dějinám 16. a první poloviny 17.

Další historici zabývající se tímto tématem působí na mnoha jiných místech České republiky, například v Praze, Brně nebo Pardubicích. Jedná se o tyto historiky: V. Ledvinku,⁴⁷ M. Koldinskou,⁴⁸ P. Maťu,⁴⁹ P. Čorneje,⁵⁰ J. Peška,⁵¹ J. Pánka,⁵² Z. Hojdu,⁵³ P. Vorla,⁵⁴ J. Kubeše,⁵⁵ J.

století v Rodinném archivu Starhemberg-Reideggü. *AC* 43, 1993, s. 22-31; TÝŽ. Region na hranici (Střet národních a „kosmopolitních“ rysů na česko-rakouské hranici v raném novověku). In: *VII. sjezd českých historiků*, 24.-26. 9. 1993 v Praze, Praha, 1994, s. 183-190; BŮŽEK, V.-BLÜML, J. Spojující a rozdělující na hranici – Verbindendes und Trennendes an der Grenze. *ČCH* 89, 1991, s. 864-866; *Kultury na hranici/Kulturen an der Grenze. Jižní Čechy-Jižní Morava-Waldviertel-Weinviertel.* (edd.) A. KOMLOSYOVÁ-V. BŮŽEK-F. SVÁTEK, Vídeň, 1995; *Spojující a rozdělující na hranici.* (ed.) V. BŮŽEK, OH 2, České Budějovice, 1992.

⁴⁷ LEDVINKA, V. Šlechtická svatba v Praze roku 1579 (K charakteristice aristokratických slavností české renesance). *DP* 12, 1995, s. 105-113; TÝŽ. Rezidence feudálního velmože v předbělohorské Praze (Pražské sídlo pánů z Hradce v druhé polovině 16. století). *DP* 9, č. 1, 1991, s. 113-130; TÝŽ. Dobové ocenění a realita příměstského hospodářství příslušníků nejvyšší aristokracie v okolí Prahy na sklonku 16. století. In: *Vlast a rodný kraj v díle historika. Sborník prací věnovaný prof. Josefu Petráňovi.* (ed.) J. PÁNEK, Praha, 2004, s. 285-304.

⁴⁸ KOLDINSKÁ, M. Pražská a vídeňská každodennost za třicetileté války očima nejvyššího purkrabího. *OH* 7, 1999, s. 559-574; TÁŽ. Svět Adama mladšího z Valdštejna optikou jeho deníků (Příspěvek ke každodennosti a mentalitě renesančního aristokrata). *FHB* 18, 1997, s. 121-142; TÁŽ. *Každodennost renesančního aristokrata.* Praha-Litomyšl, 2001; TÁŽ. Norma nebo ideál? Obraz vrchnosti a poddaných ve světle vrchnostenských instrukcí 16. a počátku 17. století. In: *Historik zapomenutých dějin. Sborník příspěvků věnovaných prof. dr. Eduardu Maurovi.* (edd.) M. KOLDINSKÁ-A. VELKOVÁ, Praha, 2003, s. 189-197.

⁴⁹ MAŤA, P. Nejstarší české a moravské deníky (Kultura každodenního života v raném novověku a některé nové perspektivní prameny). *FHB* 18, 1997, s. 99-120; *Deník rudolfinského dvořana. Adam mladší z Valdštejna 1602-1633.* (edd.) M. KOLDINSKÁ-P. MAŤA, Praha, 1997; TÝŽ. Zrození tradice (Slavatovské vyústění rožmberského a hradeckého odkazu). *OH* 6, 1998, s. 513-552; TÝŽ. Karneval v životě a myšlení raně novověké šlechty. *OH* 8, 2000, s. 163-189; TÝŽ. Polyxena Lobkovická z Pernštejna na cestě do barokního nebe (K projevům karmelitánské zbožnosti v českých zemích). In: *Vlast a rodný kraj v díle historika. Sborník prací věnovaný prof. Josefu Petráňovi.* (ed.) J. PÁNEK, Praha, 2004, s. 387-406.

⁵⁰ ČORNEJ, P. K otázce životního stylu nižší šlechty před Bílou horou. *SSH* 15, 1980, s. 125-142.

⁵¹ PEŠEK, J. Výtvarná díla s náboženskou tematikou v pražských předbělohorských interiérech. *Umění* 30, 1982, s. 263-267; TÝŽ. Veduty v pražských interiérech doby předbělohorské. *Umění* 31, 1983, s. 521-522; TÝŽ. Pozůstalostní inventáře jako pramen poznání kultury každodenního života. *OH* 1, 1991, s. 30-42; TÝŽ. Obrazy a grafiky a jejich majitelé v předbělohorské Praze. *Umění* 39, 1991, s. 369-383; TÝŽ. *Měšťanská vzdělanost a kultura v předbělohorských Čechách 1547-1620 (Všední dny kulturního života).* Praha, 1993.

⁵² PÁNEK, J. *Stavovská opozice a její zápas s Habsburky 1547-1577.* Praha, 1982; TÝŽ. *Výprava české šlechty do Itálie v letech 1551-1552.* Praha, 1987; TÝŽ. *Poslední Rožmberkové. Velmoži české renesance.* Praha, 1989; TÝŽ. Česká a moravská šlechta v počátcích habsburské monarchie. *DaS* 12, 1990, č. 3, s. 26-33; TÝŽ. Česká a moravská aristokracie v době Adama II. z Hradce. *OH* 6, 1998, s. 77-90; TÝŽ. Divadelní představení

Válku,⁵⁶ T. Knoze,⁵⁷ M. Plevu⁵⁸ a již zesnulého J. Polišínského.⁵⁹ Výše zmínění autoři se zabývají mnoha různými aspekty šlechtické každodennosti a výsledky svých výzkumů publikují kromě jiného na stránkách sborníků, často vzešlých z mono- i polytematických konferencí.

Na tomto místě bych ráda uvedla alespoň tyto základní publikace: *Opera historica*⁶⁰ a *Jihočeský sborník historický*, oba sborníky vycházejí

jako výraz sebeprezentace předbělohorského aristokrata (Vizualizace slova v Sarmacii Jana Zajíce z Házmburka). In: *Historik zapomenutých dějin*. Sborník příspěvků věnovaných prof. dr. Eduardu Maurovi. (edd.) M. KOLDINSKÁ-A. VELKOVÁ, Praha, 2003, s. 181-188.

⁵³ HOJDA, Z. „Idola“ barokního bádání aneb jak se vyhnout Skyle a neupadnou v osidla Charybdy. In: *Kultura baroka v Čechách a na Moravě*. (ed.) Z. HOJDA, Praha, 1992, s. 15-26; TÝŽ. Reprezentační výdaje a smrt. Barokní „pompa funeralis“ v Praze. *DP 12*, 1995, s. 117-126.

⁵⁴ VOREL, P. Dvory aristokratů v renesančních Čechách. *OH 3*, 1993, s. 137-154; TÝŽ. Pernštejská diplomacie v době stavovského povstání roku 1547 (edice listů Jaroslava z Pernštejna z února až června 1547). *VSH 3*, 1993, s. 231-372; TÝŽ. *Páni z Pernštejna. Vzestup a pád rodu zubří hlavy v dějinách Čech a Moravy*. Praha, 1999; TÝŽ. *Rezidenční vrchnostenská města v Čechách a na Moravě v 15.-17. století*. Pardubice, 2001.

⁵⁵ *Kryštof Václav z Nostic. Deník z cesty do Nizozemí v roce 1705*. (ed.) J. KUBEŠ, Praha, 2004; TÝŽ. Sidelní strategie knížat z Lobkovic ve Vídni v raném novověku (1624-1734). *Porta Bohemica 3*, Litoměřice, 2005, s. 86-119.

⁵⁶ VÁLKA, J. Politika a bezkonfesijní křesťanství Viléma a Jana z Pernštejna. In: *Pernštejnové v českých dějinách*. (ed.) P. VOREL, Pardubice, 1995, s. 173-186; TÝŽ. Homo festivans. *OH 8*, 2000, s. 5-19.

⁵⁷ KNOZ, T. Žerotín a Komenský – mecenáš a učenec. In: *J. A. Komenský a kultura jeho doby*. Sborník statí k 400. výročí narození J. A. Komenského. Brno, 1992, s. 39-48; TÝŽ. Karel st. ze Žerotína – Stavebník a jeho stavitelé. *Cour d'honneur 1998*, č. 1, s. 19-22.

⁵⁸ PLEVA, M. Hmotná kultura moravské barokní šlechty ve světle pozůstalostních inventářů. *Acta Musei Moraviae 85*, 2000, s. 131-155; TÝŽ. Knižní kultura moravského šlechtického rodu Petřvaldských z Petřvaldu v 17. a 18. století (Co přinesl archivní výzkum). In: *K výzkumu zámeckých, měštanských a církevních knihoven. „Čtenář a jeho knihovna“ Opera romanica 4*, (ed.) J. RADIMSKÁ, České Budějovice, 2003, s. 255-280.

⁵⁹ Bibliografie k dílu J. POLIŠÍNSKÉHO viz *Studie Muzea Kroměřížska*, 1990, s. 9-32; *Iberoamericana Pragensia*, 1995, s. 13-19.

⁶⁰ *Kultura každodenního života českých a moravských měst v předbělohorské době*. (ed.) V. BŮŽEK, OH 1, České Budějovice, 1991; *Spojující a rozdělující na hranici*. (ed.) V. BŮŽEK, OH 2, České Budějovice, 1992; *Život na dvorech a v rezidenčních městech posledních Rožmberků*. (ed.) V. BŮŽEK, OH 3, České Budějovice, 1993; *Příspěvky ke každodenní kultuře novověku*. (ed.) V. BŮŽEK, OH 4, České Budějovice, 1995; *Život na dvorech barokní šlechty (1600-1750)*. (ed.) V. BŮŽEK, OH 5, České Budějovice, 1996; *Poslední páni z Hradce*. (ed.) V. BŮŽEK, OH 6, České Budějovice, 1998; *Aristokratické rezidence a dvory v raném novověku*. (ed.) V. BŮŽEK-V. LEDVINKA, OH 7, České Budějovice, 1999; *Slavnosti a zábavy na dvorech a rezidenčních městech raného novověku*. (edd.) V. BŮŽEK-P. KRÁL, OH 8, České Budějovice, 2000; *Menschen-Handlungen-Strukturen. Historisch-anthropologische Zugangsweisen in den Geschichtswissenschaften*. (edd.) V. BŮŽEK-D. ŠTEFÁNKOVÁ, OH 9, České Budějovice, 2001; *Šlechta v habsburské monarchii a císařský dvůr (1526-1740)*. (edd.) BŮŽEK, V.-KRÁL, P. OH 10,

v Českých Budějovicích, dále *Documenta Pragensia*,⁶¹ sborník vydávaný archivem hlavního města Prahy, též sborník *Acta Universitatis Purkynianae* (řada *Studia historica*),⁶² vycházející v Ústí nad Labem a samozřejmě tradiční forum raně novověkých historiků - *Folia Historica Bohemica* vycházející v Praze. Ojedinele lze najít odborné články k tématu i ve všeobecněji zaměřených časopisech například v *Českém časopise historickém*, *Časopise pro dějiny venkova*, *Českém lidu*, *Časopise Společnosti přátel starožitností českých - Muzejní a vlastivědné práci*, *Pražském sborníku historickém* a ve *Středočeském sborníku historickém*.

Do čtvrtého tématického okruhu zahrnují literaturu týkající se obecně dějin umění 17. a 18. století, tj. období renesance, manýrismu a baroka, kde je třeba na prvním místě uvést dosud nepřekonané kompendium „*Dějiny českého výtvarného umění*“⁶³, které zahrnuje i statě věnované dějinám architektury, malířství a sochařství v severomoravsko-slezském regionu. Z autorů zabývajících se touto problematikou upozorňuji zejména na následující – F. Spurný⁶⁴, I. Krsek, Z. Kudělka⁶⁵, J. Kroupa⁶⁶, B. Samek⁶⁷, M. Plaček⁶⁸, O. Jakubec⁶⁹, R. Pavlíčková⁷⁰, D. Prix⁷¹, J. Olšovský,

České Budějovice, 2003.

⁶¹ Zejména *Šlechta a církev doby předbřlohorské do roku 1848*. (redd.) J. PEŠEK-V. LEDVINKA, DP 9/1-2, Praha, 1991; *Pražské slavnosti a velké výstavy*. (redd.) J. PEŠEK-V. LEDVINKA, DP 12, Praha, 1995; *Žena v dějinách Prahy*. (redd.) J. PEŠEK-V. LEDVINKA, DP 13, Praha, 1996; *Ponižení a odstrčení. Město versus katastrofy*. (redd.) J. PEŠEK-V. LEDVINKA, DP 16, Praha, 1998.

⁶² Zejména *Život na šlechtickém sídle v XVI.-XVIII. století*. *Acta Universitatis Purkynianae. Studia historica I.*, (ed.) L. BOBKOVÁ, Ústí nad Labem, 1992; *Cesty a cestování v životě společnosti*. *Acta Universitatis Purkynianae. Philosophica et historica II. Studia historica II.*, (ed.) L. BOBKOVÁ-M. NEUDERTOVÁ, Ústí nad Labem, 1995.

⁶³ *Dějiny českého výtvarného umění. Od počátku renesance do závěru baroka*. IV/1-2, Praha, 1989.

⁶⁴ SPURNÝ, F. a kol. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. II. Severní Morava, Praha, 1938.

⁶⁵ KRSEK, I.-KUDĚLKA, Z.-STEHLÍK, M.-VÁLKA, J. *Umění baroka na Moravě a ve Slezsku*. Praha, 1996.

⁶⁶ KROUPA, J. *Alchymie štěstí 1770-1810. Pozdní osvícenství a moravská společnost*. Brno, 1986.

⁶⁷ SAMEK, B. *Umělecké památky Moravy a Slezska*. I.-II., Praha, 1994, 1999.

⁶⁸ PLAČEK, M. *Hrady a zámky na Moravě a ve Slezsku*. Praha, 1996.

⁶⁹ JAKUBEC, O. *Kulturní prostředí a mecenáš olomouckých biskupů potridentské doby*. Umělecké objednávky biskupů v letech 1558-1598, jejich význam a funkce. Olomouc, 2003.

M. Schenková⁷² a B. Indra⁷³. O budování šlechtických knihoven, obrazáren, sbírek předmětů uměleckého řemesla, hudebnin aj. se ze starší generace historiků zajímal J. Salaba⁷⁴, J. Novák⁷⁵, R. Kuchynka⁷⁶, A. Breitenbacher⁷⁷, A. Matějček⁷⁸, O. J. Blažíček⁷⁹, L. Machytka⁸⁰, P. Preiss⁸¹ nebo C. Hálová-Jahodová⁸². V současnosti jsou tyto otázky předmětem zájmu L. Slavička (černínské, berkovské a nostické obrazárny a umělecké sbírky)⁸³ a V.

⁷⁰ PAVLÍČKOVÁ, R. *Sídla olomouckých biskupů*. Mecenáš a stavebník Karel z Liechtensteinu-Castelcornu (1664-1695). Olomouc, 2001.

⁷¹ KOUŘIL, P. – PRIX, D. – WIHODA, M. *Hrady českého Slezska*. Brno-Opava, 2000.

⁷² SCHENKOVÁ, M.-OLŠOVSKÝ, J. *Barokní malířství a sochařství v západní části českého Slezska*. Opava, 2001.

⁷³ INDRA, B. Opavští malíři od poloviny 16. do první poloviny 18. století. *ČSIZM-B* 29, 1980, s. 61-80.

⁷⁴ SALABA, J. Slavatovská obrazárna. *PAM* 17, 1896-1897, s. 709-718.

⁷⁵ NOVÁK, J. Soupis obrazů v zámku Lysé v letech 1723-33. *ČSPSC* 19, 1911, s. 89-98; TÝŽ. Soupis obrazů zámku VINOŘE v letech 1726-1767. *ČSPSC* 23, 1915, s. 29-32, 69-72; TÝŽ. Slavatové a umění výtvarné. *PAM* 29, 1917, s. 17-36; TÝŽ. Dějiny bývalé hr. Černínské obrazárny na Hradčanech. *PA* 27, 1915, s. 123-140; TÝŽ. Prameny ke studiu bývalé hr. Černínské obrazárny na Hradčanech. *PA* 27, 1915, s. 208-221.

⁷⁶ KUCHYNKA, R. Zprávy o umělcích v archivu jindřichohradeckém. *ČSPSC* 18, 1910, s. 24-27.

⁷⁷ BREITENBACHER, A. *Dějiny arcibiskupské obrazárny v Kroměříži*. I.-II., Kroměříž, 1925-1927; BREITENBACHER, A.-DOSTÁL, E. *Katalog arcibiskupské obrazárny v Kroměříži*. Kroměříž, 1930.

⁷⁸ MATĚJČEK, A. Zámecká obrazárna v Opočně. *Umění* 10, 1936, s. 13-36; TÝŽ. Petr Brandl jako malíř hrabat Černínů. *Umění* 11, 1938, s. 3-16.

⁷⁹ BLAŽÍČEK, O. J. *Mělnická zámecká obrazárna*. Praha, 1953; TÝŽ. *Rychnovská zámecká obrazárna*. Praha, 1956; TÝŽ. *Obrazárny státních zámků*. Praha, 1957.

⁸⁰ MACHYTKA, L. Obrazy v majetku Václava Vavřince Reinera. *Umění* 28, 1980, s. 169-170; TÝŽ. Vznik nostické obrazárny a její vývoj do zač. 19. století. *Umění* 31, 1983, s. 244-246; TÝŽ. K dějinám obrazárny olomouckých biskupů v 17. století. *Okresní archiv v Olomouci* 1984, s. 107-115; TÝŽ. K dějinám obrazárny olomouckých biskupů v 17. století. *Okresní archiv v Olomouci* 1985, s. 145-150.

⁸¹ PREISS, P. Reiner ve službách Josefa z Vrtby. *ZPP* 16, 1956, s. 240-248; TÝŽ. Jan Bedřich z Valdštejna jako mecenáš umění v Římě. *Umění* 10, 1962, s. 633-634.

⁸² HÁLOVÁ-JAHODOVÁ, C. *Galerie moravských Kouniců*. Z dějin uměleckých zájmů jejich budovatelů. *ČMM* 63-64, 1939-1940, s. 83-108, 315-373.

⁸³ SLAVÍČEK, L. Inventář dvou obrazových sbírek 18. století na Moravě. *VVM* 30, 1978, s. 297-302; TÝŽ. Příspěvky k dějinám nostické obrazové sbírky (Materiál k českému baroknímu sběratelství I.). *Umění* 31, 1983, s. 219-243; TÝŽ. „Conte savio“ Jan Bedřich z Valdštejna, mecenáš umění a sběratel. *DaS* 15, 1993, č. 1, s. 13-16; TÝŽ. *Artis pictoriae amatores*. Barokní sběratelství v Čechách. In: *Artis pictoriae amatores*. Evropa v zrcadle pražského barokního sběratelství. (ed.) L. SLAVÍČEK, Praha, 1993, s. 97-129; TÝŽ. *Imagines Galleriae*. Černínové jako sběratelé a podporovatelé umění. In: TAMTĚŽ, s. 131-169; TÝŽ. *Delitiae imaginum*. Nostické jako sběratelé a podporovatelé umění. In: TAMTĚŽ, s. 171-309; TÝŽ. Drobné příspěvky k dějinám lobkowiczské obrazárny v Roudnici. *Umění* 42, 1994, s. 157-162; TÝŽ. Paralipomena k dějinám berkovské a nostické obrazové sbírky (Materiál k českému baroknímu sběratelství II.). *Umění* 43,

Vlnase (sbírky církevním hodnostářů, např. litoměřických biskupů)⁸⁴. Měšťanské kulturní aktivity podrobně mapují studie J. Peška⁸⁵ a Z. Hojdy⁸⁶ (v Praze) a V. Bůžka⁸⁷ (v Českých Budějovicích a Českém Krumlově). V této souvislosti bych ještě ráda upozornila na práce, které sledují roli tzv. kavalírských cest šlechtických a měšťanských mladíků v jejich vzdělávání a recepci kulturních podnětů z vyspělejších částí západní a jižní Evropy.⁸⁸

1995, s. 445-471; TÝŽ. Dvě podoby barokního šlechtického sběratelství 17. století v Čechách – sbírky Otty Nostice ml. (1608-1665) a Františka Antonína Berky z Dubé (1649-1706). *OH* 5, 1996, s. 483-513; TÝŽ. Inventáře dietrichsteinské sbírky obrazů (Mikulov, Vídeň). *Prameny k dějinám sběratelství 17.-19. století na Moravě. Opuscula Historiae Artium F* 43, 1999, s. 67-112; TÝŽ. Inventáře sbírky Ferdinanda Schröffela ze Schröffenheimu. *Prameny k dějinám sběratelství 17.-19. století na Moravě. II. Opuscula Historiae Artium F* 45, 2001, s. 83-109; TÝŽ. Zpráva o sbírce olomouckého světicího biskupa Ferdinanda Schröffela ze Schröffenheimu. (Nové poznatky k dějinám sběratelství na Moravě 2. poloviny 17. století). *Historická Olomouc* 13, 2002, s. 129-144; TÝŽ. Sběratel z vášně. Kníže Karel Eusebius z Lichtenštejna a výtvarné umění. *DaS* 24, 2002, č. 4, s. 31-34.

⁸⁴ VLNAS, V. Umělecké sbírky litoměřických biskupů v 17. a 18. století. *Umění* 38, 1990, s. 232-247; TÝŽ. Emanuel Arnošt z Valdštejna, barokní prelát v epoše rozumu. *FHB* 15, 1991, s. 343-377; TÝŽ. Vévoda Mořic Saský, enfant terrible na litoměřickém biskupském stolci. In: *Čechy a Sasko. Acta Universitatis Purkynianae. Philosophica et historica I. Slavogermanica II.*, Ústí nad Labem, 1993, s. 441-448; TÝŽ. Barokní církev a umělecké sběratelství. *OH* 5, 1993, s. 137-154.

⁸⁵ Viz pozn. č. 50.

⁸⁶ HOJDA, Z. Měšťanské barokní sbírky v Praze a Olomouci. *Historická Olomouc a její současné problémy* 5, 1985, s. 307-322; TÝŽ. Marek Bernard Joanelli, příklad ambiciózního pražského měšťana a mecenáše 1. poloviny 18. století. In: *Barokní umění a jeho význam v české kultuře*. Sborník sympozia, které uspořádala Národní galerie v Praze k připomenutí osobnosti a díla Oldřicha J. Blažička ve dnech 11.-12. 12. 1986, Praha, 1991, s. 171-184; TÝŽ. Výtvarná díla v domech staroměstských měšťanů 1627-1740. Příspěvek k dějinám kultury barokní Prahy. I. *PSH* 26, 1993, s. 38-100; TÝŽ. Kulturní investice staroměstských měšťanů v letech 1627-1740. Příspěvek k dějinám barokní Prahy. II. *PSH* 27, 1994, s. 47-102 (dále jen HOJDA, Z. *Kulturní*).

⁸⁷ BŮŽEK, V. Každodenní kultura jihočeských měšťanských domácností v předbělohorské době. *OH* 1, 1991, s. 43-73; TÝŽ. Mezi dvorem, rezidenčním městem a rytířskou tvrzí (Domácnosti rytířů, měšťanů a církevních hodnostářů v rožmberských službách). *OH* 3, 1993, s. 287-313; TÝŽ. Obrazy v českokrumlovských měšťanských domácnostech barokní doby. In: *Českokrumlovsko v proměnách staletí 1250-1850*. (edd.) V. BŮŽEK-A. KUBÍKOVÁ-V. MAŠKOVÁ, Český Krumlov, 1999, s. 37-46; BŮŽEK, V.-BŮŽKOVÁ, H. Klenoty v renesančních a manýristických domácnostech na jihu Čech. *JSH* 63, 1994, s. 25-53.

⁸⁸ HEIB, G. Bildungsreisen österreichischer Adelige in der Frühen Neuzeit./Cesty rakouských šlechticů za vzděláním v raném novověku. In: *Cesty a cestování v životě společnosti*. Acta Universitatis Purkynianae. Philosophica et historica III. Studia historica II., (edd.) L. BOBKOVÁ-M. NEUDERTOVÁ, Ústí nad Labem, 1995, s. 251-268; HOJDA, Z. Delitiae Italiae. Česká aristokracie a barokní Evropa. In: *Artis pictoriae amatores*. Evropa v zrcadle pražského barokního sběratelství. (ed.) L. SLAVÍČEK, Praha, 1993, s. 63-95; TÝŽ. Benátky 16.-18. století očima českých cestovatelů. In: *Benátčané*.

Neocenitelný pramen pro studium fenoménu sběratelství v raném novověku představují pozůstalostní inventáře, které téměř všechny výše uvedené práce ve větší či menší míře využívají.

Na tomto místě bych ráda upozornila na některá evropská badatelská centra, která se zabývají výzkumem pozůstalostních inventářů a měli (mají) zásadní význam i pro české prostředí.⁸⁹ První evropská konference o pozůstalostních inventářích jako pramenech hmotné kultury se uskutečnila v roce 1980 v nizozemském Wageningen.⁹⁰ O šest let později obdobný badatelský okruh prezentoval výsledky svého výzkumu na Mezinárodním kongresu hospodářských dějin v Bernu.⁹¹ Význam především pro bádání o městských inventářích pozůstalostí má münsterské centrum pro dějiny měst, které vydalo i četné sborníky zaměřené na problematiku pozůstalostní agendy.⁹² V této souvislosti je třeba se zmínit i o rakouském Institutu pro výzkum hmotné kultury středověku a raného novověku v Kremži.⁹³ Rovněž polští badatelé projevují od 60. let 20. století zájem o výzkum

Malířství 17. a 18. století z českých a moravských sbírek. (ed.) L. DANIEL, Praha, 1996, s. 33-40; KROUPA, J. *Dietrichsteinové v polovině 17. století a model tzv. kavalírské cesty. Historická Olomouc a její současné problémy* 4, 1983, s. 109-117.

⁸⁹ Zhodnocení zahraniční produkce např. HOJDA, Z. *Kulturní*, s. 86-95; HRUBÁ, M. „Nedávej statku žádnému, dokud duše v těle“: *Pozůstalostní praxe a agenda královských měst severozápadních Čech v předbělohorské době.* Ústí nad Labem, 2002, s. 17-22.

⁹⁰ *Probate Inventories. A new source for the historical study of wealth, material culture and agricultural development.* Papers presented at the Leeuwenborch Conference (Wageningen, 5.-7. 5. 1980), (edd.) A. V. D. WOUDE-A. SCHUURMAN, Wageningen, Landbouwhogeschool 1980 (=A. A. G. Bijdragen 23).

⁹¹ *Inventaires après décès et ventes de meubles. Apports à une histoire de la vie économique et quotidienne XIV.-XIX. siècle.* In: *Actes du séminaire tenu dans le cadre du 9ème Congrès International d'Histoire Économique de Berne (1986)*, (edd.) M. BAULANT-A. J. SCHUURMAN-P. SERVAIS, Louvain-la-Neuve, 1988.

⁹² Institut für vergleichende Städtegeschichte an der Universität Münster, o projektu *Vergleichende geschichtliche Städteforschung. Annotierte Gesamtbibliographie 1976-1988.* (edd.) H.-J. TEUTEBERG-CH. SCHÜTTE, Münster, 1989, s. 69-83, zhodnocení činnosti PEŠEK, J. *Od aglomerace k velkoměstu. Praha a středoevropská metropole 1850-1920*, Praha, 1999, s. 18.

⁹³ Institut für Realienkunde des Mittelalters und der Frühen Neuzeit v Krems an der Donau, vydává od roku 1976 sborník *Veröffentlichungen des Instituts für Realienkunde des Mittelalters und der Frühen Neuzeit, o dosažených výsledcích srovnání Mensch und Objekt im Mittelalter und in der frühen Neuzeit. Leben-Alltag-Kultur.* In: *Veröffentlichungen des Instituts für Realienkunde des Mittelalters und der Frühen Neuzeit* 13, (ed.) G. JARITZ, Wien, 1990.

pozůstalostních inventářů.⁹⁴ Prosazujícím se trendem od 90. let minulého století je směřování od popisných studií zaměřených na dějiny hmotné kultury k výzkumu každodennosti celých domácností (rodin). Takovýto výzkum reprezentuje například Richard van Dülmen v německém Saarbrückenu.⁹⁵

V českém bádání se studie, které se zabývají tematikou pozůstalostních inventářů, objevují od 2. poloviny 19. století.⁹⁶ Zhruba do konce 20. let 20. století se inventáře v literatuře pouze editovaly a autoři maximálně poskytovali základní informace o okolnostech vzniku.⁹⁷ V roce 1927 František Hrubý ve své fundamentální studii o selských a poddanských inventářích z doby předbělohorské⁹⁸ konstatoval, že jde o „dosud nedostatečně vyhledávaný pramen“.⁹⁹ Ve svém příspěvku v úplnosti přetiskl 12 selských (poddanských) inventářů z panství Rudoltice a 4 panské (šlechtické) z moravského prostředí z doby okolo roku 1600. Jejich rozbořem se snažil dokázat svou tezi o poměrném blahobytu selského stavu, který jako celek před třicetiletou válkou rozhodně netrpěl nouzí, a také svůj závěr o přerodu české a moravské šlechty v 16. a 17. století „*jak z hrdých rytířů a středověkých válečníků stávali se velkostatkáři a zemědělstí podnikatelé*“.¹⁰⁰

⁹⁴ Řadu materiálových polských studií zahajuje BETKOWA, B.-BIENIARZOWNA, J. Inwentarze ruchomości ubogiego mieczaństwa krakowskiego w pierwszej połowie XVII wieku. *Kwartalnik historii kultury materialnej* 5, 1975, s. 76-99.

⁹⁵ DÜLMEN, v. R. *Kultura a každodenní život v raném novověku (16.-18. století)* I. Dům a jeho lidé, Praha, 1999.

⁹⁶ RYBIČKA, A. Hrad Pecka a držitelé jeho 1620-1624. Pomůcka k popisu starých hradů českých. *PAM* 3, 1859, s. 38-40.

⁹⁷ Do této etapy vývoje historického výzkumu patří např. WIRTH, Z. Inventář zámku litomyšlského z roku 1608. *ČSPSČ* 21, 1913, s. 123-125; PELIKÁN, J. Břežanův popis krumlovského hradu a zámku z roku 1600. *ČSPSČ* 33, 1925, s. 174-177; TEPLÝ, F. Telecké inventáře. *ČSPSČ* 35, 1927, s. 171-176; DOSTÁL, J. Inventář svršků na panství rychnovském z doby konfiskací bělohorských. *ČDV (příloha Selský archiv)* 13, 1926, s. 208-212; GROSS, H. Inventář bývalého kláštera ve Zlaté Koruně sepsaný po smrti Melichara Hölderla r. 1608. *SHK* 27, 1926, s. 68-72, 153-157; ŠIMÁK, J. V. Inventář jihočeského vládyctví r. 1599. *JSH* 6, 1933, s. 116-119.

⁹⁸ HRUBÝ, F. Selské a panské inventáře doby předbělohorské. *ČČH* 33, 1927, s. 21-59, 263-306.

⁹⁹ TAMTÉŽ, s. 263.

¹⁰⁰ TAMTÉŽ, s. 23. Srovnej HRUBÝ, F. Z hospodářských převratů českých v století XV. a

Od 30. let 20. století se autoři jako například J. Dostál, J. F. Svoboda, F. Roubík nebo V. Fialová pokoušeli o analýzu inventářů a jejich interpretaci v součinnosti s dalšími prameny. Získané informace pak zařazovali do širšího kontextu.¹⁰¹ Od 60. let docházelo ke stále detailnějšímu a hlubšímu poznávání pozůstalostních inventářů.¹⁰² V této době sepsal velice zajímavé studie o každodenním životě drobné šlechty 17. století v regionu severozápadních Čech Rudolf Anděl.¹⁰³ Lze říci, že od 90. let 20. století nastal nebývalý rozvoj zájmu v oblasti studia inventářů. Začaly se zkoumat inventáře nejen z prostředí šlechtického,¹⁰⁴ ale i rytířského,¹⁰⁵ církevního,¹⁰⁶ měšťanského¹⁰⁷ a poddanského¹⁰⁸. Současní

XVI. ČČH 30, 1924, s. 205-236, 433-469.

¹⁰¹ DOSTÁL, J. Příběhy ze života Jana Petra Dobřenského z Dobřenic. ČSPSČ 56, 1948, s. 13-26, 118-131; ROUBÍK, F. K názvosloví hospodářských inventářů ze 17. století. ČDV (příloha Selský archiv) 26, 1938, s. 61-63; SVOBODA, J. F. V horácké domácnosti před třicetiletou válkou. Pokus o zpracování pozůstalostních inventářů. ČVSMO 45, 1932, s. 53-80; FIALOVÁ, V. Inventář hradu Lukova z let 1631-1634. Naše Valašsko 6, 1940, s. 1-14.

¹⁰² HANZAL, J. Renesanční zámek v Libochovicích (Věnováno k výročí 400 let města a zámku). ČSPSČ 69, 1961, s. 146-151; ČORNEJ, P. K otázce životního stylu nižší šlechty před Bílou horou. SSH 15, 1980, s. 125-124; KOSTLÁN, A.-LEDVINKA, V.-PEŠEK, J. Zemský prubíř Pavel Grümiller z Třebeska. Příspěvek k poznání ekonomické a kulturní aktivity obyvatel pražských měst ve druhé polovině 16. století. PSH 19, 1986, s. 103-139; PEŠEK, J. Pražské knihy kšaftů a inventářů. Příspěvek k jejich struktuře a vývoji v době předbělohorské. PSH 15, 1982, s. 63-90; HANZAL, J. Předbělohorské poddanské inventáře. ČL 50, 1963, č. 3, s. 169-174.

¹⁰³ ANDĚL, R. Frýdlantská lenní šlechta a obraz její existence v umělecko-historických památkách. SSM, Historia 8, 1986, s. 23-44; TÝŽ. Lenní statek Ves na Frýdlantsku v první polovině XVII. století. SSM, společenské vědy-historie 5, 1966, s. 107-119; TÝŽ. Rybníkářství na statcích frýdlantské lenní šlechty v 16. a 17. století. SSM, Historia 9, 1988, s. 33-52; TÝŽ. Drobné šlechtické statky na Děčínsku v XVII. století. Z minulosti Děčínska 2, 1974, s. 108-124; TÝŽ. Příspěvek k problematice životní a kulturní úrovně drobné šlechty na Frýdlantsku v 17. století. Z minulosti Děčínska a Českolipska 3, 1977, s. 101-119; TÝŽ. Šperky a sklo v majetku lenní šlechty na Frýdlantsku. Ars vitraria 2, Sborník studií muzea skla a bižuterie v Jablonci nad Nisou, Jablonec nad Nisou, 1968, s. 133-138.

¹⁰⁴ NEUDERTOVIÁ, M. „Item ve velkém fraucimře před lusthausem se nachází“ (Příspěvek ke studiu inventářů pozdně renesančních rezidencí v severozápadních Čechách). OH 7, 1999, s. 163-199; HRDLIČKA, J. Nově objevený inventář renesančních interiérů zámku v Telči z roku 1589. JSH 63, 1994, s. 178-184.

¹⁰⁵ BŮŽEK, V. Nižší šlechta v politickém systému a kultuře předbělohorských Čech. Praha, 1996; TÝŽ. Mezi dvorem, rezidenčním městem a rytířskou tvrzí (Domácnosti rytířů, měšťanů a církevních hodnostářů v rožmberských službách). OH 3, 1993, s. 287-313; TÝŽ. Nižší šlechta v předbělohorských Čechách (Prameny, metody, stav a perspektivy bádání). ČČH 91, 1993, s. 37-54; TÝŽ. Rytíři renesančních Čech. Praha, 1995.

¹⁰⁶ PAŘEZ, J. Každodennost v klášteře premonstrátů na Strahově v polovině 16. století. FHB 17, 1994, s. 101-115; RYANTOVA, M. Normativní vymezení procesu vyřizování pozůstalosti světských duchovních a písemností s ním spojených v 17. a první třetině 18.

badatelé se nezajímají o inventáře jen z hlediska čistě historického, respektive kulturně historického, ale využívají je jako plnohodnotného pramene pro etnografii, demografii, archeologii¹⁰⁹ nebo sociální antropologii¹¹⁰.

Posledním, ale nikoli nejméně důležitým okruhem je literatura k sílesiakálnímu bádání. Výzkum slezských dějin je komplikován rozdělením historického území Slezska a následnými změnami jeho příslušnosti k různým státním celkům. V současné době se bádáním o dějinách Slezska zabývají tři národní historiografie – polská, německá a česká. Nespornou výhodou polského dějepisectví je značné množství archivních fondů, které má k dispozici, a široká badatelská základna (personální i institucionální). Ze starších prací k dějinám 17. a 18. století bych chtěla připomenout studie A. Szelagowského¹¹¹, na kterého navázali W. Czapliński¹¹² a J. Leszczyński¹¹³. Raněnovověkému Slezsku se polští historici věnovali také v syntézách, ze starších například *Historia Śląska* pod redakcí K. Maleczyńskiego¹¹⁴, *Historia Śląska od pradziejów do 1945*

století . In: *Facta Probant Homines*. Sborník příspěvků k životnímu jubileu prof. dr. Zdeňky Hledíkové. (edd.) I. HLAVÁČEK-J. HRDINA, Praha, 1998, s. 421-430.

¹⁰⁷ PEŠEK, J. Pozůstalostní inventář jako pramen poznání kultury každodenního života. *OH 1*, 1991, s. 30-42; NEUDERTOVÁ-HRUBÁ, M. Domácnosti lounských měšťanů v předbělohorské době (Příspěvek ke studiu inventářů pozůstalosti). In: *Česká města v 16.-18. století*. Praha, 1991, s. 245-251; TÁŽ. „Nedávej statku žádnému, dokud duše v těle“: *Pozůstalostní praxe a agenda královských měst severozápadních Čech v předbělohorské době*. Ústí nad Labem, 2002.

¹⁰⁸ PETRÁŇOVÁ, L.-VAŘEKA, J. Vybavení venkovské zemědělské usedlosti v době předbělohorské (na pozadí poddanských inventářů). *AH 12*, 1987, s. 277-285.

¹⁰⁹ VAŘEKA, J.-PETRÁŇOVÁ, L.-PLESSINGEROVÁ, A. Mobilář vesnického domu v Čechách od konce středověku do počátků národního obrození. *ČL 75*, 1988, č. 4, s. 202-211.

¹¹⁰ Vyplyvá to z příspěvků ŠIMŮNKOVÁ, A. Ke vztahu historiografie a antropologie - perspektivy aplikování antropologických přístupů na historický výzkum. *ČL 82*, 1995, č. 2, s. 99-112; PETRÁŇOVÁ, L. Nové historickoantropologické proudy evropského národopisu (K problému integrované historické sociální vědy). *ČL 78*, 1991, č. 1, s. 21-29.

¹¹¹ SZELAGOWSKI, A. *Śląsk i Polska wobec powstania czeskiego*. Lwów, 1904.

¹¹² CZAPLIŃSKI, W. Polska wobec początków wojny trzydziestoletniej. *Sobótka 15*, 1960, s. 449-477.

¹¹³ LESZCZYŃSKI, J. *Władysław IV a Śląsk w latach 1644-1648*. Wrocław, 1969.

¹¹⁴ *Historia Śląska. I/1-4. Do roku 1763*. (edd.) K. MALECZYŃSKI a kol., Wrocław-Warszawa-Kraków, 1961-1964.

od K. Popiolka¹¹⁵ nebo novější práce W. Korty¹¹⁶. Rovněž by neměli být opomenuti historici umění jako T. Dobrowolski¹¹⁷, K. Kalinowski¹¹⁸ či J. Harasimowicz¹¹⁹.

Německá (pruská) historiografie má úctyhodnou tradici sahající až na počátek 19. století, kdy bylo v roce 1803 ve Vratislavi založeno centrum nazvané Schlesische Gesellschaft für Vaterländische Kultur a později Verein für Schlesische Geschichte und Altherthümer (v čele s J. G. G. Büschingem, po roce 1846 s G. A. H. Stenzlem). Z iniciativy vratislavského centra byly publikovány rozsáhlé ediční řady, například nedokončená *Acta Publica* redigované H. Palmou a J. Kressem.¹²⁰ Z německých autorů syntetických prací jmenujme alespoň C. Grünhagena¹²¹ a H. Aubina¹²². Dějinám opavského, krnovského a těšínského knížectví se věnoval v Těšíně působící G. Biermann.¹²³ Slezké barokní umění se stalo předmětem zájmu A. Schultze¹²⁴, A. Grisebacha¹²⁵, F. Königera¹²⁶ nebo H. Heinze¹²⁷. V neposlední řadě nelze pominout práce českých bohemistů F. Seibta¹²⁸ a J. Bahlckeho¹²⁹.

¹¹⁵ POPIOLEK, K. *Historia Śląska od pradziejów do 1945 roku*. Katowice, 1972.

¹¹⁶ KORTA, W. *Historia Śląska do 1763 roku*. Warszawa, 2003.

¹¹⁷ DOBROWOLSKI, T. *Sztuka na Śląsku*. Katowice-Wrocław, 1948.

¹¹⁸ KALINOWSKI, K. *Architektura doby baroku na Śląsku*. Warszawa, 1977.

¹¹⁹ HARASIMOWICZ, J. *Mors janua vitae. Śląskie epitafia i nagrobki wieku reformacji*. Wrocław, 1992.

¹²⁰ *Acta Publica. Verhandlungen und Correspondenzen der schlesischen Fürsten und Stände 1618-1629*. I-VIII. Breslau, 1865-1906.

¹²¹ GRÜNHAGEN, C. *Geschichte Schlesiens*. Bd. I. Bis zum Eintritt der habsburgische Herrschaft 1527, Bd. II. Bis zur Vereinigung mit Preussen 1527-1740. Gotha, 1884-1886.

¹²² AUBIN, H.-PETRY, L.-SCHLENGER, H. (edd.) *Geschichte Schlesiens*. Bd. I. Von der Urzeit bis zum Jahre 1526, Breslau, 1938. Bd. II. Die Habsburgzeit 1526-1740. Darmstadt, 1973.

¹²³ BIERMANN, G. *Geschichte der Herzogthümer Troppau und Jägerndorf*. Teschen, 1874; TÝŽ. *Geschichte des Herzogthums Teschen*. Teschen, 1863.

¹²⁴ SCHULTZ, A. *Schlesiens Kunstleben im XV. bis XVIII. Jahrhundert*. Breslau, 1872.

¹²⁵ GRISEBACH, A. a kol. *Die Kunst in Schlesien*. Berlin, 1927.

¹²⁶ KÖNIGER, E. *Kunst in Oberschlesien*. Breslau, 1938.

¹²⁷ HEINZ, H. *Barockschlösser in Schlesien*. Herzogtümer Troppau-Jägerndorf. Sonderdruck aus Stifter Jahrbuch VIII, München, 1964.

¹²⁸ SEIBT, F. *Německo a Češi. Dějiny jednoho sousedství uprostřed Evropy*. Praha, 1996.

¹²⁹ BÄHLCKE, J. *Schlesien und Schlesier*. München, 1996. Srovnej FUKALA, R. O stavovské konfederaci a slezských dějinách. Zamyšlení nad příspěvkem německého bohemisty Joachima Bahlckeho. *SfSb* 96, 1998, s. 57-66, zde je uvedena další bibliografie

Na syntézy vřatavslavských autorů navazovali představitelé polského, německého i českého regionálního dějepisectví, například F. Tiller¹³⁰, F. Kopetzky¹³¹, F. Ens¹³², bratři G. a F. Kürschnerovi¹³³, J. Spatzier¹³⁴, L. Svoboda¹³⁵, F. Sláma¹³⁶, V. Prasek¹³⁷ a J. Zukal¹³⁸, který ovlivnil J. Kaprase¹³⁹, V. Hauera¹⁴⁰ a F. Hrubého¹⁴¹. K poznání slezských dějin přispěl i A. Gindely.¹⁴²

K českým (či československým) historikům působícím v 1. polovině 20. století patřili J. Pilnáček¹⁴³, F. Šigut¹⁴⁴ a A. Adamus¹⁴⁵. Kromě J.

J. Bahlckeho.

¹³⁰ TILLER, F. *Beitrage zu Troppau Geschichte. Schriften der historisch-statistischen Sektion der k.k. mähr.-schles. Gesellschaft der Akkerbaus, der Natur- und Landeskunde*, Bd. IX, Brünn, 1856, s. 161-184.

¹³¹ KOPETZKY, F. *Regesten zur Geschichte des Herzogthums Troppau (1061-1464)*. *Archiv für österreichische Geschichte XLV*, Wien, 1871.

¹³² ENS, F. *Das Oppaland, oder der Troppauer Kreis, nach seinen geschichtlichen, naturgeschichtlichen, bürgerlichen und örtlichen Eigenthümlichkeiten beschrieben*. 4 Bde. Wien, 1835-1837.

¹³³ Srovnej MÜLLER, K. Kürschner, Gottlieb. In: HOFFMANNOVÁ, J.-PRAŽÁKOVÁ, J. *Biografický slovník archivářů českých zemí*. Praha, 2000, s. 367-368; TÝŽ. Kürschner, Franz. TAMTÉŽ, s. 367.

¹³⁴ Srovnej FUKALA, R. Spatzier, Johann. In: *Biografický slovník Slezska a severní Moravy*. (red.) M. MYŠKA, Sešit č. 8, Ostrava, 1997, s. 104-106 (dále jen BSSM).

¹³⁵ Srovnej MÜLLER, K. Svoboda, Leopold. In: BSSM 5, Ostrava, 1996, s. 111.

¹³⁶ SLÁMA, F. *Vlastenecké putování po Slezsku*. *Obrazy národopisné, historické a kulturní z rakouského a pruského Slezska*. Praha, 1886.

¹³⁷ PRASEK, J. *Historická topografie země Opavské*. Opava, 1890. Srovnej SVOBODA, J.-MYŠKA, M. Prasek, Vincenc. In: BSSM 2, Opava-Ostrava, 1994, s. 94-95; DOKOUPIL, L. *Vztah Vincence Praska k brněnským historikům a Časopisu Matice moravské*. In: *Pocta Janu Janákoví. Předsedovi Matice moravské, profesorovi Masarykovy univerzity věnují k sedmdesátinám jeho žáci a přátelé*. (edd.) B. CHOCHOLÁČ-J. MALÍŘ, Brno, 2002, s. 633-643.

¹³⁸ ZUKAL, J. *Slezské konfiskace 1620-1630 (Pokutování provinilé šlechty v Krnovsku, Opavsku a Osoblažsku po bitvě bělohorské a po vpádu Mansfeldově)*. Praha, 1916. Srovnej FUKALA, R. Josef Zukal (1841-1929). In: *Historiografie Moravy a Slezska*. I. (ed.) I. BARTEČEK, Olomouc, 2001, s. 95-108 (dále jen *Historiografie*).

¹³⁹ Srovnej RYANTOVÁ, M. *Osobní fond prof. Jana Kaprase v Archivu Národního muzea*. SAP 46, 1996, s. 136-139.

¹⁴⁰ HAUER, V. *Výnos panství klimkovského r. 1618*. VMO 20, 1912, s. 34-47.

¹⁴¹ Srovnej URBÁNKOVÁ, L. *František Hrubý – archivář*. In: *140 let Státního oblastního archivu v Brně*, Praha, 1979, s. 25-37.

¹⁴² Srovnej FUKALA, R. *Pokračovatel Františka Palackého a jeho příspěvek k raně novověkým dějinám Opavska*. In: *Slezsko v dějinách českého státu*. (ed.) M. BORÁK, Opava, 1998, s. 181-186.

¹⁴³ PILNÁČEK, J. *Rody starého Slezska*. I.-V. (ed.) K. MÜLLER, Brno-Opava, 1991-1998.

¹⁴⁴ ŠIGUT, F. *Pokus o zřizování prvního fideikomisu ve Slezsku*. SISb 67, 1969, s. 99-105.

¹⁴⁵ ADAMUS, A. *Naše Slezsko*. Praha, 1924. Srovnej DOKOUPIL, L. Adamus, Alois. In: BSSM 1, Opava-Ostrava, 1993, s. 13-14.

Macůrka¹⁴⁶ přistoupili k silesiakálnímu bádání od 50. let tito pracovníci z Opavy, Brna a Olomouce – B. Indra¹⁴⁷, A. Grobelný¹⁴⁸, B. Sobotík¹⁴⁹, E. Němec, E. Šefčík¹⁵⁰, B. Šindelář¹⁵¹ a L. Hosák¹⁵². Po roce 1989 se slezskou problematikou zabývali ve svých širěji pojatých pracích i tito přední historici – J. Válka¹⁵³, J. Pánek¹⁵⁴ a J. Polišenský¹⁵⁵. V současné době se dějinám slezského regionu v raném novověku věnují především pracovníci Ústavu historie-muzeologie FPF Slezské univerzity v Opavě, Slezského ústavu v Opavě¹⁵⁶, případně Zemského archivu rovněž sídlícího v Opavě a Katedry historie FF Ostravské univerzity – R. Fukala¹⁵⁷, I. Korbelářová¹⁵⁸, R. Žáček¹⁵⁹, D. Gawrecki¹⁶⁰, J. Bakala¹⁶¹, P. Vojtal¹⁶², M. Borák¹⁶³, J.

¹⁴⁶ MACŮREK, J. Stav a úkoly českého bádání o minulosti Slezska. *SISb* 48, 1950, s. 145-171.

¹⁴⁷ INDRA, B. Přestavba starého a stavba nového zámku ve Velkých Heralticích koncem 17. a 18. století. *ČSIZM-B* 45, 1996, s. 1-15.

¹⁴⁸ *K otázkám dějin Slezska. Diskuse a materiály z konference.* (ed.) A. GROBELNÝ, Ostrava, 1956.

¹⁴⁹ SOBOTÍK, B.-FICEK, V. *Rejstřík Slezského sborníku, dříve Věstníku Matice opavské, r. 1-50.* Praha, 1954. Srovnej BAKALA, J. Bohumil Sobotík jako historik. *ČSIZM-B* 14, 1965, s. 1-6.

¹⁵⁰ *Listinář Těšínska. Codex diplomaticus ducatus Tesinensis. I-VIII.* (edd.) E. NĚMEC-E. ŠEFČÍK, Český Těšín, 1966-1978.

¹⁵¹ ŠINDELÁŘ, B. Třídne politické aspekty absolutní monarchie v 16.-18. století. *ČsČH* 24, 1976, s. 564-599.

¹⁵² HOSÁK, L. *Historický mistopis země moravkoslezské. I.-II.* Praha, 1938. Srovnej SCHULZ, J. Ladislav Hosák (1898-1972). In: *Historiografie*, s. 139-157.

¹⁵³ VÁLKA, J. *Dějiny Moravy. II. Morava reformace, renesance a baroka.* Brno, 1995.

¹⁵⁴ PÁNEK, J. Stavovství v předbělohorské době. *FHB* 6, 1984, s. 163-219.

¹⁵⁵ POLIŠENSKÝ, J. Slezsko a válka třicetiletá. In: *Česko-polský sborník vědeckých prací I*, (ed.) M. KUDĚLKA, Praha, 1955, s. 311-334.

¹⁵⁶ Srovnej KNAPÍK, J. *Slezský studijní ústav v Opavě 1945-1958.* Praha, 2004.

¹⁵⁷ Autor monografií a četných studií o silesiakální problematice, v současné době působí na Fakultě humanitních studií na Univerzitě v Hradci Králové. FUKALA, R. *Hohenzollernové v evropské politice 16. století. Mezi Ansbachem, Krnovem a Královcem (1523-1603).* Praha, 2005; TÝŽ. *Jan Jiří Krnovský. Stavovské povstání a zápas s Habsburky.* České Budějovice, 2005, zde další literatura.

¹⁵⁸ KORBELÁŘOVÁ, I.-ŽÁČEK, R. *Velká Ostrava: 75. výročí sloučení ostravských obcí.* Šenov u Pstravy, 1999.

¹⁵⁹ ŽÁČEK, R. *Slezsko.* Praha, 2005.

¹⁶⁰ GAWRECKI, D. a kol. *Dějiny českého Slezska 1740-2000.* Opava, 2003.

¹⁶¹ BAKALA, J. a kol. *Slezsko.* Opava, 1992.

¹⁶² VOJTAL, P. *Cin v historických sbírkách Muzea v Bruntále.* Bruntál, 1999.

¹⁶³ *Slezsko v dějinách českého státu. Sborník příspěvků z vědecké konference k 50. výročí Slezského ústavu SZM v Opavě.* (ed.) M. BORÁK, Opava, 1998.

Stibor¹⁶⁴, K. Müller¹⁶⁵, J. Gebauer, V. Štěpán¹⁶⁶, M. Myška a L. Dokoupil¹⁶⁷.

V posledních několika málo letech byl dosažený stav silesiakálního bádání zhodnocen všemi třemi zainteresovanými národními historiografiemi – polskou¹⁶⁸, německou¹⁶⁹ i českou¹⁷⁰.

Pramennou základnu disertační práce tvoří pozůstalostní agenda uložená v Zemském archivu v Opavě, ve fondu *Hejtmanský úřad knížectví opavsko-krnovského v Opavě 1507-1784*.¹⁷¹ V uvedeném fondu se nachází přes 300 inventárních čísel, které obsahují pozůstalostní a poručenská řízení z období od 16. do 18. století. Součástí materiálu pozůstalostních řízení jsou pozůstalostní inventáře (v rozsahu od několika málo folií po několik desítek folií), korespondence (korespondence mezi dědici a úřadem zemského hejtmana, mezi zemskými úředníky a úřadem zemského hejtmana, mezi úředníky navzájem apod.), dědické relace a sporná agenda. Část pozůstalostní agendy nevyhovuje záměrům práce z hlediska časového

¹⁶⁴ Přemětem zájmu J. Stibora jsou genealogická studia hornoslezské šlechty, publikuje především v *Biografický slovník Slezska a severní Moravy*. Např. STIBOR, J. Zámek a panské hospodaření ve Studénce roku 1705. *VSONJ* 47, 1991, s. 41-46.

¹⁶⁵ K. Müller je ředitelem Zemského archivu v Opavě, předmětem jeho zájmu jsou PVH, zejména heraldika a sfragistika.

¹⁶⁶ GEBAUER, J.-ŠTĚPÁN, V. *Válečná kronika Opavska 1060-1945*. Kravaře, 2001.

¹⁶⁷ M. Myška a L. Dokoupil jsou redaktory a zároveň autoři četných příspěvků do *Biografického slovníku Slezska a severní Moravy*.

¹⁶⁸ *Stan i potrzeby śląskoznawczych badań humanistycznych*. (edd.) K. BOBOWSKI-R. GŁADKIEWICZ-W. WRZESINSKI, Wrocław-Warszawa, 1990; *Stan i potrzeby śląskoznawczych badań nad historią Górnego Śląska w czasach średniowiecznych i nowożytnych*. (edd.) I. PANIC a kol. Cieszyn, 1994.

¹⁶⁹ *Silesiographia. Stand und Perspektiven der historischen Schlesiensforschung. Festschrift für Norbert Conrads zum 60. Geburtstag*. (edd.) M. WEBER-C. RABE, Würzburg, 1998.

¹⁷⁰ PITRONOVÁ, B. Raný novověk 1526-1742. In: *Slezsko v dějinách českého státu. Stav a úkoly výzkumu*. Opava, 1991, s. 59-88; GAWRECKÁ, M.-GAWRECKI, D.-WIHODA, M. Das böhmisch-mährische Schlesien in der historischen Forschung. In: *Jahrbuch der schlesischen Friedrich-Wilhelms-Universität zu Breslau* 33, 1992 (Sigmaringen 1993), s. 201-227; FUKALA, R. Příspěvky německé regionální historiografie k dějinám stavovství ve Slezsku. In: *Nový Mars Moravicus aneb Sborník příspěvků, jež věnovali prof. Dr. Josefu Válkovi jeho žáci a přátelé k sedmdesátinám*. Brno, 1999, s. 565-575; TÝŽ. Mocensko-konfesijní zápasy a krnovská hohenzollernská knížata v zrcadle slezského dějepisceví (Dosavadní stav, vývoj, problémy a perspektivy silesiakálního bádání). *SISb* 99, 2001, s. 264-279.

¹⁷¹ ZAO: Hejtmanský úřad knížectví opavsko-krnovského v Opavě 1507-1784. Inventář. S. Drkal, Opava, 1964 (strojopis).

zařazení (přesahuje vymezené roky 1650 a 1740) a část inventárních čísel neobsahuje žádné pozůstalostní inventáře (je v nich uložena například pouze korespondence). Jazykem inventářů ve Slezsku je čeština a němčina, která začíná výrazněji převažovat po roce 1700. Pouze v malé míře se objevují latinské, ponejvíce právnické, výrazy.

Doplňující prameny obsahují fondy Zemské právo opavsko-krnovské¹⁷², Slezský stavovský archiv¹⁷³, příslušné matriky a v neposlední řadě pozůstalost jednoho ze zakladatelů moderní české historiografie ve Slezsku Josefa Zukala¹⁷⁴, rovněž uložené v Zemském archivu v Opavě.

¹⁷² ZAO: Zemské právo opavsko-krnovské v Opavě 1501-1850. Inventární seznam. S. DRKAL, Opava, 1958 (strojopis).

¹⁷³ ZAO: Slezský stavovský archiv v Opavě 1318-1850. Inventář. S. DRKAL-J. DONÁT, Opava, 1968 (strojopis).

¹⁷⁴ ZAO: Pozůstalost Josefa Zukala 1872-1929. Inventář. M. KLOS, Opava, 1967 (strojopis).

2. Metodologická východiska práce

V obecné rovině lze konstatovat, že teoreticko-metodologický přístup práce vychází z noetiky¹ kulturních věd² významného německého sociologa Maxe Webera.³ To znamená, že akceptuji takové noetické stanovisko, které je založeno na existenci „ideálních (čistých) typů“.⁴ Podle M. Webera tyto typy neexistují nikdy reálně,⁵ jsou to vždy abstraktní myšlenkové konstrukce (obrazy), vytvořené badatelem a priori,⁶ kterých používá jako nástrojů pro lepší uchopení minulé skutečnosti. Minulá skutečnost je vždy chaotická, nemá v sobě nic podstatného. My – subjekty,

¹ Noetika je jedna ze základních filosofických disciplín, zabývající se původem, předmětem, povahou, rozsahem a výsledkem poznání. Srovnej *Filosofický slovník*. Olomouc, 1998, heslo: noetika, s. 290.

² M. Weber vychází z formulace a rozdělení (dichotomie) věd čelného představitele tzv. bádenských novokantovské školy Wilhelma Windelbanda, který dělí vědy na „nomotetické“ (vědy generalizující, hledající zákony, tj. vědy přírodní) a „idiografické“ (popisující jedinečné, tj. vědy o kultuře, např. historiografie). Údaje volně převzaty z článku HAVELKA, M. Do jaké míry je možné číst Maxe Webera novokantovskými očima? *Sociologický časopis* 28, č. 6, 1992, s. 743-755, zvláště s. 744-745 (dále jen HAVELKA, M. *Do jaké míry*).

³ Weber, Max (1864-1920), německý ekonom a sociolog, je klíčovou osobností moderní sociologie. Je považován za zakladatele sociologie náboženství a hudby, za tvůrce politické vědy a sociologie v Německu. Vyšel ze studia Hegela, Comta, Steina i Marxe, vyvinul svou vlastní syntézu teoretické a historické metody sociálních věd. S F. Naumannem patřil v roce 1919 k zakladatelům německé demokratické strany. Mimo jiné autor přednášek *Wissenschaft als Beruf* (Věda jako povolání, 1919) a *Politik als Beruf* (Politika jako povolání, 1919), své hlavní dílo *Wirtschaft und Gesellschaft* (Hospodářství a společnost, 1922) nedokončil. Srovnej *Encyklopedie osobností Evropy od starověku do současnosti*. Praha, 1993; KELLER, J. *Dějiny klasické sociologie*. Praha, 2004, s. 237-290, 514-517, zde i další literatura.

⁴ Při pokusu o uvedení základní definice ideálních typů (Idealtypen) M. Webera vycházím z následující literatury: HORSKÝ, J. *Die „Idealtypen“ Max Webers und die tschechischen Geschichtsschreibung*. *Österreichische Zeitschrift für Geschichtswissenschaften* 4, 1993, s. 642-650; TÝŽ. *Noetika kulturních věd Maxe Webera a české dějepiscectví*. Ústí nad Labem, 1994 (dále jen HORSKÝ, J. *Noetika*); TÝŽ. Problém „symbolu“ a „smyslu“. Max Weber a dějzpytná práce. In: *Vindemia*. Sborník k 60. narozeninám Ivana Martinovského. Ústí nad Labem, 1997, s. 147-160; TÝŽ. Racionalita dějinného jednání. Podněty Weberovy sociologie pro dějzpytné bádání. *Soudobé dějiny* 6, 1999, č. 1, s. 71-90; HAVELKA, M. *Do jaké míry*, s. 743-755. Nejnověji srovnej *Kulturní a sociální skutečnost v dějzpytném myšlení*. (ed.) J. HORSKÝ, Ústí nad Labem, 1999.

⁵ HAVELKA, M. *Do jaké míry*, s. 748.

⁶ Jsou to teze vytvořené a priori, protože předcházejí studiu pramenů. Kdyby to byly teze vytvořené a posteriori, následovaly by až po studiu pramenů, bylo by to zevšobecnění. Volně převzato z HORSKÝ, J. *Noetika*, s. 9.

badatelé – do ní vnášíme svá hlediska, moderní měřítka, hodnoty.⁷ M. Weber uvádí: „Do onoho chaosu vnáší řád pouze ta okolnost, že v každém případě má pro nás význam a je pro nás zajímavá vždy jen určitá část individuální skutečnosti, poněvadž jen ona je ve vztahu k hodnotovým ideám kultury, se kterými ke skutečnosti přistupujeme⁸.... naivní sebeklam odborníka, který nedbá na to, že od počátku to byly ideje hodnot, s nimiž nevědomky přistupuje ke své látce a jejichž silou z absolutní nekonečnosti vyzvedl nepatrný díl jako to, o co se mu jedinečně jedná v jeho zkoumání...“⁹ Ideální typy jsou tedy subjektivní badatelské hypotézy, které umožňují orientaci v chaotické empirické látce, vzájemné srovnání fakt, procesů...¹⁰ Podle Webera: „Nikoli věcné souvislosti předmětů, nýbrž myšlenkové souvislosti problémů leží v základech badatelské oblasti vědy: kde se novou metodou jde po novém problému a jsou tak odkryty pravdy, které otevírají nová a významná hlediska, tam vzniká nová věda“.¹¹ M. Weber nutí badatele, aby si uvědomovali relativitu svých vlastních poznatků. Chápe historické a společenské vědy vůbec jako „bádání“, a nikoli jako postupné přibližování se k absolutní pravdě. Je to nazírání předmětu výzkumu

⁷ Srovnej „Domněnka o existenci dvou rovin, dvou plánů historického textu, ruší zjednodušující představu, že časem historického díla je výhradně minulost. Existence úvahových, hodnotících pasáží připomíná, že se v historickém díle střetávají dvě časové roviny. Rovina vyprávěcího času a rovina času toho, kdo děj reprodukuje ... Fakticitní osnova plynutí a dění, reprodukováná vyprávěním, je nesterpně hustá podle intenzity a podrobnosti, se kterou se chce historik věnovat osvětlení vybraného úseku minulosti ... Do proudu vyprávění zasahuje čas od času autor, který cítí nutnost zaujmout stanovisko k událostem, lidem, době, o nichž vypráví. Čini to buď formou autorského komentáře, nebo tak, že vkládá tyto úvahové motivy do promluv či myšlenek jednajících historických postav ... Vznik historického díla může být podmíněn osobními motivy a základní dispozicí vědce ... napsání historického díla předpokládá uvědomělé tvárné úsilí. Historik podřizuje realizaci svého záměru i svůj postup, počínaje výběrem slov až po celkový smysl řečeného...“ . MAREK, J. Historické dílo jako text. In: *In memoriam Josafa Macka (1922-1991)*. Uspořádali M. POLÍVKA - F. ŠMAHEL, Praha, 1996, s. 319, 323.

⁸ WEBER, M. *Gesammelte Aufsätze zur Wissenschaftslehre*. Tübingen, 1973, s. 178 (dále jen WEBER, M. *Gesammelte Aufsätze*); citováno podle HAVELKA, M. *Do jaké míry*, s. 750.

⁹ WEBER, M. *Gesammelte Aufsätze*, s. 181; citováno podle HAVELKA, M. *Do jaké míry*, s. 751.

¹⁰ HAVELKA, M. *Do jaké míry*, s. 251. Další otázky související s problematikou historické práce a teorií ideálních typů jsou uvedeny zvláště v HORSKÝ, J. *Noetika*.

¹¹ WEBER, M. *Gesammelte Aufsätze*, s. 166; citováno podle HAVELKA, M. *Do jaké míry*, s. 751.

z mnoha hledisek a v různých kontextech.¹² Nekonečnosti předmětů poznání odpovídá nekonečnost možností poznání.¹³

V konkrétní rovině se nyní budu zabývat především metodickými přístupy, jež se týkají výzkumů pozůstalostních inventářů. Výzkum pozůstalostních inventářů lze provádět třemi odlišnými způsoby.¹⁴ Prvním způsobem je důkladná interpretace jednoho inventáře významné osobnosti, nebo typického zástupce některé sociální skupiny. V tomto případě je vždy dobré, je-li možné doplnit, případně konfrontovat, údaje obsažené v inventáři s poznatky z dalších pramenů jiného typu.¹⁵ Při výzkumu je nutné snažit se všestranně interpretovat všechny jednotliviny inventárního soupisu. Pracuje se tradičními metodami kritiky a analýzy pramene. Tento způsob je především používán při studiu šlechtických inventářů pozůstalostí.¹⁶

Druhým způsobem je hromadný výzkum, při kterém se pozornost omezuje na vybranou oblast artefaktů. Takto byly zkoumány inventáře v kontextu výzkumu měšťanské kultury, kdy byl sledován výskyt knih, výtvarných děl, předmětů umělecko-řemeslné povahy, hudebnin a hudebních nástrojů. Při tomto typu výzkumu je nutné bedlivě posoudit právní a diplomatický charakter dochované skupiny inventářů, aby při kvantifikaci nedocházelo ke zbytečnému zkreslení. Je zásadní rozdíl v tom, když je zkoumán, z hlediska diplomatiky, kompaktní soubor pramenů,

¹² HAVELKA, M. *Do jaké míry*, s. 750.

¹³ TAMTÉŽ, s. 754.

¹⁴ Následující informace jsou převzaty z PEŠEK, J. Pozůstalostní inventáře jako pramen poznání kultury každodenního života. *OH 1*, 1991, zvláště s. 32-35.

¹⁵ Údaje je možné srovnat například s textem závěti. HRUBÁ, M. Pozůstalostní agenda královských měst severozápadních Čech jako pramen poznání renesančního sochařství a malířství. (Pozůstalost kameníka Vincenta Strašryby). In: *Renesanční sochařství a malířství v severozápadních Čechách. Opitzův sborník*, (edd.) M. HRUBÁ-P. HRUBÝ, Ústí nad Labem, 2000, s. 53-85 (dále jen HRUBÁ, M. *Pozůstalostní agenda*).

¹⁶ Tento přístup využila např. NEUDERTOVÁ, M. „Item ve velkém fraucimře před luthausem se nachází...“ (Příspěvek ke studiu inventářů pozdně renesančních rezidencí v severozápadních Čechách). *OH 7*, 1999, s. 163-199; HRDLÍČKA, J. Nově objevený inventář renesančních interiérů zámku v Telči z roku 1589. *JSH 63*, 1994, s. 178-184; SLAVÍČEK, L. *Imagines Galleriae. Černínové jako sběratelé a podporovatelé umění*. In: *Artis pictoriae amatores. Evropa v zrcadle pražského barokního sběratelství*. (ed.) L. SLAVÍČEK, Praha, 1993.

například celistvě dochované pražské knihy inventářů, a když se vyhodnocuje nesourodý celek inventářů dochovaný v podobě aktového materiálu. Také je nutná snaha přesně identifikovat artefakty v inventářích zaznamenané.¹⁷

Třetím způsobem výzkumu je komplexní rozbor velkého počtu inventářů. Takový rozbor bere v úvahu všechny artefakty inventáře, peněžní hotovost i demografické charakteristiky nebožtíka. Výzkum je vhodný při studiu měšťanských inventářů pozůstalostí, protože potom lze získat poměrně přesnou představu o chodu měšťanských domácností, ale i o celkové atmosféře města.¹⁸ Tento typ výzkumu vede rovněž k vytváření typologických řad měšťanských domácností.¹⁹

¹⁷ Metoda využita např. v PEŠEK, J. Pražské knihy kšaftů a inventářů. Příspěvek k jejich struktuře a vývoji v době předbělohorské. *PSH* 15, 1982, s. 63-90; TÝŽ. Veduty v pražských interiérech doby předbělohorské. *Umění* 31, 1983, s. 521-522; TÝŽ. Obrazy a grafiky a jejich majitelé v předbělohorské Praze. *Umění* 39, 1991, s. 269-283; HOJDA, Z. Měšťanské barokní sbírky v Praze a Olomouci. *Historická Olomouc a její současné problémy* 5, 1985, s. 307-322; TÝŽ. Výtvarná díla v domech staroměstských měšťanů 1627-1740. Příspěvek k dějinám kultury barokní Prahy. I. *PSH* 26, 1993, s. 38-100; TÝŽ. Kulturní investice staroměstských měšťanů v letech 1627-1740. Příspěvek k dějinám kultury barokní Prahy. II. *PSH* 27, 1994, s. 47-102; FEJTOVÁ, O. - PEŠEK, J. Dílo Filipa Melanchtona v měšťanských knihovnách doby předbělohorské. In: *Nový Mars Moravicus aneb Sborník příspěvků, jež věnovali Prof. Dr. Josefu Váلكovi jeho žáci a přátelé k sedmdesátinám*. Brno, 1999, s. 149-162; HRUBÁ, M. *Pozůstalostní agenda*, s. 53-85.

¹⁸ NEUDERTO VÁ, M. Domácnosti lounských měšťanů v předbělohorské době (Příspěvek ke studiu inventářů pozůstalostí). In: *Česká města v 16.-18. století*. Praha, 1991, s. 245-251; BŮŽEK, V. Mezi dvorem, rezidenčním městem a rytířskou tvrzí (Domácnosti rytířů, měšťanů a církevních hodnostářů v rožmberských službách). *OH* 3, 1993, s. 287-313.

¹⁹ Popis způsobu vytváření typologických řad především ve studiích Václava Bůžka. Například „...Při zpracování značného množství různorodých inventářů, kšaftů (závěti, pozn. P. M.), svatebních smluv i šacuňků (ohodnocení např. sirotčích usedlostí, pozn. P. M.) bylo třeba volit při studiu měšťanských domácností takovou metodu, která by umožnila ryze historickými přístupy stanovit základní typy měšťanských domácností v předbělohorské době a současně rozhodnout o kulturní úrovni domácností v závislosti na sociální a profesní skladbě měšťanů. Naznačený přístup byl umožněn provedením sociální a profesní stratifikace měšťanských domácností ... Kritéria stratifikace tvořilo množství každodenně užívaných předmětů, dále počet a kvalita zastoupených uměleckořemeslných, luxusních a vzácných předmětů pozoruhodně zdobených z drahých materiálů. V zásadě platilo, že čím více uměleckořemeslných, umělecky zpracovaných a zdobených předmětů ze vzácných kovů a materiálů obsahovaly měšťanské domácnosti, tím byly řazeny do vyšší skupiny. (Byly vytvořeny tři stratifikační skupiny A, B, C a devět podskupin, pozn. P. M.). Stratifikační skupina A byla charakterizována vlastnictvím pouze předmětů nezbytných pro uspokojování životních potřeb ... Skupina B se odlišovala od předchozí skupiny nejen značným zastoupením předmětů široké každodenní potřeby, ale především hojnou frekvencí předmětů zdobených, bohatě druhově rozlišených, umělecky opracovaných, zhotovených z

V této práci bude využit především první způsob zpracování pramenů – tedy všestranná analýzy pozůstalostního inventáře – a zároveň budou údaje z jednotlivých inventárních soupisů porovnány mezi sebou.²⁰

Závěrem znovu zdůrazňuji, že vycházím a souhlasím po metodologické stránce s teorií ideálních typů tak, jak byla výše nastíněna. Aplikace Weberovy metody se v mém případě projevila například v tom, že ještě než jsem se dostatečně seznámila s konkrétními pozůstalostními inventáři, měla jsem poměrně dobrou představu o tomto typu pramene. A je zřejmé, že jsem byla ovlivněna studiem existující literatury k danému tématu. Tento subjektivní moment se projevil již na začátku výběrem tématu, kdy jsem si ho zvolila a kdy jsem chtěla zúročit svůj dlouhodobý zájem o dějiny raného novověku, dějiny hmotné kultury, dějiny umění a sběratelství, filosofii, sociologii a v neposlední řadě o studium mentalit.

náročnějších kovových i textilních materiálů ... Za hlavní rys této skupiny (nejvyšší stratifikační skupiny C, pozn. P. M.) bylo možno považovat vlastnictví značného množství bohatě zdobených předmětů ze zlata a stříbra, honosný nábytek, zlatem, stříbrem zdobený módní oděv a bohaté měšťanské libráře..“. BŮŽEK, V. Měšťanské domácnosti úředníků a dvořanů posledních Rožmberků. In: *Poceta Josefu Petráňovi*. HÚ ČSAV, Praha, 1991, s. 319-320, pozn. č. 17. Srovnej BŮŽEK, V.-BŮŽKOVÁ, H.-STEJSKALOVÁ, J. Měšťanské domácnosti v předbělohorských jižních Čechách (Prameny, metody, stratifikace). *JSH* 59, 1990, s. 65-80.

²⁰ Srovnej PLEVA, M. Hmotná kultura moravské barokní šlechty ve světle pozůstalostních inventářů. *Acta Musei Moraviae* 85, 2000, s. 131-155.

3. „...tu aby svrškové a nábytkové sepsání byli pro budoucí paměť...“¹ (Popis procesu vzniku pozůstalostních inventářů)

Pozůstalostní inventáře jsou soupisy věcí po zemřelé osobě pozůstalých, zhotovené v něčím zájmu k tomu kompetentními osobami. Tento proces se nazývá inventarizací. Inventarizace je pouze technickou procedurou v rámci pozůstalostního nebo poručenského řízení.² Inventáře byly pořizovány ve všech společenských prostředích. Postup zůstal principiálně shodný, lišil se jen v některých detailech.³

Inventáře poddanských pozůstalostí, tj. vzniklé po smrti hospodáře a evidující stav gruntu, měly být pořizovány všeobecně, alespoň podle tehdejších vrchnostenských instrukcí. Sepisoval je obvykle vesnický rychtář v přítomnosti zástupců obce a pozůstalých. Vzniklé soupisy byly určeny vrchnostenským kancelářím, kde byly ukládány do zvláštních register k tomu určených.⁴ Toto platilo na šlechtických dominiích i na komorním zboží panovníka. Příkladem může být *Instrukce hejtmanská na panstvích komorních* (z let 1603 a 1604, se změnami až do roku 1702), která uvádí „...když který hospodář osedlej z tohoto světa prostředkem smrti vykročí, že ihned potom statek jeho, na čemž ten koliv, buďto na mále nebo na mnoze, pozůstane, pořádně zainventován a v obzvláště k tomu založená registra specifické vepsán býti má...“⁵ nebo ustanovení v *Řádu poddanském na panství Rychmburském, Rosickém a Slatiňanském* (vydaný asi roku 1626),

¹ Archiv český čili staré písemné památky české i moravské sebrané z archivů domácích i cizích. XXII. *Řády selské a instrukce hospodářské 1350-1626*. (ed.) J. KALOUSEK, Praha, 1905, s. 335 (dále jen AČ XXII. *Řády*).

² PEŠEK, J. Pražské knihy kšaftů a inventářů. Příspěvek k jejich struktuře a vývoji v době předbělohorské. *PSH 15*, 1982, s. 79 (dále jen PEŠEK, J. *Pražské knihy*).

³ Dále se zabývám prostředím poddanským, měšťanským a šlechtickým. Velmi specifickou otázkou církevních pozůstalostí se nezabývám. Srovnej např. RYANTOVÁ, M. Normativní vymezení procesu vyřizování pozůstalosti světských duchovních a písemností s ním spojených v 17. a první třetině 18. století. In: *Facta Probant Homines*. Sborník příspěvků k životnímu jubileu prof. dr. Zdeňky Hledíkové. (edd.) I. HLAVÁČEK - J. HRDINA, Praha, 1998, s. 421-430.

⁴ SVOBODA, J. F. V horácké domácnosti před třicetiletou válkou. Pokus o zpracování pozůstalostních inventářů. *ČVSMO 45*, 1932, s. 53-54.

⁵ AČ XXII. *Řády*, s. 386, čl. 36.

v kterém je uvedeno „...umřel-li který hospodář na gruntech, rychtář a konšelé ihned statek jeho všecken sepsati dáti a co tak po něm zůstane, někomu k opatření, tak aby nic k zmrhání nepřišlo, poručiti, to úředníku oznámiti...“⁶ Vrchnostenské instrukce se především snažily zabezpečit sirotčí majetek.⁷ A je zde také patrná snaha vhodně zaopatřit sirotky.⁸ Poddanské pozůstalostní inventáře se obvykle zapisovaly na volné listy, které se často vkládaly do sirotčích register nebo do některých jiných typů pozemkových knih. Když sirotci dospěli, inventární lístky byly zničeny, a proto se jich do dnešní doby dochovalo relativně málo.⁹

V měšťanském prostředí probíhalo pořizování inventárních soupisů následovně¹⁰: inventarizace zde byla právně kodifikovaná v rámci dědického a poručenského řízení.¹¹ K inventarizaci majetku nedocházelo

⁶ TAMTÉŽ, s. 561, čl. 35; dále srovnej s. 147, 202, 280, 546-547.

⁷ Srovnej „...což by po něm (hospodáři - pozn. P.M.) pozůstalo, ať se opatří, ... tak aby sirotkům neublížilo...“. AČ XXII. Řády, s. 173, čl. 49; „Sklep sirotčí a truhly, v nichž peníze sirotčí se skládají, mají železnými dveřmi a zámky dobrými tak opatřeny býti, aby se ohněm ani vyloupání, téhož sklepu na truhlách a peněžích sirotčích nižádná škoda státi nemohla.“ AČ XXII. Řády, s. 375, čl. 13; „Peněz sirotčích ani žádných zádušních bez vůle a vědomí JMP žádnému aby nevydávali, ani nepůjčovali. Ale kdo by takové peníze při sobě měl, ten aby je zase, i co by tak kdo dlužen byl, bez meškání do truhlice oplatil a složil“. ČECHURA, J. Instrukce panství Častolovice z let 1626-1631. ČNM-řada historická 163, 1994, s. 30.

⁸ Srovnej např. Archiv český čili staré písemné památky české i moravské sebrané z archivů domácích i cizích. V. Zřízení zemské království českého za krále Vladislava roku 1500 vydané. (ed.) F. PALACKÝ, Praha, 1862, čl. 68-69, 105, 196, 483-503. Blíže o sirotčích knihách a sirotčích peněžích CHOCHOLÁČ, B. *Selské peníze. (Sonda do finančního hospodaření poddaných na západní Moravě koncem 16. a v 17. století)*. Brno, 1999, s. 23, 132-135.

⁹ Srovnej HANZAL, J. Předbělohorské poddanské inventáře. ČL 50, 1963, č. 3, s. 169; HRUBÝ, F. Selské a panské inventáře v době předbělohorské. ČČH 33, 1927, s. 23-24.

¹⁰ Následující popis inventarizace vychází z výzkumů J. Peška a Z. Hojdy (prostředí pražských měst). Je možné srovnání s prostředím královských měst na severozápadě Čech viz HRUBÁ, M. Možnosti studia předbělohorských testamentů a inventářů pozůstalostí v královských městech severozápadních Čech. In: *Města severozápadních Čech v raném novověku*. (ed.) M. HRUBÁ, Ústí nad Labem, 2000, s. 7-34; RAK, P. Inventarizace pozůstalostí v předbělohorském Chomutově. In: TAMTÉŽ, s. 35-53; HRUBÁ, M. „Nedávej statku žádnému, dokud duše v těle“: Pozůstalostní praxe a agenda královských měst severozápadních Čech v předbělohorské době. Ústí nad Labem, 2002.

¹¹ Viz např. *M. Brikciho z Licka práva městská*. (edd.) J. a H. JIREČKOVÉ, Praha, 1880; *Práva městská království českého a markrabství Moravského spolu s krátkou jich Summou od M. Pavla Krystyana z Koldína*. (ed.) J. JIREČEK, Praha, 1876, zvláště čl. D DXIII, D XXI, E XXVII, F III. Srovnej HOFFMANN, F. Rozšíření Koldinových Práv městských v českých, německých a latinských podobách. (Ke 400. výročí vydání Práv městských). *Studie o rukopisech 18*, 1979, s. 49-114.

pravidelně, ale jen za určitých okolností. Nejčastějším motivem byla ochrana sirotčího dědictví.¹² K inventarizaci mohli dát impuls buď dospělí sirotci, případně za nedospělé siroty jejich poručníci nebo vdova. Také ji mohla iniciovat moc úřední. A to v případě, že pozůstalost jako odúmrtí připadla městu, nebo při zjišťování okolností kriminálních deliktů. Podobně byl inventován majetek osob od práva sběhlých.¹³ Inventarizační komise se obvykle skládala z rychtáře, dvou konšelů či starších obecních a písaře.¹⁴ Vlastní zápis na místě inventarizace měl původně plnou právní závaznost. Postupně se změnil v pouhou předlohu, která byla po odsouhlasení městskou radou přepracovaná do specializované knihy pozůstalostních inventářů.¹⁵ Inventáře můžeme nalézt i v dalších typech městských knih, i když nikoli soustavně. V úvahu přicházejí zejména knihy trhové, knihy svědomí, knihy sirotčích dílů, knihy kšaftů atd.¹⁶ Jazyk inventáře (český nebo německý) se nejspíše řídil osobou písaře.¹⁷

Inventář je svojí strukturou úřední protokol - začíná datem, výčtem svědků, poručníků a ostatních zúčastněných osob, dále je zmíněno jméno nebožtíka, uváděné ovšem pravidelně výrazným písmem již v záhlaví celého zápisu, též iniciátor inventarizace, nebyla-li jím městská rada. Vlastní inventář začíná výčtem pozůstalých, následují nemovitosti nebo je alespoň uveden dům zemělemu patřící, v němž je inventováno. Pokud žil zemřelý v nájmu, bývá zmíněno i to. Pak následují movité předměty.¹⁸ Na konci inventáře bývaly zapsány soupisy dluhů, pohledávek nebo jistot.¹⁹

¹² HOJDA, Z. Výtvarná díla v domech staroměstských měšťanů 1627-1740. Příspěvek k dějinám kultur barokní Prahy. I. *PSH* 26, 1993, s. 47 (dále jen HOJDA, Z. *Výtvarná díla*).

¹³ PEŠEK, J. Pražské, s. 81; PEŠEK, J. *Měšťanská vzdělanost a kultura v předbělohorských Čechách 1547-1620 (Všední dny kulturního života)*. Praha, 1993, s. 64, pozn. č. 9.

¹⁴ NEUDERTOVÁ, M. Domácnosti lounských měšťanů v předbělohorské době (Příspěvek ke studiu inventářů pozůstalosti). In: *Česká města v 16.-18. století*. Praha, 1991, s. 246.

¹⁵ HOJDA, Z. *Výtvarná díla*, s. 48.

¹⁶ PEŠEK, J. Pozůstalostní inventář jako pramen poznání kultury každodenního života. *OH* 1, 1991, s. 32 (dále jen PEŠEK, J. *Pozůstalostní inventář*).

¹⁷ HOJDA, Z. *Výtvarná díla*, s. 48.

¹⁸ Na počátku inventáře obvykle najdeme peněžní hotovost, různé mince, medaile a pamětní peníze, všechny zlaté a stříbrné předměty, následují předměty z cínu, mosazi, mědi, železa, sklo a keramika, také porcelán nebo kamenina, někdy i ostatní (dřevěné)

Zbývá popsat průběh inventarizace ve šlechtickém prostředí. V následujícím výkladu budu vycházet ze zvyklostí uplatňovaných v opavském a krnovském knížectví v období raného novověku. Po smrti pána či rytíře byla tato okolnost oznámena pozůstalými (vdovou, sirotky nebo jejich poručníky) úřadu zemského hejtmana. Zemský hejtman poté vyslal inventarizační komisi složenou z menších zemských úředníků (obvykle ve složení – komorník, sudí a písař). Na úvodních řádcích téměř všech pozůstalostních inventářů se setkáváme s touto nebo velmi podobnou formulací: „*Léta Páně XX dne YY za nařízení slavného úřadu hejtmanského knížetství opavského jsme se my, úředníci práva manšího zemského knížetství opavského tak poslušně zachovali a pozůstalost tu v čemkoliv pozůstala po nebožtiku ZZ zepsali a zinventirovali*“.²⁰ Úloha zemských úředníků spočívala v zabezpečení majetku proti neoprávněné manipulaci a v pořízení inventáře. Ty se zhotovovaly dvojmo, pro pozůstalé a pro příslušný úřad. Po skončení inventarizace úředníci tuto skutečnost oznámili zemskému hejtmanovi a zároveň mu poslali kompletní a ověřený (podpisy a přitíštěnými pečetěmi) inventární soupis. Teprve, když vzal hejtman inventář na vědomí, mohlo dojít k dělení majetku (podle kšaftu nebo obecných ustanovení dědického práva). Strukturou se šlechtický inventář podobá měšťanskému – je zde také uvedeno jméno zemřelého s plnou titulaturou, jeho nemovitě a movité statky, včetně soupisu aktiv a pasiv. Inventáře z tohoto prostředí jsou často součástí aktového materiálu, který se týká dědického a poručnického řízení.

kuchyňské nádobí. Potom byl zapisován textil v pořadí: ložní prádlo, osobní prádlo a oděvy, koberce a čalouny. Následoval nábytek, obrazy, zrcadla, hodiny, různé instrumenty a zbraně. Následoval soupis knihovny. Na konci se můžeme dočíst o potravinách, zásobách vína, piva a pálenky, o hospodářském nářadí, koních a dobytku, kočárech a vozech. HOJDA, Z. *Výtvarná díla*, s. 49.

¹⁹ Srovnej PEŠEK, J. *Pražské knihy*, s. 83; PEŠEK, J. *Pozůstalostní inventář*, s. 31-32.

²⁰ ZAO: Hejtmanský úřad knížectví opavsko-krnovského v Opavě 1507-1784. Inventář. S. DRKAL, Opava, 1964 (strojopis): Pozůstalostní řízení po Josefovi Karlovi hraběti z Hodic, karton č. 216, inv. č. 1152, f. 1a.

Inventáře byly pořizovány obvykle ve středních a bohatých vrstvách obyvatel, ať už ve městech, nebo na vesnici, protože u skutečně chudých lidí nebylo co inventarizovat a z čeho inventarizaci zaplatit.²¹

Inventarizace mohla být v zásadě prováděna dvěma způsoby: Zápis zaznamenával předměty po místnostech tak, jak přišly komisi pod ruku, nebo byl prováděn po tematických celcích (všechno cínové nádoby, měděné nádoby, textilie, knihy...). „Progresivnější“ tematický zápis byl častý od 80. let 16. a zejména od počátku 17. století.²² Existují také inventáře, u kterých se oba typy směšují.²³

Pozůstalostní inventáře vznikaly jako seznamy určené ryze praktickými potřebami, zvláště účetními. Navíc úředníci obvykle vystačili jen s povrchním popisem, protože zasvěcenějšího pohledu mnohdy nebyli ani schopni. Účetnický přístup je evidentní například při katalogizaci obrazů, u kterých se často musíme spokojit jen s letmou zmínkou o námětu, ale podrobně jsme informováni o materiálu a způsobu provedení (výzdobě) rámu.

Pozůstalostní inventáře jsou ideálním pramenem pro poznání některých kapitol dějin umění, sběratelství a hmotné kultury všedního dne pro svou minimální subjektivitu. Inventarizační komise se mohla dopustit i závažnějších finančních „úprav“, ale sotva měnila náměty obrazů, tituly knih nebo barvu postelí či almar.²⁴

²¹ PEŠEK, J. *Pozůstalostní inventář*, s. 37. O problematice legalizovaných i tradičních poplatků blíže PEŠEK, J. *Pražské knihy*, s. 85.

²² Srovnej PEŠEK, J. *Pozůstalostní inventář*, s. 31; PEŠEK, J. *Pražské knihy*, s. 83.

²³ HOJDA, Z. *Výtvarná díla*, s. 49.

²⁴ PEŠEK, J. *Pozůstalostní inventář*, s. 37.

4. Úvod do problematiky raně novověkých dějin Slezska

V následující kapitole bych se chtěla zaměřit na některé podstatné momenty v dějinách Slezska v období raného novověku. Přihlížet budu zejména k dění v historickém opavském a krnovském knížectví. Jejich území je totiž ve větší či menší míře dodnes součástí České republiky a v poslední řadě představují obě knížectví geografický horizont mé disertační práce.¹

Od přelomu 80 a 90. let 20. století je ve výzkumu dějin vedlejších zemí České koruny zdůrazňován tzv. asymetrický model vývoje, což jednoduše řečeno znamená respektování skutečnosti, že se jednotlivé regiony ubíraly odlišnými (specifickými) cestami nábožensko-politického vývoje, a to i přes své sepětí s centrem (Praha, Vídeň).²

Slezská knížectví byla inkorporována do svazku zemí České koruny během 1. poloviny 14. století za vlády Jana Lucemburského a jeho syna Karla IV.³ Od 14. do 18. století Slezsko do určité míry sdílelo osudy ostatních korunních zemí. Připomeňme, že na sklonku 13. století započal proces postupného vydělování Opavska z Moravy a jeho přiklání se ke

¹ Literatura k raně novověkým slezským dějinám viz kapitola č. 1 – Rozbor literatury a pramenné báze, na tomto místě upozorňuji zejména na následující práce: *Historia Śląska*. I/1-4. Do roku 1763. (edd.) K. MALECZYNSKI a kol., Wrocław-Warszawa-Kraków, 1961-1964; POPIOŁEK, K. *Historia Śląska od pradziejów do 1945 roku*. Katowice, 1972; KORTA, W. *Historia Śląska do 1763 roku*. Warszawa, 2003; GRÜNHAGEN, C. *Geschichte Schlesiens*. Bd. II. Bis zur Vereinigung mit Preussen 1527-1740. Gotha, 1886; AUBIN, H.-PETRY, L.-SCHLENGER, H. (edd.) *Geschichte Schlesiens*. Bd. II. Die Habsburgzeit 1526-1740. Darmstadt, 1973; BIERMANN, G. *Geschichte der Herzogthümer Troppau und Jägerndorf*. Teschen, 1874; BAHLCKE, J. *Schlesien und Schlesier*. München, 1996; BAKALA, J. a kol. *Slezsko*. Opava, 1992; ŽÁČEK, R. *Slezsko*. Praha, 2005 (dále jen ŽÁČEK, R. *Slezsko*).

² Srovnej BAHLCKE, J. *Regionalismus und Staatintegration im Widerstreit*. Die Länder der Böhmischen Krone im ersten Jahrhundert der Habsburgerherrschaft (1526-1619). München, 1994; PÁNEK, J. Dějiny zemí Koruny české (K současnému stavu a perspektivám vývoje). In: *VII. sjezd českých historiků*, 24.-26. 9. 1993 v Praze, Praha, 1994, s. 157-162; VÁLKA, J. Morava ve stavovské konfederaci roku 1619. Pokus o vytvoření paralelních církevních a politických struktur v Čechách a na Moravě. *FHB 10*, 1986, s. 333-349; TÝŽ. Zemsko-stavovská politická mentalita v bělohorském období. *Studia Musea Kroměřížska 1990*, s. 55-66.

³ BOBKOVÁ, L. *Územní politika prvních Lucemburků na českém trůně*. Ústí nad Labem, 1993.

Slezsku. Předpokladem pro to byla skutečnost, že v 60. letech 13. století získal výnosy ze zeměpanského majetku na Opavsku nemanželský syn Přemysla Otakara II. Mikuláš, kterému byl v roce 1269 přidělen titul pána Opavy. Mikuláš I. se stal zakladatelem vedlejší přemyslovské rodové větve, která přežila tu pražskou o více než 200 let. Mikuláš I. musel po bitvě na Moravském poli a smrti svého otce Přemysla Otakara II. svést o Opavsko boj s královnou-vdovou Kunhutou, ale od 80. let 13. století již jako vévoda opavský významně zasahoval do dějin Českého království.⁴

Nástup Ferdinanda I. Habsburského na český a uherský trůn v roce 1526, po bitvě u Moháče a nešťastné smrti mladého krále Ludvíka Jagellonského, znamenal vznik nové střeoevropské říše, která spoluurčovala politickou konstelaci v srdci Evropy po následujících 400 let.⁵ Na počátku 16. století již představitelé slezských knížectví nedisponovali skutečnou politickou mocí, ba naopak lze v této době sledovat vzrůst ústřední panovnické moci (budování stálé armády a loajálního úřednického aparátu).

Na konci druhého decenia 16. století bylo Slezsko, stejně jako většina německých zemí, zasaženo mohutnou vlnou luterské reformace.⁶ Jistým paradoxem dějin zůstává, že reformaci snadno a rychle přijala právě země, která před necelým stoletím neochvějně stála v čele odpůrců husitství. Postupu reformace, kromě zkompromitovaného katolického kléru, napomohly i sympatie ze strany slezských knížat. Vedle luteránů se ve

⁴ Srovnej KREJČÍK, T. Přemyslovci opavští. In: *Biografický slovník Slezska a severní Moravy. Sešit č. 4*, (edd.) M. MYŠKA-L. DOKOUPIL, Opava-Ostrava, 1995, s. 102-107 (dále jen *BSSM*); ČAPSKÝ, M. *Vévoda Přemek Opavský (1366-1433). Ve službách posledních Lucemburků*. Brno-Opava, 2005.

⁵ V roce 1526 se ucházelo o český trůn více kandidátů, například včetně Friedricha II., knížete břežsko-lehnického, vnuka Jiřího z Poděbrad. Čeští stavové zvolili, bez účasti stavů z vedlejších zemí, mladšího bratra císaře Karla V. Habsburského – Ferdinanda. Slezské stavy sice volbu neodmítly, ale aby zdůraznily své právo se na takto závažném rozhodnutí podílet, rozhodly se uznat na sněmu konaném v prosinci v Hlubčicích dědické nároky manželky Ferdinanda I. Anny Jagellonské na český trůn. Srovnej např. ŽÁČEK, R. *Slezsko*, s. 86.

⁶ Srovnej FUKALA, R. Slezská reformace. *SISb* 98, 2000, č. 4, s. 241-263; TÝŽ. Náboženství a protestantské školství za Krnovského knížete Jiřího Friedricha. *Sborník bruntálského muzea 2000*, Bruntál, 2000, s. 25-39.

Slezsku záhy objevili i představitelé dalších radikálnějších směrů reformace – kalvinisté, novokřtění, členové Jednoty bratrské a ve Slezsku vznikla i jedna z vedlejších odnoží reformačního hnutí tzv. schwenckfeldisté.⁷ V září 1555 uzavřel císař Karel V. s říšskými protestantskými stavy tzv. augšpurský mír vyznávající zásadu „cuius regio, eius religio“. Tato deviza představovala nebezpečí pro nekatolíky ve slezských knížectvích ovládaných přímo panovníkem, protože Habsburkové zůstali věrní tradiční katolické víře. Zrovna tak byli ohroženi katolíci v knížectvích nekatolických pánů. Století 16., zvláště jeho 2. polovina, tedy ve Slezsku proběhlo ve znamení náboženského napětí.⁸ Katolická církev na konci tohoto století ve Slezsku neměla, kromě vřatislavských biskupů, významnější pozici.⁹

Ferdinand I. neměl příliš možností jak prosazovat katolictví v převážně protestantském Slezsku. Musel čelit hrozbě tureckého útoku (v roce 1529 se turecké vojsko dostalo až před Vídeň) a to ho nutilo ke spolupráci se slezskými stavy, od kterých potřeboval stálý přísun finančních prostředků na vedení válečných operací.¹⁰ Kromě vnějšího ohrožení musel Ferdinand I. čelit v této zemi ještě dalšímu nebezpečí, a to razantnímu pronikání říšsko-německého rodu Hohenzollernů do slezského regionu, jehož členové se stávali dědici vymírajících piastovských knížat. Vítězství

⁷ Zakladatelem hnutí byl Kaspar Schwenckfeldt, který hlásal učení blízké Jednotě bratrské (pokládal křest dětí za pouhý vnější obyčej). V r. 1525 jeho učení odsoudil M. Luther a koncem 20. let byli nuceni schwenckfeldisté opouštět Slezsko a emigrovat do Lužice, a v r. 1743 do Pensylvánie (USA). Srovnej ŽÁČEK, R. *Dějiny Slezska v datech*. Praha, 2004, s. 130-131 (dále jen ŽÁČEK, R. *Dějiny*).

⁸ Srovnej TAMTÉŽ, s. 142-143

⁹ Stalo se tak navzdory skutečnosti, že např. Opava se ve středověku (13.-15. století) stala sídlem četných řeholních řádů – německých rytířů, minoritů, dominikánů, klarisek a františkánů. V Krmově působili minorité, ve Fulneku augustiniáni kanovníci, v Těšíně dominikáni a v Orlové byl založen benediktýnský klášter. Vlivem reformace došlo k úpadku mnoha církevních institucí, opavský františkánský konvent byl zrušen a na jeho místě vznikl městský špitál, orlovský klášter byl také zrušen a jeho majetek sekularizován. Srovnej např. EBEL, M. *Česká františkánská provincie sv. Václava (1570-1790)*. In: *Acta Universitatis Palakianae Olomucensis Fakultas philosophica - Historica 29, Sbornik prací historických 17*, Olomouc, 2000, s. 83-96; FOLTÝN, D. a kol. *Encyklopedie moravských a slezských klášterů*. Praha, 2005, heslo: Opava – město (předměstí), s. 534-583.

¹⁰ Srovnej RATAJ, T. *České země ve stínu pŮlměsíce: obraz Turka v raně novověké literatuře z českých zemí*. Praha, 2002.

ve šmalkaldské válce (1546-1547), ve které slezští protestanté neskrývaně podporovali protivníky Habsburků, umožnilo Ferdinandu I. nastoupit centralizační kurz vlády. Postižena byla zejména královská města, která ztratila rozsáhlé majetky a privilegia a do čela městské správy byli jmenováni královští úředníci. Také nově založená Rada nad apeliacemi (apelační soud) v Praze (již 20. 1. 1548), která byla odvolací instancí pro městské soudy a pro soudy v knížectví, jež přímo držel panovník, posílila králův vliv v soudní oblasti. O 10 let později byla ve Slezsku zřízena samostatná královská komora, která podléhala císařské komorní správě ve Vídni.

Situace nekatolických stavů se opět zlepšila na počátku 17. století, kdy stavy využily vnitrodynastických sporů mezi císařem Rudolfem II. a jeho bratrem Matyášem. Rudolf II. potvrdil stavům, že napříště se vrchním slezským hejtmanem může stát pouze osoba pocházející rodem ze Slezska a zároveň že to nesmí být vratislavský biskup. Dne 20. 8. 1609 Rudolf II. vydal Majestát pro Slezsko, kterým povoloval luterské vyznání augšpurské konfese a zrovnoprávňoval je plně s katolictvím. Obě vyznání mohla svobodně budovat kostely, školy a konat bohoslužby.

Dne 23. 5. 1618 pražskou defenestrací začalo české protihabsburské povstání, které vyústilo do třicetileté války.¹¹ Slezsko se připojilo k povstání už v červenci 1618. Ze Slezska pocházel také jeden z nejrozhodnějších habsburských odpůrců – Jan Jiří Krnovský (+1624).¹² Po porážce stavovského vojska v bitvě na Bílé hoře se odpor proti císaři Ferdinandovi II. (Štýrskému) rychle hroutil. Český (vzdoro)král Fridrich Falcký uprchl z Prahy do Vratislavi, kde mu stavy přislíbily finance na další vedení války, ale král přesto stavy pověřil k jednání s Ferdinandem II. a koncem prosince 1620 opustil definitivně Slezsko a tím i české země. Již nikdy se nevrátil a

¹¹ O úloze Slezska ve třicetileté válce blíže FUKALA, R. *Sen o odplatě: dramata třicetileté války*. Praha, 2005.

¹² Srovnej FUKALA, R. *Jan Jiří Krnovský. Stavovské povstání a zápas s Habsburky*. České Budějovice, 2005 (dále jen FUKALA, R. *Jan Jiří Krnovský*).

zemřel v emigraci.¹³ Slezské stavy, za zprostředkování saského kurfiřta Jana Jiřího I., uzavřely v únoru 1621 s panovníkem mír tzv. drážďanským akordem. Stavy se zřekly vzbouřenců a souhlasily se zaplacením nemalé válečné kontribuce a panovník na oplátku zaručil zachování stavovských a náboženských svobod.

Válečné události se Slezska dotkly znovu v letech 1626-1627, kdy do země vtrhla vojska protihabsburské koalice vedená dánským velitelem Petrem Arnoštem Mansfeldem a Janem Arnoštem Sasko-Výmarským.¹⁴ Po vypuzení dánského vojska armádou císařského vojevůdce Albrechta z Valdštejna¹⁵ proběhlo na opavsku rozsáhlé konfiskační řízení, které částečně změnilo skladbu tamní šlechty.¹⁶ Porážka protestantského vojska, jež bylo podporováno řadou místních obyvatel, umožnila panovníkovi uplatnit řadu rekatolizačních a centralizačních opatření. Nejvyšším orgánem správy a soudnictví pro všechny země Koruny české se stala česká dvorská kancelář sídlící ve Vídni. Jako nejvyšší orgán státní správy pro Slezsko vznikl tzv. Vrchní úřad (Oberamt) ve Vratislavi. Vrchnímu zemskému hejtmanovi byl přidělen úřednický sbor skládající se z kancléře a radů, kteří byli profesionálními úředníky a jejichž úkolem bylo vyřizování soudní agendy. Celoslezský sněm měl zasedat ve Vratislavi a byl svoláván výlučně panovníkem. Stavy tak ztratily svoji zákonodárnou iniciativu. Vedle sněmů působil veřejný konvent (conventus publicus) zasedající nepřetržitě, který jednal o běžných záležitostech. V jednotlivých knížectvích působil tzv. zemská kolegia složená ze zemských starších, úředníků a několika zástupců stavů. Ta měla připravovat podklady pro sněmovní jednání a vyřizovat

¹³ Srovnej např. ČECHURA, J. *Zimní král, aneb, České dobrodružství Fridricha Falckého*. Praha, 2004.

¹⁴ Srovnej FUKALA, R. *Dánský vpád do Slezska a rozklad opavské stavovské společnosti*. *SISb* 99, 2001, č. 2, s. 81-94.

¹⁵ Albrecht z Valdštejna byl rovněž slezským knížetem, od r. 1627 držel Zaháňsko.

¹⁶ Srovnej ZUKAL, J. *Slezské konfiskace 1620-1630. Pokutování provinilé šlechty v Krnovsku, Opavsku a Osoblažsku po bitvě bělohorské a po vpádu Mansfeldově*. Praha, 1916.

drobnější záležitosti, postupně se z nich vyvinuly stavovské zemské výbory.¹⁷

Další válečné události zasáhly Slezsko ve 30. letech v souvislosti se vstupem Švédska do třicetileté války. V letech 1632-1633 operovaly sasko-švédské vojenské jednotky slezským územím, než byly vytlačeny vojskem Albrechta z Valdštejna. Po zavraždění císařského generalisima v Chebu vystoupila opavská posádka v čele s plukovníkem Janem Oldřichem Schaffgotschem v jeho prospěch s cílem rozpoutat protihabsburské povstání. Ale bez účinné zahraniční podpory byl jejich odpor brzy potlačen a vůdci popraveni. Na samém sklonku třicetileté války vtrhli do Slezska znovu Švédové. V letech 1642-1648 se opavské, krnovské i těšínské knížectví stalo válečnou zónou, Švédové obsadili strategická města - Opavu, Krnov a Těšín. Výsledkem bylo obrovské zpuštění celé země. Švédové opustili Slezsko až v roce 1650, tedy dva roky po uzavření vestfálského míru. Po dramatických událostech třicetileté války se Slezsko na skoro dalších 100 let nestalo dějištěm válečných událostí. Poválečná doba umožnila hospodářské a demografické obrození země, ale byla také ve znamení rozsáhlé a důsledné rekatolizace. Významný podíl na rekatolizaci měl především jezuitský řád, který mimo jiné budoval i vysoce kvalitní školství, to bylo ve Slezsku završeno založením vratislavské univerzity v roce 1702 císařem Leopoldem I.

Knížectví opavské zůstalo v držení přemyslovského rodu do roku 1464, kdy ho prodal Václav IV. Opavský Jiřímu z Poděbrad, a ten ho v následujícím roce udělil svým synům Jindřichovi, Hynkovi a Viktorínovi. Roku 1485 získal Opavsko Matyáš Korvín pro svého nemanželského syna Jana. Na počátku 16. století držel knížectví Zikmund Jagellonský (Starý) a poté náleželo bezprostředně českým panovníkům. V roce 1613, respektive 1614 ho udělil císař Matyáš v léno Karlovi z Liechtensteina.¹⁸ Nový titul

¹⁷ Srovnej JANÁK, J.-HLEDÍKOVÁ, Z. *Dějiny správy v českých zemích do roku 1945*. Praha, 1989, zvláště s. 152-156.

¹⁸ Srovnej FUKALA, R. Liechtenstein. In: *BSSM 10*, Ostrava, 1998, s. 90-108.

Liechtensteina opravňoval k vlastnictví knížecích komorních statků (nepříliš rozsáhlých), umožňoval mu stavovoskou reprezentaci (podíl na výkonu celoslezských orgánů) a v neposlední řadě mu zajišťoval prestižní postavení. Ovšem jeho uznání zdaleka nebylo prosto problémů. Stavby odmítly knížete uznat a pokračovaly ve vleklém státoprávním sporu ve jménu opětovného připojení k Moravě. S tímto nesouhlasily opavští měšťané, kteří chtěli setrvat ve svazku se Slezskem.¹⁹ Za panování zimního krále byl Karel z Liechtensteina zbaven všech svých slezských panství, která získal zpět po bitvě na Bílé hoře, ale skutečné převzetí majetku bylo zdlouhavé. Krnovské knížectví bylo původně součástí Opavského knížectví. Krnovskými knížaty byli od roku 1523 Hohenzollernové.²⁰ Po bělohorské porážce byl v roce 1621 poslední krnovský Hohenzollern vyhnán z Krnovska za účast v protihabsburském odboji a následujícího roku připadlo knížectví rovněž Liechtensteinům. Nástupcem v hodnosti opavského a krnovského knížete byl syn zemřelého Karel Eusebius (1629-1674) a posléze jeho syn Jan Adam Ondřej (1674-1712). Jím vymřela karlistická větev Liechtensteinů a slezské dědictví připadlo gundakarovské linii rodu, která obě knížectví (po roce 1742 zmenšená o pruský zábor) držela až do roku 1918.

„Hlavním městem“ Slezska byla nepochybně Vratislav (jako sídlo církevního metropolity, slezského zemského hejtmana a jemu podřízeného Vrchního úřadu, Královské komory, Generálního daňového úřadu i jako místo, kde se scházel celoslezský sněm). Ovšem mnohem přirozenějšími (bližšími, dostupnějšími) „hlavními městy“ byla pro šlechtu centra jednotlivých slezských knížectví. Krnov byl rezidenčním městem hohenzollernských knížat a jeho zlatá éra spadá především do 2. poloviny

¹⁹ K této složité problematice srovnej FUKALA, R. Státoprávní spor o Opavsko v letech 1529-1606. In: *Acta Universitatis Palakianae Olomucensis Fakultas philosophica - Historica* 29, *Sborník prací historických* 17, Olomouc, 2000, s. 69-82; TÝŽ. Protiliechtenštejnská opozice na Opavsku v letech 1613-1617. *ČMM* 120, 2001, s. 67-90.

²⁰ Srovnej FUKALA, R. *Hohenzollernové v evropské politice 16. století. Mezi Ansbachem, Krnovem a Královcem (1523-1603)*. Praha, 2005.

16. století.²¹ V Opavě zeměpán v období raného novověku nikdy trvale nesídlil, ale Opava byla významným rezidenčním městem okolní hornoslezské šlechty.²²

Šlechtu opavského knížectví tvořily dva obvyklé stavy – panský a rytířský. Příslušníci panského stavu obsazovali v nepočetném sboru zemských úředníků většinu klíčových funkcí, tedy tyto úřady – zemský hejtman, nejvyšší komorník a nejvyšší sudí. Nižší šlechta se mohla realizovat ve funkci nejvyššího zemského písaře, případně ve sboru menších zemských úředníků (analogicky – komorník, sudí, písař).²³ Opavské stavovské elity se rekrutovaly z členů zejména těchto panských a rytířských rodů (klanů) – Bruntálských z Vrbna²⁴, Lichnovských z Voštic²⁵, Bzenců z Markvartovic²⁶, Pražmů z Bílkova²⁷, Sedlnických z Choltic²⁸, Skrbenských z Hřiště²⁹, Mošovských z Moravčina³⁰, Tvorkovských z Kravař³¹, Eichendorfu³², Donátů z Velké Polomi³³, Gašínů z Gašina³⁴, Cetrysů z Kynšperka³⁵, Kravařských ze Šlevic³⁶, Frakštajnů z Načeslavic³⁷ či Kotulínských z Kotulína³⁸.

²¹ FUKALA, R. Krnov – rezidenční město a základna moci hohenzollernských knížat na území českého předběllohorského státu. *Sborník bruntálského muzea 2001*, Bruntál, 2001, s. 3-24; TÝŽ. Krnov za Hohenzollernů v letech 1524-1624. In: *Peníze v proměnách času II.* (redd.) J. T. ŠTEFAN-T. ONDERKA, Ostrava, 2000, s. 11-16. K vytváření šlechtických a měšťanských elit v krnovském knížectví za vlády Hohenzollernů srovnej FUKALA, R. *Jan Jiří Krnovský*, zvl. s. 103-120.

²² Srovnej GAWRECKI, D. *Opava a Vratislav. Opava. Sborník k dějinám města 4*, Opava, 2004, s. 7-10, zvláště s. 8.

²³ Srovnej PRASEK, V. Nejvyšší úředníci zemští na Krnovsku a Opavsku. *Program českého gymnasia v Opavě 12*, Opava, 1895, s. 3-11.

²⁴ STIBOR, J. Bruntálští z Vrbna. In: *BSSM 10*, Ostrava, 1998, s. 23-50.

²⁵ STIBOR, J. Lichnovští z Voštic. In: *BSSM 6*, Ostrava, 1996, s. 78-87.

²⁶ STIBOR, J. Bzencové z Markvartovic. In: *BSSM 6*, Ostrava, 1996, s. 23-27.

²⁷ STIBOR, J. Pražmové z Bílkova. In: *BSSM 7*, Ostrava, 1996, s. 87-95.

²⁸ STIBOR, J.-MYŠKA, M. Sedlničtí z Choltic. In: *BSSM 3*, Opava-Ostrava, 1995, s. 97-101.

²⁹ STIBOR, J. Skrbenští z Hřiště. In: *BSSM 4*, s. 118-125.

³⁰ FUKALA, R. Mošovští z Moravčina. In: *BSSM 11*, Ostrava, 1998, s. 89-95.

³¹ FUKALA, R. Tvorkovští z Kravař. In: *BSSM 9*, Ostrava, 1997, s. 110-119.

³² STIBOR, J. z Eichendorfu. In: *BSSM 5*, Opava-Ostrava, 1996, s. 26-29.

³³ PILNÁČEK, J. *Rody starého Slezska*. 1.-V. (ed.) K. MÜLLER, Brno-Opava, 1991-1999, s. 551-553 (dále jen PILNÁČEK, J. *Rody*).

³⁴ TAMTÉŽ, s. 599-600.

³⁵ FUKALA, R. Cetrys z Kynšperka. In: *BSSM 14 (2)*, Ostrava, 2001, s. 22-28.

Smrt císaře Karla VI. (+1740)³⁹ a nástup jeho dcery Marie Terezie⁴⁰ na český trůn znamenaly začátek válek o dědictví rakouské. V nich bylo Slezsko v centru zájmu dvou evropských soupeřících dynastií – Habsburků a Hohenzollernů. Po tzv. první slezské válce, která probíhala v letech 1740-1742, ztratila Marie Terezie berlínským mírem z roku 1742 ve prospěch pruského krále Fridricha II. většinu Slezska, kromě části území opavského, krnovského a niského knížectví. Druhá slezská válka (1744-1745), přes některé zdařilé akce císařského vojska, v podstatě znamenala potvrzení daného stavu. Poslední pokus ze strany Marie Terezie změnit bilanci slezských válek ve svůj prospěch byla sedmiletá válka (1756-1763).⁴¹ Hubertsburský mír z roku 1763 potvrdil dosavadní stav. Marie Terezie se definitivně zřekla Kladska a většiny Slezska.

V habsburské části Slezska byl v Opavě již roku 1743 zřízen tzv. Královský úřad, nejvyšší politický a správní orgán, který kopíroval původní Vrchní úřad ve Vratislavi a měl široké pravomoci (zastupoval panovníka, rozhodoval v oblasti hospodářství, obchodu, daní a vojenských záležitostí). V čele Královského úřadu stál prezident, jemu byli podřízeni 2, později 9 radů. V letech 1749-1763 nesl název Královská reprezentace a komora. Královský úřad byl zrušen v roce 1782. Nižší stupeň správy představovali tzv. zemští starší ustanovení v Opavě pro opavsko-krnovské knížectví, v Těšíně pro těšínské knížectví a ve Vidnavě pro niské knížectví. Ve městech Opavě, Krnově a Těšíně působili královští městští administrátoři. Zachovány byly i stávající funkce stavovských orgánů (sněmů). Nově byla vytvořena i samostatná evangelická organizace, organizace katolické církve

³⁶ STIBOR, J. Kravařský ze Šlevic. In: *BSSM 18 (6)*, Ostrava, 2005, s. 64-93.

³⁷ PILNÁČEK, J. *Rody*, s. 579-582.

³⁸ TAMTÉŽ, s. 718-720.

³⁹ Srovnej HAMANNOVÁ, B. *Habsburkové. Životopisná encyklopedie*. Praha, 1996, s. 205-209.

⁴⁰ Srovnej TAMTÉŽ, s. 307-310.

⁴¹ Srovnej STELLNER, F. *Sedmiletá válka v Evropě*. Praha, 2000.

zůstala zachována (Kladsko zůstalo součástí pražské diecéze a Těšínsko a Nisko vratislavské diecéze).⁴²

⁴² ŽÁČEK, R. *Dějiny*, s. 201.

5. Charakteristika jednotlivých šlechtických rodů a osobností

Obsahem následující kapitoly je genealogický exkurz do historie vybraných šlechtických hornoslezských rodů. Jedná se zejména o tyto rody: Bruntálští z Vrbna, Hodicové z Hodic, Eichendorfové, Vlčkové z Dobré Zemice, Vanečtí z Jemničky, Brixové z Moncle a Sedmoradští ze Sedmoradu. Někteří příslušníci těchto rodin se stali předmětem (či spíše jejich pozůstalostní inventáře) předkládané disertační práce. Cílem kapitoly by mělo být přiblížení rodinných vazeb, majetkového (hospodářského) zázemí a úřednických (politických) kariér. Tyto okolnosti dohromady dokládají dosaženou společenskou prestiž a zařazení jedince, případně rodového klanu, do sociální hierarchie.

Rod hrabat z Vrbna a Bruntálu

Původ rodu hrabat z Vrbna a Bruntálu¹ je odvozován od vsi Vrbno (Wierzbna, Würben) u Svidnice². Tento původně dolnoslezský rod se prokazatelně připomíná již ve 13. století, byť rodová pověst se odkazuje až k chrabrému Vrboslavovi z 9. století a romantická genealogie umístila

¹ Srovnej BLAŽEK, K. *Der Adel von Österreichisch-Schlesien*. Nürnberg, 1885, s. 107-108, tab. č. 56 (dále jen BLAŽEK, K. *Der Adel*); TÝŽ. *Der abgestorbene Adel der preussischen Provinz Schlesien und der Oberlausitz*. I. Nürnberg, 1887, s. 120-121, tab. č. 88; FUKALA, R. Karel, Jiří a Jan Bruntálští z Vrbna a jejich životní osudy v pobělohorské emigraci. In: *Vira nebo vlast? Exil v českých dějinách raného novověku*. Sborník z konference konané v Muzeu města Ústí nad Labem ve dnech 5.-6.11. 1998, (ed.) M. HRUBÁ, Ústí nad Labem, 2001, s. 238-248; *Ottův slovník naučný. Ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí*. 26, U-Vušín, Praha, 1907, s. 1017-1019 (dále jen *Ottův slovník*); PAPROCKÝ Z GLOGOL, B. *Zrcadlo slavného margrabství Moravského*. Olomouc, 1593, fol. 60-66; PILNÁČEK, J. *Rody starého Slezska*. I.-V. (ed.) K. MÜLLER, Brno, 1991-1998, s. 1391-1393 (dále jen PILNÁČEK, J. *Rody*); PILNÁČEK, J. *Staromoravští rodové*. Brno, 1996, s. 455 (dále jen PILNÁČEK, J. *Staromoravští rodové*); SELDERN GRAFEN VON, G. *Forschungen über die Abstammung und Beiträge zur Geschichte der Grafen von Wrbna und Freudenthal*. *Jahrbuch des heraldisch-genealogischen Vereins Adler in Wien*. I. Wien, 1874, s. 1-25; TÝŽ. *Forschungen über die Abstammung und Beiträge zur Geschichte der Grafen von Wrbna und Freudenthal*. *Jahrbuch des heraldisch-genealogischen Vereins Adler in Wien*. II. Wien, 1875, s. 57-106 (dále jen SELDERN GRAFEN VON, G. *Forschungen II.*); STIBOR, J. *Bruntálští z Vrbna*. In: *Biografický slovník Slezska a severní Moravy*. (red.) M. MYŠKA, Sešit č. 10, Ostrava, 1998, s. 23-50 (dále jen STIBOR, J. *Bruntálští z Vrbna*).

² pol. Świdnica, něm. Schweidnitz, dnes v Polské republice.

počátky rodu dokonce do 1. století po Kr., kdy jejich prapředek měl bojovat v bitvě u Teutoburského lesa na straně Germánů proti Římanům. Při nedostatku četnějších písemných pramenů a pro rozdílnou interpretaci dochovaných zpráv je nejstarší genealogie rodu značně nejistá. Takže spolehlivá odpověď na otázku původu prvních Vrbnů v Čechách, na Moravě a v Horním Slezsku zatím neexistuje. My se ovšem skokem přeneseme do doby 17. století a na území opavského knížectví.

Jedním z hlavních protagonistů této práce je Jiří Štefan, hrabě z Vrbna a Bruntálu, který se narodil asi roku 1615 jako syn Štefana z Vrbna a Anny, svobodné paní z Oppersdorfu (sňatek 1613).³ Po smrti obou rodičů v roce 1618, respektive 1620, se jeho poručníkem stal strýc Bernart z Vrbna. Jiří Štefan vyrostl v typického profesionálního vojáka 17. století. Bojoval pro peníze a slávu a nevdala mu ani změna stran. Do armády vstoupil již ve svých sedmnácti letech. V císařské armádě velmi rychle postupoval v hodnostech: 1637 se stal rytmistrem, 1639 vlastním nákladem vystrojil dva prapory jízdy, 1645 vlastnil kyrysnický pluk. Ve stejném roce se Jiří Štefan aktivně účastnil bojů o Brno, které oblehli Švédové. Když mu byl pro soubor pluk odebrán, přešel Jiří Štefan do švédských služeb. Zde mu generál Wrangel nabídl velení na téže úrovni. V roce 1663 byl pověřen verbováním a vyzbrojením moravské zemské domobrany a roku 1677 dosáhl nejvyšší hodnosti - byl jmenován generálem. Se zdarem se Jiří Štefan věnoval i úřednické kariéře. Stal se knížecím radou a nejvyšším komorníkem opavským. Kníže Karel Eusebius z Liechtensteina ho jmenoval svým místodržícím, s právem předsedat zemskému sněmu a soudu. Poté Jiří Štefan působil i ve funkci císařského rady a komořího. Zastával zemské úřady také na Moravě. V roce 1661 se stal nejvyšším zemským sudím a v letech 1664-1675 byl nejvyšším zemským komorníkem. Dne 31. 1. 1652 udělil císař Ferdinand III. Jiřímu Štefanovi z Vrbna a jeho strýci Bernartovi

³ Srovnej STIBOR, J. *Bruntálští z Vrbna*, s. 45-46; MAŠITOVÁ, P. *Sonda do každodennosti barokního kavalíra (Pozůstalostní inventář Jiřího Štefana, hraběte z Vrbna a Bruntálu)*. *Sborník bruntálského muzea 2003*, Bruntál, 2003, s. 56-75.

z Vrbna říšský hraběcí titul. Tento akt byl odůvodněn tím, že již dříve byli někteří členové rodu povýšeni do hraběcího stavu, dále se zdůrazňovaly rytířské ctnosti a vojenské zásluhy Jiřího Štefana. Jiří Štefan byl i velmi obratný hospodář a dokázal podstatně rozšířit své nemovitosti. Původní nevelký majetek, který představoval Klemštejn a Násile, rozšířil dalšími statky na Opavsku. V roce 1639 získal Vojnovice⁴, 1651 Bravantice a Olbramice (tyto statky držel s přestávkami), od 1659 vlastnil Oldřišov (nejprve zástavně), od 1666 Velkou Polom, od 1668 Velké Heraltice, od 1678 Zbyslavice a v letech 1671-1681 Dobroslavice. Na Moravě získal Letovice (1642-1664), Lysice a Drnovice⁵ (1668-1678). V Čechách mu od roku 1665 patřily Chotěboř a Libodřice.⁶ Můžeme předpokládat, že Jiří Štefan byl věřící katolík. Jeho typicky barokní zbožnost se projevovala především v četných donacích nejružnějším klášterům a kostelům. Listinou datovanou 21. 2. 1667 v Brně daroval františkánům pozemek v Opavě k výstavbě kláštera. Ta se však prodlužovala, protože Jiří Štefan byl ve sporu s městem Opavou. Hrubá stavba kostela Svaté Barbory a kláštera byla hotová v roce 1676 a za dva roky definitivně dokončena.⁷ V klášterním kostele měli členové této větve Bruntáských hrobku. Jezuitskému kostelu Svatého Jiří v Opavě věnoval Jiří Štefan monstranci a několik dalších velmi luxusně provedených předmětů určených pro liturgii. V roce 1672 věnoval

⁴ pol. Wojnowice, něm Wanowitz, dnes Polská republika.

⁵ býv. okr. Blansko.

⁶ býv. okr. Havlíčkův Brod, resp. Kolín.

⁷ Spor mezi hrabětem Jiřím Štefanem a opavskou městskou radou se týkal pozemku františkánského konventu. Původní františkánský dům s kostelem zasvěceným Panně Marii a Sv. Barboře stál na místě johanitského kostela Sv. Jana Křtitele a johanitské komendy za hradbami nedaleko Ratibořské brány. Konvent zanikl před r. 1574 a na jeho místě byl založen špitál u Sv. Barbory. Hrabě chtěl ovšem obnovit františkánský klášter na jeho původním místě. Spor byl řešen před opavským a krnovským knížetem Karlem Eusebiem z Liechtensteina a posléze i před císařem Leopoldem I. Habsburským. Klášter byl nakonec postaven na novém místě – na konci dnešní Ostrožné ulice nedaleko Hradecké brány - ale jeho stavba se protáhla na téměř 20 let. Srovnej ELBEL, M. Slezsko a česká františkánská provincie (15.– 18. století). In: *Slezsko v dějinách českého státu*. (ed.) M. BORÁK, Opava, 1998, s. 211-219; SELDERN GRAFEN VON, G. *Forschungen II.*, zvláště s. 84; SVÁTEK, J. Ke stavebním dějinám bývalého františkánského konventu v Opavě. *Sborník památkové péče v Severomoravském kraji* 5, 1982, s. 149-178; ZUKAL, J. Das Stadtgebiet von Troppau am Ende des 17. Jahrhunderts. *Zeitschrift für Geschichte und Kulturgeschichte Österreichisch-Schlesiens* 1, 1905-1906, s. 51-66.

jezuitské koleji v Opavě obraz svatého Ignáce. V následujícím roce přispěl k výstavbě vyhořelého ženského kláštera Svaté Kláry ve Znojmě částkou 2 000 zlatých.

Jiří Štefan se dvakrát oženil. Jeho první manželkou byla svobodná paní Johanka Vojskovna z Bogdunčovic a Količina, dcera Frydrycha a Zuzany Thurzovny z Bethlenfalvy.⁸ Druhé manželství uzavřel před rokem 1667 s Marií Alžbětou Kinskou.⁹ Jiří Štefan zemřel 9. 2. 1682 v Praze, pochován byl v klášterním kostele Sv. Barbory v Opavě, jehož byl zakladatelem. Z dětí Jiřího Štefana uvádím pouze ty, které mají souvislost s hornoslezským regionem: dcery - Anna Helena Petronella (+1698) a Marie Alžběta (+ před 1669), synové - Ferdinand Oktavián¹⁰ a Václav Vojtěch¹¹.

Další členkou rodu Bruntálských z Vrbna, na kterou upozorňuji je Anna Helena Petronela.¹² První manželství uzavřela v roce 1653 s Vilémem, hrabětem Pražmou z Bílkova (1603-1666), majitelem Velké Polomy, Krásného Pole a Vřesiny.¹³ Dědicem panství se stal jejich syn Karel Štěpán

⁸ Starší literatura, prakticky již od doby Bohuslava Balbína, považuje za jeho první manželku Johanu Dominiku z Pernštejna. Genealogický omyl přesvědčivě vysvětlil Jiří Stibor. Srovnej STIBOR, J. O jedné rodopisné legendě. *Zpravodaj. Klub genealogů a heraldiků Ostrava při DKP VŽSKG* 27, 1988, s. 58-61.

⁹ Marie Alžběta Kinská (6. 4. 1630 – 6. 12. 1676), vdova po Bohuchvalovi Ferdinandovi, hraběti z Dubé a dcera Jana Oktaviána a Magdaleny, hraběnky z Porcie. Otázka jejich potomků není dosud uspokojivě vysvětlena. Srovnej MAŠITOVÁ, P. Manželka Jiřího Štefana, hraběte z Vrbna a Bruntálu, ve světle pozůstalostních inventářů. *Sborník bruntálského muzea* 2004, Bruntál, 2004, s. 43-48.

¹⁰ Ferdinand Oktavián (zemřel 21. 12. 1695), císařský tajný rada a komoří, zdědil Velké Heraldice, ale v roce 1695 je prodal velehradskému klášteru. Dále mu patřily Dobroslavice a Nová Cerekev. Oženil se s Marií Eleonorou kněžnou z Holstein-Sonderburku.

¹¹ Václav Vojtěch (1659-11. 9. 1732) se stal zemským hejtmánem lehnickým, břežským a volovským. Kromě statků v Dolním Slezsku byl spolumajitelem Dobroslavic. Oženil se v roce 1714 s Marií Augustou, kněžnou z Fürstenberku (1695-1770). Jejich jediný syn Karel Václav Antonín (13. 9. 1716) se zúčastnil jako důstojník sedmileté války a padl 22. 11. 1757 v bitvě u Vratislavi. Byl to poslední mužský potomek této větve Bruntálských.

¹² Srovnej MAŠITOVÁ, P. Ještě jednou ke každodennosti hraběcí rodiny Bruntálských z Vrbna (Pozůstalostní inventář Anny Heleny Petronely Oderské z Lidéřova, rozené hraběnky z Vrbna a Bruntálu). *Sborník bruntálského muzea* 2005, Bruntál, 2005, s. 12-18.

¹³ Vilém, hrabě Pražma z Bílkova, byl synem Mikuláše Bartoloměje a jeho manželky Alžběty Rejzovicovny z Kadeřína. Po dánském vpádu na Opavsko byl viněn ze spolupráce s nepřítelem, ale vzhledem k polehčujícím okolnostem nakonec pouze odešel sloužit do Ratiboře k císařskému vojsku a zaplatil pokutu 1 500 tolarů. Konvertoval ke katolicismu, působil ve funkci zemského sudího knížectví opavského a v roce 1655 byl povýšen do hraběcího stavu. Jeho první manželkou se stala Luďmila Buchtovna z Buchtic. Srovnej

Josef, hrabě Pražma z Bílkova (1654-1694).¹⁴ Podruhé se Anna Helena Petronela vdala v srpnu roku 1673 v Opavě za Jana Václava, svobodného pána Oderského z Liděrova na Vikštejně a Vítkově (+1695). Z druhého manželství pocházel jediný syn Antonín Ferdinand Erdmann Josef Oderský z Liděrova.¹⁵ O průběhu prvního manželství Anny Heleny Petronely s hrabětem Pražmou nemáme žádné zprávy. Ovšem zdá se, že hraběnčin druhý sňatek s Janem Václavem Oderským z Liděrova ani jednomu z partnerů štěstí nepřinesl. Absolvovali nepříjemný několikaletý soudní spor. Hraběnka nekompromisně požadovala vyplacení „*alimentů*“ za 10 let a argumentovala tím, že do manželství přinesla nemalé věno. Rovněž chtěla po svém manželovi omluvu za jeho chování. Jan Václav Oderský obšírně dokazoval, že Anna Helena Petronela mu nejenže nepřinesla žádné věno, ale ani se nepodílela na jeho finančních břemenech, ba naopak své statky a hotovost promarnila, „manželské povinnosti“ neplnila a také od něho bez udání důvodů odešla, takže k ní nemá žádné závazky. Navíc Jan Václav musí živit jejich společného syna na studiích a také je nucen splácet otcovy dluhy. Kdyby měl ještě platit manželce alimenty, nemohl by uspokojit věřitele a jistě by skončil v bídě. O tomto sporu jsme informováni z korespondence z let 1692-1693 mezi oběma zúčastněnými stranami a hejtmanským úřadem. Jak se manželské neshody nakonec vyřešily nevíme, ale Jan Václav (+1695) i jeho manželka (+1698) několik let poté zemřeli.¹⁶

STIBOR, J. Pražmové z Bílkova. In: *BSSM 7*, Ostrava, 1996, s. 87-95, zvl. s. 93; ZUKAL, J. *Slezské konfiskace 1620-1630. Pokutování provinilé šlechty v Krnovsku, Opavsku a Osoblažsku po bitvě bělohorské a po vpádu Mansfeldově*. Praha, 1916, s. 125.

¹⁴ Karel Štěpán Josef, hrabě Pražma z Bílkova, byl dědicem Velké Polomi, kterou v r. 1677 prodal Jiřímu Štefanovi, hraběti z Vrbna a Bruntálu. Zastával funkci císařského komořího a přisedičiho zemského soudu, v r. 1677 se oženil s Ludovikou Marií, hraběnkou z Oppersdorfu (1656-1737). Srovnej *SBBM 7*, s. 93.

¹⁵ Antonín Ferdinand Erdmann Josef Oderský z Liděrova zdědil vikštejnské panství, které od r. 1705 začal rozprodávat, krátce po prodeji panství odešel do Vratislavi, kde počátkem 20. let 18. století zemřel. Srovnej MARTINEK, B.-KRAVAR, Z. *Vítkov. Z historie města*. Vydáno k 700. výročí první písemné zmínky o městě 1301-2001. Vítkov, 2001, zvl. s. 35-37; PILNÁČEK, J. *Rody*, s. 755-758.

¹⁶ Srovnej ZAO: Hejtmanský úřad knížectví opavsko-krnovského v Opavě 1507-1784. Inventář: *Jan Václav Oderský proti Anně Heleně Petronele Oderské, jejich pozůstalosti*, karton č. 218, inv. č. 1201.

Bratrancem hraběte Jiřího Štefana byl Albrecht Eusebius, hrabě z Vrbna a Bruntálu (+1688), syn Bernarta z Vrbna a Bruntálu (+1652) a jeho první manželky Kateřiny z Drahotuš.¹⁷ Dosáhl hodnosti knížecího rady a přisedícího zemského soudu opavského. Byl majitelem panství Pustá Polom. První manželství uzavřel v roce 1655 s Helenou Eleonorou, svobodnou paní Sedlnickou z Choltic (+1683), v té době již vdovou po Hynku Václavu Tvorkovském z Kravař na Raduni a Hlubočci (+1652). Syn Heleny Eleonory Julius Eusebius Tvorkovský z Kravař se po dosažení dospělosti s matkou a otčímem v letech 1661-1671 soudil o dědictví po otci. Soudní při prohrál a matce postoupil zámek a ves Raduň, Hlubočec, polovinu vsi Vršovice, „Černý“ mlýn a svobodný dům v Opavě.¹⁸ Nutno dodat, že Albrecht Eusebius do sporu aktivně zasahoval na straně své manželky a skutečně mu záleželo na získání raduňského panství a opavského domu. Do zmíněného majetku investoval značné finanční prostředky, jednak na platbu daní a také na opravy.¹⁹ Po smrti své manželky Heleny Eleonory se hrabě v roce 1684 znovu oženil s dvojnásobnou vdovou Helenou Salomenou Müllerovou z Reichenberka²⁰, která mu přinesla věnem panství Horní Polanku a Jistebník v ceně 20 000 zl., již za to zajistil shodný obnos na svém majetku jako nadvěno. Kromě toho jí svatební smlouvou ze dne 1. 10. 1684 kromě obvyklého svatebního daru v podobě kočáru se šesti koňmi, jistých svršků a klenotů připsal, v případě, že ho přežije, opavský dům. Albrecht Eusebius sice toto velkorysé obdarování nevložil do desk

¹⁷ Otec Jiřího Štefana – Štefan – a otec Albrechta Eusebia – Bernart – byli synové Albrechta st. z Vrbna a Bruntálu. Srovnej STIBOR, J. *Bruntálští z Vrbna*, s. 43, 46.

¹⁸ Srovnej FUKALA, R. Tvorkovští z Kravař. In: *BSSM 9*, Ostrava, 1997, s. 110-119. O sporu mezi Juliem Eusebiem a jeho matkou Helenou Eleonorou blíže ŠIGUT, F. *Odhad raduňského statku roku 1665 (Příspěvek k hospodářským dějinám Slezska po třicetileté válce)*. *SISb* 57, 1969, s. 341-349.

¹⁹ Srovnej ŠIGUT, F. *Blücherův palác v Opavě*. *ČSIM-B 14*, 1965, s. 107-113 (dále jen ŠIGUT, F. *Blücherův palác*).

²⁰ Helena Salomena Müllerová z Reichenberka, ovdovělá Vanecká z Jemničky a Kotulínská z Jelče. Dcera Jana Müllera z Reichenberka (rodina pocházející z Livonska) a Voršily Buchvicovny z Buchova. Srovnej STIBOR, J. *Pohnuté osudy Jana Kryštofa Vaneckého (1600-1674) na Horní Polance u Moravské Ostravy*. *Ostrava. Příspěvky k dějinám a současnosti Ostravy a Ostravska 18*, Ostrava, 1997, s. 323-342 (dále jen STIBOR, J. *Pohnuté osudy*); TÝŽ. *Bruntálští z Vrbna*, s. 46.

zemských, ale Helena Salomena ho skutečně přežila a stala se majitelkou onoho výstavního domu v Opavě. Stihla se ještě jednou provdat za Heřmana, hraběte z Oppersdorfu, ale již 31. 5. 1692 umírá bezdětná. Dědičkou staků Polanky, Jistebniku a opavského domu se stala její sestra Johana Müllerová z Reichenberku, provdana Pankuchová z Wienecku.²¹ Ta zemřela bez mužského dědice a majetek převzala její dcera Rosina Helena (+1703), která byla provdaná za Filipa Václava Želeckého z Počernic.²² Pozůstalostní spis Rosiny Heleny je rovněž součástí této práce. O dědictví se podělily její tři děti – Marie Josefa²³, Marie Helena²⁴ a Jan Václav Alexandr²⁵.

Jedinou dcerou Albrechta Eusebia, hraběte z Vrbna a Bruntálu, z jeho prvního manželství uzavřeného s Helenou Eleonorou Sedlnickou z Choltic byla Johana Terezie Leopoldina (+1691). Poprvé se vdala v roce 1677 za Arnošta Ferdinanda, svobodného pána Boka z Burgvic (+1689).

Arnošt Ferdinand byl synem Jana, svobodného pána Bocka z Burgvic na Waldheimu (+1678), a Anny Magdaleny Kfellerovny, rozené ze Sachsengrünnu (+po 1697).²⁶ Jan z Bocku měl titul císařský nejvyšší a rytíř božího hrobu, později se stal i císařským radou. V roce 1649 koupil statek Štítinu od Karla Mošovského z Moravčina, téhož roku byl přijat mezi opavské pány, ale do prostředí opavského knížectví příliš nezapadl, byl to: „*Němec od kosti, pýchavý a hranatý, první pán štítinský, který ani slova*

²¹ Johana Müllerová z Reichenberku byla dvakrát provdané – za Jana Karla Reingolta de Belle a za Jana Arnošta Pankucha z Wienecku.

²² Srovnej HOSÁK, L. *Historický místopis země moravskoslezské*. Praha, 2004, s. 763-764 (dále jen HOSÁK, L. *Historický místopis*); PILNÁČEK, J. *Rody*, s. 813-814; ŠIGUT, F. *Blücherův palác*, s. 109-110.

²³ Marie Josefa (nar. 1688) byla dvakrát vdaná – za Antonína Leopolda Gusnara z Komorné na Třebovicích a za Jiřího Rudolfa Wipplara z Ušic. Marie Josefa získala do svého vlastnictví celý opavský dům, který nechala zbourat a a postavit místo něho nynější barokní stavbu. Srovnej ŠIGUT, F. *Blücherův palác*, s. 110.

²⁴ Marie Helena (nar. 1695) se provdala za Gottfieda Alexandra z Mönnichu.

²⁵ Jan Václav Alexandr Želecký z Počernic (nar. 1690).

²⁶ PILNÁČEK, J. *Rody*, s. 475-476; ZUKAL, J. *Paměti opavské. Črty kulturní a místopisné*. Opava, 1912, s. 339-390 (dále jen ZUKAL, J. *Paměti*); ZAO: Pozůstalost Josefa Zukala 1872-1929. Inventář. (zprac.) M. KLOS, Opava, 1967, Šlechtické rodiny, inv. č. 195, písmeno A-B, heslo: Bock z Burgvic (dále jen ZAO: PJZ).

česky neznal. Proto také v soudu zemském dlouho neobstál. Žádal, aby mu tam dali místo mezi starožitnými rody panskými, k čemuž však páni soudci nesvolili.²⁷ Nicméně alespoň jednu dobrou věc zapříčinila jeho nesnášlivá povaha – během sporu pana Bocka s dominikány o zorání Suchého rybníka, byl vyhotoven situační nákres s prvním známým vyobrazením štitinského zámku. Vraťme se ale k jeho synovi Arnoštu Ferdinandovi. Ten měl s Johanou Terezií Leopoldinou čtyři děti²⁸, dospělosti se dožili pouze dva nejstarší synové. Po jeho smrti se hraběnka po druhé vdala v únoru 1690 za Františka Melichara Donáta z Velké Polomi. Manželství trvalo necelé dva roky.²⁹ Z druhého manželství se narodil jediný synáček – Karel Albert na počátku roku 1691, ale nedožil se dospělosti.³⁰ Johana Terezie Leopoldina zdědila po otci raduňské panství a po svém prvním manželovi získala statek Štítinu. Z prvního manželství se dospělosti dožili již zmiňovaní dva synové – Jan František Antonín (1678-1729)³¹ a Ferdinand Josef Leopold (1686-1745)³² – dědicové panství Štítina a Raduň.³³

²⁷ ZUKAL, J. *Paměti*, s. 359.

²⁸ Synové Jan František Antonín, Ferdinand Josef Leopold, Arnošt Rudolf Benedikt (1688-před 1691) a dcera Terezie Leonora Marie (1682-po 1691). Srovnej ZAO: Hejtmanský úřad knížectví opavsko-krnovského v Opavě 1507-1784. Inventář: *Pozůstalostní řízení po Arnoštu Ferdinandovi z Boku a Burgvic*, karton č. 219, inv. č. 1206a, f. 1a.

²⁹ František Melichar Donát z Velké Polomi působil ve funkci písaře menšího zemského práva opavského, užíval drobnější statky v témže knížectví – Tusinu, Jamky a Těchotice. Srovnej ZAO: PJZ, Šlechtické rodiny, inv. č. 196, písmeno C-D, heslo: Donát z Velké Polomi.

³⁰ ZAO: Hejtmanský úřad knížectví opavsko-krnovského v Opavě 1507-1784. Inventář: *Pozůstalostní řízení po Johaně Terezií Leopoldině Doátové, rozené z Vrbna a Bruntálu*, karton č. 216, inv. č. 1151, f. 2b

³¹ Jan František Antonín - dědic Štítiny vedl nepořádný život, střídal milenky, nevyhýbal se násilností a zemřel bez legitimních dědiců. Štítinské panství zdědil jeho bratr Ferdinand Josef Leopold. ZUKAL, J. *Paměti*, s. 366-372.

³² Ferdinand Josef Leopold – dědic Raduň, oženil se s Barborou Paulinou von Scherz (dcera Karla Ferdinanda von Scherz, nejvyššího písaře opavského knížectví). Jejich jediný syn Maria Karel Josef záhy zemřel, dědičkami se staly dcery jmenovaného Marie Anna (sňatek s Karlem Josefem, hrabětem z Hodic) a Marie Josefa (sňatek s Janem Adamem, svobodným pánem Gruttschreibrem). Ferdinand Josef Leopold zemřel 4. 7. 1745 v zajetí v Nise. PILNÁČEK, J. *Rody*, s. 119-120; ZUKAL, J. *Paměti*, s. 372-374.

³³ HOSÁK, L. *Historický místopis*, s. 749, 752.

Posledním členem rodu Bruntálských z Vrbna, o kterém bych se chtěla zmínit, je Jan František Antonín.³⁴ Jediný syn Václava ml. (1589-1649) a Alžběty Polyxeny Dembinské se narodil dne 3. 11. 1634. V roce 1656 se stal plnoletým a ujal se svých statků: hradu Fulneka, Paskova, Studénky a Mrače³⁵. Hledal uplatnění především v Praze, kde zastával významné úřady. V poměrně rychlém sledu se stal přisedicím zemského soudu (1666), nejvyšším hofmistrem (1667), královským místodržicím (1673), nejvyšším kancléřem (1683), nejvyšším dvorským sudím (1685) a nejvyšším zemským sudím (1688). Zároveň působil jako císařský rada a komoří. V roce 1697 obdržel Řád zlatého rouna. Oppersdorfům prodal Paskov a koupil panství Hořovice. Jan František Antonín byl dvakrát ženatý. První sňatek uzavřel roku 1657 s hraběnkou Marií Alžbětou z Martinic, dcerou Bernarta Ignáce a Veroniky ze Šternberka (+1671). Druhou manželkou byla od roku 1672 Terezie Františka, také hraběnka z Martinic.³⁶ Synové z obou manželství: Václav Bernart, Josef František Václav³⁷ a Václav Norbert František³⁸. Jan František Antonín z Vrbna a Bruntálu zemřel 22. 8. 1705 ve Vídni, jeho manželka ho přežila o necelý rok (+10.6. 1706).

Rod Hodiců z Hodic

Starý moravský rod Hodiců z Hodic³⁹ původně sídlil ve vsi Třeště⁴⁰. Šlo o nepřiliš významný vladycký rod na jihozápadní Moravě, doložený již

³⁴ Srovnej STIBOR, J. *Bruntálští z Vrbna*, s.47.

³⁵ býv. okr. Praha-východ.

³⁶ Vlastní sestra jeho první ženy, k sňatku byl nutný papežský dispens.

³⁷ Josef František Václav (2. 8. 1675–9. 6. 1755) prodal roku 1722 Studénku. Manželství uzavřel 21. 6. 1701 ve svatovítské katedrále v Praze s Annou Cecílií, svobodnou paní Lammingen von Albenreuth.

³⁸ Václav Norbert František (21. 4. 1680–28. 4. 1729) byl nejvyšším dvorským maršálkem a rytířem Řádu zlatého rouna. Vlastnil statky Hořovice, Mrač, Rychmburk a Chotěboř. Oženil se 12. 7. 1726 s Aloisíí Stefanií, hraběnkou Kinskou.

³⁹ Srovnej BLAŽEK, K. *Der Adel*, s. 25, tab. č. 14; *Ottův slovník*, s. 429-431; PILNÁČEK, J. *Staromoravští rodové*, s. 321-322; PILNÁČEK, J. *Rody*, s. 659-660; STIBOR, J. *Hodičtí z Hodic*. In: *BSSM 11*, Ostrava, 1998, s. 37-55 (dále jen STIBOR, J. *Hodičtí*).

⁴⁰ býv. okr. Jihlava.

ve 14. století a blízké příbuzný, ne-li přímo totožný, s vladyky z Ustrašína, z Volfěrova a s rodem Koňasů z Vydří, užívajících podobného rodového znaku.⁴¹ Přestože jsou mezi významnými příslušníky rodu již v 15. století uváděni opati a obnovitelé premonstrátského kláštera v Louce u Znojma Přibyslav I. (+1438) a Přibyslav II. (+1466), nelze je ani náznakem začlenit do známé genealogie. Teprve v následujícím století se začali někteří členové rodu uplatňovat majetkově a společensky. Oficiálně přijímaná rodová posloupnost je často v rozporu s pramennými zprávami. První spolehlivě doložení předkové jsou Pešek ml. na Hodicích, pojišťující roku 1358 manželce Anně věno na svém zboží.

V roce 1641 byl rod povýšen do hraběcího stavu.

František Josef Filip, hrabě Hodic (1. 5. 1669 - 8. 2. 1727), byl synem Julia Leopolda, hraběte z Hodic (1640-1693), a jeho první manželky Barbory z Nostic.⁴² Po otci zdědil polovinu léna Slezských Rudoltic a Fulštejna, alodní panství Bouzov, k němuž koupil v roce 1694 statek Červenou Lhotu, tu však po dvou letech i s Bouzovem prodal řádu německých rytířů a svůj podíl na zmíněných lénech postoupil bratru Karlu Josefovi, protože sňatkem získal část vikštejnského panství, jehož centrem

⁴¹ Znak Hodiců z Hodic: štít polcený, v pravém červeném poli buvolí roh stříbrný, v levém stříbrném poli týž roh červený, klenot týž jako erbovní znamení, přikryvadla stříbrná a červená. Po povýšení do hraběcího stavu byl původní znak položen jako střední štítek do štítu čtvrceného, v jehož 1. a 4. stříbrném poli je červený lev, ve 2. a 3. červeném poli je stříbrný lev. Na třech korunovaných helmech jsou klenoty; uprostřed korunovaná, červeně oděná panna, přidržující pažemi buvolí rohy, zprava i zleva k ní hledící levý stříbrný a pravý červený lev.

⁴² Mladším bratrem hraběte Františka Josefa Filipa byl Karel Josef (1673-1741), který vybudoval stálé sídlo ve Slezských Rudolticích. Jeho synem z prvního manželství s Johanou Terezií Pačinskou z Tenčina (+1725) byl pravděpodobně nejznámější příslušník tohoto slezského rodu, a to Josef Albert Hodic (1706-1778), jež si zámek ve Slezských Rudolticích s nejbližším okolím přebudoval na vlastní svět zcela v duchu „manýrismu“. Zámek obklopovaly stavby v duchu antiky, raného křesťanství, s reminiscencemi na staré germánské krále, keltské druidy, včetně čínských chrámů a liliputánského města. Vše doplněné o umělé jeskyně, vodní fontány a kaskády. Hrabě vlastnil významnou knihovnu s tisky francouzských osvícenců, osobně ho navštívil Voltaire, byl zakladatelem první rakouské zednářské lóže ve Vídni, zabýval se alchymii... J. Kroupa o něm poznamenal, že byl „*napůl osvícenec, napůl pověřivý šlechtic barokní éry*“. Srovnej KROUPA, J. *Alchymie štěstí 1770-1810. Pozdní osvícenství a moravská společnost*. Brno, 1986, s. 100-103.

se stala Melč. První manželství uzavřel v roce 1691 s Annou Magdalenou, svobodnou paní Oderskou z Lideřova, ovdovělou hraběnkou Trauttmansdorfovou (+1705), manželství bylo bezdětné. Druhé manželství uzavřel hrabě v poutním chrámu sv. Anny ve Staré Vodě v lednu 1707 s Isabelou Ernestinou Sokolovskou ze Sokolova, ovdovělou svobodnou paní de Ruggraf, která ale již v listopadu téhož roku umírá. Z druhého manželství se narodila dcera Marie Angela (*31. 10. 1707), která se provdala za Josefa, svobodného pána Kotulínského z Kotulína. Za zmínku stojí, že se potom hrabě ucházel o ruku Marie Františky Apolonie z Reichu, tehdy již vdovy po bratranci Karlu Josefovi, ale daný slib zrušil. Tato paní vdova proti němu z tohoto důvodu vedla soudní spor, potom se však provdala za jiného. Po třetí se hrabě František Josef oženil v roce 1708 v Olomouci s Marií Filipine, svobodnou paní von Caretto. S ní se dostal záhy po svatbě do konfliktů, které vylučovaly další vzájemné soužití. Manžel jí počátkem roku 1711 odebral tehdy již ročního synka a nekonkretizované spory se táhly další čtyři roky. Cílem obou bylo dosáhnout odloučení „od stolu a lože“, avšak získat souhlas konzistoře nebylo snadné a celá záležitost byla ukončena až v červnu 1714 rozloučením nevydařeného sňatku. Součástí paniných požadavků bylo i finanční zajištění. Další konkrétní zprávy o jejím osudu nemáme, víme jen, že žila ve vyhrazených pokojích na zámku, kde je doložena jako vdova a kmotra při křtech dětí. Ze třetího manželství pochází syn Antonín Matyáš (1710-1762), který prodal v roce 1754 zadlužené melčské panství opavským jezuitům. Oženil se v roce 1733 s Annou Marií, svobodnou paní Miniati von Campoli, dědičkou Ptení, Suchdola a Zdětína. Melčská větev hrabat z Hodic tedy roku 1755 mizí po ztrátě deskových statků z Opavska.⁴³

Již zmíněným bratrancem hraběte Františka Josefa Filipa byl Karel Josef z Hodic (1665-1691), syn Ludvíka Maxmiliána (1636-1689) a jeho

⁴³ Srovnej STIBOR, J. *Hodičtí*, s. 50-51; MAŠITOVÁ, P. František Josef Filip, hrabě z Hodic – barokní intelektuál, alchymista a milovník umění ze zámku v Melči. *ČNM - řada historická 174*, 2005, č. 3-4, s. 191-203.

druhé manželky Žofie Maxmiliány, hraběnky von Trautmannsdorf.⁴⁴ Z otcovy pozůstalosti byl zřejmě vybyt penězi. Sloužil v císařském vojsku v hodnosti kapitána. Dne 23. 1. 1691 se oženil v Opavě s Marií Františkou Apolonií z Reichu (svatební smlouva byla uzavřena tamtéž, dne 3. 1. 1691). Hrabě zemřel náhle a bez závěti, větší část jeho poměrně skromného majetku zdědila manželka a zbytek šel na uhrazení dluhů. Vdova se stihla ještě dvakrát provdat, za Josefa Pieglovského z Pieglova a Antonína Oračevského z Přebyslavice.⁴⁵

Rod svobodných pánů z Eichendorfu

Tento původně rytířský rod⁴⁶ byl znám již v 11. století v oblasti Dolního Bavorska, odkud odešel kolem roku 1340 do braniborské marky. Více než středověké peripetie rodu nás bude zajímat příchod Eichendorfů do Slezska, přesněji do krnovského knížectví, který se odehrál na konci 16. století. Nejprve zaměříme pozornost na zakladatele panské větve rodu – Jakuba z Eichendorfu. Ten byl císařským rytmistrem kyrysnického pluku. Proslul jako bezohledný voják, tvrdě vymáhající na krnovských měšťanech nedoplatené daně. Jistě ne náhodou se bohatě oženil asi roku 1636 s Veronikou Marií, dcerou známého alchymisty Michala Sendivoje ze Skorska (1566-1636) a měšťanky Veroniky Stieberové (+1599)⁴⁷ a dědičkou panství Kravaře a Kouty. Svěřený majetek hospodářsky povznesl.

⁴⁴ Julius Leopold a Ludvík Maxmilián byli synové Jiřího Maxmiliána z Hodic (1606 - před 1666). Srovnej TAMTÉŽ, s. 47-48.

⁴⁵ Srovnej TAMTÉŽ, s. 49-50.

⁴⁶ Srovnej BLAŽEK, K. *Der Adel*, s. 15-16; PILNÁČEK, J. *Rody*, 563-565; SLAWIK, J. *Das Eichendorffgeschlecht in Deutsch-Krawarn 1634*. Ratibor, 1923; STIBOR, J. Eichendorfové. Příspěvek k charakteristice a genealogii pobělohorských přistěhovalců. *Zpravodaj. Klub genealogů a heraldiků při DKP VŽSKG 19*, Ostrava, 1984, s. 47-56; TÝŽ. Z Eichendorfu. In: *BSSM 5*, Ostrava, 1996, s. 26-29; STUTZER, D. *Die Eichendorffschen Güter in Oberschlesien und Mähren Betriebsgeschichte, Betriebsaufbau und Ursachen ihres Zusammenbruches 1630-1831*. München, 1974; WELTZEL, A. *Geschichte des edlen und freiherrlichen Geschlecht und Urkunden bearbeitet*. Ratibor, 1876. Vyčerpávajícím způsobem je uvedena literatura k rodu Eichendorfů v Heiduk, F. *Oberschlesisches Literatur-Lexikon: Biographisch-bibliographisches Handbuch*. Teil 1, A-H, Berlin, 1990, s. 74-91, k období raného novověku zejména s. 86.

⁴⁷ Naposledy o Michalovi Sendivojovi ze Skorska FUKALA, R. Po stopách polského alchymisty. *DaS 23*, 2001, č. 1, s. 18-22.

Zajistil i obnovu kostela svatého Bartoloměje. Ke kostelu nechal přistavět kapli s rodinnou hrobkou a postaral se také o obnovu školy. Vystupoval jako jednoznačný katolík. Zemřel bezdětný 23. 1. 1667 v Kravařích. Jakubova manželka Veronika Marie Sendivojová, svobodná paní ze Skorska (1596-1653), zanechala podle své poslední vůle majetek manželovi. V případě, že by zemřel bezdětný, mělo vše připadnout jeho bratrům. Navzdory ustanovení v závěti se Jakubovým dědicem stal jeho synovec Hartwig Erdmann.

Hartwig Erdmann (+1682) byl coby sirotek vychováván svým strýcem Jakubem. Pokračoval ve vojenské tradici rodu. Roku 1654 se oženil s Alžbětou Sidonií Laryšovou ze Lhoty, ovdovělou Orlíkovou z Laziska, dědičkou Sedlnice (+ po 1660).⁴⁸ V roce 1655 byl přijat zemským sněmem v Brně do moravského rytířského stavu. Hartwig Erdmann působil ve funkci nejvyššího zemského sudího a byl jmenován zemským hejtmanem knížectví krnovského. Od roku 1676 byl také císařským radou a dne 10. 3. 1679 jej císař Leopold I. Habsburský ve Vídni povýšil do stavu svobodných pánů Království českého. Na svém panství nastolil protireformační kurz a jeho kladný vztah ke katolické církvi se projevil mimo jiné i založením dvou bohatých nadací pro kravařskou faru. Zemřel v prosinci 1682 a byl pochován vedle svého strýce Jakuba v rodinné hrobce v Kravařích. Zanechal po sobě svou druhou manželku Annu Helenu z Eichendorfu, rozenou hraběnkou Pražmovou z Bílkova.

Ferdinand Burchard se narodil 16. 2. 1657 z prvního manželství Hartwiga Erdmanna. Stal se pokračovatelem hornoslezské panské větve Eichendorfů a dědicem Kravař, Koutů a léna Sedlnice. Kolem roku 1680 se oženil s jednou z dcer krnovského zemského hejtmana Jindřicha Matuška z Topolčan, Annou Hedvikou. Stal se knížecím radou a přísedícím zemského práva. Ferdinand Burchard byl velkým mecenášem katolické

⁴⁸ Srovnej STIBOR, J. Laryšové ze Lhoty. In: *BSSM 2 (14)*, Ostrava, 2001, 55-89 (dále jen STIBOR, J. Laryšové).

církve, pořídil například nový oltář do rodinné pohřební kaple a rozšířil otcovu nadaci.⁴⁹ Závěť sepsal dne 20. 2. 1692⁵⁰, ale zemřel až 27. 9. 1699. Po sobě zanechal vdovu Annu Hedviku z Topolčan (+ asi 1716). Z pozůstalých dětí to byly dcery Kateřina Barbora⁵¹ a Eleonora⁵², synové Karel Maxmilián⁵³ a Jan Rudolf.

Druhozený syn Ferdinanda Burcharda, Jan Rudolf František (1687-1750), který sídlil na Kravařích, se oženil s Annou Markétou Šmerhovskou z Lidkovic. Zastával v letech 1724 -1738 úřad nejvyššího zemského komorníka knížectví krnovského a v letech 1721-1728 podnikl poměrně zásadní přestavbu zámku v Kravařích. Stavba tak získala svou nynější vrcholně barokní podobu. Z manželství vzešlo pět dětí. Z nich nás bude zajímat především starší syn Rudolf Jan Nepomuk (1711-1767), jehož potomkem byl Adolf Theodor Rudolf, který zemřel 1818. Adolf Theodor se oženil s bohatou dědičkou Karolínou, svobodnou paní Klochovou z Kornic. A v roce 1782 prodal statek Kravaře. Jeho potomkem byl romantický básník a spisovatel Josef Karel Benedikt, svobodný pán z Eichendorfu na Sedlnici (1788-1857), který svou tvorbu vydával pod uměleckým pseudonymem Florens. Tento poeta nejvíce proslavil rod Eichendorfů a stal se jedním z nejznámějších protagonistů aristokracie na moravsko-slezském pomezí.⁵⁴

⁴⁹ Srovnej MAŠITOVÁ, P. Hmotný odkaz barokního kavalíra z Kravař (Pozůstalostní inventář Ferdinanda Burcharda, svobodného pána z Eichendorfu). *Historica – sborník prací FF OU 11*, 2004, s. 149-156.

⁵⁰ Srovnej ZAO: Slezský stavovský archiv v Opavě 1318-1850. Inventář: *Poslední vůle Ferdinanda Burcharta, svobodného pána z Eichendorfu*, inv. č. 596, sign. A XII-11.

⁵¹ Kateřina Barbora se v r. 1705 provdala v Kravařích za Františka Leopolda, svobodného pána z Poppen na dědičné Sedlnici.

⁵² Eleonora vstoupila pod řádovým jménem Marie Leopoldina v r. 1713 do opavského kláštera sv. Kláry.

⁵³ Karel Maxmilián (1681-1744) založil sedlnickou větev rodu. V r. 1708 se oženil s Annou Barbarou Josefou Mendlovou z Durlachu. Ovšem u Karla Maxmiliána se záhy projevil známky duševní poruchy, a možná i proto vymřela sedlnická větev po meči již jeho vnukem Josefem Ignácem v r. 1795. Brzy poté sedlnický statek připadl kravařské větvi rodu.

⁵⁴ Srovnej např. KINCEL, R. Joseph von Eichendorff na Opavsku. *Vlastivědné listy 19*, 1993, s. 28-30.

Rod Vlčků z Dobré Zemice

Dalším aktérem této práce je Kašpar Vlček z Dobré Zemice a z Hlučína, na Klimkovicích a Vítkově (+1665), kterého se na následujících řádcích pokusím zařadit do určitých genealogicko-místopisných souvislostí.⁵⁵ Kašpar byl syn Mikuláše ml. z Dobré Zemice (+1664) a Barbory Bludovské z Dolních Bludovic (+1667)⁵⁶. Jeho děd Jan st. z Dobré Zemice (+1613) získal pro svůj rod výnosné klimkovické panství, ke kterému patřil i svobodný dům v Opavě.⁵⁷ Kašpar se oženil s Annou Kateřinou Pačinskou z Velké Pačiny. Po své předčasné smrti zanechal kromě vdovy i dva nezletilé syny v péči poručníka Fridricha Jiřího Vlčka, který působil v těšínském knížectví, za obvyklých podmínek – sirotky nesmí vyvážet ze země a je povinen postarat se vdově o věno pojištěné na Klimkovicích. Syny zesnulého byli Kašpar ml. a Jidřich Vilém (+1739), který se stal dědicem klimkovického panství. Jidřich Vilém udělal závratnou vojenskou i diplomatickou kariéru. Dosáhl hodnosti polního maršála, císařského komořího a tajného rady, zúčastnil se poselstev do Ruska (1709-1712), Polska, Pruska a Dánska (1712), Uher (1713) a v roce

⁵⁵ Srovnej ZAO: PJZ, Šlechtické rodiny, inv. č. 207, písmeno Va-Vy, heslo: Vlček z Dobré Zemice; PRASEK, J. Svobodný dům někdy hrabat Vlčkův v Opavě. *Program českého vyššího gymnasia v Opavě V., Opava, 1888*, s. 3-25.

⁵⁶ Barbora Bludovská byla dcera Jáchyma Bludovského z Dolních Bludovic (+1607) a Evy Bludovské, rozené Láryšové ze Lhoty, která se po manželově smrti provdala za dalšího příslušníka rodu Vlčků z Dobré Zemice – Mikuláše st. Vlčka z Dobré Zemice a Hlučína na Dolní Suché. STIBOR, J. *Laryšové*, s. 70.

⁵⁷ Jan st. z Dobré Zemice získal v 2. desetiletí 17. století panství Klimkovic, když vyplatil ostatní dědice Kryštofa Bzence z Markvartovic (+1600). Kryštof Bzenec byl třikrát ženat – s Lidmilou Bírkovou z Násile, Apolonií Tworkovskou z Kravař a Konstancí Porubskou z Velké Poruby (dcerou Stanislava a Kateřiny Vlčkovny z Dobré Zemice). Po úkladné vraždě svého nepoměrně významnějšího bratra Ondřeje Bzence, zemského hejtmana opavského knížectví, zdědil kromě jiného právě Klimkovic. V závěti odkázal Klimkovic a Třebovice dolnoslezským příbuzným, ale protože se o zadlužený Bzencův majetek hlásili i další zájemci, poslední vůle nenabyla platnosti a tak nakonec Klimkovic získali Vlčkové z Dobré Zemice. Srovnej FUKALA, R. *Záhadná vražda v Podvihovském lese. Das 20*, 1998, č. 4, s. 13-17; STIBOR, J. *Bzencové z Markvartovic*. In: *BSSM 6*, Ostrava, 1996, s. 23-27; TÝŽ. *Osudy majitelů zámku v Porubě v 16. a 17. století. Ostrava. Příspěvky k dějinám a současnosti Ostravy a Ostravska 17*, Ostrava, 1995, s. 301-317, zvl. s. 306-308 (dále jen STIBOR, J. *Osudy*).

1714 jel uvítat švédského krále Karla XII. k tureckým hranicím. Císař jeho služby ocenil povýšením do stavu říšských hrabat (1714). Ženatý byl s Marií Charlotou, hraběnkou Saint-Hilier. Z jejich manželství známe syny Josefa Mariu Baltazara (+1787) a Josefa (+1777).

Rod Vaneckých z Jemničky

Jedná se o starobylý vladycký rod původně z jihozápadní Moravy, jehož členy je možné sledovat souvisle od 1. poloviny 15. století.⁵⁸ Existovaly dvě rodové větve – Oslavičtí z Jemničky⁵⁹ a Vanečtí z Jemničky⁶⁰. Z této pošlosti pocházeli bratři Zikmund, Jiřík a Bartoloměj. Jiřík (+ před 1576) byl údajně dvakrát ženat a zanechal po sobě syny Václava a Hendrycha (+ před 1618). Hendrych v polovině 90. let 16. století prodal svůj majetek na Moravě, ztrácí se z pramenů a objevuje se na Opavsku jako manžel Anny Porubské z Velké Poruby⁶¹ a hospodář na Porubě a Polance. Z manželství se narodilo více dětí – Zikmund Václav, Jan Kryštof⁶², Jindřich Vilém a Alena (oba zemřeli v útlém věku). Hendrychovým dědicem se stal nejstarší syn Zikmund Václav, který působil jako nejvyšší zemský písař knížectví opavského a později jako nejvyšší zemský sudí a získal i titul knížecího rady. Sídli na Dolní Polance a Porubě. Dnem 27. 11. 1617 je v Opavě datována svatební smlouva Zikmunda Václava s Kateřinou Štyrnskou ze Štýrn, dcerou Kateřiny Pilarovny z Pilhu. Z období stavovského povstání nemáme o Vaneckých žádné zprávy, i když nebyli katolíky (v rodině se v 16. století udržovala tradice příslušnosti

⁵⁸ PILNÁČEK, J. *Rody*, s. 1314-1315; ZAO: PIZ, inv. č. 207, písmeno Va-Vy, heslo: Vanecký z Jemničky; STIBOR, J. *Osudy*, s. 308-317.

⁵⁹ Oslava, býv. okr. Žďár n. Sázavou.

⁶⁰ Vaneč (dříve Evaneč), býv. okr. Třebíč.

⁶¹ Anna Porubská z Velké Poruby (+1644), dcera Stanislava a Kateřiny Vlčkovny z Dobré Zemice a z Hlučína. Její sestra Konstancie se provdala za Kryštofa Bzence z Markvartovic (+1600).

⁶² Jan Kryštof byl dvakrát ženat – s Marianou z Tharoulu (dcerou Erasma a Kateřiny de Coquele) a s Helenou Salomenou Müllerovou z Reichenberka (sic!). O jeho skutečně velmi dramatických životních osudech (včetně věznění na brněnském Špilberku, majetkových machinacích na samé hraně zákona a sporech s opavskými stavy) srovnej STIBOR, J. *Pohnuté osudy*, s. 323-342.

k Jednotě bratrské). Zikmund Václav se nijak výrazně neangažoval v době dánského vpádu. Ze dne 30 .11. 1645 pochází svatební smlouva mezi Zuzanou Eleonorou, dcerou Zikmunda Václava, a Mikulášem st. Orlíkem z Laziska. Zuzana Eleonora krátce po svatbě zemřela, pravděpodobně při porodu. Její otec zemřel 15. 1. 1647 v Malenovicích za Frýdlantem nad Ostravicí, když hledal bezpečné místo před postupujícím švédským vojskem. Vdova Kateřina postoupila své dceři Lidmile Konstancii Dolní Polanku a provdala ji za Jiřího Frydrycha Skrbenského z Hříště a Šenova. Vdova zemřela záhy nato dne 3. 9. 1650. Dědičkou manželů Vaneckých se stala tedy jejich dcera Lidmila Konstancie (+1680). Po smrti její matky Kateřiny byl sice sepsán pozůstalostní inventář, ale nikoli jako oficiální akt z nařízení hejtmana. Daleko spíše byl určený pro soukromou potřebu jediné dcery (dědičky). Pozůstalostní soupis po otci Lidmily Konstancie Zikmundovi Václavovi byl vyhotoven se značným časovým zpožděním, až v roce 1652. Významnou součástí tohoto pozůstalostního řízení byla korespondence, která se týkala jistého peněžního závazku Zikmunda Václava. Ten si v srpnu 1645 půjčil od svého známého děkana v Uherském Hradišti kněze Michala Procopia 40 dukátů. Později mu Procopius svěřil do úschovy ještě tři kusy velkých dukátů. Jejich vrácení se však hradištský hejtman nedočkal. Po smrti Zikmunda Václava se děkan obrátil na jeho dědičku Lidmilu Konstancii se žádostí o vrácení finanční hotovosti. Lidmila Konstancie argumentovala tím, že zatím otcovu pozůstalost nepřevzala a tak nemůže splácet jeho dluhy. Jak přesně celá záležitost dopadla není známo.⁶³

Ještě jednou se vraťme ke Kateřině Vanecké z Jemničky, rozené Štyrnské ze Štyrn, dcery Zikmunda Štyrnského a jeho druhé manželky Kateřiny Pilarovny z Pilhu. K jejím dalším sourozencům patřil Jan⁶⁴, Petr⁶⁵,

⁶³ Viz ZAO: Hejtmanský úřad knížectví opavsko-krnovského v Opavě 1507-1784. Inventář. *Pozůstalostní a poručenské řízení po Zikmundovi Václavovi Vaneckém z Jemničky*, karton č. 208, inv. č. 966. Srovnej STIBOR, J. *Osudy*, s. 313-314.

⁶⁴ Jan pocházel z otcova prvního manželství s Kateřinou Rudzkou z Rudz. Dědic Zbyslavic, projevila se u něj duševní choroba, v r. 1621 zemřel.

Stanislav⁶⁶, Jiřík⁶⁷, Anna⁶⁸, Mandalena⁶⁹ a Lidmila. Lidmila se v roce 1620 provdala za Jiříka Rottemberka z Ketře a Drslavě na Tlustomostech a Štáblovicích, v té době vdovce po smrti své první manželky Barbory Oderské z Liděrova. Jiřík zemřel už v roce 1624, manželství bylo bezdětné, ale Lidmila se již neprovdala a sama hospodařila na Olšanském dvoře u Opavy⁷⁰. Po její smrti v roce 1673 byl zhotoven inventární soupis, který je také zahrnut do této práce.⁷¹

Z raduňského panství se vyčlenil statek Podvihov, který v 17. století vlastnili další členové rodu Rottemberků z Ketře.⁷² První byl Jiřík Rottemberk (od 1598), poté Adam Rottemberk a jeho manželka Dorota Střelovna z Dílav.⁷³ Ve 40. letech přešel statek do vlastnictví jejich syna Kašpara Rottemberka (+1666). Ten působil v úřadě zemského sudího knížectví opavského. Jeho manželkou byla Anna Marie, rozená Žopovská ze Žopov (+1673).⁷⁴ Manželství bylo pravděpodobně bezdětné, protože statek zdědil Kryštof Tvardava z Tvardavy, příbuzný Kašpara Rottemberka.⁷⁵

⁶⁵ Petr odešel do Čech, kde si koupil drobné statky, působil ve funkci hejtmana panství kolínského a poděbradského, oženil se s Esterou Valkounovou z Adlaru.

⁶⁶ Stanislav odešel do knížectví těšínského, nevíme, zda se oženil a měl potomky.

⁶⁷ Jiřík byl majitelem Zbyslavic, působil jako písař menšího práva knížectví opavského, oženil se s Alenou Donátovou Novocerekevickou z Velké Polomi, zůstaly po něm dvě nezletilé dcery.

⁶⁸ Anna se provdala za Jindřicha Laryše z Načeslavic, žila s ním na svobodném dvoře v Hranicích.

⁶⁹ Mandalena se stala manželkou Zikmunda Foglara ze Studené Vody.

⁷⁰ Dnes Opava-Kateřinky.

⁷¹ Srovnej STIBOR, J. Rod Štyrnských ze Štýrn a Lidmila Rotmberkovna, roz. Štyrnská na Olšanském dvoře v Opavě-Kateřinkách. *ČSIZM-B 41*, 1992, s. 125-133.

⁷² Rod Rottemberků z Ketře ještě na své genealogické zpracování čeká, takže zde nabízím spíše jen náznak příbuzenských vztahů. Srovnej HOSÁK, L. *Historický místopis*, s. 252-253; SVOBODA, L. Příspěvky k historické topografii knížectví Opavského a Krnovského. *VMO 15*, 1907, s. 9-52, zvl. 20-21.

⁷³ Dorota Střelovna se podruhé provdala za Kryštofa Oderského z Liděrova, po její smrti se Kryštof znovu oženil s Dorotou Lichnovskou z Voštic, jejímž druhým manželem Jindřich st. Donát z Velké Polomi.

⁷⁴ Srovnej PILNÁČEK, J. *Rody*, s. 1445-1449.

⁷⁵ Matka Kryštofa Tvardavy byla dcera Kryštofa Oderského, takže nevlastní sestra Kašpara Rottemberka. Kryštof Tvardava byl dvakrát ženatý – s Alžbětou Konstancií, rozenou Koziglovskou z Geisenfelsu a s Eleonorou Petronelou Tvorkovskou z Kravař, ovdovělou Rembovskou z Rembova.

Soupis pozůstalosti této šlechtické majitelky nevelkého statku se nám dochoval a bude zařazen do předkládané práce.

Rod Brixů z Moncle

Rod Brixů z Moncle přišel do Horního Slezska z trevírského kurfiřtství.⁷⁶ Prvním členem rodu byl Jan Brix (+před 1649), který se před rokem 1630 oženil s Alenou, rozenou Lichnovskou z Voštic, dcerou Bernarta Lichnovského, dědičkou Strakovic.⁷⁷ Alena Brixová se ještě dvakrát provdala – za Adama Budivoje Moravitzkého z Rudnice (+1658) a za Jiřího Švojnocha. Nás bude zajímat její syn z prvního manželství Jan Bernart Brix z Moncle. V letech 1664-1669 jednal o přijetí mezi opavské stavy. V roce 1676 koupil polovinu statku Drslavi, brzy po tomto datu získal i druhou část. Byl tedy majitelem Drslavi, Sudic, Bělé, Malých Petrovic a statku Žbánu. První manželka byla Johanna Felicie Sobková z Kornic⁷⁸ a druhá Alžběta Konstancie, dcera Jana Benedikta Panského ze Střežetic.⁷⁹ Jan Bernart měl celkem 13 dětí, jménem známe pouze některé. Zemřel v roce 1690 a následujícího roku se Drslavi ujal jménem nezletilých bratří nejstarší syn Karel Jindřich.

⁷⁶ Srovnej HOSÁK, L. *Historický místopis*, s. 798; PILNÁČEK, J. *Rody*, s. 489; ZAO: PJZ, Šlechtické rodiny, inv. č. 195, písmeno A-B, heslo: Brix z Moncle.

⁷⁷ Bernart Lichnovský z Voštic (+1637), syn Jana Lichnovského a Salomeny Kobylkové z Kobylího, inklinoval ke kalvínství, spolupracoval s Janem Jiřím Krnovským, Liechtensteinská komise ho vinila z všestranné pomoci nepříteli a udělila mu vysokou pokutu 9 000 zl. Poprvé se oženil Evou Zmeškalovou z Domanína a podruhé s Helenou Oderskou z Liděfova. Byl majitelem Býkova, Chuchelné, Píště a Ovsíště. Synové z obou manželství – Adam, Jiří, Jan František a Václav. Srovnej STIBOR, J. Lichnovští z Voštic. In: *BSSM 6*, Ostrava, 1996, s. 80.

⁷⁸ Uvádí se jako dcera nebo sestra Jana Jiřího Sobka z Kornic, ale J. Stibor ji ve svém genealogickém přehledu neuvádí. Srovnej STIBOR, J. Sobkové z Kornic. In: *BSSM 7*, Ostrava, 1996, s. 107-114.

⁷⁹ Panský ze Střežetic byl známý český rod s větvemi v Čechách, na Moravě i ve Slezsku. Jan Benedikt byl dvakrát ženatý – s Evou Hostivařskou a s Marií Žofií Schenkovou z Kostelce. Po první manželce zdědil v roce 1651 Sudice. Měl celkem tři dcery, kromě Alžběty Konstancie, ještě Helenu Žofii a Annu Marii. Po smrti otce v r. 1674 sestry prodaly Sudice Janovi Bernartovi Brixovi. Srovnej PILNÁČEK, J. *Rody*, s. 404.

Rod Sedmoradských ze Sedmorad

Poslední poznámku bych chtěla učinit o jednom příslušníkovi rodu Sedmoradských (či Semoradských) ze Sedmorad.⁸⁰ Jedná se o Jana Václava Sedmoradského, syna Adama Sedmoradského a Kateřiny, rozené z Tharoulu. Jan Václav byl nejvyšším komorníkem knížectví opavského, zdědil statek Horní Životice a v roce 1691 koupil od hraběte Ferdinanda Oktaviána z Vrbna a Bruntálu statek Svobodné Heřmanice, který patřil původně k velkoheraltickému panství. Zemřel v roce 1697.⁸¹

⁸⁰ Genealogie Sedmoradských ze Sedmoradu není dosud zpracovaná, vycházím především z ZAO: PJZ, Šlechtické rodiny, inv. č. 205, písmeno S, heslo: Semoradský ze Semorad. Můžeme předpokládat, že Adam Sedmoradský a Kateřina z Tharoulu měli syny Jana Václava, Adama, Ferdinanda a dcery Polyxenu Margaretu a Annu Kateřinu, která se v r. 1662 provdala za Františka Mariu Cerboniho.

⁸¹ Srovnej HOSÁK, L. *Historický mistopis*, s. 783-784; PRASEK, V. *Historická topografie země Opavské*. Opava, 1889, s. 179-182.

6. Každodennost na sídlech hornoslezské šlechty v raném novověku

Život na šlechtickém sídle je téma, které umožňuje více přístupů. Jaroslav Pánek rozlišuje hledisko opírající se o hmotné projevy každodenního života (například vnějšková charakteristika sídla, popis jeho zařízení apod.) a hledisko obecných kategorií myšlení a jednání (čas, prostor a skladba společnosti, to vše v dobovém pojetí).¹ Tato práce spíše upřednostňuje přístup první.

6.1. Šlechtická sídla

Šlechtická sídla se lišila jak velikostí, tak reprezentativností. Vrcholem domácnosti urozených byl renesanční dvůr, napodobující dvory suverénních knížat z oblasti dnešní Itálie a Německa, případně se snažili přiblížit dvoru císařskému, který působil jako zprostředkovatel dvorské kultury španělské, od 17. století francouzské. Takový dvůr si mohlo v českých zemích dovolit pouze několik společensky a mocensky nejvýše postavených českých a moravských velmožů. Na konci 15. a v první polovině 16. století se na pozdně gotických sídlech v Čechách a na Moravě utvářely významné dvory Rožmberků, pánů z Hradce, Rožmitálů, Cimburků a Šternberků. Ve druhé polovině 16. století vzrostl význam dvorů Lobkoviců, Berků z Dubé, Házmburků, Salhausenů a Ditrichštejnů vedle již zavedených dvorských center Rožmberků, pánů z Hradce a Pernštejnů. V 17. a na počátku 18. století si vytvářely reprezentativní barokní dvory tradiční špičky české aristokracie - Berkové z Dubé, Lobkovicové, Slavatové a Valdštejnové, kromě nich i další české a moravské rody, které zaznamenaly vzestup právě během posledně zmiňovaného století -

¹ PÁNEK, J. Život na šlechtickém sídle v předbělohorské době. In: *Život na šlechtickém sídle v 16.-18. století*. Acta Universitatis Purkynianae. Philosophica et historica I., Studia historica I. (ed.) L. Bobková, Ústí nad Labem, 1992, s. 9-27, zvl. s. 11. J. Pánek v uvedené studii uplatňuje jako hodnotící kritéria života na šlechtickém sídle právě (zvýraznila P. M.) obecné kategorie myšlení a jednání, tj. čas, prostor a skladbu společnosti v dobovém pojetí, jež mohou odhalit nenápadnou strukturu života šlechty.

Černínové, Chotkové, Kounicové, Martinicové a Vratislavové z Mitrovic. Po roce 1620 na sebe poutaly pozornost rody, které do českých zemí přišly v souvislosti s pobělohorskými událostmi - Althanové, Collaltové, Gallasové, Nosticové, Šporkové a Piccolominiové. Kromě nich budovala dvory jen některá slezská knížata nebo nejpřednější církevní hodnostáři, například biskup vratislavský či olomoucký. Je nutné si uvědomit, že vydržování dvora bylo neobyčejně nákladnou záležitostí. Touha po okázalé osobní reprezentaci vedla ke značnému zadlužení, které se obvykle řešilo postupným rozprodáváním rodového pozemkového majetku.²

Smyslem přestaveb a novostaveb aristokratických sídel v 16. a 17. století bylo především to, aby odpovídaly potřebám reprezentace a zároveň poskytovaly největší možné pohodlí velmožovi a jeho rodině. Renesanční novostavby rezidencí v českých zemích měly většinou za vzor italský kastel, tj. čtyřkřídlou budovu s nárožními věžičkami nebo bastiony a s vnitřním arkádovým dvorem. V Čechách byly postupně arkádové chodby (galerie, lodžie, „pavlače“) vzhledem k drsnějšímu středoevropskému podnebí zazdívány (měnily se na vnitřní dlouhé okružní chodby, tzv. „mauhausy“), nebo alespoň zasklívány a stávaly se obrazárnami. Ve šlechtických sídlech již došlo k oddělení reprezentativní části domu od hospodářských budov. Ve vnitřním prostoru se vyčleňovala část určená k obývání rodinnými příslušníky velmože, k ubytování hostů, společenské místnosti přijímací a stolovací, části sloužící provozně-technickým účelům (kuchyně, sklepy,

² Srovnej BŘEZAN, V. *Životy posledních Rožmberků*. I.-II. (ed.) J. PÁNEK. Praha, 1985; HOJDA, Z. *Rezidence české šlechty v baroku (Několik tezí)*. In: *Život na šlechtickém sídle v 16.-18. století*. Acta Universitatis Purkynianae. Philosophica et historica I., Studia historica I. (ed.) L. BOBKOVÁ, Ústí nad Labem, 1992, s. 161-178; *Pernštejnové v českých dějinách*. Sborník příspěvků z konference konané 8.-9. 9. 1993 v Pardubicích. (ed.) P. VOREL, Pardubice, 1995; BŮŽEK, V. a kol. *Společnost aristokratických dvorů v českých zemích (1550-1740)*. JSH 64, 1995, s. 196-197; JANÁČEK, J. *Ženy české renesance*. Praha, 1996; VOREL, P. *Páni z Pernštejna*. Praha, 1999; PAVLÍČKOVÁ, R. *Sídla olomouckých biskupů: Mecenáš a stavebník Karel z Liechtensteinu-Castelkorna (1664-1695)*. Olomouc, 2001; BŮŽEK, V.-HRDLÍČKA, J.-KRÁL, P.-VYBÍRAL, Z. *Věk urozených. Šlechta v českých zemích na prahu novověku*. Praha-Litomyšl, 2002; JAKUBEC, O. *Kulturní mecenát a prostředí olomouckých biskupů potridentské doby: Umělecké objednávky biskupů v letech 1558-1598, jejich význam a funkce*. Olomouc, 2003.

spižírny aj.), zbrojnice a hygienická příslušenství (toalety). Postupně přibývaly i „kunstkomory“, knihovny a alchymistické laboratoře. Dále se zde nacházely místnosti sloužící k ubytování služebnictva a úředníků.

I když nelze, vzhledem k diferenciaci majitelů po stránce majetkové a společenské, uspořádání panských sídel detailně typizovat, je možné pozorovat určité zvyklosti vertikálního členění obývaných budov podle funkcí. Přízemí bývalo určeno převážně pro skladovací prostory, komory, spiže, kuchyně, lázně, čelední světnice a komory, palírny, zbrojnice (rystkomory) a sběratelské kunstkomory. Zřídka zde byly situovány místnosti určené panstvu. Výhradně skladovací funkci měly podzemní sklepy. V prvním poschodí míval obydlí pán domu, bývaly tu reprezentační shromažďovací místnosti a současně jídelny (tabulnice, „tafelštuby“) i ubytování pro vznešené hosty. Ve druhém poschodí se nacházelo obydlí fraucimoru, jehož jádro tvořily pokoje a komory manželky velmože a dětský pokoj či pokoje. Obývací jednotka pána domu vypadala zhruba takto: přepychovější obývací místnost zvaná panský pokoj se sedacím nábytkem a stolem. K němu přiléhala ložnice a další, zpravidla menší komory, jejichž uspořádání záviselo na zálibách obyvatele. Při panském bytě bývala komora - ložnice pro osobní služebníky. Později se vžilo uspořádání do tzv. „vlašského appartementu“, kde se do panského pokoje nevstupovalo přímo, ale přes jeden nebo dva předpokoje („anticamer“, „antichamber“). Neméně důležitá bývala tzv. velká světnice, která sloužila často jako jídelna, ale měla více funkcí.

Výše uvedené je typické pro renesanční sídla. V barokní epoše se většina renesančních zámků a paláců nadále používala, ale byla samozřejmě různě upravována a přestavována. Pravoúhlý kubický tvar renesančních novostaveb byl pod vlivem nového barokního pojetí postupně nahrazován prostorově členitější volnějším dispozicí. V prvním období je patrný vliv typu římské vily. Do zámecké architektury této doby proniká otevřená trojkřídla francouzská dispozice, uspořádaná do tvaru U nebo H, která obklopuje tzv.

„cour d'honneur“ (čestný dvůr). Tento typ umožňoval nové vnitřní uspořádání obytných celků symetricky kolem středového hlavního sálu. Na renesanční „palác“ volně navazuje barokní sál, který byl obvykle umístěn v prvním patře tzv. „pianu nobile“ a výškově zahrnoval dvě poschodí. Centrální prostor postupně přecházel v hudební kabinety, herní salóny a nakonec v privátní část obydlí. Obytný „apartment“ pána domu zhruba dodržoval schéma s předpokojem, pokojem a ložnicí s menším kabinetem. Podle zájmů majitele mohly postupně přibývat knihovny a kabinety pro uchování sbírek. Byt paní domu se od 17. století soustředil kolem ložnice s ložem pro intimní manželské soužití, ke které se přičlenila garderoba (šatník), menší kabinet pro ranní toaletu a někdy i soukromá oratoř, případně další pokoje.

I když zámecké prostory oslňovaly přepychem, postrádaly z našeho hlediska elementární komfort, což neodporuje skutečnosti, že se šlechta zařizovala v tehdy nejmodernějším stylu. S výjimkou léta zde bylo citelné chladno, protože velká okna dobře netěsnila, místnosti byly příliš rozlehlé a vysoké a vytápění nedostatečné. A když se večer svítilo svíecemi, kvalita vzduchu se rychle zhoršovala. Schodiště, kazetové stropy, kachlová kamna, to vše uchvacovalo nádherou, ale potřeboval-li někdo použít toaletu nebo se umýt, bývala nabídka více než skrovná. Ačkoliv byla sídla velmi rozsáhlá, člověk takřka neměl možnost stáhnout se do ústraní. Z uvedeného vyplývá, že zámek (palác) pro šlechtickou rodinu primárně neplnil funkci obytnou, ale především reprezentativní.³

Interiér místností byl často nákladně zdobený. Stropy bývaly v panských obytných a společenských místnostech opatřeny ornamentálními i figurálními štuky, někdy kombinací štuky a malby. Podlahy reprezentačních místností pokrývaly dřevěné desky různých odstínů vykládané do čtvercových polí (parkety), od 18. století skládané do intarzovaných obrazů.

³ Srovnej např. DÜLMEN VAN, R. *Kultura a každodenní život v raném novověku (16.-18. století)*. I. Dům a jeho lidé. Praha, 1999, s. 68.

Luxusní záležitost představovaly podlahy z polévaných barevných dlaždic. Stěny místností bývaly často pokryté malbou, dřevěným obložením (plnilo i funkci tepelně izolační), tapetami, nástěnnými koberci, závěsnými obrazy, tapisériemi i vzácnými gobelíny. Interiéry byly vytápěny nákladnými kachlovými kamny.

V mobiliáři aristokratických sídel se objevuje jak prostý, účelový, domácími truhláři vyrobený nábytek, tak exkluzivní, importované kusy jednoznačně reprezentativní povahy. V inventářích obytných a společenských místností převládá sedací nábytek a stoly ve světnicích, v ložnicích lůžka. Vedle základních druhů mobiliáře, tedy sedacího nábytku, stolů a lůžek v různých variantách, nacházíme v inventářích obytných místností ještě mnoho dalšího nábytku, zejména s funkcí úložnou – truhly a almary (skříně) opět zdobené malováním nebo intarzií. Do skříní i truhel se neukládalo pouze šatstvo či ložní prádlo, ale i nádobí a knihy. Specializovaným kusem nábytku, který v pozdní renesanci obohatil pokoje pána a paní, se stal „šrejbtýš“. Byl to, jak svědčí německý původ slova, polyfunkční psací stůl. Do zásuvek „šrejbtýše“ si mohl pán ukládat například psací potřeby, důležité písemnosti, pečetidla a peníze. „Fraucimorský šrejbtýš“ obsahem zásuvek spíše připomínal pozdější prádelník, protože se tam kromě jiného ukládaly cennější části oděvu a šperky. Pochopitelně i do jídelen pronikla touha po reprezentaci, jež se projevila nákladným jídelním náčiním a nádobím, které se vystavovalo v jídelnách v příbornicích (kredencích, „šenktišich“), nebo se ukládalo do zvláštních komor (stříbrnic). Žádnou aristokratickou rezidenci si nelze představit bez uměleckých předmětů, k nimž patřily především hodiny, obrazy a grafické listy, ale také přírodniny a kuriozity. Zde se projevil vzdělání, zájmy a rozhled pořizovatele. Na tomtéž záviselo i množství a tematika knih v panské rezidenci. Situování knihovny komory nebylo ustáleno. Šlechtická sídla mívala stále ještě zbrojnice vybavené zbraněmi a vojenskou zbrojí a výstrojí. Zbrojnice bývaly v přízemních sklepech.

K hlavní obytné části rezidence se volně připojovaly provozně hospodářské části: konírny (maštale), psince a psí kuchyně, kůlny pro kočáry („vozovny“), sýpky, sklady vlny aj.⁴

6.1.1. Exteriéry a interiéry venkovských sídel

Obsahem této subkapitoly bude popis konkrétních šlechtických sídel (zámků, tvrzí), včetně jejich vnitřního uspořádání a vybavení, podle pozůstalostních inventářů těch šlechticů a šlechticů, kteří byli uvedeni v předchozí kapitole. Řídit se budu v první řadě genealogickými a místními souvislostmi, a až na druhém místě časovou posloupností. Tzn. pořadí jednotlivých aktérů (rodů) bude shodné s pořadím v předcházející kapitole.

Zámky ve Velkých Heralticích, Velké Polomi a Bravanticích

Pozůstalostní inventář Jiřího Štefana, hraběte z Vrbna a Bruntálu z roku 1682 poměrně podrobně popisuje zámecká sídla ve Velkých Heralticích, ve Velké Polomi a v Bravanticích, včetně jejich hospodářského zázemí, které představují panské dvory ve Velkých Heralticích, Horních Životicích, Sádku, Horní Lhotě, Budišovicích, Olbramicích a Zbyslavicích, rovněž jsou zmíněny domy v Opavě.⁵

Velkoheraltické panství se zámkem koupil hrabě Jiří Štefan v roce 1668.⁶ Stísněné prostory nebyly pro tak významného aristokrata dostatečně

⁴ Srovnej např. LEJSKOVÁ-MATYÁŠOVÁ, M. Zámek v Kostelci nad Černými Lesy ve světle urbáře z roku 1677. *Umění* 4, 1956, s. 322-337; TÁŽ. K tematice nástrojných maleb Zaječského sálu státního zámku v Bučovicích. *Umění* 7, 1959, s. 271-275; TÁŽ. Vnitřní výprava renesančního zámku v Kostelci nad Černými Lesy a novodobá rekonstrukce jeho kostela. *Umění* 14, 1966, s. 269-278; TÁŽ. Hodovní síň renesančního zámku ve Velkých Losinách. *Severní Morava* 22, 1972, s. 33-38; PETRÁŇ, J. *Dějiny hmotné kultury*. II/1, Praha, 1995. Zvláště subkapitoly: *Rodina, domácnost a sídlo urozených a Funkční vybavení aristokratického sídla*.

⁵ ZAO: Hejtmanský úřad knížectví opavsko-krnovského v Opavě 1507-1784. Inventář: *Pozůstalostní řízení po Jiřím Štěpánovi z Vrbna a Bruntálu – rozdělení majetku 1682*, karton č. 216, inv. č. 1121 (dále jen ZAO: *Pozůstalostní řízení po Jiřím Štěpánovi z Vrbna a Bruntálu*). Inventární soupis provedla ve dnech 23. 1. – 4. 4. 1682 komise ve složení Jan Bernart Brix z Moncle a Karel Vilém Semoradský ze Semorad. Inventář má podobu svázané knihy v červených papírových deskách.

⁶ Velké Heraltice, n. Gross Herrlitz, o. Opava. Srovnej HOSÁK, L. *Historický místopis Země moravskoslezské*. II. Praha, 1938, s. 782-783 (dále jen HOSÁK, L. *Historický místopis*); SPURNÝ, F. a kol. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. II.

reprezentativní, a proto došlo k výraznému rozšíření. Stavební úpravy probíhaly v 70. letech 17. století. Vně staré hradby bylo na severní straně přistavěno levé zámecké křídlo. V interiérech došlo k úpravám privátních pokojů hraběcí rodiny. Po celém obvodu dnešního druhého nádvoří byla představena dvoupatrová arkáda. Podstatným barokním zásahem do vzhledu stavby se stala nástavba velké středověké věže o zúženou etáž s hodinami. Z doby Jiřího Štefana známe již konkrétní postavy umělců a řemeslníků, kteří se na přestavbě podíleli. Hraběcím stavitelem byl Lorenzo Nicola, původem Vlach (Ital). Úpravou interiérů byl pověřen sochař a štukatér Andreas Anrath.⁷

Z inventáře vyplývá následující popis zámecké stavby: čelní křídlo zámku spolu s bočním a zadním přízemním křídlem jednopatrového zámku bylo ponecháno pro správu panství a hospodářské potřeby zámku. V předním křídle starého zámku byla vjezdí brána, pod kterou se nacházela světnička pro „*vachtýře*“ (strážného), u vchodu světnice a komora pro oficíry s nejnutnějším vybavením (stůl a lože). Na druhé straně vchodu byla umístěna komora a světnice důchodního písaře, za ní sklep a světnice purkrabího. Z druhé strany brány byla světnice pro lokaje, velká maštál a světnička pro maštaliře, včetně sklepu se zahradnickým náradím. Naproti fungovala zámecká kuchyně a pekárna i se světničkou pro kuchaře, ve které byl stůl, lože a různé kuchyňské nádoby a náčiní (kotel, rožně, železné pánve). V rondelu zámecké věže měl hraběcí „*tafeldeker*“ (stolník) kabinet, při kterém byl prázdný sklep na ukládání stříbra. V pravém dolním křídle starého zámku byla hraběcí „*quardaroba*“ a byt s kuchyňkou, světnicí a komorou - „*v které pan regent mešká*“. V zadním traktu „*placu*“ byly

Severní Morava. Praha, 1983, s. 259-261 (dále jen SPURNÝ, F. a kol. *Hrady*); PLÁČEK, M. *Hrady a zámky na Moravě a ve Slezsku*. Praha, 1996, s. 357-358 (dále jen PLÁČEK, M. *Hrady*); INDRA, B. Přestavba starého a stavba nového zámku ve Velkých Heralticích koncem 17. a 18. století. *ČSIZM-B 45*, 1996, s. 1-15; KOUŘIL, P.-PRIX, D.-WIHODA, M. *Hrady českého Slezska*. Brno-Opava, 2000, s. 156-165 (dále jen KOUŘIL, P.-PRIX, D.-WIHODA, M. *Hrady*).

⁷ Blíže INDRA, B. Příspěvky k biografickému slovníku výtvarných umělců na Moravě a ve Slezsku v 16. až 19. století. *ČSIZM-B 41*, 1992, s. 234-244.

umístěny dvě pivnice se zásobami vína (v první se našlo 27 věder rakouského a 36 věder uherského vína, $\frac{3}{4}$ vědra na dolívku, ve druhé 3 vědra červeného vína). V dalším sklepě, který držela a spravovala manželka důchodního písaře, bylo uloženo panské kovové nádobí (2 velké cínové mísy na polévku, 47 menších mís, 52 cínových talířů, 7 cínových svícňů a 4 velké cínové flaše, včetně různých mosazných, železných a plechových kuchyňských potřeb). V purkrabském sklepu se skladovalo něco málo potravin (olej, uzené maso a kusová sůl pro ovce). Ve vedlejším sklepě obročního písaře byly uloženy zásoby mouky, prázdné truhly na mouku a pivní bečky. V místnosti za purkrabským sklepem byl uložen střelný prach a zbraně. Další vojenská výstroj se nacházela v horním zámku v pokoji s velkou komorou.⁸

Celé první patro zámku bylo vyhrazeno pro reprezentační a obytné účely hraběcí rodiny. První tři pokoje z pěti místností pravého bočního křídla zámku při dlouhé chodbě „*galery*“ byly luxusně vybaveny pro přijetí a pobyt hostů majitele zámku. Mobiliář tvořily stoly, lůžka, židle, noční stolice, koberce, tapety, záclony a obrazy. V prvním pokoji visely podobizny „*kontrfekty*“ císaře Ferdinanda III.⁹ a císařovny Leopoldiny¹⁰, ve druhém portréty hraběte Jiřího Štefana a jeho manželky, také obraz Panny Marie Pasovské. Vybavení třetího pokoje bych chtěla trochu více přiblížit, protože je ukázkovým příkladem zámeckého obytného reprezentačního prostoru. Nacházely se v něm: modré a červené plátěné „*topeczeraje*“, dva modré firhanky přes okna, bílý stůl, kožený koberec na stůl, modrý

⁸ Přízemí zámku viz ZAO: *Pozůstalostní řízení po Jiřím Štěpánovi z Vrbna a Bruntálu*, f. 2a-4b, 5a, 6b-7a, 16a-16b.

⁹ Ferdinand III. (1608-1657), císař, syn císaře Ferdinanda II. a Marie Anny Bavorské. Srovnej HAMANNOVÁ, B. *Habsburkové. Životopisná encyklopedie*. Praha, 1996, s. 99-102 (dále jen HAMANNOVÁ, B. *Habsburkové*).

¹⁰ Marie Leopoldina (1632-1649), nejmladší dcera Leopolda V. Tyrolského a Klaudie Medicejské, druhá manželka císaře Ferdinanda III. Srovnej TAMTĚŽ, s. 297.

soukenný koberec s malými žlutými stuhami, 4 židle potažené modrým sukнем, velké staré lože, turecká deka a noční stolec potažený sukнем.¹¹

Pokoje zadního křídla zámku, včetně malého a velkého sálu a několika menších pokojů levého bočního křídla zámku, byly vybaveny a zařízeny pro příležitostný pobyt hraběcí rodiny a jejich hostů. Na stěně galerie, potažené žlutými a modrými tapetami, visely portréty knížete Piccolominiho¹² a generála Wrangela¹³. V prvním pokoji byly, kromě dalšího vybavení, obrazy krále Filipa¹⁴, královny španělské¹⁵ a arciknížete Leopolda Viléma¹⁶. Ve druhém se nacházelo pěkné a nákladné vybavení: obrazy císaře Ferdinanda II.¹⁷ a Ferdinanda III. a staré císařovny Eleonory¹⁸, tapety citrónové barvy, firhanky přes okna ze žluté tykyty, stůl, dva koberce ze žlutého aksamitu s hedvábnými stuhami v téže barvě, dva kožené koberce, šest židlí potažených žlutým aksamitem s velkými a malými hedvábnými stuhami, zrcadlo, velké lože, firhanky ze žluto-bíle květovaného cajku a noční stolice s měděným hrncem. Třetí pokoj zdobily obrazy císaře Leopolda¹⁹, Ferdinanda IV.²⁰ a císařovny Marie²¹. V malém

¹¹ Reprezentativní pokoje v prvním patře viz ZAO: *Pozůstalostní řízení po Jiřím Štěpánovi z Vrbna a Bruntálu*, f. 7a-8b.

¹² Ottavio Piccolomini (1600-1656), vojevůdce italského původu, velitel císařské armády za třicetileté války.

¹³ Carl Gustav Wrangel (1613-1676), švédský vojevůdce za třicetileté války.

¹⁴ Pravděpodobně portrét Filipa IV. (1605-1665), španělského a portugalského krále, syna krále Filipa III. a Markéty Habsburské. Srovnej HAMANNOVÁ, B. *Habsburkové*, s. 120-122.

¹⁵ Pravděpodobně portrét Marie Anny (1634-1696), dcery císaře Ferdinanda III. a infantky Marie, druhé manželky španělského krále Filipa IV. Srovnej TAMTÉŽ, s. 272-274.

¹⁶ Leopold Vilém (1614-1662), druhý syn císaře Ferdinanda II. a Marie Anny Bavorské, pasovský biskup, velmistr Řádu německých rytířů a nizozemský místodržící. Srovnej TAMTÉŽ, s. 238-239.

¹⁷ Ferdinand II. (1578-1637), císař, druhý syn arcivévodky Karla II. Štýrského a Markéty Bavorské. Srovnej TAMTÉŽ, s. 97-99.

¹⁸ Pravděpodobně portrét Eleonory (1598-1655) císařovny, dcery mantovského vévody Vincenza I. Gonzagy a Eleonory de Medici, druhé manželky císaře Ferdinanda II. nebo též Eleonory (1630-1686), císařovny, dcery rethelského vévody Karla II. Gonzagy a Marie Gonzagy, třetí manželky císaře Ferdinanda III. Srovnej TAMTÉŽ, s. 86-87.

¹⁹ Leopold I. (1640-1705), císař, mladší syn císaře Ferdinanda III. a jeho první manželky Marie Španělské. Srovnej TAMTÉŽ, s. 239-244.

²⁰ Ferdinand IV. (1633-1654), římský, český a uherský král, syn císaře Ferdinanda II. a jeho první manželky Marie Španělské. Srovnej TAMTÉŽ, s. 104.

sále bylo šest malovaných obrazů různých měst a krajín „*Landschaftů*“. Ve třech menších pokojích na druhé straně sálu byly obrazy – v prvním portréty švédské královny Kristiny²², krále francouzského²³ a arciknížete Karla Josefa²⁴, ve druhém obraz s námětem Pozdravení andělské, Šalamounův soud a portrét císaře Leopolda a ve třetím dva obrazy staré císařovny²⁵. Velký sál, tzv. „*velkou tafelštubu*“, tedy jídelnu, bychom mohli přejmenovat na „zelený pokoj“, protože téměř veškeré vybavení bylo laděno do odstínů zelené: zeleno-žluto-bílé plátěné tapety, zelené závěsy na okna, koberce ze zeleného sukna, dva stoly, zelený „*šenktyš*“ se 4 pivními a 7 vinnými sklenicemi, jeden kožený koberec a 12 plechových svícňů na stěny. Vybavení pokoje doplňovaly obrazy císaře a císařovny²⁶ a Kristiny Neuburské (nikoli portrét, ale celá postava). Ve velkém pokoji naproti „*tafelštubě*“ se nacházel obraz arciknížete Karla²⁷ a tři blíže neurčené obrazy malované na plátně. I zařízení tohoto pokoje bylo ve znamení převládající zelené barvy: zelené firhanky před okna, zelené aksamitové koberce s hedvábnými stuhami, zelený vyšíváný koberec, kožený koberec, velký vlněný koberec na podlahu podšitý žluto-modro-červeno-zeleným květovaným plátnem, velké „*sesle*“ potažené zeleným aksamitem, jedno černé „*bačované*“ (vykládané) lože, závěs k loži ze zelené tykyty s malými hedvábnými stuhami, deka na lože ze zeleno-bílého květovaného cajku a

²¹ Pravděpodobně portrét Marie Anny (1606-1646), císařovny, dcery španělského krále Filipa III. a Markéty Habsburské, první manželky císaře Ferdinanda III. Srovnej TAMTÉŽ, s. 266.

²² Kristina Augusta (1626-1689) švédská královna.

²³ Pravděpodobně portrét Ludvíka XIII. (1601-1643), francouzského krále nebo možná portrét Ludvíka XIV. (1643-1715), francouzského krále, od roku 1660 ženatého s Marií Terezou (1638-1683), dcerou španělského krále Filipa IV. a Isabelly Bourbonkové. Srovnej TAMTÉŽ, s. 305-307.

²⁴ Karel Josef (1649-1664), syn císaře Ferdinanda III. a jeho druhé manželky Marie Leopoldiny, pasovský biskup a velmistr Řádu německých rytířů, „dědic“ svého strýce Leopolda Viléma (+1662). Srovnej TAMTÉŽ, s. 201-202.

²⁵ Pravděpodobně podobizny císařovny Eleonory, srovnej pozn. č. 27.

²⁶ Blíže neurčení členové habsburské dynastie.

²⁷ Pravděpodobně portrét Karla (1590-1624), syna arcivévody Karla II. Štýrského a Marie Bavorské, brixenského a vratislavského biskupa, velmistra Řádu německých rytířů. Srovnej HAMANNOVÁ, B. *Habsburkové*, s. 201.

noční stolice s měděným hrncem potažená zeleným sukem.²⁸ Ve výzdobě reprezentativních prostor převažovaly podobizny členů habsburské dynastie nad ostatními náměty. Tento „císařský cyklus“ pravděpodobně demonstroval loajalitu k vládnoucí (legitimní) dynastii.²⁹

Zbývající část levého zámeckého křídla až po hradní věž dal hrabě Jiří Štefan přestavět a upravit pro stálý pobyt své rodiny. Nově postavené křídlo, označené v inventáři „*při novém budování*“, pozůstávalo ze dvou velkých pokojů, určených hraběti a jeho manželce. V hraběncině pokoji - „*fracimoru*“ se nacházely tapety ze žlutého a červeného brokátu, firhanky přes okna ze zelené tykyty, židle obtažené zeleným aksamitem s hedvábnými stuhami, dva zelené aksamitové koberce také s hedvábnými stuhami a deka na lože z červeného a žlutého brokátu. Následovala malá jídelna s předpokojem, tzv. „*malá tafelštuba*“ s „*antekomorou*“, která byla vybavena tapetami, závěsy, stoly, židlemi, koberci, „*šenkyšem*“, třemi obrazy „*od jídel a ovoce malovaných*“ a skvost představoval „*obraz nahý Diany*“. Pokoj hraběte Jiřího Štefana byl zařízen opět tapetami, závěsy, dvěma polyfunkčními psacími stoly, z nichž jeden byl „*šrejbtýš vykládaný, na němž podobným dílem zrcadlo*“, a obrazy s náboženskými motivy „*matka Boží*“ a „*sv. Antonín Paduánský*“. Přiléhající kabinet byl zařízen podobně.³⁰

Barokní zbožnost hraběte se projevila vybudováním kaple v rondelu staré zámecké věže se vstupem z vlastního pokoje, která byla určena pouze pro bohoslužebné potřeby panské rodiny. V kapli byly zinventovány tyto předměty: oltářík v zeleném baldachýnu³¹, velký krucifix z bílého kamene,

²⁸ Ostatní reprezentativní prostory viz ZAO: *Pozůstalostní řízení po Jiřím Štěpánovi z Vrbna a Bruntálu*, f. 8b-14a.

²⁹ Srovnej např. PAVLÍČKOVÁ, R.-JAKUBEC, O. Biskupský dvůr. Knižecí rezidence olomouckých biskupů v Brně. In: JEŘÁBEK, T.-KROUPA, J. a kol. *Brněnské paláce*. Stavby duchovní a světské aristokracie v raném novověku. Brno, 2005, s. 45-91, zvl. s. 83-85 (dále jen JEŘÁBEK, T.-KROUPA, J. a kol. *Brněnské paláce*).

³⁰ Obytné prostory hraběcí rodiny viz ZAO: *Pozůstalostní řízení po Jiřím Štěpánovi z Vrbna a Bruntálu*, f. 14a-15b.

³¹ Oltář je vyvýšené místo s kultovním nebo rituálním stolem různě řešeným. Srovnej TOGNER, M. *Historický nábytek*. (Terminologický slovník historického nábytku od gotiky

6 bílých kamenných „*statui*“ světců a andělů, 8 obrazů, 6 bílých kamenných obrazů, 2 malé obrazy z „*gipsu*“, 2 velké stoly, 2 stolky potažené kůží, 2 lavičky ke stolkům potažené zeleným sukem, 2 malé koberce, 1 velký červený kožený koberec, 2 mosazné svícny, mosazná visutá lampa, záclony na okna, 15 rozličných relikvií, antependium³², kalich s patenou³³ a 2 alby.³⁴

V bezprostřední blízkosti zámku stály hospodářské budovy. Na prvním místě je zmíněna nová krčma, v ní byly kolem síně uspořádány dvě světnice, komora a kuchyně. Ke krčmě přináležela i sýpka s obilím (pšenice, proso, vika). Nedaleko byly umístěny následující budovy: jedna velká a jedna stará maštal pro koně, velká kolna, nově vyzděná palírna vybavená pecí, stolem a lavicemi, prádelna – „*světnice pro praní šatu*“ s nezbytnou pecí a měděným kotlem a v neposlední řadě maštal „*pro krmení volů*“. K zámeckému areálu patřil i pivovar s příslušným zařízením (pec, měděná pánev na vaření piva, železné kádě), dvě pivnice, sladovna, „*meškání pro sládka*“, zděná sýpka a cihelna.³⁵

Hospodářské zázemí velkoheraltické rezidence tvořily panské dvory ve vesnicích Velké Heraltice, Horní Životice³⁶, Staré Heřminovy³⁷ a Sádek³⁸. Dvůr ve Velkých Heralticích byl ze tří stran zděný a z jedné

po počátek XX. století. Materiálová skladba – technologie - typologie a slohové projevy). Praha, 1993, s. 66.

³² Antependium je většinou ozdobný kryt přední stěny mensy, zavedený v latinském ritu od raného středověku. Mimo dřevo bývá zhotoven z různých textilií, kůže nebo kovu, vždy bohatě zdoben řezbou, malbou, výšivkou, vlysem nebo tepáním. Mensa je část oltáře. TAMTÉŽ, s. 69.

³³ Kalich je liturgická nádoba křesťanského mešního obřadu. Sestává z vlastní číše, kupy, která musí být uvnitř pozlacená nebo celá zlatá, a nohy s dřikem. Ke kalichu patří patena, kruhová plochá miska na hostii, s vyrytým křížkem na okraji, málo přesahující číši, kterou překrývá. Srovnej BLAŽÍČEK, O. J. – KROPÁČEK, J. *Slovník pojmů z dějin umění. Názvosloví a tvarosloví architektury, sochařství, malby a užitého umění*. Praha, 1991, s. 94 (dále jen BLAŽÍČEK, O. J. – KROPÁČEK, J. *Slovník*).

³⁴ Alba, ornát, štola a manipul jsou součástí mešního úboru katolického kněze. Srovnej BLAŽÍČEK, O. J. – KROPÁČEK, J. *Slovník*, s. 13, 124, 149, 204. Vybavení kaple viz ZAO: *Pozůstalostní řízení po Jiřím Štěpánovi z Vrbna a Bruntálu*, f. 15b-16a.

³⁵ Hospodářské budovy u zámku viz ZAO: *Pozůstalostní řízení po Jiřím Štěpánovi z Vrbna a Bruntálu*, f. 19a-20a.

³⁶ Horní Životice, n. Seitendorf, o. Bruntál.

³⁷ Staré Heřminovy, n. Alt Erbesdorf, o. Bruntál.

³⁸ Sádek, n. Zattig, o. Opava.

dřevěný, uvnitř se nacházela světnice, pět chlévů, tři zděné a jedna dřevěná stodola a „vozovna“ s hraběcími kočáry. Ve dvoře byla zinventována zásoba obilí (pohanka, ječmen, oves) a aktuální stav dobytka. Ke dvoru náležela i zděná „ovčírna“ s chaloupkou pro ovčáka.³⁹ V dědině Horní Životice se nacházel dvůr s jedním starým stavením, které mělo být zbořeno, a novým zděným stavením (síň, světnice, dvě komory, pivnice, kravský chlév, chlév pro telata a komůrka určená na řezání dřeva). Následovaly ještě dva staré chlévy, sýpka, tři stodoly (pod jednou byly pivnice), ovčín i s ovčáčkou chaloupkou.⁴⁰ U vesnice Staré Heřminovy byl umístěn panský dvůr řečený „Dürsstendorf“ (Pusté Držkovice) obdobně uspořádaný jako oba dva výše zmíněné.⁴¹ V Sádku se nacházel panský dvůr celý zděný, nad bránou byla umístěna prázdná světnice a komůrka. Napravo od brány byly kolem síně uspořádány - světnice, komora, dva chlévy, kuchyně a pod kuchyní pivnice. Nalevo od brány byla síňka s patrovou maštalí pro koně, jejíž horní patro sloužilo jako sýpka, dále kolna a ovčín s ovčáčkou chaloupkou.⁴² Na samé hranici velkoheraltického panství nedaleko vsi Slezska Harta⁴³ stálo dřevěné panské stavení řečené „Jagerhaus“ s obvyklým zařízením (pece, stoly), kromě výpravnější „tafelštuby“, ve které se nacházel i jeden „šenktiš prostný“. Součástí tohoto venkovského sídla byly i dva zděné „rundele“, z nichž jeden byl zchátralý. Objekty byly pravděpodobně umístěny v zahradě, pod kterou byl postaven mlýn se dvěma koly. Inventář se „při Hartě“ zmiňuje ještě o dvou krčmách.⁴⁴ K velkoheraltickému dominiu náležely ještě vesnice Košetice⁴⁵,

³⁹ Dvůr ve Velkých Heralticích viz ZAO: *Pozůstalostní řízení po Jiřím Štěpánovi z Vrbna a Bruntálu*, f. 20a-21a.

⁴⁰ Dvůr ve Velkých Životicích viz TAMTÉŽ, f. 24b-25a.

⁴¹ Pusté Držkovice, n. Dürstendorf, o. Bruntál. Ves Pusté Držkovice zanikla již v 15. století, u Starých Heřminov zůstal jen dvůr (samota). Srovnej TUREK, A. *Místopisný rejstřík obcí českého Slezska a severní Moravy*. Opava, 2004, s. 654. Viz ZAO: *Pozůstalostní řízení po Jiřím Štěpánovi z Vrbna a Bruntálu*, f. 30a.

⁴² Dvůr v Sádku viz TAMTÉŽ, f. 34a-36b.

⁴³ Slezska Harta, n. Schlesisch Hartau, o. Bruntál.

⁴⁴ ZAO: *Pozůstalostní řízení po Jiřím Štěpánovi z Vrbna a Bruntálu*, f. 32a-32b.

⁴⁵ Košetice, n. Koschendorf, o. Opava.

Františkov⁴⁶, Svobodné Heřmanice⁴⁷, Bohdanovice⁴⁸, Jakartovice⁴⁹ a Malé Heraltice⁵⁰, u nichž inventář zaznamenává vždy pouze výčet poddaného obyvatelstva.⁵¹

Další reprezentativní stavbou hraběte Jiřího Štefana byl zámek ve Velké Polomi⁵². Do sídla se vjíždělo dvojitou bránou, opatřenou uzamykatelnými křídly, přímo u brány se nacházelo vězení pro poddané zvané „*Kabát*“. Nalevo od brány byla světnice a komůrka s jednoduchým vybavením (pec, stoly, lůžka, truhly), pravděpodobně určená pro strážné. Z brány se pokračovalo na nádvoří „*plac*“, odtud se vcházelo přes síň do velké světnice, kde „*purkrabí mešká*“. Vedle purkrabského pokoje byly umístěny železné dveře, které vedly do přízemních sklepních místností, jež zahrnovaly – sklep přiléhající ke dvěma pokojům (opět zařízených stoly, lůžky, almarami), další sklep (ve kterém měl uloženy své věci purkrabí), spižírnu (se zásobou uzeného hovězího masa), pivnici (ve které úřadoval „*Žid*“), kuchyň s dvěma pivnicemi (v jedné „*se zeli chová*“ a v druhé „*sládek pivo vypravuje*“), čelední světnici, purkrabskou pivnici a pivnici „*v níž zahradník své věci chová*“.⁵³

Do prvního patra zámku se šlo po schodišti, jež ústilo v síňce, která vedla na „*pavlač*“ (arkádový ochoz). U schodiště se nacházely dva pokoje, jeden nezařizený, druhý s okny, stolky, lůžky a 13 malovanými obrazy. V patře byla rovněž umístěna zámecká kaple se třemi okny, vybavená novým oltářem s krucifixem. Kaple byla přes komůrku, zdobenou 10

⁴⁶ Františkov, n. Fransdorf, o. Bruntál.

⁴⁷ Svobodné Heřmanice, n. Frei Hermsdorf, o. Bruntál.

⁴⁸ Bohdanovice, n. Poydensdorf, o. Opava.

⁴⁹ Jakartovice, n. Eckersdorf, o. Opava.

⁵⁰ Malé Heraltice, n. Klein Herrlitz, o. Opava.

⁵¹ Vesnice viz ZAO: *Pozůstalostní řízení po Jiřím Štěpánovi z Vrbna a Bruntálu*, f. 24a, 27a-27b, 27b-29a, 31a-32a, 33a-33b a 36b-37b.

⁵² Velká Polom, n. Gross Polom, o. Opava. Ve Velké Polomi je k roku 1486 poprvé doložena tvrz, v 16. století za Pražmů z Bílkova byla přestavěna na renesanční zámek s vodním příkopem, kolem roku 1800 došlo k přestavbě neobývaného zámku na sýpku. Srovnej HOSÁK, L. *Historický mistopisný*, s. 757-760; SPURNÝ, F. a kol. *Hrady*, s. 258.

⁵³ Přízemí zámku viz ZAO: *Pozůstalostní řízení po Jiřím Štěpánovi z Vrbna a Bruntálu*, f. 40a-42a.

holandskými iluminovanými obrazy, spojená s velkou světnicí, ve které viselo 8 malovaných obrazů. Následoval malý pokojíček s malovanou pecí, stolem a skládacím lůžkem a 4 holandskými „iluminovanými“ obrazy, dva pokoje opatřené klenbou a vybavené stoly, židlemi, lůžky a blíže neurčenými obrazy a ještě další dva, tentokrát nesklenuté pokoje s obdobným vybavením. Dále byla zinventována jídelna - „*tafelštuba*“ se třemi okny, pecí, „*šenkyšem*“ a „*lavabovým*“ (umyvadlovým) stolem. Posledními místnostmi v „*horním štoku*“ byly velký pokoj s komůrkou, kterou se vcházelo do síňky u schodiště. Pavlač byla zhotovená ze dřeva a všechny dveře, které na ni vedly, měly nové zámky a pocínované panty. Na nádvoří se nacházela studna se dvěma okovy a železným řetězem.⁵⁴

Zámecký mobiliář, který měl v opatrování purkrabí, byl zapsán souhrnně (všechny koberce, lůžkoviny aj.), takže nevíme, co přesně do jaké místnosti patřilo, ale je možné si udělat alespoň rámcovou představu o vybavení tohoto sídla. K „bytovým textiliím“ patřily koberce (lišily se barvou, materiálem, provedením, proveniencí, určením – na podlahu, na stůl) – kožené koberce, turecké koberce, modré soukenné koberce s velkými hedvábnými žlutými stuhami, japonské hedvábné strakaté koberce, červené damaškové koberce se stuhami či „*koberce na stoly sprostné vlněné ... 2*“; tapety – bílé a červené brokátové „*topeczeraje*“ a závěsy před okna – zelené tykytové firhanky před okna, červené tykytové firhanky se stuhami před okna nebo „*ze zeleného, žlutého a bílého cajku firhanky před okna ... 8 kusů*“. Pečlivě byly zaznamenány lůžkoviny: matrace, prostěradla, polštáře, cíchy, ložní deky, závěsy k postelím... Z dalšího mobiliáře byly zinventovány židle, zrcadla - „*zrcadlo černé bačované velké ... 1*“, obrazy – „*obrazy císaře, císařovny Margarety staré ... 3*“, „*obrazův malovaných samé Landschafftí ... 10*“ či „*iluminovaných měst ... 12*“ a v neposlední

⁵⁴ První patro viz TAMTĚŽ, f. 42a-43b.

řadě kuchyňské nádobí a náčiní (cínové mísy, talíře, solničky, svícny a železné rozně, rošty, pekáče, pokličky na hrnce aj.).⁵⁵

V areálu zámku stála také pekárna s komorou „*na chování mouky*“ a palírna se vším potřebným na pálení alkoholu (hrnce, roury...). V těsné blízkosti panského sídla byly umístěny další hospodářské budovy – prázdná „*vozovna*“, zděný pivovar, sladovna, obydlí sládka a sýpka (se zásobami obilí).⁵⁶

Širší hospodářské zázemí zámku tvořil panský dvůr ve Velké Polomi, v němž se nacházela zděná patrová budova se třemi mašalemi a dvěma komůrkami, před ní byla vyhloubena studna, dále zde stál zděný ovčín s novou šindelovou střechou, dřevěnou ovčáckou chaloupkou a tři stodoly.⁵⁷ K velkopolskému panství patřily i dvory ve vsích Horní Lhota⁵⁸ a Budišovice⁵⁹. V Horní Lhotě dokonce stálo staré panské sídlo, ale v něm bylo „*všechno zlé*“. Nově vybudované bylo obydlí pro šafáře a čeled' (okolo síně se soustředila světnice, dvě komory, komůrka na řezání dřeva, kravský chlév a zděná kuchyně s komínem). Ke dvoru patřil ještě dřevěný ovčín s chaloupkou pro ovčáka a dvě nové stodoly.⁶⁰ V Budišovicích byl zbudován hospodářský dvůr ze dřeva – jednu stranu dvora tvořila světnice pro šafáře a čeled', kuchyň, dvě komory, pivnice, komůrka na řezání dřeva a kravský chlév, druhou světnice s komorou a 8 chlévů pro dobytek a třetí 3 chlévy.⁶¹ K panství přináležely ještě vesnice Vřesina⁶², Krásné Pole⁶³ a

⁵⁵ Mobilář viz TAMTÉŽ, f. 45b-48a.

⁵⁶ Hospodářské budovy viz TAMTÉŽ, f. 43b-44b.

⁵⁷ Velkopolský dvůr viz TAMTÉŽ, f. 44b-45b.

⁵⁸ Horní Lhota, n. Ober Ellgoth, o. Opava.

⁵⁹ Budišovice, n. Budissowicz, o. Opava.

⁶⁰ Dvůr ve Velké Lhotě viz ZAO: *Pozůstalostní řízení po Jiřím Štěpánovi z Vrbna a Bruntálu*, f. 52b-54a.

⁶¹ Vesnice viz TAMTÉŽ, f. 54b-56a.

⁶² Vřesina, n. Bressen, o. Nový Jičín.

⁶³ Krásné Pole, n. Schönfeld, dnes součást Ostravy.

Čavisov⁶⁴, u kterých zemští úředníci zaznamenali pouze stav poddaného obyvatelstva.⁶⁵

Posledním zámeckým objektem v majetku hraběte Jiřího Štefana, jež komisaři navštívili, byl zámek v Bravantících⁶⁶. Vjezd do zámku střežila zděná brána s věžovou nadstavbou, jejíž součástí byly i dvě světničky. Přímo u brány byla světnice s komorou pro vachtýře, kancelářská světnice a dvě koňské maštale. Branou se vcházelo na nádvoří, ve kterém byly umístěny hospodářské budovy. V první řadě se zde nacházel „moučný“ mlýn, světnice sloužící jako kancelář a komora, „kde Žid mešká“, a pod mlýnem byl šafářův sklep. Nedaleko stála sladovna (zařízená káděmi a pecí na sušení sladu), pivovar (k němu patřily malé a velké kádě, dřevěný trychtýř, konev a nejdražší součást představovala měděná pánev), pivnice - „kde se pivo vypravuje“ - a palírna. Nepostradatelnou součástí nádvoří byla studna s dvěma okovy a řetězem. Nad pivovarem se nacházela sýpka se zásobami obilí a sladu (ječmen, oves, len, pšeničný a ječmenný slad).

Brankou „fortkou“ u mlýna se mohlo pokračovat do hospodářského dvora – jeho součástí bylo obydlí pro šafáře (nově vyzdžené se šindelovou střechou), které zahrnovalo síň, světnici (pec, stůl, dva železné hrnce, koryto pro pomeje), tři komory, pivnici, kuchyňku, dva chlévy a komůrku na řezání dřeva. Dále byl dvůr tvořen starým chlévem, dřevěnou starou stodolou, zděným ovčínem se šindelovou střechou, ovčáckou chaloupkou a novou sýpkou.⁶⁷

⁶⁴ Čavisov, n. Zavitschau, o. Opava.

⁶⁵ ZAO: *Pozůstalostní řízení po Jiřím Štěpánovi z Vrbna a Bruntálu*, f. 49a-51a, 51a-52a, 56a-57a.

⁶⁶ Bravantice, n. Brossdorf, o. Nový Jičín. Bravantická tvrz s vodním příkopem je poprvé v pramenech zaznamenána v roce 1598 za Bravantských z Chobřan, v druhé polovině 17. století za hrabat z Vrbna a Bruntálu byla přestavěna v jednoposchodový zámek – uzavřená bloková stavba obdélníkového půdorysu s věží. Srovnej HOSÁK, L. *Historický místopis*, s. 765-767; SPURNÝ, F. a kol. *Hrady*, s. 37-38; PLAČEK, M. *Hrady*, s. 94-95; TICHÁNEK, J.-ŠERÝ, Z. *Šlechtická sídla na Novojičínsku*. Opava, 2003, s. 44-50 (dále jen TICHÁNEK, J.-ŠERÝ, Z. *Šlechtická sídla*).

⁶⁷ Hospodářské budovy viz ZAO: *Pozůstalostní řízení po Jiřím Štěpánovi z Vrbna a Bruntálu*, f. 58a-59a, 64a-64b.

Po popisu hospodářských budov nacházejících se v bezprostřední blízkosti zámku, můžeme vstoupit přímo do zámku. V přízemí se po pravé ruce nalézala světnice určená panskému hejtmanovi (jednoduše zařízená starými zelenými kamny, velkým bílým stolem, lůžky a almarami), schodiště do prvního patra, ke kterému přiléhala kuchyně se spižirnou (stoly, almary, konve, hrnce) a za nimi se nacházely čtyři sklepy, ve kterých byly uloženy převážně staré nepotřebné věci. Přízemní místnosti pokračovaly pivnicí, „*kde zahradník své věci chová*“, „*vinnou*“ pivnicí s nevelkými zásobami červeného a bílého vína a světnicí pro lokaje se spartánským zařízením (pec, stůl a lůžko pro dvě osoby). V prvním patře se nacházela „*tafelštuba*“ s malovanou pecí, černým stolem, malovaným „*šenkyšem*“ a 12 koženými „*seslemi*“. Vedle jídelny byly tři pokoje, z nichž prostřední fungoval jako kancelář a byl vybavený černým „*bačovaným*“ stolem, koženými „*seslemi*“ s hedvábnými stuhami, skládacím lůžkem a „*almarou velkou na chování spisů i se zámkem*“, na dveřích byl obrázek Panny Marie. Ze třetího pokoje byl vchod na chodbu, kde byla uskladněna sušená jablka a hrušky. První poschodí pokračovalo ještě malým, pěkně vybaveným pokojíčkem – modré a žluté plátěné „*topeczeraje*“, dva kusy „*zlaté barvy sukna před okna*“, malovaná kamna, stůl a lůžko pro jednu osobu – a čtyřmi dalšími běžně zařízenými pokoji. Nad tímto patrem se nacházelo podkroví, kde se skladovaly pravděpodobně nepříliš používané věci.⁶⁸

Zvlášť úředníci sepsali „*mobilie*“, které zahrnovaly nejrůznější „*bytové a jídelní textilie*“ (např. koberce na stěny i na podlahy – „*koberec modrý sukený s harasovými francli*“, závěsy k oknům a k lůžkům – „*blumeranový tykytový firhank před okna*“, ubrusy, servítky a ručníky pro služebnictvo – „*obrusuv pro lokaje hrubých*“) a také lůžkoviny (madrace, polštáře, spodní a svrchní peřiny, podušky, deky na lože, prostěradla, cíšky

⁶⁸ Zámek viz TAMTÉŽ, f. 59a-62a.

a cíchy). Nezapomněli ani na cínové nádoby (mísy, talíře, svícny a nálevky).⁶⁹

Jako hospodářská základna pro zámek v Bravanticích sloužily panské dvory v Olbramicích a Zbyslavicích. V Olbramicích⁷⁰ stálo jednoduché stavení se síní, světnicí, dvěma komorami, vyzděnou kuchyní s komínem, komůrkou na řezání dřeva a komůrkou, „*kde šafář své věci má*“. Součástí dvora bylo pět malých chlévů a dvě stodoly.⁷¹ Naproti tomu při hospodářském dvoře ve vsi Zbyslavice⁷² stálo i nenáročné panské „*sídlo*“, do kterého se vcházelo zděnou branou, v přízemí se ze síně vpravo šlo do světnice, zařízené zelenou pecí, stolem a uzamykatelným „*šenktyšem*“ a propojené s komorou, vlevo byla menší světnice se dvěma komorami. Horní patro spojené s přízemím schodištěm bylo uspořádáno obdobně – síň, dvě světnice a dvě komory. Pod panským sídlem byly postaveny další hospodářské budovy – zděná pivnice, kancelář, kuchyně, pekárna, maštal, čelední světnice, sýpka, 8 velkých a malých chlévů, komůrka na řezání dřeva, kolna, „*ovčirna*“ s chaloupkou pro ovčáka a tři stodoly.⁷³ K bravantickému panství samozřejmě náležela i ves Bravantice, ale v ní se nenacházel žádný panský dvůr.⁷⁴

Zámek v Raduni

Panství Raduň odkázala hraběti Albrechtovi Eusebiovi z Vrbna a Bruntálu jeho první manželka Helena Eleonora Sedlnická z Choltic. Byť i ona získala tento majetek teprve po dlouholetém soudním sporu se svým vlastním synem z prvního manželství.⁷⁵ O podobě raduňského zámku,

⁶⁹ Mobilář viz TAMTÉŽ, f. 62a-64a.

⁷⁰ Olbramice, n. Wollmersdorf, o. Nový Jičín. K Olbramicím srovnej TICHÁNEK, J.-ŠERÝ, Z. *Šlechtická sídla*, s. 182-183.

⁷¹ Dvůr v Olbramicích viz ZAO: *Pozůstalostní řízení po Jiřím Štěpánovi z Vrbna a Bruntálu*, f. 69a-73b.

⁷² Zbyslavice, n. Beislawitz, o. Nový Jičín. Ke Zbyslavicím srovnej TICHÁNEK, J.-ŠERÝ, Z. *Šlechtická sídla*, s. 314-317.

⁷³ Dvůr ve Zbyslavicích viz ZAO: *Pozůstalostní řízení po Jiřím Štěpánovi z Vrbna a Bruntálu*, f. 71a-74a.

⁷⁴ Vesnice viz TAMTÉŽ, f. 67b-69a.

⁷⁵ Rodinné vazby viz předchozí kapitola.

včetně jeho hospodářského zázemí, jsme informováni z pozůstalostního inventáře pořízeného roku 1688.⁷⁶

O Raduni máme první zmínku již z roku 1320, kdy se v listinách objevuje Frydrych z Raduně (Radyn).⁷⁷ Od středověku musíme počítat s existencí tvrze, která sloužila jako sídlo majitele panství, ale ochraňovala i zemskou cestu z Opavy do Bílovce. Nejstarší zpráva o ní je až z roku 1484, ale vystavena byla asi již dříve. Byl to pravděpodobně kamenný hrádek, dobře opevněný, stojící na místě dnešní zámecké budovy. V pozdější době prošla tvrz řadou úprav a v polovině 16. století byla přestavěna na renesanční zámek.⁷⁸ V drobném pozůstalostním inventáři Václava Hynka Tvorkovského z Kravař z počátku roku 1653 se konstatuje, že „v dědině Raduni nachází se zámek všecken zpustošený“. Soupis zachycující jeden „folverk“, nepočetné poddané v Raduni, Vršovicích a Hlubočci a několik málo kusů dobytka, přesvědčivě dokládá zkázu, která raduňské panství postihla v průběhu třicetileté války.⁷⁹ Starší literatura odvozovala podobu raduňského zámku z popisu, který se zachoval v pozůstalostním spise hraběnky Marie Josefy Gruttshreiberové z roku 1760⁸⁰, kde je uvedeno, že – „zámek stál na kopečku, byl obehnan pevnými hradbami, měl podobu čtverce o dvou podlažích, v průčelí věž s hodinami, uprostřed nádvoří se

⁷⁶ ZAO: Hejtmanský úřad knížectví opavsko-krnovského v Opavě 1507-1784. Inventář: *Pozůstalostní řízení po Albrechtu Eusebiovi z Vrbna a Bruntálu*, karton č. 216, inv. č. 1141 (dále jen ZAO: *Pozůstalostní řízení po Albrechtu Eusebiovi z Vrbna a Bruntálu*).

⁷⁷ Srovnej SVOBODA, L. Příspěvky k historické topografii knížectví opavského a krnovského. *VMO* 15, 1907, s. 126-129; HOSÁK, L. *Historický místopis*, s. 751-753, zde i další držitelé panství.

⁷⁸ Srovnej PETER, A. *Burgen und Schlösser in Herzogthum Schlesien*. II., Těšín, 1894, s. 179-182; ZUKAL, J. *Paměti opavské. Čty kulturní a místopisné*. Opava, 1912, s. 179-191, 195-198 (dále jen ZUKAL, J. *Paměti*); ŠIGUT, F. Odhad raduňského statku roku 1665. *SISb* 57, 1959, s. 341-349; KOLÁŘOVÁ, E. Z historie a současnosti zámku v Raduni. *Sborník památkové péče v severomoravském kraji* 7, Ostrava, 1987, s. 143-168.

⁷⁹ Srovnej ZAO: Hejtmanský úřad knížectví opavsko-krnovského v Opavě 1507-1784. Inventář: *Pozůstalostní řízení po Václavu Hynkovi Tvorkovském z Kravař*, karton č. 209, inv. č. 972.

⁸⁰ ZAO: Hejtmanský úřad knížectví opavsko-krnovského v Opavě 1507-1784. Inventář: *Pozůstalostní řízení po Marii Josefě Gruttshreiberové*, karton č. 362, inv. č. 2197.

dvěma branami a s různými hospodářskými budovami a sklepy“.⁸¹ Již v této době byl zámek ve velmi špatném stavu, takže zde vrchnost nebydlela. Místnosti s klenutými stropy v přízemí byly obývány služebnictvem a plochostropé místnosti v prvním patře byly většinou pusté. Na počátku 19. století za hraběte Johanna Larisch-Mönnicha (1766-1820)⁸², mimo jiné jednoho z nejvýznamnějších stavebníků v tehdejší rakouském Slezsku, došlo k výrazné přestavbě zámku v duchu klasicismu. Návrh vypracoval krajský inženýr Johann Anton Englisch, později se na stavbě podílel další opavský stavitel Anton Onderka.⁸³ Volba padla na Raduň nejspíše proto, že hrabě chtěl vlastnit odpovídající venkovské sídlo v blízkosti Opavy, které by tvořilo příhodnou opozici opavskému městskému paláci. Jeho ostatní sídla nevyhovovala, buď z majetko-právních hledisek (zámek Dolní Životice byl součástí lenního statku olomouckého biskupství) nebo vzdáleností (zámek v Bravanticích byl od Opavy příliš daleko).⁸⁴

Renesanční podobu zámku můžeme „vyčíst“ z pozůstalostního inventáře hraběte Albrechta Eusebia. Podle něj byl v Raduni zděný zámek, dvoupatrový, čtyřkřídlý, na třech stranách se světnicemi a komorami, do kterých se vcházelo přes pavlač, čtvrtou stranu uzavírala zeď, v průčelí nad bránou stála věž „o dvouh báních“ s bijícími hodinami. Místnosti v přízemí byly zaopatřené vším příslušenstvím, ale pokoje v patře nebyly

⁸¹ Srovnej ŠIGUT, F. Historie zámku v Raduni u Opavy. *ČSIM-B 13*, 1964, s. 65-69, zvl. s. 66. Na pravou míru uvedla podobu renesančního zámku až ROŠOVÁ, R. Příspěvek ke stavebnímu vývoji zámku v Raduni. *Památkový ústav v Ostravě – výroční zpráva 1998*, Ostrava, 1999, s. 61.

⁸² Johann Larisch-Mönnich, císařský tajný rada a komoří, zemský hejtman těšínského knížectví, prezident tamního zemského soudu a reprezentant Těšínska ve slezském veřejném konventu v Opavě. Po jeho smrti v r. 1820 zdědila Raduň dcera Marie, která byla provdaná za Gebharta Blüchera.

⁸³ Srovnej VOJTAL, P. Tři nebo šest zámků? Raduň-Bravantice-Studénka. *Acta historica et museologica Universitatis Silesianae Opaviensis 4*, 1999, s. 49-54; TÝŽ. K historické ikonografii slezských zámků. *Památkový ústav v Ostravě – výroční zpráva 1999*, Ostrava, 2000, s. 66-67; KOLÁŘOVÁ, E. Zámecký areál v Raduni, památková obnova zdejší empírové oranžerie s okrasnou zahradou. *Sborník státního památkového ústavu v Ostravě 2001*, Ostrava, 2002, s. 23-33; ŠOPÁK, P. *Klasicistní architektura Opavy let 1780-1850*. Opava, 2003, s. 73-94 (dále jen ŠOPÁK, P. *Klasicistní architektura*); TÝŽ. Smysl pokoje (K architektuře zámku v Raduni kolem r. 1900). *ČSIZM-B 52*, 2003, s. 291-297.

⁸⁴ Popis klasicistní podoby zámku viz SPURNÝ, F. a kol. *Hrady*, s. 199.

„vypravené“. Z místností v přízemí inventář zmiňuje na prvním místě světnici, do které se vchází z průjezdu vpravo a která byla vybavená zelenými kachlovými kamny, stoly a lůžky a byly zde uskladněné jednotlivé kusy zbraní (karabiny, kordy). Vedle této světnice se nacházela komora, v ní byly uloženy lůžkoviny, povlečení a textilie. Do další světnice se šlo přímo z „placu“ (nádvoří) a ta byla opatřena jedním zaskleným oknem, malovanými kachlovými kamny a základním nábytkem (stoly, židle, truhla), včetně dvou obrazů s námětem „*nejsvětšej Pany Častochovskej*“ a sv. Antonína. Po pravé straně se vcházelo do dvou komor, jež sloužily jako úložný prostor pro almaru s nádobím a čtyři truhly, ve kterých byly převážně stolní textilie a dosud nezpracované látky. Z výše popsané světnice se mohlo také jít doleva do další komory, kde se nacházel domácí oltář a opět několik kusů úložného nábytku (almara, truhly, truhličky). Tato komora vedla do poslední obytné světnice s dvěma okny, kamny, stoly, křeslem a almárkou. Ze světnice se vcházelo do síňky se sklípkem. Vedle sklípku byla pekárna. Posledními zaznamenanými místnostmi byly dvě komory, do kterých se vstupovalo z průjezdu po levé straně. V nich se nalézala poněkud méně hygienická úschovna masa. Tolik k přízemí. V patře se v některých nezařízených místnostech skladovalo obilí. Úředníci popsali rovněž komoru ve věži, kde se nacházela „*spižirna*“ s uloženým medem, sušenými slivami a švestkami, peckami z jablek a hrušek, kamennou solí pro ovce a pochopitelně obilím.⁸⁵ Je poněkud překvapující, že se na zámku nenacházely žádné osobní předměty hraběte a jeho manželky, ale to se dá vysvětlit jejich pravděpodobně trvalým (nebo alespoň velmi častým) pobytem v opavském městském paláci (viz níže).

Jak jsem již zmínila, čtvrtou stranu zámku uzavírala zeď s vraty, za kterou se nacházel sad a některé hospodářské budovy (mlýn, maštale, kuchyně se zděným komínem, komora pro chov husí, dva čeledníky, kolny,

⁸⁵ Popis zámku viz ZAO: *Pozůstalostní řízení po Albrechtu Eusebiovi z Vrbna a Bruntálu*, f. 9b-12a.

klenutá světnice na pálení „*kořalky*“), včetně „*vězení pro chlapy*“ zvané „*Kabát*“.⁸⁶ Hospodářské zázemí zámku představoval velký a malý raduňský dvůr. Ve velkém dvoře byly postavené dvě stodoly s doškovými střechami, ovčínem s ovčáčkou chaloupkou, kravínem a chlévy pro dobytek. V malém dvoře stálo staré patrové stavení se šindelovou střechou, v přízemí se nacházely dvě komory a chlév pro černý dobytek a v patře komora se sínkou a jizbou. Další stavení sloužilo jako čeledník (jizba s komorou, před nimi síň a připojený chlév). Nedílnou součástí zámeckého hospodářství byl plně vybavený pivovar.⁸⁷ Pomineme-li živý inventář (koně, dobytek, ovce, drůbež), víme, že součástí zámeckého hospodářství byly čtyři zahrady, včelník, sedm rybníků, osm lesů a tři mlýny, dva ve vsi Raduni a třetí nazývaný „*Černý*“.⁸⁸ Hospodářské zázemí pomáhal zajišťovat ještě dvůr v Hlubočci.⁸⁹ V hlubočském dvoře se nacházelo předně kamenné stavení se šindelovou střechou, do kterého se vcházelo prostými dveřmi zajištěnými řetězem. Za dveřmi se nacházela síňka, přes níž se mohlo jít do světnice, dvou komor nebo do „*pivnice*“. Světnici osvětlovala tři zasklená okna a byla vybavená zelenými kachlovými kamny, pekařskou pecí, jednoduchým stolem sbitým z dřevěných desek a bílými lavicemi, umístěnými okolo stolu. Dalšími budovami ve dvoře byly chlévy (pro černý dobytek, telata, husy), kravín, ovčín s ovčáčkou chaloupkou a stodola. Inventář zaznamenal u hlubočského dvora nejen početní stav dobytka, ovcí a drůbeže, ale vyjmenoval i poddané (sedláky, zahradníky a chalupníky). Ke dvoru patřily také tři zahrady, tři mlýny, dvě pily a osm lesů.⁹⁰

Vzhledem ke skutečnosti, že se nám do současnosti dochoval i pozůstalostní inventář dědičky hraběte Albrechta Eusebia z Vrbna a Bruntálu, tedy Johany Terezie Leopoldiny Donátové z Velké Polomi z roku

⁸⁶ Hospodářské budovy viz TAMTÉŽ, f. 12a-13b.

⁸⁷ Dvory viz TAMTÉŽ, f. 14a-15a.

⁸⁸ Viz TAMTÉŽ, f. 15b-17a.

⁸⁹ Hlubočec, n. Tiefengrund. Srovnej HOSÁK, L. *Historický místopis*, s. 752.

⁹⁰ Dvůr v Hlubočci viz ZAO: *Pozůstalostní řízení po Albrechtu Eusebiovi z Vrbna a Bruntálu*, f. 17a-20a.

1691⁹¹, máme ojedinělou možnost porovnat situaci na raduňském zámku a v jeho okolí po uplynutí několika málo let.⁹² Vnější popis zámku se téměř doslovně shoduje – zámecká budova byla zděná s křídly soustředěnými okolo čtyřstranného dvora, na třech stranách s dřevěnými arkádami a s bránou v průčelí, kterou zdůrazňovala věž. Novinkou je informace, že věž s dvěma báními nebyla pokryta pouze šindelem, ale i plechem a vjezd do zámku byl opatřen novými vraty. Přizemí je tentokrát popisováno zleva doprava, ale rozvržení místností je v zásadě identické, navíc se dozvídáme, že místnosti jsou na „*spodku*“ dlážděné cihlami a na „*virchu*“ zaklenuté, všechna okna jsou zasklená a zabezpečená železnými mřížemi natřenými na zeleno. Mobiliář se poněkud obměnil, ale stále převažují základní druhy nábytku (stoly, židle, lůžka a truhly). Přibyly pochopitelně osobní věci hraběnky a jejího druhého manžela Františka Melichara Donáta z Velké Polomi. Hraběčiny osobní předměty (oděvy a jejich doplňky, obuv, písemnosti) byly v době inventarizace naskládány zhruba v 10 truhlách a uloženy v jedné z místností v přízemí.⁹³ Neméně důležité než zprávy o hraběčnině osobním majetku jsou informace o prvním patře zámku, které v předchozím inventáři zcela chyběly. Z dolního „*štoku*“ vedlo na horní patro kamenné schodiště. Po pravé straně schodiště se vcházelo z pavlače dveřmi „*temnobrunátné barvy*“ do „*tafelštuby*“ s dřevěným stropem a podlahou pokrytou dřevěnými deskami, sedmi okny, vybavenou kachlovými kamny, bílým okrouhlým stolem, „*gipsovým*“ stolečkem, „*brunátné barvy*“ šenktišem se čtyřmi dvířky, ve kterém se nacházely tři velké sklenice a železné nože, dvěma bílými židlemi a ještě osmi dřevěnými stolky. Jídlna byla vyzdobena obrazy s následující tematikou – dva velké obrazy s černými rámy zobrazující „*kavalíry*“ na koních, dva velké „*kontrfekty*“

⁹¹ Rodinné vazby viz předchozí kapitola.

⁹² ZAO: Hejtmanský úřad knížectví opavsko-krnovského v Opavě 1507-1784. Inventář: *Pozůstalostní řízení po Johaně Terezii Leopoldině Donátové, rozené z Vrbna a Bruntálu*, karton č. 216, inv. č. 1151 (dále jen ZAO: *Pozůstalostní řízení po Johaně Terezii Leopoldině*).

⁹³ Popis přízemí a hraběčniných osobních věcí viz TAMTÉŽ, f. 2b-11a.

císaře a císařovny také v černých rámech, šest obrazů s vymalovanými kontrfekty kurfiřtského sboru, dva protějškové obrazy – na prvním Adam s Evou v ráji, na druhém světský motiv – a nakonec 20 „landtšaftův“. Z jídelny se mohlo jít buď do komory vybavené čtyřmi „seslemi“ a dřevěným stolem, nebo do komory s jedním černě „pačovaným“ ložem s bílými plátěnými „firhankami“. Z druhé komory se vcházelo do světnice vytápěné „múrovaným vlašským kominem“. Ze světnice se šlo do síně, za kterou následovalo několik stále ještě nevybavených místností – malý sál, další jídelna, jedna světnice a dvě komory. Z inventáře vyplývá, že většina mobiliáře byla zapůjčena na raduňský zámek ze zámku ve Štítině. Z pavlače po levé straně vedlo kamenné schodiště vzhůru do podkroví, kde se v malém sklípku nachází „od všelijakého suchého i vařeného ovoce“ – jablka, hrušky, slívy a švestky. Z podkroví se mohlo jít po malém kamenném schodišti na věž do světničky s velkými železnými a bijícími hodinami. Okolo této světničky ve věži vedla dřevěná krytá pavlávka.⁹⁴ V inventáři dále následuje popis hospodářských budov stojících v těsné blízkosti zámku, velkého a malého raduňského dvora, který se ale příliš neliší od popisu uvedeného v inventáři z roku 1688. Jedinou změnou je hromadný popis zbraní, dřevěného, cínového, plechového, měděného, mosazného a železného náčiní a nádobí, které se nachází „v tomto zámku“.⁹⁵ K raduňskému hospodářství patřily i panské zahrady, kterých je tentokrát uvedeno pět – ovocná, zelná, kuchyňská, květinová a „včelinková“, rybníky (jejichž počet se zmenšil na šest), lesy (nezměněný stav) a tři mlýny (u „Černého“ mlýna se změnil nájemník z Jury Wala na Michala Walora).⁹⁶ Poměry na hlubočském dvoře se rovněž příliš nezměnily. Jen úředníci zapsali dva mlýny místo tří a pouze jednu pilu. Přibyl také jeden „černý les“ oproti předchozímu stavu.⁹⁷

⁹⁴ Popis prvního patra viz TAMTÉŽ, f. 11b-12b.

⁹⁵ Mobiliář viz TAMTÉŽ, f. 13a-18b.

⁹⁶ Hospodářství viz TAMTÉŽ, f. 19a-19b.

⁹⁷ Dvůr v Hlubočci viz TAMTÉŽ, f. 21a-23a.

Zámek ve Štítině a Pustá Polom

Zetěm hraběte Albrechta Eusebia z Vrbna a Bruntálu byl Arnošt Ferdinand, svobodný pán Bock z Burgvic, manžel jeho jediné dcery Johany Terezie Leopoldiny a majitel štítinského panství.⁹⁸ Arnošt Ferdinand zemřel v roce 1689 a na přelomu března a dubna téhož roku bylo panství Štítina zinventováno.⁹⁹ Štítinský hrad se připomíná již ve středověku¹⁰⁰, ale v 16. a 17. století byl přestavěn v renesanční zámek a v 18., 19. a na počátku 20. století znovu upravován. Je pravděpodobné, že renesanční přestavba respektovala alespoň zhruba rozsah a obrys gotického areálu, v němž nová zděná křídla postupně nahradila starší objekty nebo vyplnila proluky mezi nimi a hlavním křídlem a využila vnější gotický obranný systém okružního příkopu a valu. Gotická Štítina tedy měla pravidelnou čtyřstrannou dispozici. Na východní přístupové straně byl obdélný podsklepený palác s průjezdem na nádvoří. Do průjezdu ústil padací most přes příkop.¹⁰¹ Patro paláce mělo zřejmě místnosti dostupné z pavlače na nádvoří straně, kterou nahradila dřevěná renesanční pavlač s vyřezávanými sloupky z 16. století. Teprve při renesanční přestavbě dostal výškově vyrovnaný trojkřídlý objekt charakteristickou renesanční atiku s cimbuřím.¹⁰² Než se dostaneme k popisu štítinského zámku z konce 17. století, připomeňme ještě neslavný konec tohoto areálu ve století 20. Po roce 1945 se zámek dostal do správy československého státu, byly v něm úřadovny MNV a pohostinství. Roku 1988 byl zpustlý a vyrabovaný objekt bez provedení oficiálních průzkumů prostě zbourán. Zplanýrovány byly i stopy po fortifikacích.¹⁰³

⁹⁸ Rodinné vazby viz předchozí kapitola.

⁹⁹ ZAO: Hejtmanský úřad knížectví opavsko-krnovského v Opavě 1507-1784. Inventář: *Pozůstalostní řízení po Arnoštu Ferdinandovi z Boku a Burgvic*, karton č. 219, inv. č. 1206a (dále jen ZAO: *Pozůstalostní řízení po Arnoštu Ferdinandovi z Boku a Burgvic*).

¹⁰⁰ Držitelé štítinského panství srovnej HOSÁK, L. *Historický místopis*, s. 748-749.

¹⁰¹ Tato skutečnost je připomenuta kuriózní zmínkou ke dni 24. 2. 1601, kdy na vladyku Arnošta Silvia ze Starého Rudna, který přicházel po mostě do hradu, z oken v prvním patře plival mentálně retardovaný štítinský pán Karel Janák Tvorkovský z Kravař. Srovnej ZUKAL, J. *Paměti*, s. 349.

¹⁰² Srovnej KOUŘIL, P.-PRIX, D.-WIHODA, M. *Hrady*, s. 345-351.

¹⁰³ Srovnej VOJTAL, P. *Tragédie štítinské tvrze. VL 19*, 1993, č. 1, s. 28-30; MUSIL, F.-PLAČEK, M. *Zaniklé hrady, zámky a tvrze Moravy a Slezska*. Praha, 2003, s. 181-185;

V inventáři z roku 1689 je důsledně uváděn štitinský „hrad aneb zámek“¹⁰⁴, který měl být kamenný, vyzděný a s budovami soustředěnými okolo čtyřstranného „placu“. Prostor zámku byl obklopen vodním příkopem a valem, přístupová cesta vedla po zdvihacím mostě s bránou a „fortkou“ do průjezdu. Ten byl vydlážděný říčními kameny a zaklenutý. V přízemí se po pravé straně nacházela nejdříve síň (s jedním oknem, zaklenutá, dlážděná cihlami), kterou se mohlo pokračovat doleva do „sklepa“ nebo doprava do světnice (zaklenutá, dlážděná dřevěnými deskami a opatřená třemi zasklenými okny s mřížemi) vybavené starými zelenými kamny, dvěma bílými stoly („okružlý a štyrhaniatý“), zeleným lůžkem a vyzdobené třemi obrazy – krajinomalbou s „Reynem“ (Rýnem) a podobiznami císaře a papeže, všechny obrazy byly malované na papíru a byly opatřeny červenými dřevěnými rámy. Z této světnice se mohlo jít přes komoru do další velké světnice (strop opatřený dřevěným táflováním, podlaha pokrytá deskami) se čtyřmi okny zabezpečenými železnými mřížemi. Ze světnice vedly dvojce dveře, jedny na nádvoří a druhé do „sklepa“. Od vjezdu vlevo se nacházela maštál pro 11 koní s maštaliřskou komorou, další sklenutý „sklep“, za ním mandlovna a kuchyně s dvěma zamřížovanými okny (pouze jedno zasklené), nad ohništěm byl vybudovaný velký zděný komín, dále se v kuchyni nacházely dvě almary a jedna police na uskladnění kuchyňských potřeb. Kuchyně byla propojená s pekárnou. Vedle pekárny stál čeledník sestávající ze síňky, čelední jizby a malé kuchyňky.¹⁰⁵ Vedle čeledníku začínala zeď uzavírající čtvrtou stranu zámku. Zeď byla rozčleněná pouze čtyřmi okenními a dvěma dveřními otvory. Z přízemí se do prvního patra mohlo jít buď po zděném nebo po dřevěném schodišti. Vycházelo se na renesanční arkádovou pavlač – dřevěná pavlač

MUSIL, F.-PLAČEK, M.-ÚLOVEC, J. *Zaniklé hrady, zámky a tvrze Čech, Moravy a Slezska po roce 1945*. Praha, 2005, s. 333-335.

¹⁰⁴ Problematikou typologie se zabývá PLAČEK, M. *Tvrze ve zdech moravských zámků (Předběžné výsledky grantu MK)*. *Archeologia historica* 23, 1998, s. 415-426.

¹⁰⁵ Přízemí zámku viz ZAO: *Pozůstalostní řízení po Arnoštu Ferdinandovi z Boku a Burgvic*, f. 1a-1b.

obepínala nádvoří po třech stranách a byla tvořená „*dřevěnými točenými palisádami a spodem a vrchem vyřezávanými sloupy*“. Z pavlače vedly několikery dveře do místností v patře, které byly propojené dveřmi samy mezi sebou (způsob uplatňovaný především v barokní éře). Zleva se na pavlači nacházela „*spížovna*“ s uloženými „*všelijakými věcmi*“ (nádobí, kolovrátek, plátno) a „*victualiemi*“ („*bravové a hovězí uzené maso*“, „*slaniny*“ aj.). Ze spížirny se pokračovalo přes komoru do světnice vybavené třemi okny, dvěma stoly a čtyřmi stolky, almárkou, čtyřmi lůžky a jednou španělskou osmidílnou stěnou modře omalovanou, byly tam uloženy také čtyři truhly (převážně obsahující textil). Následovala další světnice s velkou postelí s „*podnebím*“ a bílými plátěnými firhanky, dvěma vestavěnými almarami, ve kterých byly věci patřící vdově Johaně Terezií Leopoldině. Také zde bylo uloženo 9 truhel především se spisy (dokumenty), oblečením a látkami (něco z toho patřilo zesnulému hraběti, něco vdově a dokonce jejímu otci). Vedle této světnice se nacházel další pokoj, vybavený třemi zasklenými okny s bílými plátěnými firhanky, čtyřmi stoly – jeden velký černě vykládaný, na kterém stál velký „*šrejbtiš*“ s mosazným kováním a zlacením, druhý gibsový čtyřhranný malovaný stolek, třetí a čtvrtý oba černě vykládané stoly, šesti seslemi čalouněnými modrým sukem a velkým zrcadlem s černě vykládaným rámem a vyzdobený pěti oleji s portrétní tematikou. Z pokoje se šlo do jídelny osvětlované třemi okny s plátěnými firhanky, ve které byla nainstalována malovaná kachlová kamna, vybavení představovaly dva stoly, 16 stolků „*ořechovej*“ barvy, skládací lůžko, šenktiš se čtyřmi dvířky, ve kterém bylo uloženo 13 vysokých sklenic na víno s „*deklami*“, 18 vysokých vinných sklenic bez „*dekli*“, 6 pivních „*štampli*“ a 7 malých „*štampliček*“. Jídelnu zdobil soubor obrazů – šest na plátně malovaných kuřířtských podobizen v černých rámech¹⁰⁶, dva kontrfekty „*vojenských osob*“ a dvě krajinomalby spolu s jedním „*kratochvilným*“ obrazem. Jídelna byla průchozí – opatřená

¹⁰⁶ Tento soubor byl zapůjčen později do Raduně.

trojimi dveřmi „z jich příslušenstvím“ – dvojce vedly do sousedních světnic a jedny na pavlač. Jednu sousední světnici jsme si popsaly, takže teď můžeme vstoupit do „modrého pokoje“, který měl strop táflováný modrým sukmem, podlahu pokrytou dřevěnými deskami, dvě velká zasklená okna s modrými firhanky, malá kachlová malovaná kamna, černě vykládané lůžko, černý stoleček přikrytý modrým sukmem, šest seslí čalouněných zeleným sukmem, vestavěný oltář (včetně patřičných náležitostí – závěsná plechová lampa, dva svícny, dva cínové džbány na květiny a dva obrazy s tematikou z Nového zákona – Nejsvětější Panna Rodička Boží a Umučení Krista), další výzdobu představovaly tři krucifixy (jeden byl velký určený „na Boží muka do pole“), obrazy – Snímání Krista z kříže, Útěk do Egypta, Nejsvětější Panna pečující o Krista (všechny tři v pozlacených rámech), Svatá Máří Magdaléna (v černém rámu), podobizna císaře malovaná na plátně, Adam a Eva malovaní na dřevě, rovněž na dřevě malované „zamilované osoby“, tři „landšafty“ a nakonec dvě podobizny neznámého starého muže a ženy. Ve světnici byla vestavěná velká šatní skříň (almara) „brunátné“ barvy, která obsahovala četné spisy, knihy, šperky, mužské oblečení i s doplňky. Oblečení a různé textilie byly uloženy i ve třech truhlách a jedné staré almaře. Tyto věci patřily zesnulému hraběti Arnoštovi Ferdinandovi Bockovi. V této světnici se také nacházelo několik kusů zbraní (flinty, karabiny, pistole). Z výše popsané světnice se vcházelo do síně (s táflováním stropem a podlahou dlážděnou cihlami), z které se mohlo sejít po schodišti dolů na nádvoří nebo vejít na pavlač, také bylo možné pokračovat do následující místnosti prvního patra vybavené třemi zasklenými okny, starými kamny, dvěma postelemi, dvěma stoly a plátěnou španělskou zástěnou. Za touto místností byly ještě dvě světnice s minimálním vybavením, z poslední opět vedly dveře na pavlač. Závěrečná poznámka, kterou inventarizační komise učinila o podobě zámku, se týká jeho podsklepení, které představovalo sedm „pivnic“ a vězení pro poddané

zvané „*Kabát*“. Střecha zámku byla krytá šindelem.¹⁰⁷ Souhrnně bylo ještě zaznamenáno cínové, plechové, mosazné a železné nádoby a náčiní, peřiny, uskladněné obilí a ustájení koní.¹⁰⁸

Když se vyšlo ze zámku, tak hned u mostu stála kolna sloužící jako „*vozovna*“ pro panské kočáry, následovaná pivovarem a „*nově vybudovanou a dobře vystavěnou kořalnou*“, se vším potřebným vybavením.¹⁰⁹ Hospodářskou základnu zámku představoval štitínský dvůr, který vypadal následovně – čtyřstranná uzavřená dispozice s budovami po třech stranách a čtvrtou uzavřenou parkánem s vraty a brankou. Z budov víme o novém čeledníku, 10 chlévech (na černý dobytek, krávy, telata, husy), komoře na dříví a kolně. Dvůr byl vybaven „*všelijakým dvorovým náčiním*“ a choval se v něm dobytek a drůbež.¹¹⁰ K hospodářství patřily také tři „*štěpnice*“ obehnané dřevěným parkánem, čtyři stodoly, dva mlýny a jedna pila.¹¹¹ Ve vesnici Mokré Lazce stála panská krčma (dvě jizby a jedna komora) s nezbytnými chlévy a maštalemi.¹¹² Ve vsi Nové Sedlice panstvu patřil zděný ovčín s doškovou střechou, ovčácká chaloupka a stodola, pochopitelně spolu se stádem ovcí (přes 300 kusů).¹¹³ Šlechtické hospodářství si nelze představit bez rybníků (ke štitínskému panství jich patřilo 7) a lesů (8).¹¹⁴

Doba dvou a půl roku, která od sebe dělí vznik pozůstalostních inventářů Arnošta Ferdinanda Bocka z Burgvic a jeho manželky hraběnky Johany Terezie Leopoldiny, rozené Bruntálské z Vrbna, názorně ukazuje, že se situace na štitínském zámku příliš nezměnila. Vnější vzhled zámku a jeho vnitřní dispozice zůstaly shodné, takže můžeme říci, že hraběnka-vdova žádné stavební úpravy neiniciovala. I většina základního mobiliáře zůstala

¹⁰⁷ První patro zámku viz ZAO: *Pozůstalostní řízení po Arnoštu Ferdinandovi z Boku a Burgvic*, f. 1b-7b.

¹⁰⁸ Viz TAMTÉŽ, f. 7b-8a.

¹⁰⁹ Hospodářské budovy viz TAMTÉŽ, f. 8a-8b.

¹¹⁰ Raduňský dvůr viz TAMTÉŽ, f. 8b-9a.

¹¹¹ Hospodářství viz TAMTÉŽ, f. 9a-9b.

¹¹² Mokré Lazce viz TAMTÉŽ, f. 9b.

¹¹³ Nové Sedlice viz TAMTÉŽ, f. 9b.

¹¹⁴ Hospodářství viz TAMTÉŽ, f. 9b.

na místě, kromě několika luxusnějších předmětů, zejména obrazů, které byly zapůjčeny na raduňský zámek. Osobní věci Arnošta Ferdinanda (písemnosti, knihy, cennosti, částečně oděvy) byly přestěhovány (a poněkud „probrány“) z pokojů vedle jídelny v prvním patře, kde původně zabíraly celou velkou šatní skříň a několik truhel, do přízemního „*sklepa*“ vedle kuchyně.¹¹⁵ Hraběncin vlastní majetek se ve štitinském inventáři prakticky neobjevuje, na rozdíl od raduňského, je tedy více než pravděpodobné, že hraběnka s dětmi a svým druhým manželem sídlila na Raduni, která byla jejím dědictvím po otci. Hospodářské zázemí se rovněž jeví jako shodné, s výjimkou aktuálního počtu „živého inventáře“ (domácích zvířat i poddaných) a zinventovaných viktualií. Jedinou výraznější změnou je tak zvětšení panského majetku o 8 lesních porostů, protože původní lesy již byly „*hrubě vyrubány*“.¹¹⁶ K oběma inventářům bych ještě ráda poznamenala, že v některých formulacích jsou naprosto totožné, protože je pořizovala tatáž komise ve složení Jan Jiří Frokštejn z Načeslavic, Maxmilián Mitrovský z Nemyšle a Maxmilián Harasovský z Harasova, která jistě měla přístup ke staršímu inventárnímu soupisu uloženému na úřadu zemského hejtmana nebo mohla použít i duplikát patřící vdově, který se nacházel u spisů prvního manžela ve Štítině „*jeden starý inventář statku štitinského a pustopolomského po nebožtiku Ferdinandovi Ernestovi z Boku, jehož datum dne 29. března 1689*“.¹¹⁷

V roce 1661 koupil hrabě Albrecht Eusebius z Vrbna a Bruntálu od Bernarta Leopolda Tvorkovského z Kravař statek Pustou Polom. V roce 1680 se zde připomíná Arnošt Ferdinand, svobodný pán Bock (získal Pustou Polom jako věno své manželky?).¹¹⁸ Pustopolomský statek se objevuje jak v jeho pozůstalostním inventáři¹¹⁹, tak i v pozdějším inventáři jeho

¹¹⁵ Zámek viz ZAO: *Pozůstalostní řízení po Johaně Terezií Leopoldině*, f. 24b-27a.

¹¹⁶ Hospodářství viz TAMTÉŽ, f. 32a.

¹¹⁷ TAMTÉŽ, f. 27a.

¹¹⁸ Srovnej HOSÁK, L. *Historický místopis*, s. 756-757.

¹¹⁹ Srovnej ZAO: *Pozůstalostní řízení po Arnoštu Ferdinandovi z Boku a Burgvic*, f. 10a-12a.

manželky Johany Terezie Leopoldiny¹²⁰. Rozdíly jsou zanedbatelné. V následujícím popisu je použit mladší pozůstalostní spis. Ve dvoře v Pusté Polomi bylo zděné stavení čtvercového půdorysu se šindelovou střechou a podlahami z dřevěných desek. V budově byla síň, z které se vcházelo po levé straně do velké světnice s třemi zasklenými okny, vybavené zelenou pecí, stolem a dvěma almárkami vestavěnými do zdi. Naproti této světnici byly dvě další, menší světničky, v té napravo se nacházela dvě zasklená okna, nová kachlová kamna, jeden okrouhlý „rozjímací“ stolek, almárka ořechové barvy vestavěná do stěny, v levé osvětlené jedním oknem stála podobná kamna. Vedle této budovy stál čeledník (ze síňky se šlo do čelední jizby a komory), ke kterému přiléhaly tři chlévy, maštal a komůrka na řezání dřeva. Součástí dvora byly dva ovčiny (starý a nový) a stodola. Celý dvůr byl uzavřený dřevěným parkánem s vraty a dvěma brankami. Ve statku bylo samozřejmě uskladněné obilí, dobytek, ovce a drůbež. K pustopolomskému dvoru patřil ještě jeden nájemní malý dvůr s jednou jizbou, dvěma komorami, čtyřmi chlévy a jednou stodolou. Hospodářství zahrnovalo i dva mlýny, jednu pílu a devět lesů.

Zámek ve Studénce

Posledním členem rodiny Bruntálských z Vrbna, u kterého bych se chtěla pozastavit, je Jan František, hrabě z Vrbna a Bruntálu (1634-1705).¹²¹ Ten zdědil po svém otci Václavu Bruntálském z Vrbna kromě fulneckého panství¹²², kde bylo hlavní rodové sídlo této větve, i statek Studénku.¹²³ Tvrz pocházející pravděpodobně z 15. století byla ve století následujícím za pánů z Fulštejna přestavena na renesanční zámek. Václav z Vrbna a Bruntálu nechal zámek ve 30. letech 17. století přestavět a rozšířit. Za Řemplínských z Berečka byl v polovině 18. století k tzv. starému zámku přistavěn nový barokní zámek. Stará zámecká budova byla využívána

¹²⁰ Srovnej ZAO: *Pozůstalostní řízení po Johaně Terezii Leopoldině*, f. 35a-37a.

¹²¹ Rodinné vazby viz předchozí kapitolu.

¹²² Srovnej HOSÁK, L. *Historický místopis*, s. 688-691.

¹²³ O předchozích majitelích Studénky, ke kterým patřili především páni z Fulštejna srovnej TAMTÉŽ, s. 765.

k hospodářským účelům (byl zde umístěn pivovar, lihovar, úřednické byty atd.).¹²⁴ Za Jana Františka zámek ve Studénce již neměl rezidenční funkci, ale sloužil jako centrum správy panství.¹²⁵ Na samém prahu 18. století to ve Studénce vypadalo takto¹²⁶: do zámku vedla obyčejná zděná brána s brankou. Po pravé straně se nacházel zděný pivovar se sladovnou a se všemi potřebnými náležitostmi, z pivovaru se mohlo jít po schodišti do dvou nad sebou umístěných sýpek, další dvoupatrová sýpka byla přistavěna. Vlevo od brány a tedy naproti pivovaru stálo skromné sládkovo obydlí (světnička s komorou). Na protější straně brány stála druhá zděná brána s vraty. Obě brány ohraničovaly nádvoří, ze kterého se teprve vcházelo do zámecké brány, vedle které vpravo byla umístěná světnička vrátného s dvěma komorami. Zámek byl čtvercového půdorysu, dvoupatrový, dvě křídla zděná a dvě dřevěná, se šindelovou střechou. Vnitřní nádvoří je obklopeno dřevěnou renesanční pavlačí ve výšce prvního patra. Popis jednotlivých místností začíná v přízemí vpravo zděným sklepem se železnými dveřmi, za kterým následuje sklenutá spížirna se železným náčiním (kotle, rozně, vidle) a patřičně vybavená kuchyně. Za kuchyní byla maštal se stáním pro čtyři koně, vedle níž se mohlo dveřmi vejít do zahrady. Naproti maštali pokračovaly prostory s hospodářským využitím – další maštal, chlívek s komorou a dvě pivnice. Následovaly místnosti panského úředníka – světnice s komorou, vybavené pecí s měděným kotlem, 7 stoly, 11 dřevěnými stolky, dvěma lůžky a velkou a malou dřevěnou almárkou na spisy.¹²⁷ Z přízemí se mohlo vejít do prvního patra po schodišti, které ústilo

¹²⁴ Tzv. starý zámek je třípatrová budova čtvercového půdorysu. Hladká fasáda je na všech čtyřech rozích zdobena bosáží, dvojice vysokých renesančních oken v přízemí a patrech je zdobena výraznou nadokenní římsou. Druhé a třetí patro je odděleno bohatě profilovanou římsou. Ke starému zámku přiléhá jednopatrová budova nového barokního zámku s obdélným půdorysem. Srovnej SPURNÝ, F. a kol. *Hrady*, s. 229.

¹²⁵ Hospodářské aspekty tohoto statku přesvědčivě vyložil STIBOR, J. Zámek a panské hospodářství ve Studénce roku 1705. *VSONJ* 47, 1991, s. 41-46.

¹²⁶ ZAO: Hejtmanský úřad knížectví opavsko-krnovského v Opavě 1507-1784. Inventář: *Pozůstalostní řízení po Janu Františkovi z Vrbna a Bruntálu*, karton č. 220, inv. č. 1255 (dále jen ZAO: *Pozůstalostní řízení po Janu Františkovi z Vrbna a Bruntálu*).

¹²⁷ Popis zámku, včetně přízemí TAMTĚŽ, f. 1a-2b.

v síni. Vpravo od síně byla jídelna s malovaným stropem, okny, dveřmi a kamny, vybavená základním mobiliářem (stoly, stolky, lůžka a jeden šenktiš) a lůžkovinami (peřiny, podhlavníčky). S jídelnou sousedila komora se zeleně malovaným stropem. Naproti jídelně byla světnice s kabinetem a dvěma komorami, z nichž v jedné byl umístěn „*vlašský komín*“, následovala světnice spojená přes síň s další světnicí, ze které se vycházelo na pavlač. Všechny popsané místnosti měly stropy natřené na zeleno (nesmírně oblíbená renesanční barva). Poslední místností prvního patra byla světnice s komorou. Z prvního patra se šlo po schodišti do podkroví. Téměř ve všech místnostech prvního patra a v podkroví byly uskladněny zásoby obilí (ječmene, pšenice, žita, pohanky a ovsu) a hrachu.¹²⁸ K zámku patřily tři malé a jedna velká zahrada, ohrazené zdmi a růžovým plotem. Ve velké zahradě byla postavená „*ledovna*“ (ledárna - na uchovávání zásob ledu) a v jedné malé zahrádce pivnice se sýpkou.¹²⁹ Z uvedeného vyplývá, že šlechta na zámku skutečně nesídlila, a to ani přechodně. U tohoto příkladu je nutné porovnat výpověď inventáře se sociálním zařazením dotyčného šlechtice, protože samotný nepříliš reprezentativní inventární soupis nás rozhodně neupozorňuje na skutečnost, že hrabě Jan František patřil ve své době ke šlechtické elitě slezské společnosti.

K zámeckému hospodářství patřil ještě panský dvůr umístěný naproti budově zámku: byl čtvercového půdorysu, obklopený ze dvou stran zdí a ze dvou budovami, s dvěma branami a čtyřmi brankami. Ve dvoře stál patrový čeledník sestávající se z jizby, dvou komor, mléčná pivnice a chlívkou pro „*pernatý dobytek*“ pokrytého šindelovou střechou. Dále následovalo pět chlévů, řezací komora, maštal, kolna, ovčín a ovčácká chalupa, za kterými se nacházely dvě zahrady. Ke dvoru náležely i dvě stodoly.¹³⁰ Inventář se zmiňuje ještě o jednom dvoře, tzv. novém, který byl obdobně uspořádaný

¹²⁸ První patro viz TAMTÉŽ, f. 2b-3b.

¹²⁹ Zahrady viz TAMTÉŽ, f. 3b.

¹³⁰ Starý dvůr viz TAMTÉŽ, f. 4a-6b.

jako předchozí, ale menší.¹³¹ Ke statku ve Studénce patřil mlýn, lesy (4) a rybníky (7).¹³²

Zámek v Melči

Pozůstalostní soupis Františka Josefa Filipa, hraběte z Hodic, z roku 1727 zinventoval majetek zemřelého na zámku v Melči a v hospodářských dvorech v Melči, Novém Dvoře a Starých Těchanovicích.¹³³ Hraběti odkázala panství Melč v roce 1705 jeho první manželka Anna Magdaléna, rozená Oderská z Lidéřova a ovdovělá Trauttmansdorfová.¹³⁴ Hrabě rovněž započal v Melči s výstavbou barokního zámku, který se ovšem ve své původní podobě nedochoval, protože v první polovině 19. století za hraběte Jana z Tenczinu prošel klasicistní přestavbou. V současnosti můžeme v Melči vidět jednopatrovou budovu obdélného půdorysu s mansardovou střechou. Na pravém nároží předstupuje před čelní frontu mělký rizalit, k němuž přiléhá válcová schodišťová věž. Průčelí je členěno pilastry a profilovanou korunní římsou. Zajímavé je, že vstupní portál je zasazen do dřevěného ostění. Původní barokní charakter zámku dosud připomínají valené klenby s lunetami v přízemí, zatímco místnosti v patře jsou plochostropé.¹³⁵

Pozůstalostní soupis zachytil situaci na melčském zámku v okamžiku, kdy velkoryse budovaná novostavba nebyla ještě dostavěná, ale už obyvatelná: „*tento zámek jest k meškání na polovic připravený, druhá polovic ale ještě není dobudovaná.*“ Jednalo se o dvoupatrovou zděnou podsklepenou budovu krytou šindelovou střechou, s jednou velkou a dvěma malými věžemi: „*z dvouh štokuv novotně budovaný murovaný a s šindelama*

¹³¹ Nový dvůr viz TAMTÉŽ, f. 7a-8a.

¹³² Hospodářství viz TAMTÉŽ, f. 8b.

¹³³ ZAO: Hejtmanský úřad knížectví opavsko-krnovského v Opavě 1507-1784. Inventář. Pozůstalostní řízení po Františku Josefovi hraběti z Hodic na Vikštejně a Melči 1727, karton č. 226, inv. č. 1382 (dále jen ZAO: Pozůstalostní řízení po Františku Josefovi hraběti z Hodic).

¹³⁴ Rodinné vztahy viz předchozí kapitola.

¹³⁵ Sled majitelů panství a stavební historii objektu srovnej HOSÁK, L. *Historický místopis*, s. 777-778; SPURNÝ, F. a kol. *Hrady*, s. 151.

krytý zámek, z jedním velkým a dvěma malými věžema".¹³⁶ Z inventáře můžeme také vyčíst, alespoň rámcově, vnitřní uspořádání místností v zámku. V přízemí se z dlouhé chodby se čtyřmi okny vcházelo do šesti klenutých světnic, první měla jedno, druhá dvě, třetí tři, čtvrtá, pátá a šestá dvě okna. Vedle druhé světnice byla umístěna kaple. Za šestou se nacházela kuchyně, ze které se mohlo sejít po širokém dubovém schodišti do sklepů – v prvním, velkém se skladovalo víno, v druhém, menším, panské pivo a ve třetím měl své věci úředník. Z přízemí se šlo po velkém dubovém schodišti do prvního patra, kde největší rozlohu zaujímal velká klenutá síň se šesti okny, kromě ní tu bylo dalších šest světnic. Ze čtvrtého pokoje se vcházelo do knihovny a ke schodišti na velkou věž. Vedle knihovny pak vedly další schody do podkrovních místností a komor. Velká věž byla opatřena světlým klenutým šnekovitým schodištěm. K věži přiléhalo křídlo s pánovým „laboratoriem“ a třemi komorami, kde se nacházel byt hospodářského úředníka. Do laboratoře se chodilo z prvního pokoje v přízemí přes věž.¹³⁷

Téměř ve všech místnostech byla rozmístěna umělecká díla, takže celkem zámecká sbírka čítala 291 obrazů, 11 grafik a 19 mědirytin. Vzhledem k okolnosti, že zámek Melč byl vybudován jako novostavba, se dá předpokládat, že „obrazárnu“ záměrně vytvořil, nikoli zdědil, hrabě František Josef Filip z Hodic. V rozmístění obrazů nelze vysledovat žádný zřetelný program, kromě jedné světnice v prvním patře, kde vznikl jakoby zárodek portrétní galerie. Uspořádání obrazů na stěnách nelze určit, a tak se můžeme jen dohadovat, jaký způsob prezentace hrabě zvolil. V galeriích 17. století obrazy zarámované v individuálních rámech vyplňovaly v nepravidelném, mozaikovitém zavěšení stěny galerie od podlahy až po strop. Tento způsob byl na počátku 18. století nahrazen instalací, sledující především dekorativní zřetele. Těm byla často obětována individualita a výtvarná kvalita jednotlivých obrazů. Základním prvkem nového uspořádání

¹³⁶ Popis zámecké budovy viz ZAO: *Pozůstalostní řízení po Františku Josefovi hraběti z Hodic*, f. 1.

¹³⁷ Vnitřní dispozice viz TAMTÉŽ, f. 1-3.

se stalo symetrické táfování (boasérie). Plátna velkých rozměrů byla umístována do středu, kolem nich byly na osu komponovány protějškové obrazy. Přičemž se dbá, aby celá plocha stěny byla hustě zakryta obrazy. To vyvolávalo potřebu drastických zásahů do výtvarné struktury obrazů, původní formát byl necitlivě upravován. Při nedostatku protějškových obrazů (tzv. pendantů) bylo dokonce nutné dodatečně domalovávat tzv. falešné protějšky.¹³⁸

U obrazů členové inventarizační komise sice heslovitě zaznamenali námět obrazu, ale více je zajímavá materiál, provedení a barva rámu (dřevěné či kovové, pozlacené, vyřezávané nebo vykládané). Úředníci nás informují o autorství velmi výjimečně, a pokud ano, tak autora odbudou jen lapidární poznámkou, že obraz je od *Rosa*, *Jaspera* (italská provenience?) nebo od *Herberta* či *Hellmonta* (nizozemská provenience?).¹³⁹ Identifikovat se podařilo pouze jediného autora – Kryštofa Hermana¹⁴⁰. V zámeckých interiérech naprosto převažovaly malby nad grafikami „reisy“ a mědirytinami „kuperstichy“, které byly zaznamenány pouze hromadně. Obrazy byly malovány na plátně, nebo na dřevě, pokud měly jiný než čtvercový formát, bylo na to upozorněno, rovněž byly odlišeny miniatury a „pasparty“ do skla.

V žánrové struktuře rozlišují obrazy profánní od náboženských. Do obrazů se světskou tematikou zařazují portréty (rodinné podobizny, obrazy

¹³⁸ Srovnej např. SLAVÍČEK, L. *Artis pictoriae amatores. Barokní sběratelství v Čechách a na Moravě*. In: *Sběratelství*. Praha, 1983, s. 70 (dále jen SLAVÍČEK, L. *Artis*); SEIFERTOVÁ, H. *Obrazárny – výraz sběratelské náruživosti aristokracie v období baroka*. In: *Barokní Praha – Barokní Čechie*. (edd.) O. FEJTOVÁ-V. LEDVINKA-J. PEŠEK-V. VLNAS. Praha, 2004, s. 539-548.

¹³⁹ Srovnej ZAO: *Pozůstalostní řízení po Františku Josefovi hraběti z Hodic*, f. 19-23.

¹⁴⁰ Kryštof Herman, původem z Lüneburku v Brunšvicu, se v Opavě usadil v roce 1704, do Slezska přišel z Braniborska. Poněvadž byl vyznáním luterán, musel 8. 4. 1704 přestoupit na katolickou víru, aby dostal povolení ke sňatku. Oženil se v Opavě 10. 7. 1704 s Rozinou, dcerou měšťana Ondřeje Smolky. Pracoval v Opavě jako malíř nepochybně až do 20. let 18. století, protože v letech 1714–1721 mu byly v Opavě pokřtěny tři jeho děti. V roce 1714 bydlel ještě ve městě, v dalších letech na předměstí. Po roce 1721 se usadil pravděpodobně na melčském panství. Důvodem možná byla i nábožensky tolerantnější (nebo vlažnější) vrchnost, protože v inventáři je i nadále označován jako „pikart“! Srovnej INDRA, B. *Opavští malíři od poloviny 16. do první poloviny 18. století*. *ČSIZM-B* 29, 1980, s. 72.

panovníků a šlechticů), „historie“ (široká škála námětů – antická mytologie a historie; žánrové obrázky – selský žánr, pijácké zábavy, vesnické hry, maškarády, hudební a kuchyňské výjevy; poetické kusy inspirované Ovidiovými Proměnami a militárie), krajiny (často s figurální stafáží, včetně loveckých scén, obrazy se zvířaty a ptáky v krajině, maríny, mapy a veduty) a zátiší (květinová, memento mori, vanitas, ovocné kusy, obrazy s pochutinami – rybami, zvěřinou). V náboženské tematice vymezují starozákonní výjevy od novozákonních (obrazy Krista, Panny Marie, světců).¹⁴¹

V inventáři převládají obrazy s profánní tematikou (71%) nad náboženskými (21%).¹⁴² Jako nejoblíbenější lze označit krajinomalby „*landschaffly*“: „*dva Landschaffle z mnohýma osobama v černo pacovaných rámech*“, „*dva Landschaffle na kterých jedním hromobiti, a na druhým duha v černých rámech*“ nebo „*Landschaffle, na jednej člověk z kozlíkem, na druhej chlap s starúm babúm v vyřezaných a metalirovaných rámečkách*“. Druhou nejčastější skupinou jsou nejrozmanitější „historie“: „*svatej Philippus Nervus v metalirovaným rámu*“, „*plavba Aenea k zlatému rounu*“, „*Vulounus a Venus za kterou chlapec*“, „*Virginea a Lucretia na dřevě malované v metalirovaných rámech*“, „*starý mudrc s žebrákem, který mu prorokuje*“ či „*vymyšlení poetské od mnohých mužských a ženských osob*“. Nepomíjí ani obliba zátiší: „*dva ovocné kusy všelijakého ovoce v sprostých rámech*“, „*dva velké květné žbány v vyřezaných a metalirovaných rámech*“, „*pečené velké ptáky a salát v metalirovaných rámech*“, případně „*čtyři nevelké kusy na jedním hering, na druhým pořezané citrony, na třetím stříbrná konvička, na čtvrtým řezaný špek*“. Jako poměrně početná skupina z inventáře vystupují tzv. zvířecí kusy (nelze rozhodnout, zda jsou to lovecké scény v krajině, zátiší nebo satirické

¹⁴¹ Rozdělení převzato z HOJDA, Z. Výtvarná díla v domech staroměstských měšťanů v letech 1627-1740. (Příspěvek k dějinám kultury barokní Prahy I.). PSH 26, 1993, s. 38-102 (dále jen HOJDA, Z. Výtvarná díla).

¹⁴² Obrazy viz ZAO: Pozůstalostní řízení po Františku Josefovi hraběti z Hodic, f. 14-27.

náměty): „zajíc, který na flintě leží“, „husy a kačeny v vyřezaném rámu“, „dva jiné kusy, na kterých jedním hlušec jest, na druhým zajíc z flintám, a některé ptáci“ nebo „dva kusy na kterých jedním divoký kanec na druhým divoký bejk“. Z portrétní tvorby máme zachycenou podobu hraběte Františka Josefa Filipa a jeho nejbližších¹⁴³: „portrait nebo[žtíka] pana hraběte s jinýma osobami, v vyřezaném rámu“, „portrait nynější hraběnky“¹⁴⁴, „portrait hraběte Antonína v kyrysu“¹⁴⁵, „portrait slečny Arehangelaie v metalirovaném rámu“¹⁴⁶, „portrait pana barona Kotulinského v metalirovaném rámu“¹⁴⁷, „portrait nebo[žky] hraběnky Isabellae v metalirovaném rámu“¹⁴⁸. Vládnoucí habsburská dynastie se objevila jen ve dvojici obrazů císařského páru „cisař Leopold a cisařovna Eleonora v metalirovaných rámech“¹⁴⁹. Určitou zvláštnost představuje „portrait Sendivoji“, což není nic jiného než portrét známého rudolfinského alchymisty a „zlatoděje“ Michala Sendivoje ze Skorska (1566-1636), který v závěru svého života sídlil na nedalekých Kravařích.¹⁵⁰

Z náboženské produkce převažuje novozákonní tematika nad starozákonními motivy. Četné jsou výjevy z christologického a mariánského cyklu a obrazy apoštolů: „starodávný obraz narození Christa s mnohýma osobama a anjelama v černém rámu“, „ohlášení Christa Pana od anjelův v černém rámu“, „bičování Christa Pana na dřevě malované v metalirovaném rámu“, „mrtvé tělo Christa Pana v černém rámu“, „Panenská Maria s dítětem se svatým Josefem v černém rámu“, „do nebe

¹⁴³ TAMTÉŽ, f. 26-27.

¹⁴⁴ Jedná se o třetí a poslední manželku hraběte - Marii Filipine, rozenou svobodnou paní von Caretto.

¹⁴⁵ Syn hraběte - Matyáš Antonín, hrabě Hodic.

¹⁴⁶ Dcera hraběte - Marie Angela, rozená hraběnka z Hodic, provdaná Kotulinská z Kotulína.

¹⁴⁷ Manžel hraběcí dcery - Josef, svobodný pán Kotulinský z Kotulína.

¹⁴⁸ Druhá manželka hraběte - Isabela Ernestina, rozená Sokolovská ze Sokolova, ovdovělá svobodná paní de Ruggraf.

¹⁴⁹ Leopold I. Habsburský (1657-1705) a jeho třetí manželka Eleonora z falckoneuburského rodu. Srovnej HAMANNOVÁ, B. *Habsburkové*, s. 239-244.

¹⁵⁰ Naposledy o Michalu Sendivoji ze Skorska FUKALA, R. Po stopách polského alchymisty. *DaS* 23, 2001, č. 1, s. 18-22.

vzeti *Pananky Marie na dřevě malované v metalirovaném rámu*“, „*svatá Máří Magdaléna s nahými prsami*“, „*6 apoštolů v metalirovaných rámech*“, „*svatý Ondřej na dřevě malovaný v pozlaceném rámu*“ a „*svatý Peter v vyřezaném a metalirovaném rámu*“. I starozákonní náměty se vyskytují ve velké šíři: „*vyřezaný obraz Adama a Evy*“, „*Loth se svejma cerama v metalirovaném rámu*“, „*Arca Noe v vyřezaném a metalirovaném rámu*“, „*svatej David s harfům, a svatej otec v knížce čítajíc v metalirovaném rámu*“, „*velkej obraz na kterým Esther, král Asuerus, Amon a Mardocheus*“, „*Judith s Holofernovej a David s Goliatovej hlavu*“ nebo „*Samson s Dalilum*“. Z výše uvedeného vyplývá, že obrazová sbírka hraběte Františka Josefa Filipa z Hodic byla skutečně početná a velmi rozmanitá. Na závěr je třeba konstatovat, že barokní obrazové sbírky plnily kromě své funkce estetické a reprezentativní také úlohu jisté finanční rezervy.¹⁵¹

Vzhledem ke skutečnosti, že inventář je spíše tematický a úředníci nepostupovali, kromě při evidenci obrazů, krok za krokem, pokoj za pokojem, máme stručně popsánu pouze laboratoř a zámeckou kapli. Rozkvět alchymie spadá v českých zemích do přelomu 16. a 17. století. Nejznámější je okruh alchymistů Rudolfa II., kteří se kolem roku 1600 soustředili v Praze.¹⁵² Hrabě František Josef Filip z Hodic se nepochybně zajímal o alchymii, svědčí pro to zařízení jeho laboratoře, spisy o alchymii uložené v knihovně a nálezný „*kamení, které nebo[žtik] hrabě dělal ... 51*“.¹⁵³ Hrabě se pravděpodobně pokoušel o tzv. praktickou alchymii, o nalezení „kamene mudrců“, pomocí kterého by mohl měnit („transmutovat“) neušlechtilé kovy na ušlechtilé, zvláště na zlato. Vybavení jeho laboratoře bylo úctyhodné, zahrnovalo téměř padesát položek měděného, mosazného a železného náčiní, včetně tří železných pecí, digestoře a mlýnu (asi na drcení

¹⁵¹ Srovnej SLAVÍČEK, L. *Artis*, s. 70.

¹⁵² Srovnej EVANS, R. J. W. *Rudolf II. a jeho svět. Myšlení a kultura ve střední Evropě 1576-1612*. Praha, 1997, s. 235-289.

¹⁵³ ZAO: *Pozůstalostní řízení po Františku Josefovi hraběti z Hodic*, f. 28.

rudy). Vybrala jsem následující příklady: „*měděná čtyrohraná mísa ... 1*“, „*mosazné moždiře z klúčkama ... 2*“, „*váhy 1 velká a 2 malé spolu ... 3*“, „*velký železný kotel ... 1*“, „*železná pánev ... 1*“, „*kleště k zdvihání ... 2*“, „*kladívko ... 1*“, „*malé fukáče (měchy) ... 2*“.¹⁵⁴ Je možné, že na Františka Josefa Filipa zapůsobila tradice již zmíněného rudolfinského alchymisty Michala Sendivoje ze Skorska, který dožil roku 1636 na zámku Kravaře a jehož portrét hrabě vlastnil.

Navzdory alchymistickým pokusům byl hrabě z Hodic katolík, byť možná nepříliš horlivý, dokonce zřídil na melčském zámku kapli pro bohoslužebné potřeby panské rodiny, získal povolení sloužit tam mše svaté a nezanedbatelnou část jeho obrazové sbírky tvořily obrazy s biblickými náměty. Kaple¹⁵⁵ byla vyzdobena jak obrazy s tradičními tématy „*pozdravení anjelské v pozlaceném rámu*“, „*utíkání do Egypta*“, „*svatí tři králové*“ tak i s novodobými, ryze barokními světcí „*blahoslavený Sancer*“ a „*svatý pan Nepomucký*“. V kapli byly zinventovány následující předměty: „*kámen na oltář ... 1*“, „*plachty na oltář s špicama ... 2*“, „*zelený sukený koberec na oltář ... 1*“, „*kalich s příslušenstvím ... 1*“, „*šátky na kalich s vším příslušenstvím ... 4*“, „*Corporalia ... 5*“¹⁵⁶, „*krucifix na alabastrový způsob ... 1*“, „*antependium ... 1*“, „*misalia ... 2*“¹⁵⁷, „*ornáty k mši svaté ... 4*“, a „*albi mezi kterýma jedna s špicama ... 3*“. V inventáři je popsáno zařízení pánovy laboratoře a kaple, vybavení ostatních místností je pominuto. Zámecký mobiliář je uveden pouze hromadně.¹⁵⁸

Nyní obraťme pozornost na okolí zámku. Napravo od zámku se nacházela zahrada, která byla ohrazená zdí a částečně osázená stromy. Na okraji zahrady byl vybudovaný vytápěný skleník „*Glaßhauss*“ s oranžerií a

¹⁵⁴ Vybavení laboratoře viz TAMTÉŽ, f. 48-49.

¹⁵⁵ Vybavení kaple viz TAMTÉŽ, f. 46-47.

¹⁵⁶ Korporál je čtvercové plátno, na které klade kněz při mši kalich a patenu. Srovnej KLIMEŠ, L. *Slovník cizích slov*. Praha, 1981, s. 378 (dále jen KLIMEŠ, L. *Slovník*).

¹⁵⁷ Misál je kniha obsahující čtení, modlitby a zpěvy ke mši, předpisy o mši a o bohoslužbách v jednotlivé dny. Srovnej TAMTÉŽ, s. 450.

¹⁵⁸ Mobiliář viz ZAO: *Pozůstalostní řízení po Františku Josefovi hraběti z Hodic*, f. 33-45.

umělá zděná jeskyně „Grotha“, jejíž vnitřek nebyl doposud hotový. Zahradník měl v opatrování 686 růžových keřů. Vpravo od zahrady byly soustředěny nezbytné provozně-technické objekty. Jednalo se o dvě starší dřevěné budovy. V první se nacházela prádelna, světnice pro lokaje, světnice určená cizím služebníkům a kamenická dílna – „*pokoj v kterém se kameny řezají*“. V podkroví byly uschovány nepotřebné dřevěné věci. V druhé budově byla umístěna kuchyně a dvě komory, ve kterých přebýval kuchař. V kuchyni se pálila „*kořalka*“ a úředníci zinventovali i k tomu potřebné náležitosti: „*měděný kotel k pálení*“, putny, kádě na vodu a pánve. Následovala „*kolna*“ na kočáry, čtyři maštale s kůlnami na seno a staré stavení se světnicí, komorou, maštali pro panské koně, kůlnou na seno a malou sýpkou. Přimo pod zámkem stál panský pivovar a sladovna. Pivovar byla zděná podsklepená budova se šindelovou střechou. Ze sladovnických prostorů je zmíněno humno, sušárna a podkroví, kde se skladoval slad. Sládek měl na starosti následující zařízení: měděnou pánev, kádě na mláto a na pivo, kádě na chlazení, džbery, konve, trychtýře a putny.¹⁵⁹

Hospodářské zázemí melčského zámku zajišťoval melčský dvůr, který se rozkládal nedaleko pivovaru. Dvůr byl celý zděný se šindelovou střechou a čtyřmi vjezdy. Ve dvoře byly dvě světnice, jedna pro šafáře a druhá pro „*oficira*“, dvě zděné stodoly, kravín, ovčín, maštal pro selata, chlěvy, komora na trávu, 5 komůrek pro drůbež, dvě podsklepené sýpky – pod jednou byly tři sklepy na mléko, pod druhou dvě kolny a také vězení pro poddané. Skladovalo se zde především železné zemědělské nářadí (řetězy, kosy, vidle, pluhy, motyky apod).¹⁶⁰ Dvory v Starých Těchanovicích a Novém Dvoře měly o něco menší kapacitu než melčský dvůr, ale zařízeny byly velmi obdobně.¹⁶¹

¹⁵⁹ Hospodářské budovy viz TAMTÉŽ, f. 50-55.

¹⁶⁰ Dvůr v Melči viz TAMTÉŽ, f. 56-57.

¹⁶¹ Ostatní dvory viz TAMTÉŽ, f. 57-64.

Zámek v Kravařích

Ferdinand Burchard, svobodný pán z Eichendorfu (1657-1699),¹⁶² vlastnil panství Kravaře, Kouty a manské léno Sedlnice.¹⁶³ Inventarizace jeho pozůstalosti pochází z roku 1700 a byla pořízena na kravařském zámku.¹⁶⁴ Po jeho smrti zdědil kravařské panství syn Jan Rudolf František (1687-1750), který v letech 1721-1728 přestavěl zámek v Kravařích do nynější působivé vrcholně barokní podoby.¹⁶⁵ Vzhledem ke skutečnosti, že přesně nevíme, jak vypadal zámek před svou radikální proměnou, mohl by pro nás pozůstalostní inventář představovat nezastupitelný zdroj informací. Bohužel inventář se o zámecké budově vůbec nezmiňuje, připomíná pouze hospodářské budovy v blízkosti zámku. Nejprve se dozvídáme o dřevěném dvorci, kde stála zděná sladovna, sušárna a pivovarnické provozy – „*spilka*“ a „*sklep na pivo*“. Ve dvorci měl také zděný dvůr šafář. Rovněž jsme informováni o čtyřech stodolách, jedné novostavbě bez bližšího určení a stromu ve dvoře. Za dvorem byly zahrady. Jedna měla vestavěný letohrádek a sloužila k odpočinku, k zábavám a hrám a druhá byla ryze účelová pro

¹⁶² Rodinné vazby viz předchozí kapitola.

¹⁶³ Zámek v manské Sedlnici patřil rodu Eichendorfů od poloviny 17. století, v pozůstalostním inventáři po Ferdinandu Burchardovi z Eichendorfu (viz následující poznámku) není zahrnut. Srovnej TICHÁNEK, J.-ŠERÝ, Z. *Šlechtická sídla*, s. 215-223.

¹⁶⁴ ZAO: Hejtmanský úřad knížectví opavsko-krmovského v Opavě 1507-1784. Inventář: *Pozůstalostní a poručenské řízení po Ferdinandu Burkhartovi svobodném pánu z Eichendorfu*, karton č. 220, inv. č. 1222 (dále jen ZAO: *Pozůstalostní řízení po Ferdinandu Burkhartovi z Eichendorfu*).

¹⁶⁵ Výklady o stavebně historickém vývoji jsou založeny pouze na slohové analýze dochované architektury, protože písemné prameny se nezachovaly. Z architektů se uvažuje o Janu Bernardu Fischerovi z Erlachu, Janu Lukáši Hildebrandtovi nebo i o Kiliánu Ignáci z Dienzenhoferu. Srovnej HLUBINKA, M. *Otázky kolem obnovy Kravařského zámku. Sborník památkové péče v severomoravském kraji 1*, Ostrava, 1971, s. 65-74; TÝŽ. *Ke stavebně historickému vývoji zámku v Kravařích. Sborník památkové péče v severomoravském kraji 2*, Ostrava, 1973, s. 98-104; HYCKEL, G. *Das Eichendorffschloss Deutsch Krawarn. Der Oberschlesier. Monatshefte des Oberschlesien Heimatbundes XXIII*, Heft 2, 1941, s. 13-16; KUČA, K. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. III., Praha, 1998, s. 187-191; PLÁČEK, M. *Hrady*, s. 197-200; SAMEK, B. *Umělecké památky Slezska a severní Moravy*. II. [J/N], Praha, 1999, s. 197-200 (dále jen SAMEK, B. *Umělecké památky*); SPURNÝ, F. a kol., *Hrady*, s. 128-129; ŠEFČÍK, E. *Naše město Kravaře (Sborník prací k minulosti a současnosti města)*. Opava, 1990; ŠEFČÍK, E.-ŠRÁMEK, P. *Eichendorffsche Kulturdenkmäler in Deutsch-Krawarn. Oberschlesisches Jahrbuch 6*, Berlin, 1990, s. 147-162. V současné době slouží zámek jako muzeum.

potřeby kuchyně (zeleninová). Za zahradami se nacházely dva výběhy pro koně, dostavěný a rozestavěný. Nechybí ani obligátní údaje o počtech hospodářských zvířat. Zvláště jsou zaznamenány „*dva mlýny, každý se třemi mlýnskými provozy*“.¹⁶⁶

Zámek v Klimkovicích

Dalším šlechtickým sídlem v Horním Slezsku, u kterého se zastavíme, je zámek v Klimkovicích. Dnes stojí zámek v západním okraji historického jádra města Klimkovic.¹⁶⁷ Pravděpodobně byl vystavěn v letech 1578-1579 Ondřejem, ambiciózním příslušníkem rytířského rodu Bzenců z Markvartovic na místě tvrze připomínané koncem 15. století.¹⁶⁸ Po požáru v polovině 19. století byl přestavován a stopy po škodách 2. světové války byly napravovány ještě na počátku 80. let 20. století. Do současnosti se zámek dochoval jako volně stojící pravidelná čtyřkřídla dvoupatrová budova s rizalitem vystupujícím ze západního vstupního průčelí. Z renesanční epochy se zachoval portál průjezdu, trojboký arkýř na krakorcích nad vjezdem do budovy, valené klenby s lunetami ve vnitřním ochozu a místnostech v přízemí. Ze 16. století pochází také dvouramenné schodiště uprostřed rizalitu ústící ve 2. patře, které má balustrové zábradlí a do jednotlivých podlaží se otevírá kamenným portálem s půlkruhovým záklenkem.¹⁶⁹

Pozůstalostní inventář Kašpara Vlčka z Dobré Zemice a z Hlučína, na Klimkovicích a Vítkově zachytil podobu zámku k roku 1665.¹⁷⁰ Předně jsme informováni o tom, že zámek byl čtyřstranný a zděný se šindelovou

¹⁶⁶ Hospodářství viz ZAO: *Pozůstalostní řízení po Ferdinandu Burkhartovi z Eichendorfu*, f. 2-4.

¹⁶⁷ Klimkovic, n. Königsberg, býv. okr. Nový Jičín.

¹⁶⁸ HOSÁK, L. *Historický místopis*, s. 757-760, zde i další majitelé panství.

¹⁶⁹ JUROK, J. *Z minulosti Klimkovic*. *VSONJ* 34, 1984, s. 30-42; PLAČEK, M. *Hrady*, s. 193; SAMEK, B. *Umělecké památky*, s. 139-141; SPURNÝ, F. kol. *Hrady*, s. 123; TICHÁNEK, J.-ŠERÝ, Z. *Šlechtická sídla*, s. 112-120.

¹⁷⁰ ZAO: Hejtmanský úřad knížectví opavsko-krmovského v Opavě 1507-1784. Inventář: *Pozůstalostní řízení po Kašparu Vlčkovi z Dobré Zemice a z Hlučína, na Klimkovicích a Vítkově*, kart. č. 211, inv. č. 1024 (dále jen ZAO: *Pozůstalostní řízení po Kašparu Vlčkovi z Dobré Zemice*).

střechou. Každé křídlo tvořily zhruba čtyři místnosti. Po příchodu do zámku se na levé straně nacházelo velké schodiště z „*kamene vytesaného*“ vedoucího na pavlač. Za ním následovaly přízemní místnosti – pivnice, světnice, pekárna, kuchyně, spižírna a „*vinná pivnice*“. Kuchyň byla vybavená měděnými kotli, železnými kozly a rožni a naběračkami.¹⁷¹ Napravo od velkého schodiště se nacházely tři sklenuté „*sklepy*“, ve třetím bylo v době inventarizace (prosinec roku 1665) uloženo mrtvé tělo Kašpara Vlčka. Za třetím sklepem bylo umístěno točité kamenné schodiště na „*vrchní pavlač*“. Zbytek přízemí tvořily dvě pivnice, velký zaklenutý pokoj s dvěma „*sklípky*“, „*sklep*“, palírna a vedle ní malý pokojíček. V jedné z pivnic se našlo 6 ahtelů březňáku (ječmenné pivo).¹⁷² V palírně (kořalně) bylo uložené nádobí (flaše, talíře, mísy a misky, konve a konvičky, hrnce).¹⁷³ Pod bránou se ještě nalézalo vězení, kde se „*neposlušní lidé sázejí*“. Na nádvoří byla studna s dvěma vědry a řetězem.¹⁷⁴ První patro obíhala kamenná renesanční pavlač „*s velkými kamennými sloupy a kuželkami, s velkým nákladem železa a olova, mistrovsky a kunštovně mírovaná*“. Fraucimorský pokoj s komorou nalevo od schodiště s náležitými kamny, okny a dveřmi obývala „*stará paní Vlčková*“, tj. Barbora Bludovská z Dolních Bludovic (matka Kašpara Vlčka)¹⁷⁵ se svými věcmi. Za jejím pokojem se nacházel dětský pokoj (s komorou) „*mladých pánu*“ Kašpara ml. a Jindřicha Viléma, synů zesnulého, o které se starala pěstounka a chůva. V prostoru mezi velkým a točitým schodištěm se v prvním patře nacházel pokoj zvaný zelený s komorou, jemuž předcházela síň, z které se šlo na zděnou krytou pavlač vedoucí do nedaleko stojícího kostela, následoval „*modrý*“ pokoj se „*sklípem*“. Vedle točitého schodiště byla ještě kuchyňka. Další zámecké křídlo zabírala jídelna nazývaná „*dlouhý pokoj*“ se dvěma komorami, vybavená kamny, čtyřmi lůžky, dvěma

¹⁷¹ Vybavení kuchyně viz TAMTÉŽ, f. 9b.

¹⁷² Tento údaj viz TAMTÉŽ, f. 8a.

¹⁷³ Vybavení palírny viz TAMTÉŽ, f. 8b.

¹⁷⁴ Přízemí viz TAMTÉŽ, f. 2a-2b.

¹⁷⁵ Rodinné vztahy viz předchozí kapitola.

stoly, 13 stolky a šenktišem, který ukryval tři skleněné flaše, 5 sklenic na pivo a 27 na víno a dva džbánky.¹⁷⁶ Poslední místností byl „panský“ pokoj se „sklepem“, vybavený kamny s železnou mříží, křeslem, pěti stolečky a postelí s nebesy.¹⁷⁷ Tím jsme se vrátili ke kamennému schodišti vedoucímu na cihlovou „vrchní pavlač“ s dřevěnými kuželkami.¹⁷⁸ Druhé patro zahrnovalo „červený“ pokoj s komorou, druhou jídelnu s komorou a pokojíkem (ovšem ještě nedokončené), velký sál s malou komůrkou (také nedostavěný) a konečně pokojík s komorou, vedle něhož se dalo po kamenném schodišti vyjít do podkroví.¹⁷⁹ Základní mobiliář (lůžka a stoly) se nacházely také ve zmíněných pokojích – zeleném, modrém, červeném a ve fraucimoru.¹⁸⁰ „Panský“ pokoj v prvním patře obýval zámecký pán, po jeho smrti zde byl soustředěn téměř všechn jeho osobní majetek v několika šrejbtších a truhlách (hotové peníze, cennosti, písemnosti, knihy, zbraně a oblečení).¹⁸¹ K zámku patřily také maštale s ustájenými „kočárskými“ a jezdeckými koňmi, kde byly uloženy i potřebné „koňské“ věci (sedla a postroje). Vlčkové vlastnily i tři „karety“, „garážované“ v kolně.¹⁸² Pod zámkem se nacházela zahrada s dřevěnou „lázenkou“ se šindelovou střechou vybavená pecí se dvěma zabudovanými kotli a nedalekou „dobrou“ studní. K hospodářskému zázemí se počítal pivovar se spilkou, sladovnou a sýpkou, také stojící pod zámkem.¹⁸³ Do širšího zámeckého areálu náležely zahrady – krytá zahrádka ohrazená zídkou a plotem, velká oplocená štěpnice zvaná „dolní zahrada“ se dvěma zděnými pecemi na sušení ovoce, dále tzv. „horní zahrada“ a další zahrada „pod pivovarem“.¹⁸⁴

¹⁷⁶ Vybavení jídelny viz ZAO: *Pozůstalostní řízení po Kašparu Vlčkovi z Dobré Zemice*, f. 9a.

¹⁷⁷ Vybavení panského pokoje viz TAMTÉŽ, f. 8b.

¹⁷⁸ První patro viz TAMTÉŽ, f. 2b-3a.

¹⁷⁹ Druhé patro a podkroví TAMTÉŽ, f. 3a.

¹⁸⁰ Mobiliář viz TAMTÉŽ, f. 9a.

¹⁸¹ Osobní majetek TAMTÉŽ, f. 3b-7b.

¹⁸² Maštale, vozovny viz TAMTÉŽ, f. 8a.

¹⁸³ Hospodářské provozy viz TAMTÉŽ, f. 9b.

¹⁸⁴ Zahrady viz TAMTÉŽ, f. 10a.

Inventář popisuje i dvůr v Klimkovicích, který byl „*dokola mírovaný*“ a skládající se z těchto budov – čeledník (čelední světnice s komorou), tři maštale, tři chlévy, dvě kolny, pivnice „vrátnice“ (síňka s malou světničkou), zděné stavení se špatnou šindelovou střechou zvané „*Taruzek*“ (v přízemí dvě komory – jedna na mouku a druhá na maso, v patře sýpky). Ke klimkovickému statku příslušel ovčín s ovčáckou chaloupkou, tři stodoly, z toho dvě špatné, 7 rybníků a dva lesy.¹⁸⁵ Panské dvory ležely též ve vsi Hýlov, Svinov a v městečku Vítkově, byly obdobně zařízené, ale menší než ten klimkovický.¹⁸⁶

Zámek v Porubě a Horní Polance, tzv. Olšovský dvůr (Opava) a dvůr v Podvihově

Na statku v Porubě se v 16. století usídlil rod Bzenců z Markvartovic. Poruba byla původně součástí klimkovického panství, teprve když byl statek vydělen z většího celku, dá se předpokládat vznik panského sídla, kterého do té doby nebylo zapotřebí. Taková situace nastala, když byl majetek rozdělen mezi syny Jindřicha Bzence – Petra, Fabiána a Ondřeje.¹⁸⁷ Nejvýznamnějším členem rodu byl bezesporu Ondřej Bzenec, který se stal, ač příslušník rytířského stavu, dokonce hejtmanem knížectví opavského.¹⁸⁸ Jako majitel Poruby se uvádí poprvé v roce 1560. V Porubě stávala tvrz (doložená po polovině 16. století), ale ta Ondřejovi pravděpodobně nepostačovala, takže vybudoval (nevíme zda na místě původní tvrze) poměrně neokázalý renesanční zámek. Stavba trojkřídlého zámku svírajícího pravoúhlé nádvoří byla nejspíše dokončena roku 1673, jak o tom informuje letopočet umístěný na renesančním portálu.¹⁸⁹ Téhož roku Ondřej koupil Klimkovice, kde započal s přestavbou tamního zámku, který se stal jeho hlavním sídlem, namísto skromnějších objektů jako byla

¹⁸⁵ Klimkovický dvůr viz TAMTÉŽ, f. 10a-12b.

¹⁸⁶ Dvory v Hýlově, Svinově a Vítkově viz TAMTÉŽ, f. 12b-16b.

¹⁸⁷ Srovnej HOSÁK, L. *Historický místopis*, s. 759-760.

¹⁸⁸ Srovnej STIBOR, J. Bzencové z Markvartovic. In: *BSSM 6*, Ostrava, 1996, s. 23-27; TÝŽ. Osudy majitelů zámku v Porubě v 16. a 17. století. *Ostrava. Příspěvky k dějinám a současnosti Ostravy a Ostravska 17*, Ostrava, 1995, s. 301-317.

¹⁸⁹ Srovnej SPURNÝ, F. a kol. *Hrady*, s. 185.

Poruba nebo Třebovice. Dědicem Ondřeje Bzence se stal jeho bratranec Kryštof, jehož třetí (a poslední) manželkou byl Konstancie Porubská z Velké Poruby. Kryštof v roce 1599 prodal Porubu svému švagrovi Hendrychovi Vaneckému z Jemničky (jeho manželkou byla Anna, sestra Konstancie Porubské). Hendrychovým dědicem byl jeho syn Zikmund Václav (+1647).¹⁹⁰

Pozůstalostní inventář Zikmunda Václava z roku 1652 bohužel nepopisuje porubský zámek, ale zachycuje pouze jeho movitý majetek, a to ještě nikoli v úplnosti, protože k inventarizaci se přistoupilo téměř pět let po jeho smrti.¹⁹¹ Komise sepsala jeho osobní věci (pár drobných kusů cenností, oblečení a textilií, nádobí, úřední a rodinné písemnosti a knihy, včetně jednoho „*kordu s velikými kříži*“ a „*conterfektu neboštika pana Zikmunda Václava Vaneckého*“) uložené ve dvou truhlách v pronajatém bytě v Opavě.¹⁹² Zbytek majetku (čtyři truhly s dokumenty, kalendáři, knihami a několika obrazy) se nacházel na porubském zámku.¹⁹³ Komisaři rovněž nechali poslat do Kozlovic, kde měl být uložen další majetek Zikmunda Václava, ale tam se nacházelo jen několik prázdných truhlic – „*než toliko tesák v jednej truhle zavřené*“.¹⁹⁴ Inventář jeho manželky Kateřiny, rozené Štyrnské ze Štýrn z roku 1650 se také dochoval.¹⁹⁵ Nejednalo se o obvyklý úřední záznam, ale o polosoukromý dokument sloužící potřebě jediné dědičky, tj. dcery Zikmunda Václava a Kateřiny Vaneckých z Jemničky Lidmili Konstancie Skrbenské. Na dvou dvojlistech se můžeme seznámit s nevelkým vdovským majetkem (cínové nádoby – misky, medenice, konvice

¹⁹⁰ Rodinné vazby viz předchozí kapitola.

¹⁹¹ ZAO: Hejtmanský úřad knížectví opavsko-krnovského v Opavě 1507-1784. Inventář: *Pozůstalostní a poručenské řízení po Zikmundovi Václavovi Vaneckém z Jemničky*, karton č. 208, inv. č. 966 (dále jen ZAO: *Pozůstalostní řízení po Zikmundovi Václavovi Vaneckém*).

¹⁹² TAMTÉŽ, f. 1a-6b.

¹⁹³ TAMTÉŽ, f. 7a-10b.

¹⁹⁴ TAMTÉŽ, f. 10a.

¹⁹⁵ ZAO: Hejtmanský úřad knížectví opavsko-krnovského v Opavě 1507-1784. Inventář: *Pozůstalostní řízení po Kateřině Vanecké z Jemničky*, karton č. 208, inv. č. 959 (dále jen ZAO: *Pozůstalostní řízení po Kateřině Vanecké z Jemničky*).

a konvičky, šálky a koflíčky, solničky, pánské a dámské oblečení, ložní a stolní textilie, zbraně a knihy)¹⁹⁶. Také zde bylo sepsáno vybavení hospodářských dvorů (náčiní a nádobí, včetně domácího zvířectva) – Horního a Dolního dvora, na nichž měla vdova pojištěné své věno.¹⁹⁷ Zámek a jeho zařízení opět nebyly předmětem inventárního soupisu.

Bratrem Zikmunda Václava Vaneckého z Jemničky byl Jan Kryštof (+1674),¹⁹⁸ který zdědil po své matce Anně Porubské z Velké Poruby, provdané Vanecké z Jemničky, panství Horní Polanka. Jan Kryštof se dvakrát oženil – s Marianou z Tharoulu a s Helenou Salomenou Müllerovou z Reichenberka (sic!).¹⁹⁹ Jan Kryštof nechal přestavět původní tvrz v Horní Polance na raně barokní zámek, ale jeho současná podoba je změněna pozdějšími přestavbami z konce 19. století, kdy zámeckými pány byli Blücherové.²⁰⁰ Druhá manželka Jana Kryštofa Helena Salomena zdědila hornopolanské panství a během svého života se stihla ještě třikrát provdat. Nicméně zemřela bezdětná a vše zdědila její sestra Johana Müllerová z Reichenberka, provdaná Pankuchová z Wienecku. Na přelomu 17. a 18. století vlastnila Horní Polanku již její dcera Rosina Helena, provdaná Želecká z Počernic.²⁰¹ Její pozůstalostní inventář z roku 1703 obsahuje kromě jiného vcelku podrobný popis hornopolanského zámku.²⁰² Vybavení zámku pochází pravděpodobně z konce 17. století, ale dispozice zámeckých místností nás odkazuje do doby vzniku stavby. Předně se v Horní Polance

¹⁹⁶ TAMTÉŽ, f. 1a-2b.

¹⁹⁷ TAMTÉŽ, f. 3a-4a.

¹⁹⁸ STIBOR, J. *Pohnuté osudy Jana Kryštofa Vaneckého (1600-1674) na Horní Polance u Moravské Ostravy. Ostrava. Příspěvky k dějinám a současnosti Ostravy a Ostravska 18*, Ostrava, 1997, s. 323-342 (dále jen STIBOR, J. *Pohnuté osudy*).

¹⁹⁹ Třetím manželem Heleny Salomeny byl hrabě Albrecht Eusebius z Vrba a Bruntálu!

²⁰⁰ Popis zámku srovnej v SPURNÝ, F. a kol. *Hrady*, s. 184-185. Zámek byl několikrát přestavován a pouze hmota jeho historického jádra nás odkazuje do 2. poloviny 17. století. Za zmínku stojí raně barokní vstupní portál s nízkým trojúhelníkovým štítem, nad jehož vrcholem je umístěna kamenná deska s aliančním znakem stavebníka Jana Kryštofa a jeho druhé manželky Heleny Salomeny.

²⁰¹ Držitelé panství srovnej HOSÁK, L. *Historický mistopis*, s. 763-764.

²⁰² ZAO: Hejtmanský úřad knížectví opavsko-krnovského v Opavě 1507-1784. Inventář. *Pozůstalostní a poručenské řízení po Rosině Heleně Želecké z Počernic*, karton č. 220, inv. č. 1249 (dále jen ZAO: *Pozůstalostní řízení po Rosině Heleně Želecké*).

nacházel panský dvůr, který byl přístupný dvěma protilehlými bránami – dřevěnou s brankou pro pěši a zděnou. Nalevo od dřevěné brány stála dřevěná světnička pro písaře i s komorou a napravo čeledník s chlívkem. Vlevo od zděné brány byl „kurník“ s přistavěnou sýpkou se šindelovou střechou, za ním následovaly tři další blíže neurčené komory. Vpravo stála maštal se stáním pro 12 koní a dvě komory s věcmi polanského nájemníka. Prostor mezi vraty byl vydlážděný kameny.²⁰³ Z nádvoří se šlo po schodech do vlastního zámku, pod schody se kromě mléčného sklepa nalézalo vězení pro poddané. Samotný zámek byl čtyřstranný, patrový, krytý šindelem a okolo vnitřního nádvoří probíhala na úrovni prvního patra dřevěná malovaná pavlač.²⁰⁴ Inventarizační komise začala svou práci vpravo pod pavlačí, kde se objevila sklenutá světnice s malovaným stropem i stěnami, vybavená čtyřmi stoly přikrytými koberci, šesti dřevěnými stolky, třemi křesly čalouněnými harasem a vestavěným malovaným šenktišem (s pivními i vinnými sklenkami a karafami) a ozdobená obrazem sv. Antonína v černém rámu. Následovala další, tentokrát menší klenutá světnička opět „malovaná“, ve které bylo umístěno šest stolů, včetně jednoho herního, pět židlí, lůžko, dvě skříně s nádobím, koberec, zrcadlo a „*dvoje staré vrhcáby*“, visel tam i portrét nebožky Rosiny Heleny Želecké a neznámá vojenská podobizna. Úředníci pokračovali do zděného malovaného sklepa, kde objevili kromě obvyklých kusů nábytku – stolů, židlí, lůžka, truhličky – i tyto bezpochyby drahocenné kusy mobiliáře: stříbrné holandské stolní hodiny na „*způsob oltáře*“ v černě vykládaném a pozlaceném rámu, zrcadlo ve stříbrném rámu, malý italský obraz Panny Marie ve stříbrném „*filigránském*“ rámu a malý „*loretánský*“ obrázek Panny Marie v černě vykládaném rámu.²⁰⁵ Rovněž zde byla uložena větší část movitého majetku paní Rosiny Heleny – knihy, písemnosti, šperky a jiné cennosti, oblečení a

²⁰³ Panský dvůr TAMTÉŽ, f. 1a-1b.

²⁰⁴ Popis budovy zámku viz TAMTÉŽ, f. 1b.

²⁰⁵ První tři místnosti po pravé straně v přízemí viz TAMTÉŽ, f. 1b-2b.

textilie.²⁰⁶ Vedle tohoto úložného „*sklepa*“ se nacházela jídelna s malovaným stropem a stěnami, vybavená obligátně stoly (jeden z nich byl určený „*na hru*“), křesly, židlemi a lůžkem. Zajímavá byla výzdoba v podobě protějškových obrazů jara a podzimu, obrazů zpodobňujících římského krále a královnu a rodinných dětských portrétů – „*mladého pána Želeckého*“ (Jan Václav Alexandr), „*starší panny Želecké*“ (Marie Josefa), „*mladší panny Želecké*“ (Marie Helena) a „*nebožtíka mladýho pána Želeckého*“ (zemřelé dítě, které neznáme jménem). U jídelny se nacházela malá čelední světnice,²⁰⁷ za kterou následoval prostor zámecké kaple sv. Michala archanděla.²⁰⁸ Malá zámecká kaple byla vybavena opravdu se vši barokní pompou počátku 18. století – klenba i stěny byly vymalovány a podlaha vydlážděná cihlami. Hlavní oltář vyřezaný ze dřeva a pozlacený byl zasvěcen sv. Michalovi, stál na něm také obraz Nejsvětější Trojice, dřevěný krucifix a osvětlovalo ho šest cínových svícňů. Vpravo byl nainstalován oltář sv. Šebestiána v kombinaci černo stříbrné s krucifixem a dvěma svícny. Třetí oltář zasvětili sv. Antonínovi a jeho součástí byl opět krucifix a dva svícny. Uprostřed kaple ze stropu visela stříbrná lampa. Zařízení doplňovalo šest lavic a malovaná pavlácka pro panstvo, 15 závěsných obrazů a velký dřevěný krucifix. Ke kapli přiléhala sakristie a malý „*sklípek*“, ve kterých byly uloženy ostatní věci nezbytné ke sloužení mše svaté – stříbrný pozlacený kalich s patenou, misál, měděná kadidelnice, svícny, zvonek, dva stoly, sedm luxusních damaškových, brokátových a tykytových ornátů, za všechny jeden příklad - ornát z červeného a bílého brokátu se stříbrnými a zlatými květy lemovaný zlatou krajkou – dvě alby a čtyři šátky na kalich. Výzdobu sakristie představovaly dva obrazy

²⁰⁶ Movitý majetek Heleny Rosiny Želecké viz TAMTÉŽ, f. 2b-18a.

²⁰⁷ Jídelna a čelední světnice viz TAMTÉŽ, f. 18a-18b.

²⁰⁸ O existenci kaple jsme informováni ze zápisu v bílovecké oddací matrice, která uvádí ke dni 27. 5. 1659 uzavření sňatku mezi Helenou Salomenou Müllerovou z Reichenberka a Janem Kryštofem Vaneckým z Jemničky právě ve zmíněné kapli. Srovnej STIBOR, J. *Pohnuté osudy*, s. 336.

s motivem Umučení Krista.²⁰⁹ Z kaple vedla velká síň, z které se mohlo projít buď na nádvoří, nebo do zahrady. Zbytek přízemních místností zahrnoval světnici s komorou, dvě pivnice s komorou (zde bylo uloženo měděné a železná nádobí a náčiní), kuchyni s komorou (ve které se ukládalo zase cínové nádobí – mísy, talíře, „*flaše*“, konvičky, svícny atd.), světničku a vinnou pivnici.²¹⁰ Z přízemí se chodilo po schodišti do prvního patra, přímo vedle schodiště byla kancelář, následoval klenutý „*sklep*“ s cihlovou podlahou, ve kterém kromě jiného byl v jedné veliké truhle uložen vzácný soubor habánské keramiky („*novokřtěnské náčiní*“ – mísy, misky, talíře a „*šálečky a mističky na cave*“). Pokračovalo se do světnice vybavené stoly s koberci, židlemi, lůžkem a španělskou zástěnou. Elegantní výzdoba zahrnovala devět portrétních obrazů v okrouhlých pozlacených rámech, vojenskou podobiznu v černém rámu a velký obraz se zátiším („*všelijaké potrawy*“). A poněkud prozaicky zde byly uloženy lůžkoviny. Příští zastávkou byla světnice (se žluto-zeleným malovaným stropem) s komorou (se žluto-modrým malovaným stropem). Ve světnici se nacházely stoly, židle, lůžko a španělské zástěny, včetně tří „*starosvětských contrfectů*“. V komoře se ukládalo sušené ovoce. I v prvním patře se nacházela velká jídelna se zeleným stropem, ale ta byla v podstatě nezařízená a sloužila jako skladovací prostor. Za jídelnou se nalézalo pět světnic s malovanými stropy zařízených základním nábytkem a síňka, poblíž které vedlo schodiště na podkroví.²¹¹ Z podkroví se komise vrátila na dvůr a zinventovala „obsah“ vozovny, z kterého vyplývalo, že panstvo měla k dispozici pět kočárů („*karet*“), včetně jednoho polámaného.²¹²

Hospodářské zázemí bylo tvořeno třemi hornopolanskými dvory a jedním dvorem v Jistebniku, které měl pronajaté se všim mrtvým i živým inventářem „*polanský nájemník*“, jenž předložil úředníkům k nahlédnutí

²⁰⁹ Kaple se sakristií viz ZAO: *Pozůstalostní řízení po Rosině Heleně Želecké*, f. 18b-19b.

²¹⁰ Zbytek přízemí viz TAMTÉŽ, f. 19b-20b.

²¹¹ Místnosti I. patra viz TAMTÉŽ, f. 21a-23a.

²¹² Kočáry viz TAMTÉŽ, f. 23b.

nájemní smlouvu a žádal, aby dvory nebyly zahrnuty do inventáře, jeho žádosti bylo vyhověno.²¹³ Oním nájemníkem pravděpodobně byl Jindřich Kratschmer, který několikrát (naposledy 5. 5. 1702) obnovil svůj nájemní „contract“ na hornopolanský a jistebnický dvůr. Součástí nájemní smlouvy byl i inventář dvorů. Jsme o tom informováni ze soupisu „zámeckého archivu“.²¹⁴ Hospodářské dvory tedy v námi zkoumaném pozůstalostním inventáři nebyly zinventovány, nicméně z předcházejících řádků si můžeme udělat dosti dobrou představu o tom, jak asi vypadaly.

Již zmíněná Kateřina Vanecká z Jemničky, rozená Štyrnská ze Štyrn, měla sestru Lidmillu, provdanou Rottemberkovou z Ketře (+1673). Z jejího pozůstalostního inventáře můžeme zjistit, jak vypadal tzv. Olšovský dvůr ležící na Ratibořském předměstí Opavy, na kterém hospodařila.²¹⁵ Nacházelo se tam dřevěné stavení se šindelovou střechou obsahující dvě světnice, komoru, síň a jednu klenutou pivnici. S budovou sousedily dvě řezací komory, maštal a pět chlévů přikrytých doškovou střechou. Na protější straně dvora stál dřevěný ovčín se slaměnou střechou, vozovna, kolna, volský chlév, chaloupka pro hofery (dvě světnice opatřené okny a kamny) a dvě stodoly. Dvůr byl ohrazený dřevěným parkánem. Ke dvoru náležely zahrady a mlýn. Úředníci sepsali i hospodářské nářadí a náčiní, dobytek, drůbež a zásoby obilí.²¹⁶ Osobní předměty paní Lidmilly Rottemberkové byly uloženy v jejím opavském bytě (viz níže).

Z roku 1673 pochází i nerozsáhlý inventář další šlechtické vdovy, a to Anny Rottemberkové z Ketře, rozené Žopovské ze Žopov²¹⁷ hospodařící na panském dvoře v Podvihově.²¹⁸ V Podvihově se nacházelo nové

²¹³ Srovnej TAMTÉŽ, f. 23b.

²¹⁴ Srovnej TAMTÉŽ, f. 15a-15b.

²¹⁵ ZAO: Hejtmanský úřad knížectví opavsko-krnovského v Opavě 1507-1784. Inventář: *Pozůstalostní řízení po Lidmille Rottemberkové, rozené Štyrnské ze Štyrn*, karton č. 214, inv. č. 1065 (dále jen ZAO: *Pozůstalostní řízení po Lidmille Rottemberkové*).

²¹⁶ Dvůr viz TAMTÉŽ, f. 1a-3a.

²¹⁷ ZAO: Hejtmanský úřad knížectví opavsko-krnovského v Opavě 1507-1784. Inventář: *Pozůstalostní řízení po Anně Rottemberkové z Ketře, rozené Žopovské ze Žopov*, karton č. 214, inv. č. 1056 (dále jen ZAO: *Pozůstalostní řízení po Anně Rottemberkové z Ketře*).

²¹⁸ Srovnej HOSÁK, L. *Historický místopis*, s. 752-753.

rozestavěné dřevěné jednopatrové „panské meškání“. V přízemí byly čtyři světnice, dvě komory, síň a kuchyňka opatřené novými okny. V patře se nalézala světnice, dvě komory a síň s malou kuchyňkou. Ve světnici byl připravený zděný podklad pro umístění nových kamen. Místnosti prvního „štoku“ byly bez dveří a oken, pouze s okenicemi. Na jedné straně budovy byla umístěna dřevěná pavlač s „točenými kuželkami“, pavlač na druhé straně nebyla ještě postavená. V těsné blízkosti panského domu stálo malé stavení o jedné světnici, dvou komorách a síni a nad ním umístěnou sýpkou. Ve dvoře nechyběly ani další nezbytné provozy – kuchyně, pekárna, čeledník, sýpka, ovčín a ovčácká chaloupka, chlévy a stodoly. Ke dvoru patřily i tři zahrady.²¹⁹ Úředníci neopomněli ani hospodářské vybavení dvora (nástroje a náčiní). Sepsán byl i skromný osobní majetek vdovy (oblečení a písemnosti).²²⁰

Tvrz v Drslavi

V 70. letech 17. století získal statek Drslav²²¹ Jan Bernart Brix z Moncle, z jehož pozůstalostního inventáře z roku 1690 můžeme poznat zázemí středně zámožného šlechtice.²²² Komise složená ze zemských úředníků zinventovala hospodářský dvůr a tvrz Drslav, věci uložené v nájemním domě v Opavě a nevelký brixovský majetek na jednom opavském předměstí.²²³ O existenci tvrze ve vsi Drslavi jsme informováni již z konce 15. století, ale pozůstalost Jana Bernarta nám umožňuje představit si, jak vypadalo takové skromnější šlechtické sídlo na venkově na sklonku 17. století. Tvrz stála uprostřed zhruba čtvercového dvora, ohrazeného dřevěným parkánem a průjezdného třemi vraty (dvoje zděné a jedny dřevěné). Samotná tvrz byla patrová, částečně zděná a částečně dřevěná. Vstupovalo se do ní červeně nabarvenými dřevěnými dveřmi, za

²¹⁹ Popis dvora viz ZAO: *Pozůstalostní řízení po Anně Rottemberkové z Ketře*, f. 1a-1b.

²²⁰ Movité vybavení viz TAMTÉŽ, f. 2a-5a.

²²¹ Drslav, n. Dirschel. Srovnej HOSÁK, L. *Historický místopis*, s. 798.

²²² Rodinné vztahy viz předchozí kapitola.

²²³ ZAO: Hejtmanský úřad knížectví opavsko-krnovského v Opavě 1507-1784. Inventář: *Pozůstalostní a poručenské řízení po Janu Bernartovi Brixovi z Moncle*, karton č. 217, inv. č. 1169 (dále jen ZAO: *Pozůstalostní řízení po Janu Bernartovi Brixovi z Moncle*).

kterými následovala síň osvětlovaná jedním malým oknem a zdobená pěti portrétními obrazy a šestým zpodobňujícím sv. Jana Křtitele na poušti, pověšeným nad vchodem. Zde byla umístěná vestavěná almárka a vymalované i tři blíže nespecifikované „erby“. Vpravo se ze síně vcházelo do světničky, která měla „*všelijakými barvami*“ omalovaný strop i stěny a podlahu krytou deskami. K vybavení se počítala dvě okna, žluto-zelená kamna, velké lůžko, čtyřnohý „*gibsový*“ černě vykládaný stůl, starý malovaný šenktiš s dvířky přikrytý zeleným soukeným kobercem a šest zelených stolků. Se světničkou byla propojená komora vybavená jedním oknem, zeleným lůžkem a stolem. Vlevo se ze síně vešlo do „předsínky“, která oddělovala síň od zděné „*tafelštuby*“. V této „parádní“ jídelně byla čtyři velká okna s malovanými okenicemi, táflováný a malovaný strop, desková podlaha, malovaná kamna, starý zelený šenktiš nahoře s „*mřížemi*“ (kováním) a dole s hladkými dřevěnými dveřmi, jedna velká malovaná vestavěná almara s 11 prázdnými zásuvkami a druhá malá almárka, rozkládací bílý stůl ze dřeva, malý červený stolek a dva zelené stolky. Z jídelny se mohlo jít do čeledníku jednoduše zařízeného prostými kachlovými kamny, bílým a zeleným stolem. K čeledníku patřila komora. Na čeledník navazovala kuchyně se spižírnu.²²⁴ Z kuchyně vedly směrem na dvůr dveře ke dřevěným schodům nahoru do patra na starou dřevěnou pavlač. Dveřmi uprostřed pavlače se procházelo do síně, ze síně vlevo se šlo do světnice a komory, kterou se znovu mohlo vejít do síně. Ve světnici byla čtyři okna, malovaný strop, bílo-zelená kamna, obraz s motivem zátiší s ovocem pověšený nade dveřmi a bílý stůl. Naproti světnici (ze síně vpravo) se nacházely ještě dvě komory. Všechny vnitřní dveře byly dřevěné a natřené na červeno nebo zeleno-červeno. Tvrz byla podsklepená jednou „zaklenutou“ pivnicí se dvěma vchody, vedoucími do spodní síně a do dvora, v pivnici bylo uloženo pět beček a dvě vědra rakouského vína.²²⁵ Jak

²²⁴ Přízemí viz TAMTÉŽ, f. 2b-3b,4b.

²²⁵ První patro viz TAMTÉŽ, f. 4b-6a.

už bylo řečeno, tvrz byla obklopená dvorovými hospodářskými budovami – zděným ovčínem se šindelovou střechou, „vozovou“ kolnou a zděným „sklepem“, dvěma zděnými maštalemi (s nad nimi umístěnou sýpkou), dalšími dvěma sklenutými pivnicemi s rozestavěným novým čeledníkem, chlěvy (10), zahradnickým domkem (světnice pro zahradnické věci a světnice s komorou určená zahradníkovi) a na posledním místě jmenovaným nevybaveným stavením (dvě světnice, dvě komory a jedna kuchyně). Za dvorem vpravo se nacházela pekárna a naproti pivovar se sladovnou a plným vybavením. Širší součástí dvora byly i tři stodoly, každá o dvou humnech (jedna z nich byla za bouřky „*druhý den po smrti nebožtíka pana Břixa*“ vyvrácená a úředníci uvádějí, že dědic bude muset postavit „*zgruntu*“ novou stodolu).²²⁶ A ještě následovala v inventáři poznámka o zahradách, lesu (1) a rybnících (3). Zahrady k drslavskému statku patřily tři – květná byla ohrazená dřevěným parkánem, stál tu nový „*lusthaus*“ s červenou střechou a také zde byl zděný „*fikový dům*“, dále ovocná a „*včeli*“ zahrada se třemi úly živých včel.²²⁷ Osobní věci Jana Bernarta Břixe byly uloženy především v pronajatém domě v Opavě (viz níže), takže asi nebudeme daleko od pravdy, když budeme předpokládat jeho častý pobyt právě v tomto městě, s tímto předpokladem koresponduje i to, že zesnulý vykonával funkci nejvyššího zemského sudího knížectví opavského.

Tvrz ve Svobodných Heřmanicích

Jan Václav Sedmoradský ze Sedmorad koupil v roce 1691 statek Svobodné Heřmanice²²⁸, které původně náležely k velkoheraltickému panství, od Ferdinanda Oktaviána, hraběte z Vrbna a Bruntálu. V jeho pozůstalostním inventáři z května 1697²²⁹ se můžeme alespoň ve stručnosti seznámit s nedávno vystavěnou tvrzí a také hospodářským dvorem ve

²²⁶ Dvůr viz TAMTÉŽ, f. 5a-6b.

²²⁷ Zahrady, les a rybníky viz TAMTÉŽ, f. 7a-7b.

²²⁸ Srovnej HOSÁK, L. *Historický místopis*, s. 783.

²²⁹ ZAO: Hejtmanský úřad knížectví opavsko-krnovského v Opavě 1507-1784. Inventář: *Pozůstalostní a poručenské řízení po Janu Václavovi Sedmoradském ze Sedmoradu*, karton č. 219, inv. č. 1229 (dále jen ZAO: *Pozůstalostní řízení po Janu Václavovi Sedmoradském*).

Svobodných Heřmanicích.²³⁰ Tvrz byla dřevěná, dvoupatrová se zděnými základy. Nacházely se v ní čtyři světnice a stále ještě nedokončená jídelna, tři komory, jedna malá alkovna, jeden sklep, jedna kuchyně a jedna pivnice, pod střechou podkroví.²³¹ Z mobiliáře jsou uvedeny pouze čtyři lůžka, včetně jedné postele s nebesy, osm stolů, 13 seslí „kožů obitých“, dva šenktiše, čtyři koberce na stoly, obrazy na plátně (4), mědirytiny (5), mapy (4) a dvojce závěsné bijící hodiny.²³² Zinventovány byly i osobní věci Jana Václava Sedmoradského (cennosti, oblečení, písemnosti, knihy a zbraně) uložené v šesti truhlách, dvou velkých almarách a dvou šrejbtiších.²³³ K tvrzi patřil hospodářský dvůr s příslušnými maštalemi, chlévy, stodolami, ovčínem s ovčáckou chaloupkou, kolnami a sýpkami.²³⁴ To vše pochopitelně s náležitým vybavením.²³⁵ Součástí dvora byla i jedna velká květinová a druhá stromová zahrada, ve které byl letohrádek.²³⁶

Ze Svobodných Heřmanic máme v námi sledovaném období dochován ještě jeden drobnější pozůstalostní inventář z roku 1723²³⁷, kdy zemřel zeť Jana Václava – František Maria, svobodný pán Cerboni.²³⁸ Bohužel inventář nepopisuje tvrz, kterou zmiňuje pouze lapidárně jako „staré stavení“, ale spíše se soustředí na popis nově vystavěného dřevěného čeledníku s doškovou střechou a dalších hospodářských provozů – chlévů a stodol, včetně zaznamenaných počtů koní, dobytka a drůbeže. Ke dvoru

²³⁰ O skutečnosti, že tvrz byla vybudovaná až za Jana Václava Sedmoradského, svědčí to, že v jinak velmi podrobném pozůstalostním inventáři Jiřího Štefana a hraběte z Vrba a Bruntálu, z roku 1682 není vůbec zmíněna.

²³¹ Popis tvrze viz ZAO: *Pozůstalostní řízení po Janu Václavovi Sedmoradském*, f. 2a.

²³² Mobiliář viz TAMTÉŽ, f. 13b.

²³³ Osobní předměty viz TAMTÉŽ, f. 2b-13a.

²³⁴ Dvůr viz TAMTÉŽ, f. 14a.

²³⁵ Vybavení dvora viz TAMTÉŽ, f. 14a-15a.

²³⁶ Zahrady viz TAMTÉŽ, f. 15b.

²³⁷ ZAO: Hejtmanský úřad knížectví opavsko-krnovského v Opavě 1507-1784. Inventář: *Pozůstalostní a poručenské řízení po Frantzi Mariu Cerbonim*, karton č. 226, inv. č. 1373 (dále jen ZAO: *Pozůstalostní řízení po Frantzi Mariu Cerbonim*).

²³⁸ Rodinné vztahy viz předchozí kapitola.

stále patřila jedna velká „*štěpnice*“ s „*lusthausem*“ a nově dva lesní porosty.²³⁹

Na předcházejících řádcích jsme měli možnost sledovat různé typy venkovských šlechtických rezidencí (od nepříliš architektonicky náročných tvrzí po výstavní zámky) s odlišnými funkcemi (reprezentativní rodové sídlo, správní centrum panství, rekreační objekt). Většina šlechtických vlastníků nemovitosti zdědila či koupila od předchozích majitelů. Jen v několika málo případech se jednalo o novostavbu. Starší areály (často ze 16. století) byly vystavěny v renesančním slohu, novostavby již v módním baroku. Při určitém zjednodušení můžeme popsat typický zámek hornoslezského šlechtice na přelomu 17. a 18. století následovně – přetrvává renesanční charakter stavby s uzavřenou čtyřkřídlovou dispozicí (případně je čtvrtá stěna nahrazena zdí), s dřevěným (méně zděným) arkádovým ochozem okolo vnitřního dvora a s věží nad vjezdem v průčelí. Místnosti mají vchody směřující do nádvoří (na pavlač), i když jsou propojené mezi sebou, v přízemí jsou pokoje opatřené klenbou a vyzděné, v dalších patrech s dřevěným plochým stropem, patra jsou odlišená i funkčně (v přízemí účelové prostory jako například kuchyně, pekárny, čeledníky, maštale, vězení atd., v patrech obytné a reprezentační prostory panstva). Stále oblíbenou interiérovou barvou je zelená. Výrazné barokní přestavby a novostavby jsou méně časté. V zámeckém mobiliáři a výzdobě žádné převratné změny nepozorujeme, spíše se jedná o trend směřující ke stále většímu pohodlí a jen postupnému přijímání novějších typů mobiliáře (od truhly ke skříně).

6.1.2. Opava jako rezidenční město hornoslezské šlechty

Šlechtická sídelní síť byla tvořená souborem různých typů sídel a měla obvykle dvě nejdůležitější centra. Jedním byla hlavní venkovská rezidence, s jejímiž možnými podobami jsme se seznámili na

²³⁹ ZAO: *Pozůstalostní řízení po Frantzi Mariu Cerbonim*, f. 1a-2b.

předcházejících řádcích, a druhým byl městský palác nebo alespoň dům v rezidenčním městě panovníka (Praha, Vídeň) nebo v jiném významném městě, ve kterém sídlily zemské a zeměpanské úřady (Praha, Olomouc, Brno).²⁴⁰

„Hlavním městem“ Horního a Dolního Slezska byla nepochybně Vratislav (jako sídlo církevního metropolity, slezského zemského hejtmána a jemu podřízeného Vrchního úřadu, Královské komory, Generálního daňového úřadu i jako místo, kde se scházel celoslezský sněm).²⁴¹ Ovšem mnohem přirozenějšími (bližšími, dostupnějšími) „hlavními městy“ byla pro šlechtu centra jednotlivých slezských knížectví. Pro opavské a krnovské knížectví, které od roku 1613, respektive 1622 držela knížata z Liechtensteinu, to bylo město Opava. V Opavě své lozumenty (byty), domy a paláce obývali členové významných hornoslezských rodů, namátkou jmenujme rody Mošovských z Moravčina, Sedlnických z Choltic, Bítovských z Bítova, Bravantských z Chobřan, Mitrovských z Nemyšle, Donátů z Velké Polomi nebo Tvorkovských z Kravař.²⁴² Tato subkapitola má tedy za úkol upozornit na poněkud opomíjenou skutečnost, že nejen města jako Vídeň, Praha, Olomouc či Brno plnila funkci šlechtických rezidenčních měst, ale že tutéž úlohu přebírala pro hornoslezskou šlechtu i Opava.

V následujícím textu se budu zabývat opavskými paláci (domy) a byty, jejichž popisy jsou součástí pozůstalostních inventářů těch šlechticů,

²⁴⁰ Rezidenční úloha Prahy, Vídně či Brna srovnej např. sborník příspěvků *Barokní Praha – Barokní Čechie (1620-1740)*. (odd.) O. FEJTOVÁ-V.LEDVINKA-J. PEŠEK-V.VLNAS, Praha, 2004, zejména PEŠEK, J. *Praha a Vídeň v baroku – centrum a periferie v proměnách barokní kultury?*, TAMTÉŽ, s. 135-150; LORENZ, H. *Praha a Vídeň – srovnání dvou barokních „rezidenčních měst“*, TAMTÉŽ, s. 151-162; KNOZ, T. *Barokní Morava mezi Čechií a Vídní. Šlechtici a jejich sídla. Umělci a jejich díla*, TAMTÉŽ, s. 349-361; JEŘÁBEK, J.-KROUPA, J. a kol. *Brněnské paláce*, zde i literatura k vídeňskému městskému urbanismu; KUBEŠ, J. *Sídelní strategie knížat z Lobkovic ve Vídni v raném novověku*. *Porta Bohemica* 3, Litoměřice, 2005, s. 86-119.

²⁴¹ Srovnej JANÁK, J.-HLEDÍKOVÁ, Z. *Dějiny správy v českých zemích do roku 1945*. Praha, 1989, zvláště s. 152-156; GAWRECKI, D. *Opava a Vratislav. Opava. Sborník k dějinám města* 4, Opava, 2004, s. 7-10, zvláště s. 8.

²⁴² Srovnej např. GEBAUER, J.-ŠRÁMEK, P. *Náměstí a ulice města Opavy*. Historický místopis. Opava, 1990 (dále jen GEBAUER, J.-ŠRÁMEK, P. *Náměstí*).

kteří stojí v centru pozornosti této disertační práce a bylo o nich pojednáno v předcházející kapitole zaměřené na genealogii vybraných šlechtických rodů z Horního Slezska.

Bruntálští z Vrbna

Jiří Štefan, hrabě z Vrbna a Bruntálu vybudoval na svém panství soustavu sídel (zámky ve Velkých Heralticích, Velké Polomi a Bravanticích), o kterých jsme informováni skutečně detailně, což se rozhodně nedá říci o opavských nemovitostech. Jiří Štefan vlastnil v Opavě jeden dům, který byl v době inventarizace opravován. Druhý dům měl hrabě pronajatý a pobývala v něm ženská část jeho dvora (fracimor). Opavská domácnost byla jednoduše a nepříliš nákladně zařízená jejich vlastními věcmi – nábytkem (stoly), cínovým a měděným nádobím a náčiním (mísy, talíře, solničky, rozně) a lůžkovinami (matrace, peřiny, polštáře, včetně povlečení).²⁴³ Hrabě evidentně domy v Opavě pro svou potřebu nevyužíval. Souviselo to pravděpodobně s poměrně napjatými vztahy, které panovaly mezi ním a městem Opavou, vzniklých v důsledku několikaletého sporu o pozemek františkánského kostela a kláštera.²⁴⁴

Jeho dcera hraběnka Anna Helena Petronela Oderská z Liděrova bydlela v Opavě ve svém lozumentu (bytě) v blíže neurčené lokalitě, a to přinejmenším v době po smrti svého druhého manžela. Soupis pozůstalosti zhotovený na jaře 1698 bohužel nepopisuje hraběnčin byt, ale informuje nás zevrubně o mobiliáři a osobních věcech Anny Heleny Petronely.²⁴⁵ Hraběnka vlastnila obvyklý sortiment nábytku – stoly, truhly, almary, postele a jeden „černě vykládaný šrejbtiš“. Úředníci zinventovali také lůžkoviny, ložní, stolní a další interiérové textilie (deky, závěsy, koberce). K osobním předmětům hraběnky patřily oděvy a jejich doplňky, šperky,

²⁴³ ZAO: *Pozůstalostní řízení po Jiřím Štěpánovi z Vrbna a Bruntálu*, f. 74a-76b.

²⁴⁴ Viz předchozí kapitola.

²⁴⁵ ZAO: Hejtmanský úřad knížectví opavsko-krmovského v Opavě 1507-1784. *Pozůstalostní řízení po Anně Petronele Oderské z Liděrova 1698*, karton č. 218, inv. č. 1205 (dále jen ZAO: *Pozůstalostní řízení po Anně Petronele Oderské z Liděrova*).

knihy a písemnosti.²⁴⁶ Vzhledem k přítomnosti hraběččiných osobních předmětů (předmětů denní potřeby) v inventáři je možné předpokládat, že Anna Helena Petronela ve svém opavském příbytku žila trvale.

V následujícím bych se ráda zastavila u opavského domu Albrechta Eusebia, hraběte z Vrbna a Bruntálu. Tento dům stál na Koňském trhu v těsné blízkosti kláštera Svaté Kláry. Dnes na jeho místě stojí barokní palác nazývaný Blücherův, který sousedí s budovou Slezské univerzity.²⁴⁷ Blücherův palác byl postaven ve 30. letech 18. století. O podobě jeho předchůdce, tedy renesančního domu Albrechta Eusebia, se dozvídáme z pozůstalostního inventáře z roku 1688.²⁴⁸ Dům byl postaven z kamene, vyzděný a krytý šindelem. Vchod chránila velká vrata s brankou, kterými se vcházelo do průjezdu (zaklenuté síně vydlážděné říčními kameny). Ten byl tak prostorný, že se do něj mohly postavit dva kočáry („*karety*“). Z průjezdu vedly dveře na pravé straně do světnice (zaklenutá s dřevěnou podlahou a třemi zasklenými okny), kterou se mohlo projít k točitému schodišti „*šneku*“, jež vedlo do prvního patra. Vedle dveří na schodiště bylo okno do kuchyně, „*co se jídla bráti může*“. Za světnicí následovala další místnost „*sklep*“ s jedním zaskleným oknem chráněným železnou mříží a dřevěnými okenicemi. V této místnosti bylo umístěno 14 almar, truhel, truhliček a „*šrejbtišů*“, ve kterých byly uloženy osobní věci hraběte Albrechta Eusebia (především oblečení, textilie, písemnosti, šperky a hotové peníze). V jedné truhle a „*šrejbtišku*“ měla své věci Johana Terezie Leopoldina, dcera hraběte. Průjezd vedl na čtvercové nádvoří „*plac*“ dlážděné také říčními kameny. Nádvoří obklopovaly místnosti „*spodního štoku*“. Od průjezdu vpravo to byla kuchyně s malou spižírnu, pod nimi se nacházela jedna pivnice. Za kuchyní následovala další zděná pivnice s pumpou na čerpání vody. Nescházela ani čelední světnice s předsíňkou a dvěma přilehlými

²⁴⁶ TAMTÉŽ, f. 2b-6b.

²⁴⁷ Srovnej ŠIGUT, F. Blücherův palác v Opavě. ČSIM-B 14, 1965, s. 107-113.

²⁴⁸ Opavský dům viz ZAO: Pozůstalostní řízení po Albrechtu Eusebiovi z Vrbna a Bruntálu, f. 1a-9b.

komorami, z jedné komory vedlo okno opatřené mříží směrem ke klášteru Sv. Kláry. V těsné blízkosti čeledníku stála maštal schopná ustát až 6 koní. Vedle maštale se mohlo vraty projít do ulice vedoucí k Svatému Janu²⁴⁹. Poslední místností v přízemí byla pivnice s klenutým stropem, z níž vedlo kamenné schodiště na pavlač v prvním patře. Z pavlače se mohlo přes vytápěnou síň s „*vlašským komínkem*“ jít vpravo do nevybavené světnice s dvěma přilehlými komorami, nebo vlevo do další „*nevypravené*“ světnice s komorou. Další dveře na pavlači vedly do malé světničky, která tvořila jakýsi předpokoj k „*tafelštubě*“, ta měla strop opatřený klenbou, na podlaže dřevěné desky a „*tři nová sklená okna s pocinovaním obitím*“. Z jídelny se šlo do dalšího pokoje se čtyřmi dubovými dveřmi, které vedly na schodiště, opět na pavlač a také do další komory (se zaklenutým stropem, podlahou krytou dřevěnými deskami, jedním novým oknem a vytápěnou „*vlašským komínkem*“). Naposledy úředníci uvedli v prvním patře prázdnou komůrku. Následovala „*dřevěná pavlač*“, ze které se mohlo sejít dolů na nádvoří, nebo naopak vystoupat do podkroví („*podáší*“), kde se v několika komorách skladovaly nejrůznější vikuálie. Většina místností byla vybavena obvyklým sortimentem nábytku – kachlovými kamny, stoly (kamennými i dřevěnými), čalouněnými židlemi („*seslemi*“), postelemi a truhlami.²⁵⁰ Je možné konstatovat, že hrabě Albrecht Eusebius měl na opavském domě skutečný zájem – neváhal investovat do oprav (např. nová kamna a okna) a absolvoval několikaletý soudní spor se svým nevlastním synem. Za poslední důkaz můžeme považovat přítomnost jeho osobních věcí (oblečení, šperky,

²⁴⁹ S velkou pravděpodobností je míněna dnešní Hrnčířská ul. Jedná se o kostel Sv. Jana umístěný před hradbami na Ratibořském předměstí, který založil v r. 1431 Řád maltézských rytířů. Kostel dvakrát vyhořel a jeho současná podoba je ovlivněna barokní přestavbou dokončenou v r. 1704. Srovnej GEBAUER, J.–ŠRAMEK, P. *Náměstí*, s. 67.

²⁵⁰ Shodou okolností máme o něco stručnější popis tohoto paláce zachován v inventáři Rosiny Heleny Želecké z Počermic z doby o zhruba 25 let později. Můžeme konstatovat, že vnitřní dispozice se nezměnila a nic nenasvědčuje stavebním úpravám v tomto období. Dům byl i za Želeckých vybaven základními druhy mobiliáře, osobní věci v něm uloženy nebyly, takže je pravděpodobné, že Rosina Helena s rodinou žila na zámku v Horní Polance. Srovnej ZAO: *Pozůstalostní řízení po Rosině Heleně Želecké*, f. 24a-25b.

zbraně a písemnosti) v domě v době jeho úmrtí, kde je sepsala pověřená inventarizační komise.

Posledním členem rodiny Bruntálských z Vrbna, o kterém bych se chtěla zmínit, je jediná dcera Albrechta Eusebia, hraběte z Vrbna a Bruntálu, z jeho prvního manželství uzavřeného s Helenou Eleonorou Sedlnickou z Choltic – Johana Terezie Leopoldina. Hraběnka Johana Terezie Leopoldina využívala pronajatý byt v domě Ondřeje Harala na opavském Horním náměstí. Inventář nepopisuje vnitřní dispozici bytu a z vybavení se dozvídáme pouze o několika málo kusech běžného nábytku (stoly, židle, postele s lůžkovinami, truhly). V truhlách bylo uloženo oblečení jejího manžela a dětí. Tím spíše nás překvapí nález v jedné „*kožu a železem obité truhle*“, ve které byl uschován doslova malý „poklad“ z předmětů z drahých kovů (o cennostech viz níže).²⁵¹ Johana Terezie Leopoldina uložila své cennosti v opavském bytě pravděpodobně z bezpečnostních důvodů (bylo pro ni město bezpečnější než venkovská sídla?), protože jinak z inventárního soupisu zřetelně vyplývá, že spíše pobývala na štitinském a zvláště na raduňském zámku, ve kterém se nacházela i větší část jejích osobních věcí.

Hodicové

Pozůstalostní inventář Františka Josefa Filipa, hraběte z Hodic, se o žádných opavských nemovitostech nezmiňuje. Jeho bratranec hrabě Karel Josef z Hodic měl pronajatý byt v Opavě v domě Kristýny Tomešové. Obydlí v inventáři popsáno nebylo. Byl zde zinventován jeho skromný majetek – mužské i ženské oblečení, ložní a stolní textilie, zbraně (pistole, kordy a šavle), „koňské věci“ (sedla, deky, šíry), šperky, knihy (3) a písemnosti.²⁵² K naprosté většině těchto předmětů se hlásila „paní vdova“

²⁵¹ Opavský byt viz ZAO: *Pozůstalostní řízení po Johaně Terezii Leopoldině*, f. 38a-39b.

²⁵² Opavský byt viz ZAO: Hejtmanský úřad knížectví opavsko-krnovského v Opavě 1507-1784. Inventář: *Pozůstalostní řízení po Karlu Josefovi z Hodic*, kart. č. 216, inv. č. 1152, f. 3a-9b (dále jen ZAO: *Pozůstalostní řízení po Karlu Josefovi z Hodic*).

Marie Františka Apolonie z Reichu prostřednictvím svého zmocněnce Ondřeje Augustina Töppera.

Eichendorfové

V inventárním soupisu Ferdinanda Burcharda, svobodného pána z Eichendorfu, rovněž není zaznamenán případný dům či byt v Opavě.

Vlčkové z Dobré Zemice

Obytný dům hrabat Vlčků (Wilczků) se nacházel v Zámecké ulici (dnešní Sněmovní ul.) téměř naproti komplexu jezuitské koleje (dnes Zemský archiv). Původně renesanční palác byl v 18. století přestavěn do barokní podoby a na počátku 19. století za Františka Josefa Wilczka (1784-1834) upraven empírově. Jednalo se o třípodlažní objekt se sedmiosým průčelím, v přízemí opatřený rustikou, středový rizalit byl vydělen čtyřmi toskánskými pilastry a završen trojúhelníkovým štítem. V roce 1883 budovu zakoupila Matice opavská pro účely zřízení českého gymnázia. Na jaře 1945 byla stavba zničena válečnými událostmi.²⁵³ Barokní podobu budovy máme v náznaku zachycenou na celkovém pohledu na město z ptačí perspektivy z 2. poloviny 18. století.²⁵⁴ Pozůstalostní inventář Kašpara Vlčka z Dobré Zemice z roku 1665 sice zaznamenal i věci v opavském „*lozumentu*“, ale popis domovních exteriérů či interiérů zcela chybí. V domě se v přízemním sklepě nacházela bílá truhlice se zastavenými „*fanty*“ (cennostmi), dále je sepsáno několik málo kusů naprosto základního nábytku (stoly, židle a postele) a jen trochu pestřejší sortiment cínového nádobí a náčiní (misy, šálky, konvičky, moždíře, medenice a svícny). V domě měla uložené své věci i „*stará paní Vlčková*“ tedy Kašparova matka Barbora, rozená Bludovská z Dolních Bludovic, například pět truhlic s oblečením a látkami

²⁵³ Srovnej PRASEK, J. Svobodný dům někdy hrabat Vlčkův v Opavě. *Program českého gymnasia v Opavě 5*, Opava, 1888, s. 3-25; GEBAUER, J.-ŠRÁMEK, P. *Náměstí*, s. 50; ŠOPÁK, P. Školní budovy a urbanistický vývoj Opavy v období historismu. In: *Opava. Sborník k dějinám města 1*, Opava, 1998, s. 93-102, zvl. s. 100.

²⁵⁴ Srovnej *Stará Opava – Alt Troppau*. Opava, 1994, s. 61.

(plátno) a šestou s písemnostmi. Vlčkům patřil na Ratibořském předměstí další majetek (nejméně ještě jeden dům, pivovar, zahrada a louka).²⁵⁵

Vanečtí z Jemničky

Jak už bylo konstatováno podle pozůstalostního inventáře Zikmunda Václava Vaneckého z Jemničky, byla část jeho osobních věcí (především písemnosti nejrůznějšího charakteru a několik dalších drobností) uložena v opavském „lozumentu“ v domě Frydycha Bernarta. Další podrobnosti o opavském sídle Zikmunda Václava neznáme a ani inventární soupis pořízený po smrti jeho manželky Kateřiny, rozené Štyrnské ze Štyrn, nám v tomto ohledu není nijak nápomocný.²⁵⁶

Sestra Kateřiny Vanecké z Jemničky Lidmilla Rottemberková z Ketře bydlela v Opavě v pronajatém bytě v domě Michala Graipla na Dolním náměstí naproti kostelu sv. Jiří. V tzv. přední světnice se nacházel základní mobiliář (stůl s kobercem, další stůl, svítlna, zrcadlo, obrazy a krucifix) a malovaná truhla s písemnostmi. V komoře u světnice bylo uloženo cínové nádobí v širokém spektru výrobků (mísy, talíře, flaše, šálky, konvičky, slánky, svícny). V sedmi truhlách a truhličkách a dvou bečkách se nacházelo stolní a ložní prádlo, lůžkoviny a oblečení. Ve dvou škatulkách vdova schovávala cennosti – relikviář a šperky (prsteny, jehlice, náušnice a „okuláry v stříbře fasovaný“). V jedné staré truhlici byly uloženy knihy, převážně náboženského charakteru. Pod střechou „na sypání“ bylo uskladněno obilí, luštěniny, mouka, sůl a jiné vikuálie. Nechyběly zde ani staré, rozbité a nepotřebné věci.²⁵⁷

I ze soupisu nevelké pozůstalosti po Anně Marii Rottemberkové z Ketře, rozené Žopovské ze Žopov, vyplývá, že měla v Opavě pronajatý byt. K jeho zařízení úředníci zaznamenali pouze v jedné světnici uloženou zelenou truhlu s namalovanými erby, která ukryvala několik stříbrných

²⁵⁵ Opavské nemovitosti viz ZAO: *Pozůstalostní řízení po Kašparu Vlčkovi z Dobré Zemice*, f. 17a-18b.

²⁵⁶ Srovnej ZAO: *Pozůstalostní řízení po Zikmundovi Václavovi Vaneckém*, f. 1a-6b ZAO: *Pozůstalostní řízení po Kateřině Vanecké z Jemničky*.

²⁵⁷ Opavský byt viz ZAO: *Pozůstalostní řízení po Lidmille Rottemberkové*, f. 3b-12a.

cenností – pás, křížek a šálek, ke kterým se hlásil její univerzální dědic Kryštof Tvardava z Tvardavy.²⁵⁸

Brixové z Moncle

Jan Bernart Brix měl v Opavě pronajatý dům a byl majitelem několika nemovitostí na opavském předměstí ležících za „*novým mlýnem*“. Opavský „podnájem“ se skládal ze dvou světnic – přední a zadní – spojených síní a z jednoho „*sklepa*“. Přední místnost byla vybavená čtyřmi lůžky, čtyřmi stoly (včetně „*koží*“ na přikrývání), velkým křeslem, 12 malými stolky, šenktišem s pivními a vinnými sklenkami a starou malovanou truhlou s obyčejným dřevěným nádobím. Součástí zařízení byla i červená almara („*na vrchu s dvěma okny a na spodku s dvěma dřevěnými dveřmi*“), která byla zapečetěná městskou pečetí a komise zemských úředníků ji otevřela za přítomnosti zástupců městské rady. Almara ve svých třech policích, dvou velkých a 24 malých zásuvkách obsahovala osobní věci Jana Bernarta: písemnosti, knihy a kalendáře, cennosti zhotovené ze stříbra a oblečení. V zadní světnici byly pouze tři stoly a prostý šenktiš a v síni jedna prázdná almara.²⁵⁹ Na opavském předměstí patřily Janu Bernartovi tři zahrady, dvě květinové a jeden sad. V květinové zahrádce se nacházel malý „*lusthaus*“. U zahrad se rozkládal nevelký areál zajišťující provozně technické zázemí opavských pobytů Jana Bernarta. Nejednalo se o klasický hospodářský dvůr, protože zde nebyly zinventovány žádné chlévy ani živý inventář. Na pozemku se nacházelo dřevěné stavení se šindelovou střechou skrývající síňkou propojenou přední světnicí s komorou a nevelkou jídelnou a malou sklenutou pivnicí. Přední světnice byla opatřena čtyřmi zamřížovanými okny a vybavená zelenými kamny, „*gibsovým*“ stolem a tureckým kobercem, křeslem, 12 stolky, skládacím lůžkem a dvěma obrazy s námětem Umučení Krista. V komoře byly pouze dvě prostá lůžka a stůl. Jídelnu osvětlovala také čtyři zamřížovaná okna s červenými okenicemi a

²⁵⁸ Opavský byt viz ZAO: *Pozůstalostní řízení po Anně Rottemberkové z Ketře*, f. 5b.

²⁵⁹ Opavský podnájem ZAO: *Pozůstalostní řízení po Janu Bernartovi Brixovi z Moncle*, f. 9b-12b.

mobiliář zahrnoval zelená kamna, velký jídelní stůl a malovaný šenktiš. Prostor doplňovaly – vozová kolna, kuchyň s malou světličkou, komorou a spižírnu, maštal na čtyři koně, čeledník a dvě malé komůrky.²⁶⁰

Sedmoradský ze Sedmoradu

V pozůstalostním inventáři Jana Václava Sedmoradského z roku 1697 není zmíněna žádná opavská nemovitost. Ovšem vzhledem ke skutečnosti, že Jan Václav zastával funkci nejvyššího komorníka, můžeme předpokládat, že v Opavě často pobýval a měl zde pravděpodobně alespoň pronajatý byt.

Je zřejmé, že většina analyzovaných pozůstalostních inventářů odkazuje k nějakému majetku ve městě Opavě. Pochopitelně možnosti jednotlivých šlechticů (šlechtičen) byly značně odlišné v závislosti na jejich ekonomických možnostech. Takže se setkáváme jak s pouhými pronajatými byty v měšťanských domech, tak s vlastními svobodnými domy nepodléhajícími městské jurisdikci. Neméně zajímavé ale je, že byt pouhý pronájem „lozumentu“ si mohla v Opavě 17. století dovolit i jinak vcelku nezámožná vdova. Z inventárních soupisů také vyčteme, zda dotyčný šlechtic preferoval svá venkovská sídla, nebo pobyt ve městě (poměrně spolehlivým ukazatelem je přítomnost, nebo nepřítomnost osobních věcí na tom kterém místě či jejich četnost). Samozřejmě mužské (dospělé) členy společnosti nutil k pobytu ve městě i výkon jejich úřední funkce. V některých případech se nám vyjeví i vztah, který šlechtic k městu zaujímal (markantním příkladem je nezám a nechut' k Opavě u hraběte Jiřího Štefana z Vrbna a Bruntálu). Tuto subkapitolu bych chtěla uzavřít konstatováním, že raně novověká Opava rozhodně představovala rezidenční město pro okolní hornoslezskou šlechtu.

²⁶⁰ Opavské nemovitosti viz TAMTÉŽ, f. 12b-13b.

6.1.3. Šlechtická rezidenční síť

V předbělohorské době se v českých zemích vytvořila aristokratická rezidenční síť, která byla s určitými úpravami převzata šlechtici v epoše následující. Aristokratickou rezidenční síť můžeme definovat jako soubor různých typů sídel v rámci šlechtického dominia. Rezidence byla takovým sídlem velmože, které se nacházelo na jeho venkovských statcích a plnilo obytné, hospodářsko-správní, náboženské, reprezentační, politické a případně ještě další funkce. V období raného novověku bylo běžné, že značná část šlechtických magnátů měla na venkově, tj. mimo velké městské aglomerace, jedno stálé sídlo (hlavní venkovskou rezidenci). V některých případech existovalo i sídlo rodové sekundogenitury. V 16. století to často býval hrad nebo tvrz středověkého původu i dispozic, které byly podle možností vlastníka upravovány a měněny přestavbami. Vedle hlavního sídla vlastnili šlechtici obvykle více příležitostných venkovských obydlí, rozlišených svou funkcí – např. sídla správy panství a velkostatku, věnná sídla manželek a vdov, různé letohrádky, lovecké zámečky, komemorativní stavby apod. Především od druhé poloviny 16. století mívali přední aristokrati vedle čelní venkovské rezidence ještě palác, nebo alespoň dům ve městech, kde byly hlavní zemské instituce, tj. v Praze, Brně, Olomouci, Opavě, Vratislavi, Zhořelci a v neposlední řadě v císařském sídelním městě Vídni. Ve výčtu stavebních aktivit šlechticů bychom neměli zapomínat na četné církevní a charitativní fundace (zámecké kaple, kostely, školy, špitály), které kromě své prvotní zbožné (charitativní) funkce mohly plnit i funkce jiné, např. reprezentativní.²⁶¹

²⁶¹ Srovnej pozn. č. 2 a také např. LEDVINKA, V. Dům pánů z Hradce pod Stupní (Příspěvek k poznání geneze a funkcí renesančního paláce v Praze). *FHB 10*, 1986, s. 263-316; TÝŽ. Funkce venkovských rezidencí a pražských paláců jihočeské šlechty v 16. a 17. století. In: *Život na šlechtickém sídle v XVI.-XVIII. století*. Acta Universitatis Purkynianae. Philosophica et historica I., Studia historica I. (ed.) L. BOBKOVÁ, Ústí nad Labem, 1992, s. 28-41; VÁLKA, J. *Dějiny Moravy. II. Morava reformace, renesance a baroka*. Brno, 1995, s. 218-223; BŮŽEK, V.-KRÁL, P. (edd.) *Aristokratické rezidence a dvory v raném novověku*. *Opera historica 7*, České Budějovice, 1999; HRDLÍČKA, J. *Hodovní stůl a dvorská společnost. Strava na raně novověkých aristokratických dvorech v českých zemích (1550-1650)*. České Budějovice, 2000, s. 12-13; VOREL, P. *Sídelní síť Františka Antonína*

Z pozůstalostních inventářů sledovaných šlechticů a šlechticů vyplývá, že skutečně funkční šlechtickou rezidenční sítí na svém panství vybudoval pouze Jiří Štefan, hrabě z Vrbna a Bruntálu, který do svého „pole působnosti“ zařadil i město Opavu, kde také vlastnil nemovitosti a stal se zde velkorysým donátorem františkánského řádu. Jeho hlavní venkovskou rezidenci představoval velkoheraltický zámek, který v sobě kumuloval několik rozdílných funkcí – reprezentativní, obytnou, správní a hospodářskou. Sídlo bylo nákladně barokně přestavěno a zařízeno luxusně provedeným mobiliářem. Vzhledem k okolnosti, že se zde nacházely kompletně vybavené „byty“ hraběte a jeho manželky a byly zde také uloženy jejich osobní předměty (oblečení, cennosti, knihy, písemnosti), je možné předpokládat trvalý nebo alespoň velmi častý pobyt hraběcího páru.

Další dva zámky, velkopolský a bravantický, byly rovněž přestavěny v barokním slohu, ale jejich exteriéry i interiéry byly upraveny a vybaveny mnohem jednodušeji a levněji než hlavní rezidence. Sloužily spíše jako ekonomicko-správní centra velkopolského a bravantického panství a možná i pro občasný pobyt hraběcí rodiny.

Hospodářské zázemí jednotlivých rezidencí tvořily nedaleké hospodářské dvory, které byly vystavěny a zařízeny všechny obdobně - v hlavním stavení (zděném nebo dřevěném) byly kolem síně uspořádány světnice, komory, kuchyně, chlévy a pivnice a obvykle v něm sídlil šafář s čeledí, dalšími objekty byly chlévy pro dobytek a drůbež, ovčiny s ovčáckými chaloupkami, stodoly, sýpky, kolny, ale i mlýny, cihelny, pivovary a palírny. Dvory fungovaly nejen jako hospodářské zázemí panských sídel, ale představovaly i výnosné vrchnostenské podnikání ve vlastní režii.

Šporka ve světle vývoje raně novověkých šlechtických rezidencí v Čechách 16.-18. století. *Scientific Papers of the University of Pardubice, Series C, Faculty of Humanities* 7, 2001, s. 7-16; KUBEŠ, J. Sídla Jana Jiřího Jáchyma hraběte Slavaty z Chlumu a Košumberka (1634/37-1689) v proměně. *Scientific Papers of the University of Pardubice, Series C, Faculty of Humanities* 9, 2003, s. 55-87; FILIP, A. V zámku a podzámčí. Barokní urbanismus na Moravě. In: *Morava v době baroka*. (ed.) T. KNOZ, Brno, 2004, s. 57-68; MAŤA, P. *Svět české aristokracie (1500-1700)*. Praha, 2004, s. 246-254.

Oddychovým místem se pro hraběte Jiřího Štefana a jeho blízké stalo jednoduché dřevěné stavení zvané „*Jagerhaus*“ a dva rondely (letohrádky) umístěné na „romanticky“ odlehlém místě jejich panství.

Církevní fundace se projevily jednak stavbou soukromých zámeckých kaplí (ve Velkých Heralticích a ve Velké Polomi), ale především donací klášterního kostela sv. Barbory v Opavě. Stavba kostela měla kromě své církevní (náboženské) funkce i úlohu reprezentativní, protože zde byla umístěna hrobka hrabat z Vrbna a Bruntálu.

Téměř všechny stavební objekty hrabě Jiří Štefan „podědil“ po předchozích majitelích, ale zrovna tak, jak soustředěně vybudoval ucelenou hospodářskou základnu z jednotlivých roztráštěných statků, tak vytvořil na svém dominiu i funkční rezidenční síť (stavby reprezentativní, hospodářské, správní, rekreační aj.).

Náznak rezidenční sítě vytvořil i hrabě Albrecht Eusebius z Vrbna a Bruntálu. Tento dědic tvorkovského majetku měl k dispozici hlavní venkovskou rezidenci v podobě raduňského zámku s hospodářským zázemím a jako opozitum městský palác v Opavě. Jeho dcera Johana Terezie Leopoldina Donátová z Velké Polomi, která zdědila po svém otci a prvním manželovi rozsáhlý majetek (panství Raduň a Štítina) a měla ideální podmínky pro vytvoření funkční rezidenční sítě, brzy zemřela, takže žádné výrazné změny na získaném majetku neuskutečnila.

Šlechtici z ostatních jmenovaných rodů byli limitováni především svými finančními možnostmi. A v některých případech nemáme dochovány tolik potřebné historické prameny pro zjišťování tohoto fenoménu.

Tato kapitola je důležitá i z toho důvodu, že část nemovitostí (zámků – například Štítina, tvrzí - Drslav či Svobodné Heřmanice, městských domů – renesanční předchůdce Blücherova paláce) již neexistuje a část byla v následujících epochách přestavěna tak radikálně, že jejich podoba z přelomu 17. a 18. století je nezřetelná (zámek v Raduni, v Melči).

6.2. Osobní předměty šlechty

6.2.1. Oblečení a oděvní doplňky

Oblečení bylo a je důležité.²⁶² Vypovídá podstatným způsobem o svém nositeli - o jeho postavení, majetku, zájmech, věku atd. V období raného novověku oděv vyjadřoval nejen sociální rozdíly (chudý a bohatý), ale i stavovské distinkce (měšťan a šlechtic). V téže době existovaly předpisy zakazující poddanému lidu oblékat se do drahých, okázalých a pestrých látek. Ve středověku si šlechtici přivěšovali k oděvům zvonečky (rolničky), které jednoznačně, a hlasitě, oznamovaly jejich příchod a beze vší pochybnosti určovaly společenský statut. V raném novověku se takovými znameními staly paruky. Mohli je nosit pouze šlechtici, ale jen některým bylo dovoleno si je pudrovat.

Oděvy, respektive látky, představovaly v období raného novověku nákladnou finanční investici pro všechny společenské vrstvy. Bylo to dáno jednak náročnou a zdlouhavou technologií výroby a také organizací výroby v ceších, která sice zaručovala kvalitu, ale i patřičně navyšovala cenu. Oděv se pořizoval na celý život. Neplatilo to pouze pro chudáky, kteří měli jen jedno víceméně kompletní oblečení na léto i zimu, ve kterém žili i byli pohřbeni, ale i pro střední a bohaté vrstvy, které měly více kusů oděvů, často z drahých látek, jež pečlivě opatrovaly a ve velmi dobrém stavu předávaly dalším generacím. Toto je zřejmé z odkazů v kšaftech i z detailních popisů látek a oblečení v pozůstalostních inventářích.

Oblečení šlechticů mělo především funkci reprezentativní. Bylo zhotovováno z luxusních materiálů, vyšíváno zlatem a stříbrem, zdobeno krajkami i oblíbenými hedvábnými stuhami a šňůrkami nebo kovovými či látkovými knoflíky. Oděv přímo hýřil barvami, preferovány byly všechny odstíny červené, zelené, žluté a modré. Ovšem fantazii se meze nekladly, a

²⁶² Základní literatura k tématu srovnej KYBALOVÁ, L.-HERBENOVÁ, O.-LAMAROVÁ, M. *Obrazová encyklopedie módy*. Praha, 1973; KYBALOVÁ, L. *Das große Bilderlexikon der Mode*. Dresden, 1980; TÁŽ. *Dějiny odívání. Renesance (15. a 16. století)*. Praha, 1996 (KYBALOVÁ, L. *Renesance*); TÁŽ. *Dějiny odívání. Barok a rokoko*. Praha, 1997 (KYBALOVÁ, L. *Baroko*).

tak nebyla výjimkou látka papouščí nebo duhová, případně měňavá. Časté doplňky představovaly klobouky, opatřené pestrými chocholy z ptačích per, a rukavice, naprostou nezbytností se staly šperky!

V raném novověku také vznikl jev, který dnes nazýváme móda a pro který je charakteristické rychlé střídání trendů postupujících od špiček k základně. V tomto období zmizel názor, že co je staré a předešlými generacemi prověřené, to je automaticky dobré. Naopak obdiv a kladné hodnocení získalo teď vše nové. Šlechtic, který chtěl ve společnosti obstát, musel napříště sledovat módní novinky a v jejich rámci být schopen uplatňovat vlastní inovativní prvky. Proměnlivost módy nabývala stále rychlejší tempo, od pozvolného vývoje v rámci několika desetiletí v 16. století až po sezónní změny ve století 18.²⁶³

Jak se lišilo majetkové zázemí jednotlivých šlechticů a šlechticů, tak se pochopitelně lišila i vybavenost jejich šatníku. V námi sledovaných inventárních soupisech se tato skutečnost odráží velmi zřetelně. Musíme ovšem počítat i se subjektivním momentem, a to v tom smyslu (velmi jednoduše řečeno), že někteří šlechtici zkrátka holdovali módním trendům více a jiné méně. Pozůstalostní inventáře zachytily na straně jedné skutečně nadstandardní kolekce různých druhů oblečení, ale na straně druhé i neveliké soubory o několika kusech oděvů. Bohatý šatník vlastnili, z výše jmenovaných, tito šlechtici: Jiří Štefan, hrabě z Vrbna a Bruntálu, Albrecht Eusebius, hrabě z Vrbna a Bruntálu, Arnošt Ferdinand Bock z Burgvic a Ferdinand Burchard z Eichendorfu. Víceméně za standardní (základní) můžeme považovat garderobu Františka Josefa Filipa z Hodic, Kašpara Vlčka z Dobré Zemice, Jana Bernarta Brixie z Moncle, Karla Josefa z Hodic a Jana Václava Sedmoradského ze Sedmorad. O oděvech Jana Františka, hraběte z Vrbna a Bruntálu, nejsme informováni vůbec (zinvenzovaný

²⁶³ Srovnej např. NACHTMANNOVÁ, A. Móda a luxus v odívání staroměstských měšťanů v 17. století. In: *Pražské městské elity středověku a raného novověku – jejich proměny, zázemí a kulturní profil.* (edd.) O. FEJTOVÁ-V. LEDVINKA-J. PEŠEK, Praha, 2004, s. 175-192.

zámek ve Studénce nebyl panstvem obýván a sloužil jako správní centrum panství) a také inventář Zikmunda Václava Vaneckého z Jemničky se o oblečení nezmiňuje. Inventáře šlechticů mohou být také rozděleny na ty dobře vybavené po stránce oblečení – inventář Anny Heleny Petronely Oderské z Lidéřova, Marie Alžběty, hraběnky z Vrbna a Bruntálu, Johany Terezie Donátové z Velké Polomi a Heleny Rosiny Želecké z Počernic – a na ty mnohem skromnější - inventář Lidmilly Rottemberkové z Ketře, Kateřiny Vanecké z Jemničky a Anny Rottemberkové z Ketře.

Na následujících řádcích bych ráda zmapovala základní typy a části mužského a ženského oblečení přelomu 17. a 18. století a upozornila na fakt, že i šlechta na „periferii“ habsburské monarchie sledovala módní trendy a věnovala bezpochyby značné finanční částky na své dostatečně reprezentativní odění.

Typický mužský oděv vyšších vrstev se skládal z těchto základních prvků: košile, vesta nebo kamizola, kabát, kalhoty, punčochy a boty. Spodní prádlo v našem slova smyslu se začínalo nosit od 16. století, ale pro terminologickou neustálenost je velmi těžké ho v pramenech identifikovat.²⁶⁴

Jeden z nejprepychovějších šatníků vlastnil hrabě Jiří Štefan z Vrbna a Bruntálu. Jeho pozůstalostní inventář podrobně popisuje oděv zemřelého hraběte, zvláště si všimá barev, materiálů a ozdobných prvků.²⁶⁵ Nejprve se zaměřím na noční oblečení. Hrabě mohl spát v noční vestě a kalhotách „*dvě noční kamisole červené s černými knoflíky, též pár takových spodků*“ a noční čepičce, která byla „*perlové barvy bavlnou podšitá*“. V zimě spali mohovitější lidé ve spacích kožiších, které mohly být používány i jako dnešní župany. Inventář uvádí pěkně zpracovaný „*z duhové barvy atlasu,*

²⁶⁴ Srovnej PETRÁŇ, J a kol. *Dějiny hmotné kultury*. II./2, Praha, 1997, s. 886-888 (dále jen PETRÁŇ, J. a kol. *Dějiny II./2*).

²⁶⁵ Podrobný soupis obsahu hraběcí „*quardaroby*“ na zámku ve Velkých Heralticích sepsali ve dnech 2. 3. – 24. 3. 1682 Julius Jindřich, svobodný pán z Neuhausu, a Jiří Fridrich, svobodný pán z Hřiště a Šenova. Inventář má podobu svázané knihy s papírovými červeno-modrými deskami se vzorem pavích per. Dále cituji jako ZAO: *Pozůstalostní řízení po Jiřím Štěpánovi z Vrbna a Bruntálu I.*

vůkol rozličných barev s franclemi, bavlnou, a blankytné barvy tykýtou podšitý Schlafpeltz“.

První vrstvu denního oblečení tvořila košile, na ni se oblékala vesta nebo kamizola, která se původně vyvinula z krátkého kabátku „*kamisola stříbrné barvy, brokátová, se zlatými květy, okolo rukávů zlatými a stříbrnými špicemi obsazená, se stříbrnými a zlatými knoflíky*“. Na košili s vestou se oblékal kabát, například: „*španělský kabát ze světlé barvy sukna*“, „*španělský kabát z černého sukna*“ či „*kabát z černého polohedvábného cajku*“.

V raném novověku už byly mužské sukně na ústupu a začínaly se nosit místo prostých nohavic kalhoty. Oblíbené byly tzv. „*poctivice*“, tj. krátké kalhoty do podkolení. Jejich variantu představují úzké „*štrymfy*“. Kalhoty doplňovaly různobarevné punčochy, které se šily z plátna, hedvábí, ale i kůže. Tyto punčochy se někdy označovaly také jako „*štrymfy*“. Ve zkoumaném inventáři můžeme „*štrymfy*“ ztotožnit s punčochami a konstatovat, že hrabě měl skutečně velký výběr. Mohl se rozhodnout podle provenience (anglické, hamburské), materiálu (haras, hedvábí, sukno) nebo barvy (bílá, černá, červená, skořicová, olověná), například: „*černých harasových štrymf ... 1 pár*“, „*olověné barvy hedvábných štrymf ... 2 páry*“, „*stříbrné barvy soukenných štrymf ... 1 pár*“, „*anglických skořicové barvy štrymf ... 1 pár*“ a „*hamburských bílých štrymf ... 1 pár*“.

Inventář uvádí často souhrnně celý komplet oblečení: spodky (kalhoty pod kolena), sukně (mužská svrchní sukně), kabát (krátký, sahající do pasu) a plášť, například: „*španělské šaty ze světlé barvy sukna, při nichž jest kabát se zlatými štikovanými (prošívanými) rukávy, a malými zlatými knoflíčky, spodky pak po stranách s takovými knoflíčkami, a plášť z takovéhož sukna stříbrné barvy*“, „*skořicové barvy šaty z tenkého sukna, totiž, sukně se zlatými knoflíky, černým a bílým a bílým brokátém podšitá, spodky pak širokými zlatými špicemi premovaná*“, „*celé černé hedvábné květované šaty španělské, černými hedvábnými špicemi premované, přitom*

plášť jeden“, „španělské šaty z černého květovaného damašku špicemi přemované a plášť černým aksamitem podšitý“ nebo „černé polohedvábné šaty, totiž sukně, spodky a kabát, který jest z černé tykyty“. Oděv se mohl obměňovat i různými sundavacími rukávy „stříbrohlavových stříbrnými špicemi zapremovaných rukávů ... 1 pár“ či „zlatohlavových rukávů se zlatými a stříbrnými špicemi ... 1 pár“.²⁶⁶

Pochopitelně Jiří Štefan nechodil bos, a tak jeho „botník“ skýtal skutečně utěšený pohled: „botů ... 5 párů“, „botů z plsti ... 1 pár“, „střevíců starých a nových ... 38 párů“, „uherských pantoflí, zlatem a stříbrem štikovaných ... 1 pár“. K obuvi neodmyslitelně patří i ostruhy „pozlacených ostruh ... 2 páry“. Elegantním pánským doplňkem byly i podvazky: „zlatohlavových podvazků, se zlatými a stříbrnými špicemi ... 1 pár“, „podvazků z bílé tykyty ... 1 pár“ a „tři páry pásků kožených, obitých stříbrem, pod kolena s přezkami stříbrnými“. Naprosto nepostradatelné byly rukavice: „pár římských rukavic černými hedvábnými špicemi obšitých“, „římských rukavic jeden pár, se zlatými a stříbrnými franclemi obsazených“.

V módě byly i umělecky provedené šerpy „šarpa z černé, bílé a červené, zlatem a stříbrem štikované tykyty, vúkol stříbrnými a zlatými franclemi, a na koncích s velikými zlatými a stříbrnými franclemi obsazená“ nebo pásy přes hrudník, na kterých byla nošena osobní zbraň, většinou šavle: „dlouhý wehrgehenk ze zlatohlavu, zlatými a stříbrnými franclemi obsazený“, „dlouhý wehrgehenk na černém tykytovém gruntě, stříbrem štikovaný, stříbrnými špicemi obsazený, a bílou tykytou podšitý“ či „dlouhý úzký wehrgehenk na ohnivě barvy gruntě zlatem a stříbrem štikovaný, zlatými a stříbrnými franclemi přemovaný a bílou tykytou podšitý“.

Hrabě Jiří Štefan měl i zvláštní smuteční oblečení, pravděpodobně na pohřby, o které v raném novověku nebyla nouze: „černý smutkový plášť z pěkného tenkého sukna“, „černých smutkových rukavic ... 1 pár“, „pět

²⁶⁶ Stříbrohlav je tenká hedvábná látka protkávaná stříbrnými nitěmi. Obdobně zlatohlav.

černých smutkových gehenků“ a „uherská smutková čepice s kuními výložky ... 1“.²⁶⁷

Standardně vybavený šatník s několika pěknými kusy vlastnil například František Josef Filip, hrabě z Hodic. Hrabě spal v noční košili, spodkách, kabátu – „červený damaškový Sslaffrocks ... 1“ – a noční krajkové čepičce. Při denním nošení si na košili mohl obléci kamizolu – „bílé kamisole z kterých dva jsou vyšité ... 4“ a vrchní kabát (plášť) nebo teplejší kožich – „černej terzinelovej plášť s špicama“ či „zelený sukený kožuch s černým futrálem“. Často zmiňovanou (a používanou) součástí pánského šatníku byly punčochy: „hedvábné punčochy stříbrné barvy ... 1“, „žluté hedvábné ... 1“, „harasové perlové barvy ... 1“, „harasové stříbrné barvy ... 1“, „černé vlněné ... 2“ nebo „pěkné nitěné ... 2“. Rovněž inventář hraběte z Hodic uvádí souhrnně celé komplety oblečení (spodky, kamizola, kabát, případně šaty): „červenej axamitovej kabát, kamizola a spodky se zlatýma knoflíkama“, „celé bílé šaty s hedvábnýma knoflíkama“, „celé šaty ocelové barvy s stříbrem“, „celé šaty holandskýho sukna s hedvábnýma knoflíkama“ a „celé nové letní šaty s knoflíkama z koňských vlasív“. K obuvi je poznamenáno, že hrabě disponoval dvěma páry – „šedivé s lístkama futrované boty mezi kterými jedna pára nová“. Vhodně doplnit svůj zevnějšek mohl zámecký pán čepicí s rukavicemi – „velká počestná čepice s rukavicemi z vydra“. Úředníci neopomněli ani krajkové límce (šátky): „hallstuchi s špicama ... 6“ a „malé hallstusski ... 24“.²⁶⁸

Jako poslední příklad nepříliš obsažného šatníku, čítajícího asi 20 položek, který ovšem zahrnoval všechny základní typy oblečení můžeme uvést garderobu Jana Bernarta Brixie z Moncle. Ta obsahovala pět košil s různě obměňovanými krajkovými límci – „4 nově koupené halstuchy,

²⁶⁷ Oblečení hraběte Jiřího Štefana z Vrbna a Bruntálu viz ZAO: *Pozůstalostní řízení po Jiřím Štěpánovi z Vrbna a Bruntálu I.*, f. 16a-21a.

²⁶⁸ Oblečení hraběte Hodice viz ZAO: *Pozůstalostní řízení po Františku Josefovi hraběti z Hodic*, f. 29-30, 40.

jeden zlatem, druhý stříbrem krumpovaný (vyšíváný) druhé pak dva nitěmi vyšíváné“, několik kompletů oblečení – *„jedna aksamitová černá suknice s černýma hedvábnýma knoflíkama, při ní izabel (žlutavé) barvy prokátová vesta se zlatými portami a knoflíky vypravená, k tomu taky jsou spodky se žlutými a červenými štrafamy (pruhy) a květy ozdobené“* či *„španělské černé šaty s pláštěm, spodkami, i všechnim jich příslušenstvím“*. Tento základ dolňovaly punčochy *„jedna pára hedvábných melírovaných punčoch s červenými a bílými štrafamy“*, rukavice – *„jedna pára kožených rukavic s bílými a modrými hedvábnými frantzlamy (třásněmi)“* a čepice – *„jedna aksamitová červená kunkú premovaná čepica“*.²⁶⁹

Ženský oděv se v raném novověku ustálil ve složení košile, sukně s živůtkem, zástěra (fěrtoch), obuv a čepec, nebo zavítí hlavy.²⁷⁰

Jako ukázkou bohatě vybaveného ženského šatníku uveďme inventář hraběnky Marie Alžběty (druhé manželky Jiřího Štefana, hraběte z Vrbna a Bruntálu). Nejrozšířenějším typem spodního prádla byly nesporně košile z plátna různé kvality, někdy zdobené krajkami – *„fracymerských košilí dlauhých některé s špicemi, některé bez špic ... 9“* nebo *„krátká fracymerská košile ... 1“*. Oděni pro spodní části těla (hace) inventáře nezachycují. S hraběččiným oblečením na noc nás inventář neseznamuje, můžeme předpokládat, že spala buď nahá, nebo v některé ze „spodních košilí“. Pohodlný domácí oděv představoval nákladně provedený župan *„schlaffpeltz fracymerský z fialové barvy zlato a modro květovaného brokátu, bílými králiky podšitý“*.

Ženské sukně získaly přestřížením v pase řadu možností k obměnám. Živůtek mohl být oddělený nebo přišitý, zhotovený z téhož nebo odlišného materiálu. Většinou se na živůtek užívaly jemnější a výraznější barvy.

²⁶⁹ Oblečení Jana Bernarta Brixie viz ZAO: *Pozůstalostní řízení po Janu Bernartovi Brixovi z Moncle*, f. 11a-12a.

²⁷⁰ K ženskému oděvu v období raného novověku viz PETRÁŇ, J. a kol. *Dějiny II./2*, s. 884, 886, 893; KYBALOVÁ, L. *Renesance*, s. 77-87; KYBALOVÁ, L. *Barok*, s. 46-47, 71.

Sukně v 17. století je stále rozšířená, s volnými záhyby a je podepřena spodničkami, nejčastěji třemi nebo čtyřmi. Někdy bývá sukně doplněna „ocasem“ (vlečkou). Často výsledný dojem pracuje s efektem dvou sukni, svrchní a spodní, které jsou z rozdílného materiálu a barvy, různě rozstřížené, zdvižené a nařasené. Živůtky i sukně byly zdobeny krajkami, výšivkami, stuhami, premováním (lemováním)... Marie Alžběta si mohla vybrat z následujícího – „*životek se španělskými rukávy, vůkol s bílými špicemi, na gruntu červeném zlaté barvy květy mající, a zlatými a stříbrnými špicemi premovaný, sukně také takovými špicemi premovaná s dlauhým ocasem*“, „*červená spodní sukně štrejfovaná zlatými a stříbrnými květy, širokými zlatými a stříbrnými špicemi premovaná*“, „*sukně blimeranové (květovaná) barvy stříbrohlavu se zlatými špicemi vůkol premovaná*“, „*sukně z brokátu s všelijakých barev květy, širokými všelijaké barvy špicemi premovaná*“, „*sukně stříbrohlavá perlové barvy, se zlatými stříbrnými i hedvábnými širokými špicemi premovaná*“ či „*barchanové bílé fraucymerské sukně*“.

K dokonalému oblečení ženy patřil i fěrtoch (zástěra), který chránil oděv před ušpiněním – „*fěrtuch s velkými niderlandskými (holandskými) špicemi*“, „*fěrtuchy z tenkého plátna se sprostými špicemi ... 2*“, „*tři fěrtuchy z bílého floru, s pěknými niderlandskými špicemi*“, „*2 černé hedvábné fěrtuchy, jeden se zlatými a stříbrnými štrejfy*“ či „*fěrtuchů plátěných bez špic ... 7*“. Oděv se mohl modifikovat i různými sundavacími rukávy – „*fraucymerských rukávů s černými hedvábnými špicemi ... 1 pár*“, „*pár stříbrohlavových rukávů se zlatými květy*“, „*pár rukávů z růžové barvy tykyty, se zlatými a stříbrnými špicemi*“, případně „*2 rukávy ze zeleného hedvábí se stříbrným vázáním*“.

Nejsvrchnější část oblečení (stejně jako u mužů) tvořil plášť nebo krátký kabátek k bokům (mantlík) – „*černý soukenný fraucymerský kabát*“, „*španělský mantyl z černé tykyty, s pěknými špicemi*“, „*mantyl z perlové barvy tykyty s malými špicemi z tenkých niti*“.

Samozřejmě hraběnka nechodila bosa, a tak inventář zaznamenal „*fracymerských střeviců, zlatem, stříbrem a hedvábím štikovaných 6 párů*“.

K pokrývkám hlavy patřily roušky, šlojíře a kápě – „*pěkných rauch neb šlojířův 5 kusův*“, „*čtyři rauchy na hlavu s rozličnými špicemi obšíváné*“, „*francauzských florových rozdílné barvy kápí osm*“, „*kápě z rozdílné barvy floru ... 6*“, „*kápě fracymerská z černé tykyty s velikými pěknými špicemi*“ a „*kápě fracymerské z bílého plátna ... 2*“.

K módním doplňkům se řadily obojky (ozdobné krajkové límce) – „*obojek z niderlandských špic velmi subtilních ... 1*“, „*obojky benátské roboty ... 4*“, halstuchy (šátky na krk, které mírně zakrývaly často odvážnou dekoltáž) – „*halstuchy z benátských špic ... 3*“, „*halstuchy z niderlandských špic ... 3*“, taclé (krajkové manžety) – „*taclí se špicemi ... 1 pár*“, rukavice – „*rukavic jasmínem napuštěných ... 2 páry*“, „*parfumovaných rukavic nových ... 14 párů*“, „*nitěných rukavic ... 1 pár*“, „*rukavic s pentlemi růžové barvy ... 1 pár*“, „*bílých rukavic s pentlemi rozličných barev ... 2 páry*“ a různé látkové ozdoby (výšivky?) – „*fracymerský aufputz ze žluté tykyty, se žlutými a bílými špicemi*“, „*fracymerské aufputze ze samých niderlandských špic*“, „*fracymerských aufputzů rozličné barvy ... 16*“.

V chladnějších obdobích roku se nosily oděvy zdobené a zároveň podšité rozmanitými kožešinami. Byla jich skutečně široká škála. Hraběnka Marie Alžběta se v zimním čase mohla obléknout do těchto hřejivých oděvů – „*spodní sukně z promýchané barvy hedvábného cejku vatau podšitá a králíky premovaná*“, „*mantyl z černého bíle květovaného brokátu, futrem podšitý, bílými králíky obložený*“, „*mantyl se zlatými a stříbrnými květy z broskvové barvy brokátu, s hranostajemi podšitý*“, „*rukávek fracymerský sobolový, liščími podbřišky podšitý*“, „*fracymerských rukávů aksamitových liškami podšitých ... 1 pár*“, „*sobolův okolo krku ... 1 pár*“, „*fracymerských kožených rukavic, spratkami podšitých a sobolem obložených*“ a „*sobolová černá aksamitová fracymerská čepice*“.

Inventář zaznamenává i některé oblečení pro zvláštní příležitosti, například šaty do lázně – „*plášť do lázně se špicemi ... 1*“, „*lněné šaty do lázně ... 3*“, „*sprosté plátěné šaty do lázně ... 4*“ nebo ke křtu – „*z tykyty křtilná raucha zlatem a stříbrem štikovaná, zlatými a stříbrnými špicemi obšitá*“, „*křtilná košilka z tykyty naskrze zlatem a stříbrem vydělávaná, a zlatými a stříbrnými špicemi premovaná*“.²⁷¹

Dalším příkladem může být oblečení poměrně zámožné šlechtičny Heleny Rosiny Želecké z Počernic, dědičky Horní Polanky a paláce v Opavě. V jejím případě úředníci sepsali několikero souprav sukně s kabátkem – „*nová fraucymorská z karmazínového žluto květovaného damašku sukně s mantem*“, „*nová z jasně modrého žluto květovaného damašku sukně s mantem*“ či „*z černého květovaného damašku sukně s mantem*“. Samostatně byl uveden kabát „*jedno staré z černého květovaného prokátu s černýma hedvábnýma špicema obšivané manto s černí kitejkú futrované*“ (vycpané). Velmi elegantní musela být tato dámská vestička „*malá fraucymerská z karmazínového damašku kamizolka s karmazínovou kitejkú podšivaná, při kterej malé zlaté knoflíčky a dírky zlatýma malýma šnůrečkama obšivané*“. Venkovní oděv doplňovala pokrývka hlavy – „*z černej kitejky fraucymerská kápě s červenýma hedvábnýma špicema obšivaná*“, rukavice – „*jeden pár fraucymerských rukaviček zlatem vyšívaných*“ a boty „*jeden pár fraucymerských střeviců zlatou portou obšité*“. Pohodlné domácí oblečení představoval župan „*z růžového drobně květovaného damašku šlafpelc*“.²⁷²

Poměrně skromné a neokázalé oblečení nalezneme u vdovy Lidmilly Rottemberkové z Ketře v jejím opavském podnájmu. „*Od bílého šatstva*“ byly zinventovány košile, roušky, roucha, šátky, fěrtochy a čepce. Vrchní oděv měla Lidmilla nejčastěji v tmavých barvách – „*černá sukně*“, „*černá*

²⁷¹ Oblečení hraběnky Marie Alžběty z Vrbna a Bruntálu bylo součástí pozůstalostního inventáře jejího manžela Jiřího Štefana z Vrbna a Bruntálu viz ZAO: *Pozůstalostní řízení po Jiřím Štěpánovi z Vrbna a Bruntálu I.*, f. 14b-17a.

²⁷² Oblečení Rosiny Heleny Želecké viz ZAO: *Pozůstalostní řízení po Rosině Heleně Želecké*, f. 15b-16b.

šňurovačka“, „černý kožich“, „starý plášť černý“, „čepice aksamitová, na černo barvená“ a „rukavičky“. Téměř jediným nákladnějším doplňkem byly „zlatem a hedvábím vyšíváné rouchy ... 3“.²⁷³

Vysoko se necenil jen zhotovený oděv, ale i samotné látky a krajky, takže se v inventářích objevují zásoby těchto materiálů připravených k použití. Například inventář Jiřího Štefana, hraběte z Vrba a Bruntálu, uvádí: „barchamu modrého ... 10 1/2 lokte“, „červeno, bilo a žluto michaného květovaného, polohedvábného cajku ... 16 loktů“, „zlaté barvy plátina ... 1 1/2 lokte“, „úzkého, modrého sukna ... 1 lokeť“. Luxusní materiál představovaly i krajky, které se lišily proveniencí - holandské, pařížské, vídeňské, materiálem - protkané zlatými nebo stříbrnými nitěmi a vzhledem - úzké, široké: „pařížských špicz ... 24 lokty“, „černých hedvábných úzkých a stříbrných vyvlačovaných špicz ... 14 loktů“, „zlatých a stříbrných úzkých špicz ... 10 1/4 lokte“, „širokých špicz rozdílných barev ... 13 1/4 lokte“.²⁷⁴

Inventář Heleny Rosiny Želecké vypočítává tyto látky – „jasně modrého žluto květovaného damašku ... 2 lokty“, „černého prokátu se zlatýma kvítkama ... 1 1/2 lokte“, „karmazínového prokátu [se] zlatýma a stříbrnýma kvítkami ... 5 3/4 lokte“, „jeden kúsek červeného atlasu zlatem a stříbrem štikovaný“, „jeden kúsek prostýho modrýho cvilichu v loket široký drží ... 5 loktů“, „jeden kúsek tenkého modro květovaného cvilichu v půl třetí čtvrti široký drží ... 2 lokte“ či „červeno hedvábných franclí ... 6 1/2 lokte“.²⁷⁵

V souvislosti s oblečením a látkami pozůstalostní inventáře velmi často uvádějí lůžkoviny – „od peřin se nachází“, ložní a stolní textilie. Většinou bývaly lůžkoviny uloženy ve stejných úložných prostorech (truhlicích) jako

²⁷³ Oblečení Lidmilly Rottemberkové z Ketře viz ZAO: Pozůstalostní řízení po Lidmille Rottemberkové, f. 6b-7b.

²⁷⁴ Látky a krajky hraběte Jiřího Štefana viz ZAO: Pozůstalostní řízení po Jiřim Štěpánovi z Vrba a Bruntálu I., f. 15b-16a, 17b.

²⁷⁵ Látky Heleny Rosiny Želecké viz ZAO: Pozůstalostní řízení po Rosině Heleně Želecké, f. 16a-16b.

textilie, nebo alespoň v blízkém sousedství, případně mohou být lůžkoviny uvedeny při popisu mobiliáře (lůžek). K tomuto tématu uveďme příklad z inventárního soupisu hraběte Františka Josefa Filipa z Hodic, ve kterém jsou zapsány: vycpané matrace (žíněmi, vlnou, ale i slámou) - „*modré a bílé štrejfované koňským vlasama vycpané ... 2*“, „*červené z telecích kožek ... 3*“, „*z brunátného plátna vlnou vycpané ... 2*“ a „*měchy slámum naplněné ... 10*“. Součástí postelí byly zpravidla dva polštáře, podhlavník, poduška a spodní i svrchní peřina, které měly zajistit dostatečnou ochranu proti chladu: „*polštáře ... 20*“, „*podhlavníky ... 33*“, „*spodní peřiny jsou kusy ... 11*“ a „*vrchní peřiny ... 13*“. Dále inventář uvádí povlečení – plátěná prostěradla, cíchy, cíšky a zimní a letní deky. Ze zimních dek jsou to - „*červená atlasová s stříbrem obšitá ... 1*“, „*zelená s stříbrem a červeným hedvábím ... 1*“, „*karmasin tykytová ... 1*“ a „*žlutá tykytová ... 1*“, a z letních - „*žlutá s zlatými květy ... 1*“ a „*bílé houně ... 13*“. Ke stolním textiliím patřily ubrusy, servítky (ubrousky) a ručníky. Na ubrusech byly vyšívány různé obrazy, například vinné hrozny, květy, věnce, ptáci, ale nejdeme i „*obruzu na kterým Christa Pana z mrtvých vstání*“. Servítků bylo zinventováno asi 140, byly také zdobené, převážně květy a lístečky. Ručníky určené panstvu byly kvalitnější a zdobené (hrozny, kvítka), služebnictvu („*oficírům*“ i „*chase*“) sloužily ručníky „*sprostěj roboty*“. K povlečení patřila plátěná prostěradla, cíchy a cíšky na podhlavníky.²⁷⁶

Inventář Heleny Rosiny Želecké uvádí k lůžkovinám spodní a vrchní peřiny s cvilichovým a plátěným povlečením, i bez něho, polštáře a deky. Pod názvem „*od všelijakých bílých šat*“ byly uvedeny plátěné ubrusy a ručníky, cíchy – „*tři velké z lněného plátna cíchy*“, cíšky – „*tři malé cíšky, jedna červeným hedvábím a dvě červenýma nitěma vyšívané*“, plachty a

²⁷⁶ Lůžkoviny, ložní a stolní textilie hraběte Hodice viz. ZAO: *Pozůstalostní řízení po Františku Josefovi hraběti z Hodic*, f. 39-45.

prostěradla na lůžka – „jedno z lněného plátina prostíradlo z mřeškám obšíváné (s mřížkovou výšivkou)“.²⁷⁷

Uvedené výčty z pozůstalostních inventářů dokládají všeobecný jev, že nejen kvalitní oděv, ale i různé textilie představovaly v raném novověku značnou hodnotu, a proto jim byla v pramenech věnována mimořádná pozornost.

6.2.2. Cennosti (šperky, předměty denní hygieny, nádobí a náčiní)

Tato skupina zahrnuje celou škálu předmětů z drahých kovů. Jedná se o šperky, předměty denní hygieny, kuchyňské nádobí a náčiní zhotovené z drahých kovů. Téměř všechny analyzované pozůstalostní inventáře se zmiňují v různé míře o předmětech z drahých kovů, které kromě funkce reprezentační plnily i funkci jisté teaurace majetku v nejistých časech. V následujícím textu budou uvedeny některé vybrané soubory „pokladů“ zámeckých pánů a paní. Opět se zastavíme jak u mohovitějších členů šlechtické společnosti, tak i u jejich méně zámožnějších příslušníků.

I když šperk souvisí s oděvní kulturou, má mnohem širší význam: je projevem reprezentace, výrazem distinkce, počínaje odznaky moci až po snubní prsteny, medaile a přívěsky s náboženskými motivy či růžence, a je i prostředkem ochranné magie, například využití drahokamů ke zlepšení zdraví podle astrologických poznatků.

Raně novověký aristokrat si mohl ruce zdobit prsteny a náramky, hrdlo kovovými obroučkami nebo masivními řetězy se zavěšenými medailemi, figurálními závěsy, křížky, agnusky (beránek nebo Ježíšek), srdíčky, jablíčky a hodinkami.²⁷⁸

K majetné šlechtě rozhodně patřily členové rodu Bruntálských z Vrbna. Například inventář Jiřího Štefana, hraběte z Vrbna a Bruntálu, poměrně podrobně a zjevně se zalíbením popisuje šperky, uvádí materiál,

²⁷⁷ Lůžkoviny, ložní a stolní textilie Heleny Rosiny Želecké viz ZAO: *Pozůstalostní řízení po Rosině Heleně Želecké*, f. 17a-18a, 21b-22a.

²⁷⁸ Srovnej PETRÁŇ, J. a kol. *Dějiny II./2*, s. 904-905.

druhy drahých kamenů, ale i to, zda se jedná o kameny pravé nebo falešné. Jiří Štefan, hrabě z Vrbna a Bruntálu, si mohl vybrat jednodušší: „*obroučkový zlatý prsten bez kamene*“, „*stříbrné prsténky ... 2*“, „*prstény s českými diamanty ... 2 kusy*“ nebo některý z propracovanějších prstenů: „*prstének vůkol a vůkol malými turkesy vysazený*“, „*prstének malý s obrazem Panny Marie ze Svaté Hory*“, „*prstény s zelenými dublety a s českými diamanty ... 1 pár*“ nebo jeden pár prstenů se vsazenými modrými dublety a českými diamanty. Barokní religiozita si libovala v okázalosti a projevovala se často ostentativním nošením přívěsků ve tvaru kříže: „*kříž z benátského skla do stříbra fasovaný a šmelcovaný*“, „*kříž zlatý se čtyřmi orly*“. Oděvy se zdobily různými záponkami (přezkami), jehlicemi a „manžetovými“ knoflíčky: „*záponka s českými diamanty vysazovaná, se šmelcovaným obrázkem Krista Pána, Panny Marie a sv[atého] Josefa*“, „*jehlice s falešnými kaménky 5, z kterýchž 2 českými diamanty jsou vysazené*“, „*knoflíků stříbrných k rukám ... 2 páry*“. Jako kuriozitu inventář uvádí „*kámen žabí na způsob srdce, falešnými turkesy obsazený*“. U osobních věcí Jiřího Štefana zemští úředníci našli a zinventovali i krásné ženské náušnice, které nejspíš patřily jedné z jeho manželek: „*náušnic na způsob hrušky osazené malými českými diamanty ... 2 páry*“, „*náušnic ze skla v stříbrě fasované a pozlacené ... 2*“, „*náušnic ze skla na způsob hrušky ... 2*“, „*náušnice českými 14 diamanty osazené ... 2*“, „*náušnic z falešných velkých perel ... 1 pár*“. Nechyběl ani volný materiál určený k dalšímu zpracování: „*žlutý a zelený dublet ... 1*“, „*velkých orientálských perel ... 17 kusů*“. Šperky mohly být uloženy do klenotnice „*truhlička uvnitř jsou čtyři prázdné futrále s červeným aksamitem na chování klenotů*“.

Ke stříbrným předmětům osobní hygieny inventář zaznamenal ušní lžičku, určenou na čištění ušního mazu, párátko na zuby, hřebeny, „*nástroj na kadeřavení vlasů ... 1*“ a samozřejmě zrcadlo „*malé stříbrné zrcadlo spolu se sklem*“. K jednodušším lékařským zákrokům se pravděpodobně

používala „*stříbrná krystyrová rúrka ... 1*“ nebo „*stříbrných instrumentů ... 5*“.

K této skupině předmětů patří i nákladně provedené hodiny s pouzdry: „*hodiny ve futrále stříbrné a pozlacené ... 1*“ či „*malé hodinky ... dvoje, jedny se stříbrným, druhé s koženým futrálem*“. Za určitý doklad sběratelské aktivity hraběte Jiřího Štefana můžeme pokládat nepočetnou sbírku mincí „*v jedné škatulce nachází se staré mince velké i malé na šňůrce ... 24 kusy*“, „*stříbrné čtverhrané mince ... 2 kusy*“ a „*velké pozlacené mince ... 4 kusy*“.

K uvedeným předmětům bych chtěla přiřadit nádobí a náčiní, které zde figurovalo ve skutečně širokém sortimentu výrobků: „*futrale se stříbrnými nožemi a lžicemi ... 3*“, „*malá pozlacená lžička ... 1*“, „*stříbrný pozlacený šálek*“, „*stříbrný koflík s příkryvkou*“, „*veliké flaše se stříbrnými šrouby ... 4*“ a „*flaších malých se stříbrnými šrouby ... 6*“. Dále víme o stříbrném trychtýři, moždíři s paličkou a váhách se stříbrnými miskami a závažími. K uchování vosku, mastí, balzámů nebo léků sloužily různé velké stříbrné škatulky: „*velkých a malých stříbrných škatulek ... 4*“, „*stříbrných škatulek s prášky ... 11*“. Určitý unikát představuje nález „*z majoliky koflíky fasované pozlacené ... 2*“, „*misek z majoliky ... 8*“ a „*dva šály z terra sigillata*“.²⁷⁹

Inventář dcery hraběte Jiřího Štefana Anny Heleny Petronely Oderské z Liděrova zaznamenává „*na všelijakých klenotách*“ následující – „*granátový halsbantek*“ (náhrdelník), „*kamenných orbantův*“ (náramků) *ve stříbře pozlaceném fasovaných* (vykládaných) *jeden pár*“, „*orientálských perel na ruky dvě velké šňůry z kterýchžto každá se asy po 8krát na ruku obvinout [může]*“ a „*malý stříbrný agmusek*“.²⁸⁰

²⁷⁹ Cennosti Jiřího Štefana z Vrbna a Bruntálu viz ZAO: *Pozůstalostní řízení po Jiřím Štěpánovi z Vrbna a Bruntálu I.*, f. 14b-15b, 17a, 21a-22a, 37a-38b.

²⁸⁰ Cennosti hraběnky Anny Heleny Petronely ZAO: *Pozůstalostní řízení po Anně Petronele Oderské z Liděrova*, f. 2a-2b.

Bratranec hraběte Jiřího Štefana z Vrbna a Bruntálu Albrecht Eusebius, hrabě z Vrbna a Bruntálu, měl osobní věci uložené ve svém opavském paláci, a to včetně hotových peněz a jednoho „šrejbtišku“ s náležitým zámekem, který sloužil jako šperkovnice. V něm byly uloženy prsteny – „*dva zlaté prsténky v každém pak jeden pěkný turkusový kámen*“, „*zlatý prstének v něm jeden běžný rubín*“, „*zlatý prstének v něm sprostý bílý kámen*“, pečetidlo – „*zlatý sekret na modrém safíru vyřezaný erb pánův hrabat z Vrbna*“, dva stříbrné agnusky, „*potrhaný*“ stříbrný pozlacený náhrdelník, „*modrý kámen na způsob srdce v stříbře vpravený*“ a „*stříbrný památný groš na něm pánův z Vrbna jejich erb a jméno nějakého Václava z Vrbna (pamětní medaile?)*“. K cennostem můžeme, zařadit i stolní mosazné hodiny provedené „*na způsob nějaké věžičky*“.²⁸¹

Jak již bylo řečeno, hraběnka Johana Terezie Leopoldina Donátová z Velké Polomi měla ve svém opavském bytě v několika truhlicích uschovaný „poklad“ ze stříbrných a zlatých předmětů. Pod titulkem „*od všelijakého stříbra*“ se nacházely stříbrné (a často pozlacené) flaše – „*malá pozlacená flaše stříbrná se šrůbkem*“, šálky – „*tři malé stříbrné šálečky*“, číše a poháry – „*velký becher s deklm stříbrný*“, medenice – „*jedna velká stříbrná medenice s nalevkú, na které jest nově vyrýsovaný donátovský erb*“, solničky – „*dvě malé stříbrné solničky na tabuli*“, svícny – „*čtyři tabulové velké svícníky s náležitými deklamy*“, škatulky, hřebeny a štetka na holení. Zajímavými díly uměleckého řemesla nepochybně byly: „*jeden becher s povětrným mlýnkem stříbrný celý pozlacený*“ a „*velká mořská mušle v stříbře vpravená s stříbrným deklm celá pozlacená*“. Hraběnka vlastnila celou kolekci zlatých šperků osázených drahými kameny. Namátkou jmenujme prsteny – „*zlatý prsten v kterým je jeden velký diamant a 14 malých diamantův v stříbře vsazených*“, „*jeden malý prstýnek v kterým jest 13 rubínkův malých v zlatě vpravených*“ či „*zlatý prsten v kterým jest 16*

²⁸¹ Cennosti hraběte Albrechta Eusebia z Vrbna a Bruntálu viz ZAO: *Pozůstalostní řízení po Albrechtu Eusebiovi z Vrbna a Bruntálu*, f. 7a-7b.

malých a jeden větší českých diamantův“, včetně hraběnčina pečetního prstenu – *„zlatý pečíř ring s fialovým karniolovým kamenem, na kterém jest z vrbenská pečeť vyrýsovaná“*, náramky – *„dva zlaté armpantky každý o jedním zlatým zámečku, na kterých se nachází z vrbovské erby“*, náhrdelník – *„zlatý halsbantek dílem šmelcem šmelcovaný a s 31 rubíny vsazený“*, náušnice – *„jedna pára ohrgehenkův stříbrných filegránové roboty s 52 granátkami“*, také *„jeden zlatý křížek s 24 diamanty mezi kterými jest jeden o něco větší“* a *„jedna šňůra perel o něco větších“*.²⁸²

Velmi exkluzivní soubor šperků a stříbrného nádobí skrýval pozůstalostní inventář Heleny Rosiny Želecké z Počernic. Inventarizační komise napočítala 28 položek *„od všelijakých klenotách se nachází“* a 61 položek čítaly předměty ze stříbra. Cennosti byly uloženy na zámku v Horní Polance. Ze šperků jsme informováni o brožích – *„jeden veliký brustuch, v kterém 35 velkých a 26 menších diamantův v stříbře fasovaných se nachází“*, *„jeden menší v stříbře s devíti velkýma a 61 menšíma diamanti fasovaný brustich“*, prstenech – *„jeden v stříbře pozlacený se sedmi velkými a šesti menšími diamanti fasovaný prsten“*, *„jeden v zlatě s jedním prostředním špičatým diamantem fasovaný starosvětský prsten“*, *„jeden zlatý prsten s prostým tyrkysem“*, náhrdelníku – *„jeden v stříbře se 31 velkýma a 24 malýma diamanty fasovaný halsbandt“*, náušnicích – *„dva v stříbře se 16 velkými a 4 malými diamanty fasované oryhenky“*, přezkách (sponách) – *„jedna stříbrná šnala s českýma kamenama“*, několika šňůrách orientálních perel na krk a ruce, o jednom křížku *„v stříbře s českýma kamenama fasovaný“* a *„jeden filegránského díla stříbrný kvítek“*. Soubor stříbrného (a někdy pozlaceného) stolního nádobí a náčiní rozhodně skýtal utěšený pohled. Inventární soupis zmiňuje tácy, medenice, svícny, konvičky, včetně jedné stříbrné konvičky *„na cave“*, flaše, koflíky, poháry, číše, polévkové mísy, šály, solničky, několik tuctů lžic a lžiček, nože a

²⁸² Cennosti hraběnky Johany Terezie Leopoldiny viz ZAO: *Pozůstalostní řízení po Johaně Terezií Leopoldině*, f. 38b-39b.

různé škatulky (na cukr, ale i na pomádu). Umělecko-řemeslnou tvorbu zastupovaly „jeden veliký muškátový ořech v stříbře fasovaný“ a „jedna sklená konvička v stříbře fasovaná a se stříbrným dekle“.²⁸³

Ke středně majetným šlechticům můžeme zařadit například Františka Josefa Filipa, hraběte z Hodic, Ferdinanda Burcharda, svobodného pána z Eichendorfu a Kašpara Vlčka z Dobré Zemice.

V pozůstalosti Františka Josefa Filipa se „na zlatě“ našlo: „zlatý křížek, v prostředku okruhly modrý kámen, na kříži ty slova Gutter Wissenschaft Gessellschaft“ (dobrá vědecká společnost?), „zlaté prstýnky z literama“, „pozlacený knoflíček“ a tajemné pečetidlo se symbolikou sedmi planet „sigilla septem planetarum“. Stříbrné věci skýtaly rozmanitější pohled: „zámeček k hollstuchu“, „malá škatulka“, „růženec 10 Zdravas Marie v stříbře fasovaný“, „zrcadlo v postříbřeném ráme“, „stříbrná medenice s koflíčkem který vnitř pozlacený“, „turecký muž stříbrem vykládaný“, „stříbrná a pozlacená pišťalka“ a „zelený axamitový futrál v kterém pět břitev s stříbrnými knoflikama a nožem“. Vime i o dalších hygienických náležitostech, ale bez udání materiálu: „futrál s čtyřma římskýma břitvama“, „římské břitvy bez futrálu ... 2“, „hřeben na paruku“ a „řemen k břitvám“. Hrabě Hodic sbíral i různé kuriozity: „všelijaké měděné staré peníze a medaile ... 38“ a „kusek agatového kamene“. Zdá se, že zámecký pán holdoval zcela současné neřesti – kouřil tabák, jak o tom svědčí „škatulka ku kouření“, „stříbrem pobitý futrál na tabák[ové] fajfky“, „troubky ku tabák[ovým] fajfkám s stříbrem ... 3“ a „plechové škatule k tabáku ... 2“.²⁸⁴

K cennostem Ferdinanda Burcharda z Eichendorfu patřilo stolní nádobí - „ozdobná pozlacená fláše“ a „menší ozdobná pozlacená fláše“ a pečetě, respektive pečetidla, například „stříbrná pečeť augšpurské

²⁸³ Cennosti Heleny Rosiny Želecké viz ZAO: Pozůstalostní řízení po Rosině Heleně Želecké, f. 6a-8a.

²⁸⁴ Cennosti hraběte Hodice viz ZAO: Pozůstalostní řízení po Františku Josefovi hraběti z Hodic, f. 27-28, 32.

provenience“, „jedna menší stříbrná pečeť“, „jedna ocelová pečeť se stříbrným listem“ a „velká úřední pečeť z ocele“. Pečetidla byla bez bližšího označení, takže nevíme, komu patřila, a můžeme se jen domnívat, že zemřelému. Rovněž pán na Kravařích byl (vášnivým?) kuřákem, na což poukazují tři stříbrné pozlacené tabatěrky. K této skupině předmětů patří i nákladně provedené zbraně, pravděpodobně s funkcí reprezentativní, nikoli užitkovou – „stříbrná pozlacená šavle“ a „tři španělské hlavně, dvě postříbřené a jedna mosazná“.²⁸⁵

V panském pokoji na zámku v Klimkovicích bylo kromě hotovosti zinventováno i několik cenných kousků: pečetní prsteny – „nebožtíka pana Mikoláše Vlčka prsten zlatý s vyrytým sekretem, na jaspisu“, „nebožtíka pana Kašpara Vlčka prsten zlatý, na kterém sekret v jaspisu vyrytý“ a zdobené stolní nádobí – „šálek stříbrný vnitř pozlacený“, „fľaše stříbrná vnitř pozlacená s erby pana Vlčka a paní Bludovské“ a tucet „lžiček stříbrných s erby pana Vlčka“.²⁸⁶

I nepřilíš bohatá vdova Lidmilla Rottemberková z Ketře dokázala během svého života shromáždit menší „sbírku“ cenností v podobě šperků a stříbrného nádobí. Takže její inventář zaznamenal prsteny – „zlatý prsten s jedním strakatým širokým kamenem“, „zlatý prstýnek s černým šmelcem a 5 malými granátkami“, „zlatý prstýnek s černým šmelcem a 3 malými diamantky“, náhrdelník ze „36ti šňůr korálův a perel“, „zlámané“ perlové náušnice, „stříbrný pozlacený lubek“ (podkovovitá čelenka s rozšířenými konci) a „do pozlaceného stříbra fasovaný bílý kámenek“. Víme ještě o stříbrných lžičkách, šálcích, škatulkách a jehlici.²⁸⁷

Uchovávaní „rodinného stříbra“ ve formě šperků, stolního nádobí a náčiní, pečetidel a mincí bylo určeno především k okázalé reprezentaci

²⁸⁵ Cennosti pana z Eichendorfu viz ZAO: Pozůstalostní řízení po Ferdinandu Burkhartovi z Eichendorfu, f. 5-6.

²⁸⁶ Cennosti Kašpara Vlčka viz ZAO: Pozůstalostní řízení po Kašparu Vlčkovi z Dobré Zemice, f. 3b.

²⁸⁷ Cennosti Lidmilly Rottemberkové z Ketře viz ZAO: Pozůstalostní řízení po Lidmille Rottemberkové, f. 6a.

tezaurovaného bohatství, ale mohlo sloužit i jako součást darů a věna, jako předmět zástavy v úvěrových operacích nebo jako platidlo. V neposlední řadě znamenalo i vitanou finanční rezervu.²⁸⁸

6.2.3. Zbraně (zbroj) a „koňské věci“

Století 16. a zvláště 17. nebylo ve střední Evropě dobou klidu a míru. Takřka stále hrozilo větší či menší nebezpečí vojenského útoku, a proto mnozí šlechtici vlastnili určité množství vojenské zbroje a výstroje. Používali ji jak pro svou osobní potřebu, tak i v případě nutnosti k vybavení několika pěších či jízdních pacholků. Mállokterý šlechtic uskutečňoval promyšlený výzbrojní program s jasným cílem celkové ochrany vlastního dominia. Spíše se vyzbrojování realizovalo náhodnými nákupy a uchováváním starších předmětů, byť často s nedostatečnou péčí, takže na některých zámcích se postupně vytvořila úplná „sbírka“ zastaralé a nefunkční zbroje a výstroje. V tomto období patřilo alespoň minimální vojenské vybavení ke každému selskému gruntu, ale i ono bylo s velkou pravděpodobností ve stejném stavu. Spoléhat se na ochranu zemské hotovosti bylo přinejmenším naivní, protože ta měla mnoho problémů se zajištěním funkčnosti po stránce finanční, hmotné i personální.²⁸⁹

Může nás překvapit, že takový „starý voják tělem i duší“, jakým nepochybně byl hrabě Jiří Štefan z Vrbna a Bruntálu, měl na velkoheraltickém zámku soustředěno poměrně malé množství vojenské zbroje a výstroje. V jednom přízemním sklepě bylo uloženo: střelného prachu „dle zdání“ 340 funtů, kulek olovených 40 funtů, 12 tupláků, 4 ručnice (včetně jedné bez zámku), jedna dlouhá karabina, 4 krátké karabiny, jedna brokovnice, 8 mušket a dva dobré bubny s dvěma paličkami.²⁹⁰ V hraběcí „quardarobě“ se kromě toho nacházelo: jedna flinta, 2 veliké

²⁸⁸ Srovnej například BŮŽEK, V.-BŮŽKOVÁ, H. Klenoty v renesančních a manýristických domácnostech na jihu Čech. *JSH* 63, 1994, s. 23-43.

²⁸⁹ ŠTEJSKAL, A.-BŮŽEK, V. Výzbrojní program Petra Voka z Rožmberka (Příspěvek k poznání mentality raně novověkého velmože). *FHB* 15, 1991, s. 179-286.

²⁹⁰ ZAO: *Pozůstalostní řízení po Jiřím Štěpánovi z Vrbna a Bruntálu*, f. 5a.

karabinové flinty, 2 německé karabiny, jedna perská „*persyanská*“ karabina a 20 párů pistolí. Z vojenské výstroje jsme informováni o malém flintovém křesadlu a páru „*vlašských*“ bubnů.²⁹¹ Další vojenskou výstroj na zámku představovala polní lůžka, židle a stolek.²⁹² Hrabě Jiří Štefan si po svém dobrodružném životě v armádách dokonce dvou evropských velmocí (habsburské a švédské monarchie) jistě nemusel již nic „dokazovat“ nějakými přemrštěnými vojenskými upomínkami. Ale ani v ostatních sledovaných sídlech hornoslezské šlechty nebyly uloženy žádné početně významné soubory vojenské zbroje a výzbroje.

V Radkově a v opavském bytě hraběte Karla Josefa z Hodic se „*na střelbě*“ našly z palných zbraní tyto: jedna flinta, po jednom páru „*persianských*“, „*pariských*“ a „*niderlanských*“ pistolí a čtyři páry „*flintových*“ pistolí, včetně jedné samostatné turecké hlavně (laufu) s flintovým zámkem. Chladné zbraně zahrnovaly dva palaše, dva páry železných rapírů, tři reprezentativní kordy – „*kort s ocelovými kříži zlatem vybijený*“, jednu šavli a dvě hole – „*z pepřového dřeva hůlka, na vrchu s achátovým kamenem v stříbře vpravený, v tom stříbře sedm rubínů vsazených*“.²⁹³

Na Kravařích byly zjištěny následující zbraně. Ferdinand Burchard z Eichendorfu vlastnil – „*23 flint*“, „*10 karabin*“, „*15 mušket*“, několik párů různých pistolí – kapesní terceroly, jedno- a dvouhlavňové normální velikosti a tři palné lovecké zbraně tzv. „*těšinky*“.²⁹⁴ Nelze zapomenout na umělecky provedenou „*dlouhou španělskou hlaveň s mosazným kováním*“. Jako kuriozitu lze uvést zařízení na odpalování raket (pravděpodobně při ohňostrojích). Sečné a bodné zbraně jsou zastoupeny šavlemi, palaši – s mosaznou nebo německou rukojetí a bajonety. Chladné úderné zbraně reprezentují čagany a buzikany. Zvláštností je v inventáři připomínaný

²⁹¹ ZAO: *Pozůstalostní řízení po Jiřím Štěpánovi z Vrbna a Bruntálu I.*, f. 22b.

²⁹² ZAO: *Pozůstalostní řízení po Jiřím Štěpánovi z Vrbna a Bruntálu*, f. 16a-16b.

²⁹³ Zbraně viz ZAO: *Pozůstalostní řízení po Karlu Josefovi z Hodic*, f. 2a-2b, 6b-7a.

²⁹⁴ Srovnej NOVÝ, L. *Dějiny techniky v Československu (do konce 18. století)*. Praha, 1974, s. 548-549.

popravčí meč. Kromě výbroje patří k této tématické skupině předmětů i nejrůznější výstroj, například řemeny ke karabinám, kožené pásy přes hrudník, pouzdra na patrony, pochvy na rapíry nebo vojenské bubny i s obaly.²⁹⁵

V klimkovickém zámku Vlčků z Dobré Zemice pozůstalostní spis zaznamenal pouze nevelkou kolekci zbraní: čtyři německé dlouhé ručnice, jednu flintu, dvě arkebuzny, tři karabiny se dvěma řemeny a háky, pět párů pistolí, jednu vzácnou „*těšítku*“ se štulcem a tři kordy, z nichž jeden byl postříbřený.²⁹⁶

Se zbraněmi a vojenskou výstrojí úzce souvisí kůň se svým vybavením. Kůň býval již ve středověku velmi ceněným majetkem, který vyjadřoval zcela jednoznačně společenské postavení majitele, a proto se jeho výbroji a výstrojí věnovala mimořádná pozornost. Koně ochraňovala před zraněním od 12. století čabraka ze silného sukna nebo kůže s heraldickou výzdobou, od 13. století kovová zbroj, nejprve kroužková, později plátová. Čabraky se v období raného novověku používaly i nadále při nejrůznějších sportovních zápolech - turnaje, lovy apod.²⁹⁷ Jistě nás nepřekvapí, že analyzované pozůstalostní inventáře pečlivě zaznamenávají počty koní (tažných a jezdeckých) a detailně popisují tzv. „koňské věci“.

Inventář Jiřího Štefana z Vrbna a Bruntálu nás informuje o červené aksamitové čabrace, několika sedlech (včetně fraucimorského sedla i sedel pro pacholky), nejrůznějších dekách a houních pod sedla, kšírech, šlich a uzdách pro koně.²⁹⁸ Několik dalších „koňských“ věcí bylo uloženo v „*quardarobě*“: „*deka na koně z aksamitu cihelné barvy s velkými stříbrnými a zlatými špicemi, s takovými dekami i na holstry*“, „*deka na koně z aksamitu karmazinové červené barvy s příslušežícími k tomu dekami na holstry, s zlatými a stříbrnými franclemi*“, „*z zeleného aksamitu deka na*

²⁹⁵ Vojenská zbroj a výstroj viz ZAO: *Pozůstalostní řízení po Ferdinandu Burkhartovi z Eichendorfu*, f. 8-10.

²⁹⁶ Zbraně viz ZAO: *Pozůstalostní řízení po Kašparu Vlčkovi z Dobré Zemice*, f. 7a.

²⁹⁷ Srovnej PETRÁŇ, J. a kol. *Dějiny hmotné kultury*. I./2, Praha, 1985, s. 750.

²⁹⁸ ZAO: *Pozůstalostní řízení po Jiřím Štěpánovi z Vrbna a Bruntálu*, f. 16b-17a.

*koně, i s dekami na holstry s zelenými hedvábnými a zlatými franclemi” a „deka na koně z modrého aksamitu i s dekami na holstry s modrými hedvábnými a stříbrnými franclemi”.*²⁹⁹

V Radkově měl své koně ustájené hrabě Karel Josef z Hodic. Nacházelo se tam sedm tažných (kočárových) koní, všichni byli tmavě hnědí hřebci. Tyto koně se používali do zápřahu ke kočáru, který byl také v Hodicově pozůstalosti zapsán – *„kareta brunátná barvená, a něco pozlacená, vnitř červeným sukнем futrovaná a hedvábnými červenými a zelenými franclemi obíjená“*. Ke koním a kočáru se jako ke svému majetku přihlásila pozůstalá vdova Marie Františka Apolonie z Reichu. Byl to dar nebožtíka hraběte pro ni, jako pro nevěstu. V Radkově byli ustájeni i čtyři jezdečtí koně – jedna sedmiletá klisna *„tisovej“* barvy, dva valaši a jeden hřebec. K tažným koním patřily kšíry se vším potřebným, obité mosazí. Jezdečtí koně byli opatřeni uzdami a sedly – například klisnička byla sedlána sedlem ze žluté kůže a černou uzdou s *„pozlacenými puklami“*. Další koňská výstroj zahrnovala kšíry, ohlávky a popruhy, deky – *„modré soukené na koně deky, na kterých z červeného sukna erby nebožtíka hraběte Hodice vyšíváné ... 3“*, náročněji provedené uzdy, například – uzda *„červená kožená na koně skrz a skrz náležitě stříbrnými puklami obitá“*, *„černá s bílým plechem a s pozlacenými puklami“* či *„červená hedvábná zlatem štikovanou šňůrkou obtáhnutá a pozlacenými puklami vybitá“*. V inventáři jsou popsány i čtyři přepychové čabraky, například – *„čabraka i s holstry, na karmazínovej barvy aksamitě, hustě zlatem štikovaná“* či *„čabraka i s holstry na modrým sukne zlatem a stříbrem štikovaná“*. Všechny uvedené předměty zdědila vdova.³⁰⁰

Ferdinand Burchard z Eichendorfu mohl použít jednu ze dvou nákladně provedených čabrak buď *„ze zeleného sukna prošívánou zlatem a stříbrem“*, nebo *„z červeného sukna se zlatými portami“*. Autoři inventáře

²⁹⁹ ZAO: Pozůstalostní řízení po Jiřím Štěpánovi z Vrbna a Bruntálu I., f. 16a.

³⁰⁰ Koně a výstroj viz ZAO: Pozůstalostní řízení po Karlu Josefovi z Hodic, f. 1a-2a, 7a-7b.

nezapomněli ani na tři „špatné“. Naprosto nezbytnou součástí koňského postroje bylo sedlo, kterých se našlo několik. Například německé černé či hnědé sedlo nebo „šest sedel ze žluté telecí kůže“. Poznamenána byla i „2 nová a 2 stará sedla z černé kůže“. Pod sedlo patřila houně (deka), třeba obyčejná nezdobená „bílá koňská deka“ nebo propracovanější „červená soukenná koňská deka“, ke které patřilo sukno s vyšitým eichendorfským znakem. Také jsme informováni o „nitěmi obšité dece proti mouchám“ a „medvědí houni“. Z dalších součástí koňského postroje máme zprávy o: popruzích na sedla s řemeny, třmenech, udidlech, ostruhách a bičích.

Nesmírně zajímavé z hlediska původu jsou tzv. turecké věci, kterých je poznamenáno několik: janičářské hlavně, turecký štít chránící paži, turecké luky s toulci a šípy nebo turecké červené sedlo i s dekou.³⁰¹ Bohužel z inventáře se nedozvíme, jak se tyto předměty na Kravaře dostaly. Nabízí se vysvětlení, že je to kořist z bojů u Vídně v roce 1683, ale tuto lákavou hypotézu nám prameny nepotvrzují, protože nejsme informováni o žádné pomoci pocházející ze Slezska. Pravdou zůstává, že s Turky se válčilo po celý raný novověk, takže příležitost se i pánům z Eichendorfu jistě naskytla. O něco prozaičtější vysvětlení může znít tak, že Eichendorfové si jednoduše „turecké věci“ koupili jako součást exotické výzdoby svého kravařského sídla. I když nevíme, kde byly uloženy, protože inventář je tematický.

V „kočárské mašatali“ při zámku v Klimkovicích se nacházelo šest kočárových koní (jeden valach a pět klisen), kteří patřili mladé paní vdově po nebožtíku Kašparovi Vlčkovi z Dobré Zemice. V další maštali bylo ustájeno ještě pět jezdeckých koní. Součástí koňské výstroje byla sedla, uzdy, ohlávky, kširy a houně. Panstvo mělo k dispozici tři karety.³⁰²

³⁰¹ Koňská výstroj, včetně tzv. tureckých věcí viz ZAO: *Pozůstalostní řízení po Ferdinandu Burkhartovi z Eichendorfu*, f. 10-12.

³⁰² Koně a koňská výstroj viz ZAO: *Pozůstalostní řízení po Kašparu Vlčkovi z Dobré Zemice*, f. 8a-8b.

6.2.4. Knihovny

Raný novověk chápal vzdělání jako znak civilizovanosti. Výchova a vzdělání se staly měřítkem distinktivního systému, takže velmož musel ovládat konvenční pravidla etiky, vzdělávat se a získat rozhled po „řádu“ světa. Společensky a mocensky nadřazená pozice vládnoucí elity v tomto období už vyžadovala přiměřené vzdělání. Obecně je možné považovat pedagogizaci za znak evropského 16. a 17. století.

Vzdělání aristokrata začínalo v útlém věku výukou cizích jazyků, zvláště němčiny, francouzštiny, italštiny a španělštiny. Od pěti let se učil číst a psát a ve dvanácti začaly hodiny logiky. Chlapci se připravovali na veřejný život a dívky na úlohu budoucích zámeckých paní. Zhruba v šestnácti letech se mladíci vydávali na tzv. „kavalírské cesty“. Tyto studijní cesty podnikali v doprovodu preceptorů a služebníků. Primárním cílem nebylo dovést vzdělání získáním akademického titulu, ale poznat cizí země, jejich jazyk, obyvatele, politické zřízení, kulturu a navázat společenské styky. Vzhledem k nákladnosti byly často navštěvovány blízké univerzity ve Vídni, Krakově, Altdorfu nebo Frankfurtu nad Odrou. Od přelomu 16. a 17. století, kdy se náboženská situace v českých zemích konfesijně vyhranila, navštěvovali katolíci zejména Německo (Ingolstadt), Španělsko a Itálii, evangelíci putovali také do Německa, ale do protestantských center (Lipsko), do Švýcarska, Nizozemí a Anglie. Itineráře českých a moravských šlechticů můžeme rekonstruovat z jejich korespondence, deníků a štambuchů (památníků). Po návratu z cest se aristokraté věnovali budování kariéry v panovníkových, respektive zemských úřadech a správě svých panství.³⁰³

³⁰³ K této problematice existuje početná literatura, například srovnej *Cesty a cestování v životě společnosti*. Acta Universitatis Purkynianae. Philosophica et historica III., Studia historica II., (edd.) L. BOBKOVÁ-M. NEUDERTOVÁ, Ústí nad Labem, 1997; *Grand Tour: Adeliges Reisen und europäische Kultur vom 14. bis zum 18. Jahrhundert: Akten der internationalen Kolloquien in der Villa Vigoni 1999 und im Deutschen historischen Institut Paris 2000*. (edd.) R. BABEL-W. PARAVICINI, Ostfildern, 2005; HOJDA, Z. „Kavalírské cesty“ v 17. století a zájem české šlechty o Itálii. In: *Itálie, Čechy a střední Evropa*. Praha, 1986, s. 216-239; KROUPA, J. Dietrichsteinové v polovině 17. století a model tzv.

Zvýšené požadavky na vzdělání vedly, spolu s vynálezem a rozvojem knihtisku, k zvýšené produkci tištěných knih a zároveň k budování mnohdy rozsáhlých a zajímavých šlechtických či měšťanských knihoven. Jejich rozsah a skladbu můžeme poznávat na základě studia pozůstalostních inventářů nebo kšaftů (zavětí). V knihovnách převládala nábožensko-moralistní literatura (bible, postily, kancionály, kázání, životy svatých) nad světskou, která se rozdělovala na historickou, právní, politickou, cestopisnou, lingvistickou, klasickou antickou, zábavnou, lékařskou, přírodovědnou, hospodářskou a matematickou. Knihy bývají v českém, německém, latinském, ale i francouzském, italském, španělském a dokonce řeckém jazyce. Knihovna vyjadřovala osobní zájmy nebo mohla také fungovat jako výraz společenského postavení. Rovněž mohla fungovat pro svou cenu jako zástava za nevyrovnané dluhy nebo mohla být přijata výměnou za jiné zboží.³⁰⁴

V analyzovaných inventářích byly nalezeny knižní soubory o různé velikosti. Od těch skutečně malých (pouze několik málo kusů) u Karla

kavalírské cesty. *Historická Olomouc a její problémy* 4, 1983, s. 109-117; PÁNEK, J. Čeští cestovatelé v renesanční Evropě (Cestování jako činitel kulturní a politické integrace). *ČČH* 88, 1990, s. 661-682; PETRÁŇ, J. a kol. *Dějiny II./2*, s. 116-120.

³⁰⁴ V současnosti existuje disproporce mezi výzkumem šlechtických a měšťanských knihoven, kterým byla rozhodně věnována větší pozornost. Srovnej například FEJTOVÁ, O. Měšťanské elity na Novém Městě pražském v 17. století a knižní kultura. In: *Pražské měšťanské elity středověku a raného novověku – jejich proměny, zázemí a kulturní profil*. (edd.) O. FEJTOVÁ-V. LEDVINKA-J. PEŠEK, Praha, 2004, s. 159-174; TÁŽ. Měšťanský čtenář 17. století a recepce aktuální barokní literatury. In: *Barokní Praha – Barokní Čechie 1620-1740*. (edd.) O. FEJTOVÁ-V. LEDVINKA-J. PEŠEK-V. VLNAS, Praha, 2004, s. 629-642; HOJDA, Z. „Die Architectur ist das schönste und mütelichste nach denen Litteris“ (Knihy o architektuře v pražských knihovnách 17. století). In: *Historia docet. Sborník prací k počtě 60. narozenin prof. PhDr. Ivana Hlaváčka, Csc.* (edd.) M. POLÍVKA-M. SVATOŠ, Praha, 1992, s. 115-126; TÝŽ. *Kulturní investice staroměstských měšťanů v letech 1624-1740. Příspěvek k dějinám barokní Prahy*. II. PSH 27, 1994, s. 47-104; *K výzkumu zámeckých, měšťanských a církevních knihoven. „Čtenář a jeho knihovna“*. Opera romanica 4, (ed.) J. RADIMSKÁ, České Budějovice, 2003; KAŠPAROVÁ, J. Několik obecných poznámek na téma stavu badání v oblasti dějin knižní kultury v českých zemích. In: *Barokní Praha – Barokní Čechie 1620-1740*. (edd.) O. FEJTOVÁ-V. LEDVINKA-J. PEŠEK-V. VLNAS, Praha, 2004, s. 611-628; *Knihy a knihtisk v českých zemích od husitství až do Bílé hory*. (edd.) J. POLIŠENSKÝ-F. ŠMAHEL, Praha, 1970; PEŠEK, J. *Knihy a knihovny v kšaftech a inventářích pozůstalostí Nového města pražského v letech 1576-1620*. FHB 2, 1980, s. 89-94; VOIT, P. *Olomoucké knihy v době baroka*. *Historická Olomouc a její problémy* 5, 1985, s. 339-344. V uvedených studiích i další literatura.

Josefa z Hodic (3), Jana Bernarta Brixe z Moncle (4) či Kateřiny Vanecké z Jemničky (7), po středně veliké kolekce (řekněme nad 10 titulů) u Lidmilly Rottenberkové z Ketře (15), Anny Heleny Petronely Oderské z Liděrova (19), Kašpara Vlčka z Dobré Zemice (23), Zikmunda Václava Vaneckého z Jemničky (26) nebo Arnošta Ferdinanda Bocka z Burgvic (31), až po poměrně velké sbírky knih u Jiřího Štefana z Vrbna a Bruntálu (78), Rosiny Heleny Želecké z Počernic (93) a Jana Václava Sedmoradského (308). Největší knihovnu (přes 4000 knih) vlastnil František Josef Filip z Hodic. V některých inventářích nebyly knižní sbírky zaznamenány. Knihy nefigurovaly například v popisu studeneckého zámku hraběte Františka Antonína z Vrbna a Bruntálu, protože ten sloužil pouze jako sídlo správy panství, nebo v pozůstalostním spise nezámžné vdovy Anny Marie Rottenberkové z Ketře, u které můžeme předpokládat vlastnictví pouze tzv. levných knížek lidového čtení, které obvykle nebyly do inventářů zapisovány. Spíše překvapí absence knihoven u bohatých a očividně vzdělaných šlechticů jakými byli například Ferdinand Burchard z Eichendorfu nebo Albrecht Eusebius z Vrbna a Bruntálu³⁰⁵, případně jeho dcera Johana Terezie Leopoldina Donátová z Velké Polomi.

Součástí pozůstalosti Kateřiny Vanecké z Jemničky, vdovy po Zikmundu Václavovi Vaneckém z Jemničky, bylo sedm knih. Předně náboženská literatura – „*Nebeský kolovrátek*“, „*Katolická pomoc dušičkám v očištění*“ a jedna modlitební knížka. Základní právní pomoc představovalo „*Zřízení zemské*“ a „*Výpis od knížat nadání v zřízení zemském*“. Dále vdova vlastnila „*knihu všelijakých přepisů k statku náležející*“ a jednu latinskou knihu v bílé pergaménové vazbě.³⁰⁶

V knihovničce vdovy Lidmilly Rottenberkové z Ketře převažovala náboženská literatura, kam můžeme zařadit „*Nebeský žebřík*“ kardinála

³⁰⁵ V inventáři Albrechta Eusebia z Vrbna a Bruntálu máme mezi písemnými dokumenty poznamenáno pouze jedno „*zřízení zemské moravské markrabství moravského v bíléj pergumenu*“. Srovnej ZAO: *Pozůstalostní řízení po Albrechtu Eusebiovi z Vrbna a Bruntálu*, f. 6a.

³⁰⁶ Viz ZAO: *Pozůstalostní řízení po Kateřině Vanecké z Jemničky*, f. 1b.

Roberta Belarminiho, „*Zrcadlo pobožnosti české*“, životy svatých, sbírku českých kázání, modlitební knížku a starou českou bibli. Další tituly – Matioliho „*Herbář aneb bylinář*“ a „*Apatyka domácí česká*“ – se týkaly oblasti léčitelství (lékařství).³⁰⁷

V majetku Anny Heleny Petronely se nacházel soubor 19 knih, ale vzhledem k velmi vágnímu označení daných titulů můžeme přesněji identifikovat pouze některé. V inventáři také převládala nábožensko-moralistní literatura – „*Vita Sanctorum*“, „*Modlitby německé k Svaté Anně*“, „*Labyrint Luterské reformatie*“ či „*Rozengärtlein*“. Následovala lékařsko-zdravotnická literatura – „*Kreüter buch Petri Andrea Mathioli*“, „*Psaná lékařská kniha*“, právnické a genealogické spisy – „*Extract* (výtah) *Nového zřízení zemského*“, „*Ogrod králevský Bartoše Paprockého*“ a kuchařky – „*Kuchařská kniha*“ a „*Psaná kuchařská kniha*“.³⁰⁸

Kašpar Vlček z Dobré Zemice měl knihy uložené na klimkovickém zámku. Náboženská literatura byla zastoupena dvoudílnou německou bibli, dvěma německými postylami, katechismem Martina Luthera či sbírkou kázání. K právní problematice odkazovala dvě vydání zemského zřízení knížectví opavského, jedno vydání zemského zřízení těšínského knížectví a „*Justiniani institutiones*“ od Andream Pernedera. Klasické antické autory suploval Joseph Flavius a Marcus Terentius Varro pravděpodobně s dílem z historie literatury „*De comoediis Plautiis*“.³⁰⁹

V pozůstalosti Václava Zikmunda Vaneckého z Jemničky se našlo 26 knih a 17 (velkých i malých) kalendářů. Ke knihám patřilo pět právních knih, jeden výpis z opavského zemského zřízení, titulář a kopiář, hospodářská kniha k polanskému statku, životy svatých a česká kniha duchovních cvičení. Souhrnně bylo zapsáno „*rozdílných knih latinských*,

³⁰⁷ Viz ZAO: *Pozůstalostní řízení po Lidmille Rottemberkové*, f. 5b.

³⁰⁸ Viz ZAO: *Pozůstalostní řízení po Anně Petronele Oderské z Liděřova*, f. 4b.

³⁰⁹ Viz ZAO: *Pozůstalostní řízení po Kašparu Vlčkovi z Dobré Zemice*, f. 7a-7b.

českých i polských 15 kusův“.³¹⁰ I z tohoto souboru je zřejmé praktické zaměření majitele především na právní literaturu.

Z pozůstalostního inventáře Arnošta Ferdinanda Bocka z Burgvic vyplývá, že vlastnil soubor 31 knih. Necelé tři roky po jeho smrti, kdy zemřela i jeho manželka a dědička Johana Terezie Leopoldina Donátová z Velké Polomi, byla tato sbírka obměněna jen velmi málo.³¹¹ V knihovně Arnošta Ferdinanda se nacházely knihy se zeměpisnou tematikou – popis nizozemských provincií od Daniela Federmana, 15 kusů map „*vevázaných*“ do jednoho svazku „*na způsob knihy*“, dílo „*Margarita Philosophica Nova*“ obsahující vyobrazení světa od německého geografa Martina Waldseemüllera a atlas měst „*Thesaurus philo-politicus*“ Daniela Meisnera, knihy se zaměřením na vojenství – „*německá vojenská kniha*“ Johanna Conrada, kniha o opevnění (fortifikaci) vytištěná v Osnabrückeru tiskařem Johannem Georgem Schwänderem a kniha o vojenské architektuře opatřená 44 mědirytinami německého stavitele a teoretika Josepha Furtenbacha, právní základ představovaly „*Institutiones*“ (stručná rukověť římského práva), které byly součástí právního svodu „*Corpus juris civilis*“ byzantského císaře Justiniána I., a klasickou literaturu zastupovaly dvě latinské knihy Marca Tullia Cicera, známého římského řečníka, politika a spisovatele. Součástí knihovny bylo i genealogické dílo Bohuslava Balbína „*Origines illustrissimorum comitum de Guttenstein, ubi refertur Vita B. Hroznatae*“. Německou a latinskou produkci doplňovaly francouzské jazykové příručky (gramatiky a konverzace) a literatura. Knihy větších formátů byly jednotně opatřeny vazbou z bílého pergamenu.³¹²

Komisáři, kteří sepisovali pozůstalost po Jiřím Štefanovi, hraběti z Vrba a Bruntálu, si rozhodně nedělali hlavu s přesným bibliografickým záznamem. Velmi vágně zaznamenali zhruba 79 knih a 34 kusů starých inventářů. V inventáři převládala nábožensko-moralistní literatura:

³¹⁰ Viz ZAO: *Pozůstalostní řízení po Zikmundovi Václavovi Vaneckém*, f. 4b-5a, 6a, 8a, 9a.

³¹¹ Srovnej ZAO: *Pozůstalostní řízení po Johaně Terezií Leopoldině*, f. 26a-27a.

³¹² Viz ZAO: *Pozůstalostní řízení po Arnoštu Ferdinandovi z Boku a Burgvic*, f. 4b-5a.

„Přepodivná Matka Svatohorské Marie“, „Nejsvětější Rodičky Boží Panny“, „Daß Leben Christi Jesu und Mariae“, „Daß Geistliche Rosen gärtlein“, „Duchovní česká kniha písní“. Světská literatura byla rozmanitější. Z historické produkce jsme informováni o „Chronika Nová o národu tureckém na dva díly rozdělená“ od Johanna Leunclavia a dvou starých českých kronikách, které nelze blíže určit. Jedno dílo Josepha Flavia zastupuje antickou literaturu. Právníckou literaturu reprezentují „Práva městská Království českého“ a „Moravská snešení“ ve 14 kusech. Z jazykovědné literatury víme o slovnících „Ein Frantzösisch Dictionarium“, „Dictionarium Teütsch und Italienisch“ a gramatice „Broušyrna lidského jazyka“. Topografickou literaturu představují popisy Rakouska a 17 nizozemských provincií, dva soubory map „Svázaná kniha, v které jest 38 kusů map. Item, nesvázaných map 9“, „Kosmografie česká“ Sebastiana Münstera, pravděpodobně v českém překladu Zikmunda z Púchova a topografické dílo Georga Matthäuse Vischera „Topographia Archiducatus Austriae“. O specifickém zájmu hraběte svědčí knihy o architektuře od Josepha Furtenbacha - „Architectura Martialis“, „Architectura Navalis“ a „Architectura Civilis“. K nim je možné přiřadit i relace o brněnské pevnosti. Vojenskou minulost hraběte Jiřího Štefana připomíná pojednání o švédském působení za německé, tj. třicetileté války. Lékařská a zdravotnická literatura, která byla v raném novověku skutečně bohatá a počítaly se k ní herbáře, porodnické příručky, zprávy o moru apod., se v inventáři skrývá pod neurčitelnými názvy „Ein grosses Kreüter Büch“, „Ein Artzeney Buch“ nebo „Kniha lékařská“.³¹³

Velmi zajímavý nález se skrýval v inventáři Rosiny Heleny Želecké z Počernic, podle kterého byla na zámku v Horní Polance uložena knihovna o 93 titulech. Převažovala literatura s právníckou a historickou tematikou, nechyběli ale ani antičtí autoři. Jazykem knih byla němčina, latina, italština a řečtina, takže se v knihovně nacházely také četné jazykové příručky

³¹³ Viz ZAO: Pozůstalostní řízení po Jiřím Štěpánovi z Vrbna a Bruntálu, f. 13a-14b.

(slovníky). Autoritativní svod římského práva obsahoval Justiniánův „Codex juris civilis“, v hornopolanské knihovně se nacházel celý „Codex“ ve dvou dílech v latině, samostatně vydaná jeho druhá část zvaná „Digesta“ (sbírka spisů antických římských právníků) rovněž v latině a opatřená dřevěnými deskami, ale i část tzv. „Institutiones“ v řečtině. Nalezname zde i komentář ke „Codexu“ od neapolského právníka ze 14. století Lucase de Penny. Neurčitelné jsou knihy charakterizované jako „*kniha německá ... saské manské právo*“, „*kniha latinská ... opisuje otázky právní na pergameně*“ či „*kniha německá ... opisuje holandské vojenské právo*“. Právu na Moravě a ve Slezsku se věnovalo „*staré zřízení zemské psané markrabství moravského léta 1615*“, „*kniha moravská ... privilegia ducaty opaviensis opisujíc*“ a „*kniha posudková knížectví opavského*“. Historickou produkci zastupují blíže nespecifikované tituly - „*Historiam universalem*“ ve čtyřech dílech, „*kniha vlašská historická*“ či „*kniha vlašská ... Historiae jednau opisujíc*“. Historicko-politické téma (oslava panovníka, potažmo Habsburského rodu) se objevuje v „*kniha německá ... říms[kého] císaře Ferdinanda druhého ctnosti opisujíc*“ nebo v pětidílné „*kniha německá ... opisuje děje, které se času regirungu nejjas[nějšího] císaře Leopolda I. in Europa tam i sem přitrefily*“. Z antické tvorby víme o jednom neurčeném díle římského historika, právníka a senátora Publia Cornelia Tacita, římských dějinách Tita Livia, Plutarchově „*Historiae Romanas*“ (pravděpodobně jeho Paralelní životopisy), dílu Gaia Julia Caesara, knize „*O starých příhodách*“ od Josepha Flavia (O válce židovské nebo Židovské starožitnosti?) a Terentiově díle „*Comedias*“. Zájem o vojenskou problematiku naznačuje dílo Leonharta Fronspergera „*O šancích a pevnostech*“. Pod hlavičku zábavné literatury spadá „*kniha německá ... opisujíc velkého Alkandra vymoženú lásku v niderlandské zemi*“, „*kniha německá ... opisuje tři díly o pěkněj Diannae*“, „*německá kniha ... o pěkněj Julianě opisujíc*“ či dílo italské renesančního novelisty Giovanniho Boccacia „*Nejpřednější historie a příklady vo protivným štěstí*“

(Dekameron). Oblast náboženství se připomíná dvěma breviáři a čtyřdílnými „*Universalni Relaty*“ od Giovanniho Botera, italské myslitele, kněze, básníka a diplomata ze 16. století. Již avizované lingvistické příručky zahrnovaly latinský a španělský slovník, řecko-latinský naučný slovník a německo-italský a italsko-německý slovník. Knihy jsou určené jazykem, formátem, typem vazby a víceméně (ne)přesným názvem či jménem autora. Svazky byly opatřeny nejčastěji bílou pergamenovou nebo koženou vazbou.³¹⁴ Zbývá zodpovědět poslední otázku, komu tato knihovna – naznačující jazykově dobře vybaveného a právně vzdělaného majitele – patřila? Ženské dědičky statku Horní Polanka, tj. Rosinu Helenu Želeckou z Počernic, její matku Johanu Müllerovou z Reichenberka, provdanou Pankuchovou z Wilnecku, a její sestru Helenu Salomenu Müllerou z Reichenberka můžeme, aniž bych je chtěla diskriminovat, vyloučit. V úvahu připadají manželé zmíněných šlechtičen. Jako pravděpodobná se jeví možnost, že knihovna patřila buď prvnímu, nebo třetímu manželovi Heleny Salomeny Müllerové – Janu Kryštofovi Vaneckému z Jemničky, či Albrechtovi Eusebiovy, hraběti z Vrbna a Bruntálu. Pro Jana Kryštofa mluví ta skutečnost, že proslul jako zcestovalý a nesmírně erudovaný právník pověřovaný stavovskou obcí četnými diplomatickými misemi u královského dvora, a u Albrechta Eusebia zase nejsme informováni o žádné knihovně (jeho velmi obsáhlý a pečlivý pozůstalostní inventář popisuje raduňský zámek a palác v Opavě), která tedy mohla být umístěná na manželčině sídle v Horní Polance, kam se ostatně přesunula i část písemností Albrechta Eusebia uložených původně v opavském paláci.

Jan Václav Sedmoradský ze Sedmorad měl na své nevelké tvrzi ve Svobodných Heřmanicích umístěnou úctyhodnou knihovnu čítající na 308 titulů. Nejvíce knih můžeme zařadit k historické, případně k historicko-politické či historicko-geografické literatuře. Do této skupiny patří životopisy králů (i královen) anglických (včetně jedné publikace věnované

³¹⁴ Viz ZAO: *Pozůstalostní řízení po Rosině Heleně Želecké*, f. 2b-6a.

Oliveru Cromwelovi), francouzských, italských, španělských, švédských, dánských a uherských, charakteristika orientálních království (počítaje v to i knihy o současném perském státě a „*moravskou knihu o tureckých obyčejích*“) a popis sídel tureckých císařů, popsání vévodství lucemburského, lotrinského, savojského, markrabství bádenského a moskevského knížectví. Jan Václav Sedmoradský vlastnil i spis Pavla Stránského ze Zhoře „*Respublica Bojema*“. Zhruba 530 map evropských měst se nacházelo v díle „*Civitates orbis Terrarum*“ autorů Georga Brauna a Franse Hogenberga, jehož šest svazků vycházelo v letech 1572-1617. Lékařská literatura obsahovala obligátní Mathioliho Herbář, blíže neurčené chirurgické kompendium, práci dánského lékaře, fyzika a chemika Petra Severina „*Idea Medicinae Philosophicae*“ (vliv Paracelsa) nebo dílo „*Arcana Politica*“ (Proxenita seu de Prudentia civili liber) italského lékaře a matematika Hieronyma Cardana. Klasickou antickou literaturu zastupovali Titus Livius a jeho „*Römische geschichte*“, „*Poemata*“ římského básníka Quinta Horatia Flacca, „*Historiae*“ Gaia Crispa Sallustia, „*Historie*“ Gaia Julia Caesara a „*Tragediae*“ od Lucia Annea Senecy. Vojenská problematika se připomněla pěti knihami o vojenských nařízeních. V knihovně nechyběla ani náboženská témata – latinská a německá bible, „*epištoly a čtení nedělní*“, jedna kniha od kardinála Roberta Belarminiho a dílo německého státníka a učenice Veita Ludwiga von Seckendorf „*Commentarius Historicus et apologeticus de Lutheranismu sive de Reformatione*“. K humanistickým autorům patřil italský filosof Marcilius Ficinus, Erasmus Rotterdamský se svým „*Enchiridion militis christiani*“ a Thomaso Campanela s dílem „*Monarchia Hispanica*“. V inventáři převládají díla v latinském a německém jazyce.³¹⁵ Jan Václav Sedmoradský se jeví jako sečtělý a vzdělaný šlechtic s nebývalým zájmem zejména o historii, politiku a přírodní vědy.

³¹⁵ Knihy viz ZAO: *Pozůstalostní řízení po Janu Václavovi Sedmoradském*, f. 5a-12a.

Knihovna hraběte Františka Josefa Filipa z Hodic byla bezesporu největší, obsahovala přes čtyři tisíce svazků. Bohužel nemůžeme o její náplni zjistit nic bližšího, protože byla zinventována pouze sumárně podle abecedního pořádku a podle formátu (celý, 1/4, 1/8, 1/12). Knihovna byla zkatalogizována, a to pravděpodobně přímo samotným hrabětem - „*jeho všelijakého cathalogi na numerirované knihy*“. Evidovaných bylo 3 823 knih, kromě nich úředníci našli dalších 34 nezařazených a 174 kusů nesvázaného „*braku*“. Zvláště zaznamenali 8 modlitebních knih (breviářů). Celkem se nacházelo v majetku zámeckého pána 4 051 knih.³¹⁶

Všechny výše popsané knihovny ukazují na šlechtické čtenáře s alespoň minimálním vzděláním, zajímající se o historickou (historicko-politickou, případně historicko-geografickou), právníckou, klasickou antickou a náboženskou literární produkci.

³¹⁶ Viz ZAO: *Pozůstalostní řízení po Františku Josefovi hraběti z Hodic*, f. 3-5.

6.3. Zámecké „archivy“ písemností

V naprosté většině všech zkoumaných pozůstalostních inventářů byly nalezeny soupisy písemností, které by mohly být označeny jako „šlechtické archivy“. Obsah písemností byl víceméně podrobně charakterizován a zinventován. Písemnosti nebyly uloženy ve zvláštních místnostech a nebyla jim věnována žádná speciální péče náležející historickým, respektive genealogickým památkám, byly vnímány ryze prakticky jako doklady úředních, hospodářských aj. aktivit. Jednotlivé „archivy“ se odlišovaly množstvím uložených písemností a obsahem, který byl určován zejména pohlavím majitele, jeho společenským postavením, finanční situací, případně zastávanou úřední funkcí. Listiny byly uloženy v truhlách, almarách a „šrejbtších“, v těsném sousedství knih, cenností a textilií. Mohly to být jednotliviny, ale i soubory písemností svázaných do „*paketů*“ (balíčků), mohly být tématicky seřazené, ale mohly ležet bez ladu a skladu, mohly být očíslované (římskými nebo arabskými číslicemi) či označené písmeny, ale i bez jakéhokoliv označení. Písemnosti se týkaly nejčastěji zemřelého majitele a členů jeho blízké rodiny, potažmo rodu (manželka(y) a děti, snachy a zeťové, rodiče, bratřenci...), a také dalších členů okolní hornoslezské šlechty. Ti všichni byli spojeni rodinnými, finančními a společenskými vazbami. Velmi zjednodušeně (a s vědomím, že uvedené příklady se do určité míry prolínají) je možné rozdělit písemné doklady do tří skupin – hospodářská sféra, rodinné (rodové) záležitosti a ostatní značně nesourodý materiál (doklady vojenské, úřednické a náboženské činnosti apod.).

Náledující příklady budou čerpány zejména z pozůstalostních inventářů Jiřího Štefana z Vrbna a Bruntálu, Albrechta Eusebia z Vrbna a Bruntálu, Arnošta Ferdinanda Bocka z Burgvic, Františka Josefa Filipa z Hodic, Ferdinanda Burcharta z Eichendorfu, Kašpara Vlčka z Dobré Zemice, Zikmunda Václava Vaneckého z Jemničky, Jana Václava

Sedmoradského ze Sedmoradu, Anny Heleny Petronely Oderské z Liděřova, Johany Terezie Leopoldíny Donátové z Velké Polomi a Rosiny Heleny Želecké z Počernic (zvláště prostřednictvím jejího pozůstalostní inventáře se setkáváme i s dalšími zajímavými postavami šlechtické společnosti v Horním Slezsku – a to s Janem Kryštofem Vaneckým z Jemničky a jeho manželkou Helenou Salomenou, rozenou Müllerovou z Reichenberka).³¹⁷

6.3.1. Hospodářské písemnosti

Doklady o hospodářské činnosti nechyběly skutečně v žádném inventárním soupisu. Jednalo se například o potvrzení zaplacení berní, kupní smlouvy na různé nemovitosti, písemnosti vzniklé ze správy statků – důchodní, purkrabské a obroční výkazy za určité časové období, obilní a sirotčí registra, inventáře movitého majetku, urbáře atd. Ostatně písemný styk s ostatními šlechtici se velmi často týkal finančních záležitostí (vzájemné půjčky, zástavy cenností a spory o majetek).

Hospodářské písemnosti Jiřího Štefana, hraběte z Vrbna a Bruntálu, budou uvedeny jako první příklad. Spisy byly zaznamenány po jednotlivých statcích. K panství Velké Heraltice komisaři zapsali důchodní, purkrabské a obroční měsíční záznamy, tj. různé „počty“ (výkazy), „aprobacie“ (nároky) a „mangle“ (zbytky) od roku 1668, respektive 1669 až do roku 1677. Z inventáře můžeme zjistit i koupi tohoto panství „*originální kupní smlouva mezi panem Václavem hrabětem z Opersdorfu a nebožtíkem panem hrabětem z Vrbna, strany panství heraltského*“ s datací 22. 11. 1668 a jeho vklad do desk zemských, který se uskutečnil dne 24. 12. 1669. K velkoheraltickému panství patřila i dvě originální knížecí privilegia na jarmark v Pustých Jakartovicích a Sádku. U statku Bravantice máme opět poznamenány důchodní, purkrabské a obroční výkazy, včetně sirotčích

³¹⁷ V několika případech můžeme sledovat přesuny celých souborů písemností jako přímý důsledek dědění majetku - dokumenty z inventáře Albrechta Eusebia z Vrbna a Bruntálu se objevily v inventáři Johany Terezie Leopoldíny Donátové z Velké Polomi a Rosiny Heleny Želecké a listiny z pozůstalosti Arnošta Ferdinanda Bocka se nacházely rovněž v inventáři jmenované Johany Terezie Leopoldíny. Rodinné vazby viz předchozí kapitola.

register, ale tentokrát nedatované.³¹⁸ Ke spisům týkajících se Oldřišova autoři inventáře poznamenali měšiční důchodní, purkrabské a obroční výkazy a také „rozličné kvitance“ (potvrzení) o zaplacení berní. Oldřišov držel hrabě Jiří Štefan v roce 1659 jako zástavu a v letech 1660-1661 ho pronajímal nejvyššímu wachmistroví (strážmistroví) Mikuláši Kryštofovi Ivarymu, což lze sledovat podle různých kvitancí, manglů a sečení, které zmíněný rytíř vydával. Po několika dalších majetkových přesunech získal hrabě statek zpět, jak o tom svědčí vklad Oldřišova do desk zemských ze dne 23. 12. 1678.³¹⁹ K dobroslavickému statku byly zapsány jen hospodářské cedule a obilní registra za rok 1680.³²⁰ U statečku Sosnová nevíme mnoho o hospodářství, kromě několika zaznamenaných kvitancí o zaplacení berní, ale zato jsme informováni o právně-majetkové situaci. Statek byl rozdělen na více dílů. Jeden vlastnila, pravděpodobně jako věno, Anna Marie Štáblovská, rozená Danvicová z Johnsdorfu, která v roce 1670 přikoupila další část právě od hraběte Jiřího Štefana. V tomto „*paquetu*“ listin byla uschována i svatební smlouva Anny Marie s Mikulášem Štáblovským ze dne 22. 11. 1638.³²¹ Letovické panství koupil Jiří Štefan v roce 1642 od Karla Kašpara, hraběte z Thurnu, ale již v roce 1664 je prodal Evě, hraběnce Erdödy, rozené Fordach. Hrabě Karel Kašpar se v inventáři několikrát objevil jako autor privilegií pro panství Letovice.³²² Souhrnně jsou zapsány „*Klemštejské a Násilské věci a kontribuční kvitance*“.³²³ V inventáři se nacházejí také písemnosti náležející ke statku Dolní Benešov, i když tento statek nepatřil Bruntálským z Vrbna, ale

³¹⁸ ZAO: *Pozůstalostní řízení po Jiřím Štěpánovi z Vrbna a Bruntálu I.*, f. 1a-2b, 9a, 10a. Srovnej HOSÁK, L. *Historický místopis*, s. 782-784.

³¹⁹ ZAO: *Pozůstalostní řízení po Jiřím Štěpánovi z Vrbna a Bruntálu I.*, f. 2b-3a, 10a. Srovnej HOSÁK, L. *Historický místopis*, s. 795-797; PILNÁČEK, J. *Rody*, s. 677.

³²⁰ ZAO: *Pozůstalostní řízení po Jiřím Štěpánovi z Vrbna a Bruntálu I.*, f. 3a. Srovnej HOSÁK, L. *Historický místopis*, s. 753-755.

³²¹ ZAO: *Pozůstalostní řízení po Jiřím Štěpánovi z Vrbna a Bruntálu I.*, f. 3b. Srovnej HOSÁK, L. *Historický místopis*, s. 829-830; PILNÁČEK, J. *Rody*, s. 192-193.

³²² ZAO: *Pozůstalostní řízení po Jiřím Štěpánovi z Vrbna a Bruntálu I.*, f. 30b. Srovnej HOSÁK, L. *Historický místopis*, s. 317-320.

³²³ ZAO: *Pozůstalostní řízení po Jiřím Štěpánovi z Vrbna a Bruntálu I.*, f. 7a. Srovnej HOSÁK, L. *Historický místopis*, s. 797-798.

Mošovským z Moravčina. V roce 1590 jej získal David Mošovský jako dědictví po Aleně z Drahotuš. On a jeho příbuzní vedli dlouholetý spor se Šípy z Bránice. V polovině 16. století drželi statek nedílně David Šebestian a Felician Mošovští. David Šebestian zemřel před rokem 1654 a v roce 1673 došlo k rozdělení majetku mezi jeho dcery: Reginu Kateřinu (manželku Stanislava Jeronýma, svobodného pána Orlika z Lažiska), Annu Marii (vdovu po Jiříku Frydrychovi Jakwekowi z Krelkova) a Polixenu Rosinu (manželku Maxmiliána Lichnovského z Voštic). S majetkovými změnami souviselo pořízení inventáře „*originální inventář statku Benešovského*“ ke dni 2. 12. 1673 a soupis mobiliáře „*poznámenání co za mobilia pan Jakwek v Benešově pozůstavil*“. Z benešovského hospodaření se zachovala poznámka o purkrabském a obročním pololetním počtu z roku 1673, nedatovaném potvrzení o zaplacení berní a dvou urbářích z roku 1642.³²⁴

K hospodářským záležitostem nepatřily pouze prodeje velkých panství, předmětem kupní smlouvy mohl být i kus louky, který prodával v roce 1610 Petr Štyrnský ze Štyrn nebo v roce 1598 Jan ml. Bravantský. Zahradu ležící nedaleko opavského zámku zase prodal Jiří Bírka z Násile zlatníkovi Václavovi Kalivodovi v pátek po sv. Ondřeji, tj. dne 2. 12. 1519. O louku se mohl vést i spor „*originální porovnání mezi panem Hynkem z Vrbna, a panem Petrem Bzencem, strany jedné louky u Svinova, z které potom rybník udělán jest*“ datováno ve Svinově ve čtvrtek na den sv. Víta roku 1564 (15. 6. 1564). Tento spor je třeba chápat jako součást daleko větší rozepře mezi oběma rody.³²⁵

Dokladem dlouholetého sporu mezi Jiřím Štefanem z Vrbna a Bruntálu a městem Opavou je „*psaní od města Opavy nebožtíku panu*

³²⁴ ZAO: *Pozůstalostní řízení po Jiřím Štěpánovi z Vrbna a Bruntálu I.*, f. 27b-28a. Srovnej FUKALA, R. Mošovští z Moravčina. In: *BSSM 11*, Ostrava, 1998, s. 89-95; HOSÁK, L. *Historický místopis*, s. 810-811; ŠIGUT, F. *Odhad statku dolnobenešovského roku 1655. ČSIZM-B 17*, 1968, s. 157-165.

³²⁵ ZAO: *Pozůstalostní řízení po Jiřím Štěpánovi z Vrbna a Bruntálu I.*, f. 12b, 28a. Srovnej STIBOR, J. Bzencové z Markvartovic. In: *BSSM 6*, Ostrava, 1996, s. 23-27, zvl. s. 24; TÝŽ. Bruntálští z Vrbna. In: *BSSM 10*, Ostrava, 1998, s. 23-50, zvl. s. 33-35 (dále jen STIBOR, J. *Bruntálští*).

hraběti svědčící strany půl achtele piva z Oldřišova, co nebožtík pan hrabě Štefan svému buchalterovi (úředníkovi) Kašparovi Theodorovi, do města Opavy poslal, které ale z moci města vzato bylo, a do špitálu dáno jest“ s datem 29. 1. 1666.³²⁶

O ekonomických vazbách ke šlechtickým rodům svědčily v inventáři poznamenané různé kvitance, zmocnění, cedule a dlužní úpisy. Popsané byly tzv. ivarovské a zezvolovské spisy vydávané Mikulášem Kryštofem Ivarym a bratry Janem Gotlíbem a Karlem Jindřichem ze Zvole a Goldštejna. Víme i o svatební smlouvě mezi rodem Ivary a ze Zvole ze dne 6. 1. 1661, ale bohužel neznáme jména snoubenců.³²⁷ V inventáři se můžeme setkat i s posledním členem rodu Bzenců z Markvartovic, Kryštofem, který zemřel v roce 1600. Ten koupil roku 1595 statek Polanku od Zikmunda Sedlnického z Choltic, ale již v roce 1599 ji prodal své třetí manželce Konstancii Porubské z Velké Poruby za 22 000 zlatých a přesně tato transakce je v listinné produkci poznamenána.³²⁸ Rod Sedlnických z Choltic byl zastoupen ještě Václavem Zikmundem (zemřel 1675), jako vydavatelem četných kvitancí.³²⁹ Z rodu Skrbenských z Hříště byl zmíněn Jan st. Skrbenský (zemřel 1666), zakladatel rodové linie, a jeho syn Kryštof Bernard (zemřel 1686).³³⁰ V podobě zápisu „*Rohrovských svědectví 10 kusů*“ a „*Rohrovská akta týkající se Bravantic, s rozdílnými dokumenty a kvitancemi*“ se seznamujeme s jedním ze žoldnéřů třicetileté války, tj. Mikulášem Rohrem z Kamene a Meziboře na Bravanticích a Olbramicích. Mikuláš Rohr koupil spolu se svou manželkou Barborou Adelsbachovou z Niklsdorfu dne 16. 4. 1614 statek Bravantice od Kateřiny Štyrnské ze

³²⁶ ZAO: *Pozůstalostní řízení po Jiřím Štěpánovi z Vrbna a Bruntálu I.*, f. 13a.

³²⁷ ZAO: *Pozůstalostní řízení po Jiřím Štěpánovi z Vrbna a Bruntálu I.*, f. 5a-5b. Srovnej PILNÁČEK, J. *Rody*, s. 1454-1458.

³²⁸ ZAO: *Pozůstalostní řízení po Jiřím Štěpánovi z Vrbna a Bruntálu I.*, f. 7b. Srovnej HOSÁK, L. *Historický místopis*, s. 763-764.

³²⁹ ZAO: *Pozůstalostní řízení po Jiřím Štěpánovi z Vrbna a Bruntálu I.*, f. 9a-9b. Srovnej STIBOR, J.-MYŠKA, M. *Sedlničtí z Choltic*. In: *BSSM 3, Opava-Ostrava*, 1995, s. 97-101, zvl. s. 99 (dále jen STIBOR, J. *Sedlničtí*).

³³⁰ ZAO: *Pozůstalostní řízení po Jiřím Štěpánovi z Vrbna a Bruntálu I.*, f. 23a-23b, 24b. Srovnej STIBOR, J. *Skrbenští z Hříště*. In: *BSSM 4*, s. 118-125, zvl. s. 120, 122-123.

Štym. V roce 1655 prodala jejich dcera Alžběta, provdaná Lichnovská z Voštic, Bravantice a Olbramice právě Jiřímu Štefanovi.³³¹ V balíku „hlučinských listin“ se nacházela i tato „vidimirovaná smlouva kupní, mezi nebožtíkem panem Václavem z Vrbna, a nebožtíkem panem Jiřím hrabětem z Gašina, strany statku hlučinského“, datovaná v Hlučíně dne 30. 5. 1629. Dalšími členy rodu Gašínů z Gašina, jejichž jména se objevila v bruntálsko-vrbenském archivu, jsou hrabata Jiří Adam a Rudolf. Jiřího Adama, hraběte Gašina, se týkal spor s Jiřím Štefanem, hrabětem z Vrbna a Bruntálu, z roku 1669. Jeho podstatu neznáme „knížecí výpověď, mezi panem Jiřím Štefanem hrabětem z Vrbna, jakožto žalobníkem, a panem hrabětem Jiřím Adamem z Gašina obžalovaným, strany druhé“, listina byla datována ve Valticích dne 7. 6. 1669.³³²

V pozůstalosti dcery hraběte Jiřího Štefana Anny Heleny Petronely Oderské z Liděřova se našly písemnosti zhruba z posledních deseti let jejího života, které se týkají v největší míře finančních transakcí se členy rodu Bruntálských z Vrbna a dalších „sprátelených“ šlechtických rodů usazených ve Slezsku, v menší míře se našly i hospodářské dokumenty.³³³ Pro hraběnku bylo bezesporu důležité vyřešit otázku vlastního dlužného věna, jak o tom svědčí následující listina vystavená hraběnciným synem v Opavě dne 19. 10. 1696 „originální porovnání mezi neb[ožkou] paní Annou Petronelou Oderskou rozenou hraběnkou z Vrbna a Bruntálu a mezi panem Antonínem Ferdinandem Oderským z Liděřova, straniva tejiže paní hrabinky na statku Vigštejnském vězícího věna“ či nedatovaná „rozličná acta týkající se věna neb[ožky] paní Oderské na Polomi vězícího“. Syn Anny Heleny Petronely z druhého manželství, Antonín Ferdinand, svobodný pán Oderský z Liděřova, dlužil své matce také nemalou částku 1 000 tolarů. Hraběnka

³³¹ ZAO: Pozůstalostní řízení po Jiřím Štěpánovi z Vrbna a Bruntálu I., f. 11a. Srovnej HOSÁK, L. *Historický místopis*, s. 765-767.

³³² ZAO: Pozůstalostní řízení po Jiřím Štěpánovi z Vrbna a Bruntálu I., f. 26b, 29a. Srovnej PILNÁČEK, J. *Rody*, s. 599-600; STIBOR, J. *Bruntálští*, s. 42-43.

³³³ Písemnosti viz ZAO: Pozůstalostní řízení po Anně Petronele Oderské z Liděřova, f. 2b-4b.

rovněž půjčovala svému bratrovi Václavu Albrechtovi, hraběti z Vrbna a Bruntálu. Anna Helena Petronela přispěla i další své příbuzné Zuzaně Kateřině, rozené Trachovně z Březí, manželce Václava Valeriána, hraběte z Vrbna a Bruntálu, tentokrát na nákup obilí. Potvrzení („*qvitantie*“ a „*obligatie*“) na dlužné částky vystavili hraběnce i její další urození přátelé, například Rudolf, hrabě z Gašina, Maxmiliána Štulcová ze Slanču, rozená z Tvorkova a Kravař,³³⁴ či Jan Bernard Koziglovský z Geisenfeldu.³³⁵ K hraběncině hospodářství odkazovaly „*staré registra a počty týkající se statku Oldřišovského*“³³⁶ a „*všelijaké počty a měsíční cedule tykající se panství Vikštejnského*“³³⁷.

V pozůstalosti Albrechta Eusebia z Vrbna a Bruntálu se také nacházely písemnosti, které se týkaly hospodářství a poddaného obyvatelstva na jeho statcích ve Štítině a Pusté Polomi, ale byly zapsány opět velmi obecně jako „*paquet samých radunských a pustopolomských kontributiálních qvitantí*“, jiný „*paquet kontributiálních qvitív týkající se statku radunského*“, „*spisy týkající se statku pustopolomského*“, „*inventář a poznamenání poddaných pustopolomských, jak mnoho se jich v osadě nachází léta 1678 dne 25. ledna*“ nebo „*všelijaké propustné listy od města Opavy na přepuštěné poddané do vsy Raduně*“. Podle listiny sepsané na fulneckém hradu dne 1. 4. 1654 obdaroval Bernard Leopold Tvorkovský z Kravař hraběte Albrechta Eusebia svobodným dvorem v Pusté Polomi nazývaným „*gotšovský*“.³³⁸ Z inventáře se dozvídáme, že hrabě vlastnil i dům ve městě Fulneku. Dlužníkem Albrechta Eusebia byl například Karel

³³⁴ Srovnej PILNÁČEK, J. *Rody*, s. 1122.

³³⁵ Srovnej TAMTÉŽ, s. 316-317.

³³⁶ Hraběnka Anna Helena Petronela koupila statek Oldřišov v roce 1680 od svého otce Jiřího Štefana, hraběte z Vrbna a Bruntálu. Srovnej HOSÁK, J. *Historický místopis*, s. 795-797.

³³⁷ Po smrti svého druhého manželka hraběnka získala do doživotního užívání polovinu vikštejnského panství. Srovnej MARTINEK, B.-KRAVAR, Z. *Vítkov. Z historie města. Vydáno k 700. výročí první písemné zmínky o městě 1301-2001*. Vítkov, 2001, s. 35.

³³⁸ V r. 1661 prodal Bernard Leopold Tvorkovský z Kravař statek Pustou Polom hraběti Albrechtu Eusebiovi z Vrbna a Bruntálu za 4 000 tolarů. Srovnej HOSÁK, L. *Historický místopis*, s. 756.

Maxmilián Lichnovský z Voštic³³⁹, který hraběti dlužil kulatou sumu jednoho tisíce tolarů. Jiří Štefan z Vrbna a Bruntálu si vypůjčil neznámý obnos od svého bratrance Albrechta Eusebia a jeho bratrů.³⁴⁰

První manželkou hraběte Albrechta Eusebia byla Helena Eleonora, svobodná paní Sedlnická z Choltic, vdova po Hynkovi Václavovi Tvorkovském z Kravař. Syn Heleny Eleonory Julius Eusebius Tvorkovský z Kravař se po dosažení plnoletosti s matkou a otčímem v letech 1661-1671 soudil o otcovské dědictví. Soudní při prohrál a matce postoupil zámek a ves Raduň, Hlubočec, polovinu vsi Vršovice, „Černý“ mlýn a svobodný dům v Opavě. Závěrečné fáze sporu se připomíná jak v inventáři Albrechta Eusebia z Vrbna a Bruntálu a jeho dcery Johany Terezie Leopoldiny Donátové z Velké Polomi, tak i v inventáři Rosiny Heleny Želecké – „originální porovnání mezi nebo[žkou] paní Helenou Eleonorou hrabinkou z Vrbna rozenou Sedlnickou z Choltic a nebo[žtíkem] Juliem Eusebiem svobodným panem z Tvorkova a z Kravař vykonaná v městě Opavě dne 15. prosince léta 1671“³⁴¹, „paket týkající se pana Albrechta z Vrbna a paní manželky jeho Eleonory hrabinky z Vrbna rozené Sedlnické proti panu Juliusovi z Kravař a Tvorkova strany daného věna“, „in originali qvitancie generální a jiné k tomu nebo[žtíka] Julia Eusebia z Kravař na přijatú mateřinu po svej paní mateři učiněná“³⁴² či „protest vidimírovaný v knížecí opavské kanceláři od pana Albrechta Eusebia hraběte z Vrbna proti panu Juliovi Eusebiovi svobod[nému] panu z Tvorkova a Kravař v příčině radunského domu“ datovaný v Opavě dne 20. 11. 1670 a „koncept smlouvy

³³⁹ Karel Maxmilián Lichnovský z Voštic (1635-1688) byl majitelem Piště, Ovsishtě, Rohova, Strahovic, Bořutína, Koběřic, Treppeln a Liebenthalu. Byl třikrát ženat, poprvé s Rosinou Polyxenou Mošovskou z Moravčina (+1684), která koupila ještě statky Chuchelnou a Štěpánkovice, z jeho dětí se připomínají synové František Bernart a Maxmilián Ladislav. Srovnej MÝŠKA, M.-STIBOR, J. Lichnovští z Voštic. In: BSSM 6, Ostrava, 1996, s. 78-87, zvl. s. 81.

³⁴⁰ Písemnosti viz ZAO: Pozůstalostní řízení po Albrechtu Eusebiovi z Vrbna a Bruntálu, f. 4b-7a. Téměř identický soupis písemností byl nalezen v pozůstalosti dcery Albrechta Eusebia Johany Terezie Leopoldiny Donátové z Velké Polomi na raduňském zámku viz ZAO: Pozůstalostní řízení po Johaně Terezii Leopoldině, f. 9a-10b.

³⁴¹ ZAO: Pozůstalostní řízení po Albrechtu Eusebiovi z Vrbna a Bruntálu, f. 5b.

³⁴² ZAO: Pozůstalostní řízení po Johaně Terezii Leopoldině, f. 10b.

*neb porovnání mezi paní Helenou Eleonorou hrabinkou z Vrbna, též panem Albrechtem Eusebiem hrabětem z Vrbna a panem Juliem Eusebiem z Kravař týkající se jistých smluv svatebních v městě Opavě dne 15. měsíce prosince léta 1671*³⁴³.

Jediná dcera hraběte Albrechta Eusebia z Vrbna a Bruntálu Johana Terezie Leopoldina byla provdaná za Arnošta Ferdinanda, svobodného pána Bocka z Burgvic, který vlastnil štítinské panství. V pozůstalostních inventářích obou manželů je možné sledovat změny majitelů Štítiny v 17. století³⁴⁴ – „*kup in originali na pergameně mezi Mikulášem Hynkem z Tvorkova a z Kravař*³⁴⁵, *a Karlem Mošovským z Moravčina v příčině odprodaného statku štětinského, datum na Štětíně ve čtvrtek den Svaté Doroty léta 1631 vykonaný*“ (6. 2. 1631), „*paket všelijakých actív a documentův týkající se statku štětinského, mezi panem Mošovským a panem Janem Bokem z Burkvic*“, „*paket rozdílných běžných psaní a spisův týkající se statku štětinského s nebo[žtíkem] panem Mikulášem Hynkem z Tvorkova a z Kravař a Karlem Mošovským s panem Janem Bokem z Burkvic konaný*“, „*paket rozdílných actív a documentův týkající se mošovských, kravařských aopersdorfských věcí straniva statku štětinského*“, „*in orig[inali] na perg[ameně] qvitančia od nebo[žtíka] pana Mikuláše z Tvorkova a z Kravař nebo[žtíku] pamu Janovi z Boku učiněná, v příčině porovnání a zaplacení majícího dluhu na statku štětinským, v Opavě dne 10. červ[na] 1654*“ nebo „*vklad statku štětinského originální na pergameně v desky zemské nebo[žtíkovi] pamu Janovi z Boku*“ uskutečněný v Opavě dne 22. 12.

³⁴³ ZAO: Pozůstalostní řízení po Rosině Heleně Želecké, f. 10a, 11a.

³⁴⁴ Pisemnosti viz ZAO: Pozůstalostní řízení po Arnoštu Ferdinandovi z Boku a Burgvic, f. 4a-4b; ZAO: Pozůstalostní řízení po Johaně Terezii Leopoldině, f. 25a-26a.

³⁴⁵ Mikuláš Hynek Tvorkovský z Kravař (+ po 1654) syn Karla Janáka a Anny Bruntálské, duševně nemocný, v době dánské okupace Opavska byl v čele loutkové vlády, poté císařem viněn z kolaborace, ale byl pokutován nevelkou částkou 500 tolarů, bylo přihlédnuto k jeho katolické víře, nemoci a insolventnosti. Jeho statky byly během válečných událostí zničeny, takže byl nucen k prodeji svých panství. Srovnej FUKALA, R. Tvorkovský z Kravař. In: BSSM 9, Ostrava, 1997, s. 110-119, zvl s. 116-117 (dále jen FUKALA, R. Tvorkovští).

1659³⁴⁶ a dokonce spor o držbu statku – „*paket originálních documentův týkající se sedlnický actie o statek štětinský, mezi kterými jest kup in duplo originální s nebo[žtíkem] panem Sedlnickým a nebo[žtíkem] panem Janem z Boku o statek štětinský učiněný*“, datovaný 19. 10. 1662.³⁴⁷ Na hospodaření nás odkazují pouze „*paket všelijakých registrů a spisův týkající se hospodářství statku štětinského a pustopolomského*“ a „*24 paketův samých qvitancí contributiálních týkající se statku štětinského a pustopolomského*“. Život v Praze byl pravděpodobně finančně náročný již ve století 17. a tak se nemůžeme divit dluhům, které při šlechtických pobytech v hlavním městě českého království vznikaly – „*qvitancie originální*“ podepsaná v Praze dne 27. 9. 1688 a „*čtvero psaní týkající se zaplacení 200 r[ýnských] jistého dluhu v Praze, mezi kterými jest psaní od Šmetauera z Prudníku*“ datované 9. 2. 1689, ve kterém „*se píše že takových 200 r[ýnských] [od] paní Bokovej již zaplacené jsou*“ a byly řešeny i zástavou cenností „*paket spisův týkající se jistého fantu od nebo[žtíka] pana Ferdinanda z Boku, u černé Mariny zastaveného*“.

Z inventáře Rosiny Heleny Želecké z Počernic³⁴⁸ jsme seznámeni s majetkově-právními a hospodářskými poměry na statcích Horní Polanka a Jistebník. Víme o několika vkladech do zemských desk – „*originální vklad třech selských gruntův v Horní Polance panu Janovi Kryštofovi Vaneckému, ve městě Opavě léta 1626*“, „*originální vklad do desk zemských třech dílův statku jistebnického panu Jiřímu Mořicovi Kotulinskému a paní Heleně Salomeně Kotulinské, rozené Müllerové z Reichenberku, vložený ve městě*

³⁴⁶ Mikuláš Hynek Tvorkovský z Kravař prodal v r. 1631 Štítinu Karlu Šťastnému Mošovskému z Moravčina, který ji prodal v r. 1649 Janu Bockovi z Burgvic (Karel Mošovský žil na Štítině až do své smrti v r. 1652). Srovnej HOSÁK, L. *Historický místopis*, s. 748.

³⁴⁷ Jan Bock z Burgvic prodal v r. 1662 Štítinu Zikmundovi Václavovi Sedlnickému z Choltic, ale převzetí majetku se neuskutečnilo a Štítinu i nadále drželi páni Bockové z Burgvic. Srovnej TAMTEŽ, s. 749.

³⁴⁸ Statky Horní Polanka a Jistebník, včetně opavského domu zdědila Rosina Helena Želecká z Počernic po své matce Johaně Müllerové z Reichenberka, provdané Pankuchové z Wilneku, a její sestře Heleně Salomeně Müllerové z Reichenberka. Rodinné vazby viz předchozí kapitola.

Opavě dne 5. června léta 1682“ nebo „*originální vklad do desk zemských čtvrtého dílu statku jistebnického panu Jiřímu Mořicovi Kotulinskému a paní Heleně Salomeně Kotulinské, rozené Müllerové z Reichenberku, vložený ve městě Opavě dne 19. prosince léta 1682“*, o ukončení drobného majetkového sporu „*originální porovnání na papíře in duplo mezi paní Annou Marií Vilimovskou³⁴⁹ a panem Janem Kryštofem Vaneckým straniva kusu louky od statku Jistebnického k Horní Polance odprodané, v Jistebniku dne 12. listopadu léta 1666“* a třech inventářích – „*výpis inventáře statku radunského a domu k tomuž statku ve městě Opavě náležejícího vidimirovaný, ve městě Opavě dne 5. května léta 1688“* (pozůstalost Albrechta Eusebia z Vrba a Bruntálu), „*výpis inventáře polanského vidimirovaný, ve městě Opavě dne 15. měsíce října léta 1692“* a „*výpis inventáře domu radunského ve městě Opavě ležícího, vidimirovaný ve městě Opavě 17. měsíce října léta 1692“* (pozůstalost Heleny Salomeny Müllerové z Reichenberku). Zprávy o hospodaření jsou opět poměrně vágně formulované – „*čtyři letní monát (měsíční) cedule a počty týkající se statku hornopolanského a jistebnického“*, „*rozličné monát cedule, sirotčí registra a počty statku hornopolanského v jednom paquetu“*, „*paquetův deset rozdílných kontributiálních qvitancích týkající se statku hornopolanského“*, „*registra urbarii statku a vsi polanské léta 1594“*, „*všelijaká memoralia týkající se statku hornopolanského“* či „*akta týkající se šenkování piva na statku hornopolanském“*. Poddanských povinností se dotýkala starší zpráva „*vidimus kontraktu pana Jana staršího Sedlnického z Choltic týkající se povozu těchto poddaných polanských, ve městě Opavě dne 4. měsíce června léta 1639“*. Můžeme říci, že minimálně v desetiletí 1692-1702 měl hornopolanský a jistebnický statek pronajatý Jan Jindřich Kratschmer³⁵⁰, který ze své správy odevzdával pravidelně náležitě „*počty“* a „*qvitance“*,

³⁴⁹ Anna Marie Vilimovská, rozená Frakštejnová z Načeslavic, majitelka Jistebníku. Srovnej HOSÁK, L. *Historický místopis*, s. 764.

³⁵⁰ Jan Jindřich Kratschmer (+1724), v r. 1702 byl povýšen do rytířského stavu s přídomkem ze Stolzenheimu, v r. 1722 koupil statek Slatinu. Srovnej PILNÁČEK, J. *Rody*, s. 325-326.

včetně „specifikace rozdílných vydání co tak nájemník Jan Jindřich Kratschmer jak na victuáliích tak na hotově času držení nájmu svého jest vydal“. V majetku Rosiny Heleny Želecké se nacházel i palác v Opavě, který původně patřil Tvorkovským z Kravař, jež se dostali do sporu se svými sousedkami-řeholnicemi „výpis porovnání mezi Barborou Linčovskou abatyší u Svaté Kláry ve městě Opavě a panem Hynkem Václavem z Kravař v příčině domělého práva k tomu placu, kde dům radunský vystaven, že by ke gruntu klášterskému náležeti byl měl, ve městě Opavě dne 29. měsíce června léta 1652“. Opavský dům se stal dokonce i terčem lupičů – „examen Jana Prana na ten čas ritknechta pana Vilima Gotfrida Šambacha, který k lúpeži sklepu domu polanského potažen byl, ve městě Opavě dne 10. měsíce října léta 1696“. Právně-ekonomickým aktem bylo i vstoupení do spolku mezi manžely „originální vklad spolku na pergameni mezi panem Janem Kryštofem Vaneckým a paní Helenou Salomenou Vaneckou, v Horní Polance dne 10. měsíce máje léta 1671“. Perličkou jistě je i spor o „zlatavý mok“ – „svědomí ku potřebě pani Heleně Salomeně hrabince z Opersdorfu rozenej Mülllerovnej z Reichenberku proti panu Jindřichovi Vilimovi Vlčkovi v příčině vzatého piva se žbánem“. Poslední poněkud úsměvná zpráva o majetku se týká také Heleny Salomeny Müllerové z Reichenberku a jejího posledního manžela Heřmana z Opersdorfu – „specifikace psaná zanechaného stříbra ve Vratislavi od nebo[žky] paní Heleny Salomeny hrabiky z Opersdorfu, které nebo[žtík] pan manžel její pan Heřman hrabě z Opersdorfu ve Vratislavi za živobytí v nepřítomnosti a bez vědomosti manželky své zastavil“ (zdůraznila P. M.).³⁵¹

Rovněž v pozůstalostním spise Ferdinanda Burcharda z Eichendorfu svědčí listiny spadající do ekonomické sféry o stálém zájmu o chod hospodářství. Můžeme sem zařadit pět kvitancí o zaplacení berní v letech 1636-1697. K potvrzením na berně jsem přiřadila ujednání, které uzavřel

³⁵¹ Písemnosti viz. ZAO: Pozůstalostní řízení po Rosině Heleně Želecké, f. 8b-15ab.

předchozí majitel Kravař Michal Sendivoj ze Skorska se stavy v knížectví v polovině 30. let 17. století. Tato smlouva by se mohla týkat následující situace. Když v roce 1630 získal Michal Sendivoj od císařské komory kravařské panství, odmítl zaplatit „zasedělé“ (dlužné) berně, vypsané válečné kontribuce a odmítl ubytovat císařské vojsko. Bylo mu to umožněno císařským ochranným listem ze dne 12. 2. 1631. Ovšem tato neobyčejná výsada proti němu popudila krnovské stavy, které ho obžalovaly z porušení povinností vyplývajících z příslušnosti k zemi. Nakonec v roce 1636 rozhodla dvorská kancelář, že Michal Sendivoj má odvádět daně jako všichni ostatní. Definitivnímu prosazení tohoto rozhodnutí napomohla i smrt vzdorného alchymisty téhož roku. A proto mohla být zaznamenána potvrzení o berních až od roku 1636.

Z dalšího bylo důležité „*knížecí privilegium na vaření piva*“, které udělil Karel Eusebius z Lichtensteina jako opavsko-krnovský kníže v roce 1651 Jakubovi z Eichendorfu. Toto potvrzení umožnilo zvýšit výnosy z panství. Do oblasti hospodářství spadají, z dnešního pohledu téměř zanedbatelné, spory o rybník a části pole. V inventáři byla také zaznamenána „*akta proti kravařským a kouteckým poddaným*“. Tyto dokumenty se pravděpodobně týkají některého z poddanských povstání, kterých vypuklo na panství hned několik. K prvnímu došlo na přelomu 60. a 70. let 17. století proti Hartwigovi Erdmannovi z Eichendorfu a k druhému na počátku 90. let proti Ferdinandu Burchardovi z Eichendorfu. Obě povstání byla rozsáhlá a při jejich likvidaci muselo asistovat vojsko. Z kontextu není jisté, ke které vzpouře se dané listiny vztahovaly. K poddanským záležitostem můžeme počítat „*kravařské a sedlnické urbáře*“ a „*různé výuční a propouštěcí listy*“.³⁵²

Hospodářství klimkovického panství (Klimkovice, Vítkov, Svinov) se objevilo v pozůstalostním řízení po Kašparovi Vlčkovi z Dobré Zemice,

³⁵² Eichendorfský archiv viz ZAO: *Pozůstalostní řízení po Ferdinandu Burkhartovi z Eichendorfu*, f. 13-17.

například – „*staré klimkovské registra a hospodářské zprávy*“, „*mnohé potřebné registra, listy a přípisy statku klimkovského se dotejkající*“, „*staré registra statku klimkovského*“, „*samé kvitancie k statku klimkovskému náležející*“, „*měsíční cedule až do 1665 roku statku klimkovského*“, „*klimkovská kostelní registra*“, „*vidimusy poddaných opavských jakož vidimusy vyměření mejta klimkovského*“, „*vidimusy privilegií poddaných klimkovských*“, „*vklad města Vítkova a Oberdorfu³⁵³ panu Vlčkovi konaný*“, „*vítkovské hospodářské zprávy*“, „*vítkovské hospodářské věci a výhostné listy*“, „*paket se starými kupy svinovských poddaných*“ nebo „*klimkovských a svinovských poddaných některé kupy*“. K majetku Vlčků z Dobré Zemice patřily i opavské nemovitosti – „*listy k statku při Opavě náležející, též na domy v městě Opavě*“ či „*listy a potřebné zprávy na pivovar, papírný mlýn a jiné k tomu příslušenství*“. A rovněž se v inventáři objevují šlechtické finanční transakce – „*zápis nebo[žtíka] pana Zikmunda Václava Vaneckého nebo[žtíkovi] pamu Mikulášovi Vlčkovi svědčící na 100 tolarů, datum den svatého Ondřeje léta 1619*“ (30. 11. 1619), „*druhý podobný zápis na 649 tolarů tohoto nebo[žtíka] pana Vaneckého, den svatého Václava léta 1620*“ (28. 9. 1620) či „*revers na pana Jindřicha Donáta na sumu 100 tolarů nebo[žtíkovi] pa[nu] Kašparovi Vlčkovi svědčící jehož datum na Hrabyni dne 24. juli léta 1659, na kterýmž připsáno že léta 1660 dne 30. juli ještě 100 tolarů k zaplacení na svatého Michala (29. 9.), tohož roku byl připůjčil*“.³⁵⁴

Rozsáhlá písemná pozůstalost Zikmunda Václava Vaneckého z Jemničky čítala na 100 položek. Největší část zahrnovala různé finanční transakce Zikmunda Václava, jeho příbuzných a dalších šlechticů v podobě zápisů o rukojemství, reversů a dobrých vůlí. Například víme o – „*zápis rukojemský na pana Mikuláše Vlčka mladšího na su[mu] 84 r[ýnských] počtu opavského pamu Zikmundovi Vaneckému svědčící, jehož datum ve*

³⁵³ Horní Ves, něm. Oberdorf, dnes předměstí Vítkova.

³⁵⁴ Písemnosti viz ZAO: *Pozůstalostní řízení po Kašparu Vlčkovi z Dobré Zemice*, f. 3b-6a.

*městě Opavě 13. dne měsíce ledna léta 1626*³⁵⁵, „zápis rukojemský na pana Viltma Pražmu na sumu 200 r[ýnských] počtu slezského panu Zikmundovi Václavovi Vaneckému svědčící, jehož datum na Velké Polomi dne 22. měsíce juli léta 1629“, „zápis rukojemský na paní Kateřinu Pilarovnu na 50 r[ýnských] počtu opavského, svědčící paní Anně Porubské, jehož datum na Byslavicích v sobotu po Památce těla božího léta 1626 (13. 6. 1626)³⁵⁶, „zápis rukojemský na pana Jana Štyrnského na sumu 500 r[ýnských] počtu slezského, svědčící panu Mikulášovi mladšímu Vlčkovi, jehož datum na Byslavicích, den památný svatého Jiří, léta Páně 1619 (24. 4. 1619)³⁵⁷, „zápis rukojemský na pana Mikuláše Hynka z Kravař na su[mu] 140 zlatých tvrdých svědčící panu Karlovi Mošovskému, jehož datum na hradě Štítině dne 25. března léta 1625“, „revers na pana Jana Kryštofa Vaneckého na sumu 457 r[ýnských] 4 g[roše] 3 h[alíře] počtu slezského, svědčící panu Zikmundovi Václavovi Vaneckému, jehož datum ve městě Opavě 23. decembris léta 1641“ nebo „dobrá vůle pana Jana Štastného Mošovského na sumu 35 kusův tvrdých th[olarů] svědčící panu Zikmundovi Václavovi Vaneckému na pana Mikuláše Hynka z Kravař, již jest datum na Benešově den památný Hromnic léta 1627“ (2. 2. 1627).³⁵⁸

Několik členů rodu Štyrnských ze Štýrn, spřízněných s Vaneckými z Jemničky, můžeme zaznamenat i v pozůstalostním inventáři hraběte Jiřího Štefana z Vrbna a Bruntálu - například Kateřinu, rozenou Pillarovou z Pilhu, bratry Stanislava a Zikmunda, Ludmilu Konstancii, provdanou Skrbenskou z Hříště nebo Lidmillu Rottemberkovou v úloze vydavatelů různých potvrzení. K příbuzným Štyrnských ze Štýrn patřil i Jiří Mořic Kotulínský z Jelče, který byl také vydavatelem kvitancí.³⁵⁹

³⁵⁵ Identifikace členů rodu Vlčků z Dobré Zemice viz předchozí kapitola.

³⁵⁶ Anna Porubská z Velké Poruby byla matka a Kateřina Pilarová z Pilhu tchyně Zikmunda Václava Vaneckého z Jemničky viz předchozí kapitola.

³⁵⁷ Jan Štyrnský byl bratr Kateřiny Vanecké z Jemničky, manželky Zikmunda Václava.

³⁵⁸ ZAO: Pozůstalostní řízení po Zikmundovi Václavovi Vaneckém, f. 1b-3a.

³⁵⁹ ZAO: Pozůstalostní řízení po Jiřím Štěpánovi z Vrbna a Bruntálu, f. 5a, 6b, 11a.

Anna Porubská z Velké Poruby, provdaná Vanecká z Jemničky, rozdělila majetek mezi své dva syny, Zikmunda Václava – „*smlouva zpečetěná mezi panem Zikmundem Václavem Vaneckým a paní Annou Porubskou strany statku Polanského, kterýž datum na Porubě v pátek před svatou Hedvikou léta 1622*“ (14. 10. 1622) a Jana Kryštofa – „*smlouva trhová mezi paní Annou Kornicovnou a panem Janem Kryštofem Vaneckým, strany tvrze a vsy Polanky, jejíž datum na tvrzy Polance, v pondělí po Veliké noci léta 1639*“ (25. 4. 1639). Ve 40. letech 17. století se bratři mezi sebou definitivně majetkově vyrovnali – „*kvitancije na pergameně od Jana Kryštofa Vaneckého, kterou pana Zikmunda Václava Vaneckého z dílu bratrského kvitoval, a taková při slavném soudu schválená, již jest datum dne 12. decembris léta 1640*“, „*počet zpečetěný pámv bratři Vaneckých, jehož datum dne 22. decem[bris] 1641*“ či „*porovnání přátelské zpečetěné mezi panem Zikmundem Václave, a panem Janem Kryštofem bratřimi Vaneckými, s paní Annou Kornicovnou paní mateří jejich, strany dílův, kteréhož datum na Porubě v Neděli smrtnou léta 1644*“ (13. 3. 1644) a také vyřešily problém „vodního hospodářství“ – „*nachází se smlouvy, strany vedení vody, udělání příkopů, na mlýn dílu Dolní Polanky, totižto dvě, mezi neboštikem panem Zikmundem a panem Janem Vaneckými vlastními bratřimi*“.³⁶⁰ Zikmund Václav rozšířil panství přikoupením dalšího dvora – „*smlouva zpečetěná kupní, strany dvora, mezi panem Zikmundem Václavem Vaneckým a panem Janem z Darsu*³⁶¹, již jest datum v pondělí po památce svatých Šimona a Judy léta 1623 (30. 10. 1623)“³⁶². V inventáři se nacházely pochopitelně i dokumenty vztahující se k hospodaření na Dolní Polance a Porubě – „*registra hospodářské, statku porubského a polanského se tejkající*“, „*paket všelijakých běžných psaní, i hospodářství, statku porubského a polanského*“, „*registra hospodářská statku porubského i polanského, i také všelijakých domácích vydání, pakyty dva*“, „*registra*

³⁶⁰ ZAO: Pozůstalostní řízení po Zikmundovi Václavovi Vaneckém, f. 7b.

³⁶¹ Srovnej PILNÁČEK, J. Rody, s. 533.

³⁶² ZAO: Pozůstalostní řízení po Zikmundovi Václavovi Vaneckém, f. 3b-4a.

obilní, a kupy, i jiné všelijaké potřeby týkající se statku Dolní Polanky“, „registra obilní, náležející k statku porubskému“, „nachází se cedule a počet ovčírě porubského“, „registra statku polanského, horní i dolní strany, platív peněžitých“, „kvitancy na spravování berní, contribuci a sbírek zemských ze statku porubského ... 98“ nebo „kostelních register ... 12 kusů“.³⁶³

Jan Václav Sedmoradský ze Sedmorad sídlil na statku ve Svobodných Heřmanicích. V jeho pozůstalostním inventáři se můžeme seznámit s dokumenty objasňujícími majetkové poměry na tomto statku v průběhu 17. století – „*privilegium in originali dané od nebo[žtíka] pana Václava z Opersdorfu nebo[žtíkovi] Václavu Sedmoradskému týkající se svobodnosti pozemské v Svobodných Heřmanicích, datum na zámku heralskim dne Nového léta A(nno) 1660*“ (1. 1. 1660), „*privilegium na pergameně od tohož pana hraběte dané Adamovy Sedmoradskému týkající se všelijakých svobodností tohož statku heřmanského, datum na zámku heralskim dne svatě Lucie A[nno] 1634*“ (13. 12. 1634), „*originální vklad nějakého kupu role, lesa a louky tohož dvoru svobodného, ve městě Opavě dne 26. měsíce června A[nno] 1669*“, „*originální kup mazi paní Kateřinou Sedmoradskou, rozenou z Tharoulu a Janem Václavem Sedmoradským týkající se tohož dvoru svobodného*“, datováno ve Svobodných Heřmanicích dne 23. 3. 1659, „*originální confirmacie na pergameně od jeho císařské mil[osti] týkající se statku heřmanského*“, datováno ve Vídni 23. 3. 1689 či „*originální consens od nebo[žtíka] pana Ferdi[nanda] Octav[iána] hraběte z Vrbny nebo[žtíkovi] Janovi Václavovi Sedmoradskému daný v příčině vložení do desk zemských tento svobodný dvůr, v Praze dne 10. měsíce února A[nno] 1690*“. Na základě výše uvedeného můžeme konstatovat, že Adam Sedmoradský a Kateřina, rozená z Tharoulu, vlastnili ve Svobodných Heřmanicích od 30. let 17. století svobodný dvůr a posléze jejich syn Jan Václav koupil od hraběte Ferdinanda

³⁶³ TAMTÉŽ, f. 5a-9a.

Oktaviána z Vrbna a Bruntálu³⁶⁴ celý statek Svobodné

V inventáři jsou opět přítomné zprávy o hospodaření ve Svobou... Heřmanicích – „*paket všelijakých kupív a kvitív týkající se statkúv ve Svobodných Heřmanicích*“, „*paket všelijakých vidimusúv týkající se rozličných privilegii a zpráv statku Svobodných Heřmanic*“ či „*paket všelijakých propustných listív od neb[ožtíka] pana Ferdinanda hraběte z Vrbny neb[ožtíkovi] Sedmoradskému na jeho poddané vydaných*“. Nechyběla ani potvrzení o zaplacení berní v letech 1686-1696, které Janovi Václavovi Sedmoradskému vydal nejvyšší písař opavského knížectví. Podle pěti originálních potvrzení dlužil hrabě Ferdinand Oktavián z Vrbna a Bruntálu Janovi Václavovi Sedmoradskému téměř 2 500 rýnských zlatých.³⁶⁵

Podle výše uvedeného je zcela zřetelné, že péče o hospodářství a rozšiřování nemovitého majetku hrálo v životě hornoslezské šlechty důležitou roli.

6.3.2. Rodinné (rodové) spisy

K rodinným (rodovým) spisům můžeme zařadit zejména svatební smlouvy a vklady věna, mocné listy a poslední pořízení, rodinné spory nebo rodová privilegia.

K blízké rodině hraběte Jiřího Štefana z Vrbna a Bruntálu jistě patřila jeho druhá manželka Marie Alžběta, rozená hraběnka Kinská. Hrabě si uschoval jejich svatební smlouvu ze 4. 6. 1664, kterou uzavřel s jejím otcem Janem Oktavianem, hrabětem Kinským. Hraběnka Marie Alžběta krátce po svatbě obdržela od svého manžela darem stříbro, svědčící list byl vystaven ve Vídni 28. 7. 1666. Věno bylo v tomto případě téměř 6 000 zlatých, jak nás o tom zpravuje potvrzení ze 6. 6. 1674. Další ujištění věna bylo datováno 12. 2. 1675. Víme i o svatební smlouvě mezi Marií Alžbětou,

³⁶⁴ Ferdinand Oktavián byl nejstarší syn a dědic Jiřího Štefana, hraběte z Vrbna a Bruntálu.

³⁶⁵ Písemnosti viz ZAO: *Pozůstalostní řízení po Janu Václavovi Sedmoradském*, f. 3a-5b.

rozenou hraběnkou Kinskou, a jejím prvním manželem Bohuchvalem Ferdinandem Berkou z Dubé ze dne 11. 5. 1652. Dalším členem hraběcí rodiny byla dcera Jiřího Štefana – Anna Helena Petronela, která se provdala v roce 1653 za Viléma, hraběte Pražmu z Bílkova. Komisaři zinventovali jejich svatební smlouvu „*originální svatební smlouva mezi panem Štefanem hrabětem z Vrbna, strany jeho slečny dcery, z jedné, a panem Vilémem hrabětem Pražmou, z druhé strany*“, datovanou 26. 10. 1653. Ze dne 22. 9. 1659 byl vklad věna do desk zemských pro Annu Helenu Petronelu, hraběnkou Pražmovou, ve výši 19 000 tolarů, které jí byly ujištěny na panství Velká Polom. Novomanželé získali od hraběte Jiřího Štefana dům v Opavě „*smlouva kupní Vrbenského domu v Opavě*“ a „*psaní darující ten dům v Opavě, od pana Jiřího z Vrbna, panu Vilémovi Pražmovi*“ s datem v neděli po Novém létě 1654 (4. 1. 1654). Po smrti hraběte Pražmy v roce 1666 se Anna Helena Petronela podruhé vdala za Jana Václava Oderského z Lidéřova. Svatební smlouva byla uzavřena dne 28. 8. 1675.³⁶⁶

V inventářích Albrechta Eusebia, hraběte z Vrbna a Bruntálu, Johany Terezie Leopoldiny Donátové z Velké Polomi, Arnošta Ferdinanda Bocka z Burgvic a Rosiny Heleny Želecké z Počernic se odkrývají rodinné vazby těchto šlechticů a šlechtičen. Například nás položky „archivů“ informují o druhém sňatku hraběte Albrechta Eusebia – „*originální svatební smlouva mezi neb[ožtíkem] panem Albrechtem Eusebi[em] hrabětem z Vrbny a z Bruntálu, a pozůstalú paní manželkú jeho paní Helenou Salomenou tehdá Kotlinskou rozenou Müllerovnou z Reichenberka, na dvoře hornopolanským dne 1. měsíce octo[bris] léta 1684 vykonaná*“³⁶⁷, stejně jako o dalších manželstvích této „veselé vdovy“ – „*vklad smluv svatebních in originali na pergameně in duplo mezi urozenou paní Helenou Salomenou ovdovělou Vaneckou a panem Jiřím Mořicem Kotulinským, v Horní Polance dne 15. měsíce octo[bris] 1679*“ a „*výpis smlouvy svatební vidimírovaný mezi*

³⁶⁶ Rodinné spisy viz ZAO: Pozůstalostní řízení po Jiřím Štěpánovi z Vrbna a Bruntálu I., f. 3b-4a, 8b, 11a-12a, 28b-29a.

³⁶⁷ ZAO: Pozůstalostní řízení po Albrechtu Eusebiovi z Vrbna a Bruntálu, f. 5a.

urozeným panem Heřmanem hrabětem z Opersdorfu a urozenou paní Helenou Salomenou ovdovělou hrabinkou z Vrbna, v městě Opavě dne 23. měsíce září léta 1689“.³⁶⁸ Dcera hraběte Albrechta Eusebia Johana Terezie Leopoldina uzavřela první sňatek s Arnoštem Bockem z Burgvic, který jí pojistil věno na štitínském panství – „originální smlouva svatební mezi panem Arnoštem Ferdinandem, svobodným panem z Boku a Burkvic a paní manželkú jeho paní Johanu Tereziú Bokovú rozemú hrabinku z Vrbna a z Bruntálu, v městě Opavě dne 3. febr[uaris] léta 1677“³⁶⁹, „výpis autentický vkladu věna v desky zemské knížectví opavského, od pana Ernesta Ferdinanda svodobného pána z Boku, paní Johaně Terezii Leopoldině Bokovej rozenej hrabince z Vrbna a Bruntálu, jakožto manželce jeho, na hrad Štítinu znějící na 20 000 zlatých rýnských, ve městě Opavě dne 9. novem[bris] léta 1680“³⁷⁰ a „originální qvitancia od pana Karla Maxmiliána Lichnovského, tehdá místodržícího nejvyššího soudství knížectví opavského v příčině přijmutedj právní taxy od vložení věna v desky zemské od pana Ferdinanda Boka, manželce svojí, ve městě Opavě dne 11. februaris léta 1681“³⁷¹.

Vztahy mezi blízkými příbuznými mohly být i poměrně napjaté, jak o tom svědčí blíže neurčený spor mezi bratry Bruntálskými z Vrbna – „paket v něm originální, jakžto ostatní vůle neb[ožtíka] pana otce pámvů hrabat z Vrbnův dílčí narovnáni, a jiné k tomu patřící věci, vše týkající se vlastních bratrův hrabat z Vrbnův, též in originali compromis mezi týmiž pány hrabaty z Vrbna učiněný“ a „paket rozdílného porovnáni, novocerekvického, mezi pány bratry hrabaty z Vrbna“. Mohlo by se jednat o dědický spor mezi syny Bernarta z Vrbna a Kateřiny z Drahotuš Albrechtem Eusebiem, Janem Karlem a Václavem Valeriánem na straně jedné a Janem Františkem, Bernartovým synem z druhého manželství s Marií Ludovikou

³⁶⁸ ZAO: Pozůstalostní řízení po Rosině Heleně Želecké, f. 9a, 14b.

³⁶⁹ ZAO: Pozůstalostní řízení po Johaně Terezii Leopoldině, f. 9a.

³⁷⁰ ZAO: Pozůstalostní řízení po Albrechtu Eusebiovi z Vrbna a Bruntálu, f. 4b.

³⁷¹ ZAO: Pozůstalostní řízení po Johaně Terezii Leopoldině, f. 9a.

Pavlovskou, na druhé straně.³⁷² V zápisu „*všelijaké spisy a přípisy inventáře aneb specifikace pozůstalosti nebo[žky] Anny Apolonie Rohrovskej rozenej hrabinky z Vrbnovej, ve městě Opavě dne 9. januariis 1654*“³⁷³ se objevuje sestra těchto bratrů, tedy Anna Apolóna Bruntálská z Vrbna, druhá manželka Mikuláše Rohra.

Otec Arnošta Ferdinanda Bocka Jan zanechal ve štitinském „archivu“ výraznou stopu v podobě následujících závažných dokumentů – „*originální v červeném aksamitě opravená pod visúcú velkú cí[sařskou] pečeti s[lavně] paměti cí[saře] Ferdinanda třetího diploma nebo[žtiku] Janovi Bokovi na stav panský udělena, dne 29. januaris léta 1649*“, „*in origin[ali] na pergameně daný výpis snešení jak nebo[žtík] pan Jan z Boku, protož od pániiv stavív přijat jest, ve městě Opavě dne 9. juli 1649*“, „*in original na pergameně daná diploma nebo[žtíkovi] panu Janovi Bokovy v ten čas jak zůstal rytíř na hrobu svatém v Jeruzal[émě], jehož datum 18. novem[bris] 1658*“, „*in originali na pergameně od s[lavně] cí[sařské] m[ilosti] nebo[žtiku] panu Janovi Bokovy daný confens v příčině ukupování statkův v kr[álovství] českém, dne 29. jan[uaris] 1659*“, „*in originali na pergameně od m[ilosti] knížete z Lichtensteinu panu nebo[žtíkovi] Janovi Bokovy udělený mocný list, ve Valticích dne 16. srpna 1660*“, včetně jmenování Jan z Bocku císařským radou císařem Leopoldem I. dne 9. 11. 1665 v Ensu.³⁷⁴

Jak již bylo řečeno dědičkou Heleny Salomeny, rozené Müllerové z Reichenberka, se stala její sestra Johana Müllerová z Reichenberka, provdaná Pankuchová z Wilnecku, která si pro převzetí sestřina dědictví musela nechat potvrdit jejich příbuzenský vztah – „*svědomí od paní*

³⁷² ZAO: Pozůstalostní řízení po Johaně Terezií Leopoldině, f. 10a-10b. Srovnej STIBOR, J. Bruntálští, s. 46-47.

³⁷³ ZAO: Pozůstalostní řízení po Albrechtu Eusebiovi z Vrbna a Bruntálu, f. 6b.

³⁷⁴ ZAO: Pozůstalostní řízení po Arnoštu Ferdinandovi z Boku a Burgvic, f. 4a-4b.

Valburky Heleny hrabinky z Vrba rozenej z Holdorfu³⁷⁵ pani Johaně Pankuchovej rozené Müllerovnej z Reichenberka udělená v příčině že ta pani Johana Pankuchová vlastní sestra od otce a mateři nebo[žky] pani Heleny Salomeny hrabinky z Opersdorfu rozenej Müllerovej z Reichenberku a že ta pani Johana Pankuchová od otce neb[ožtíka] urozeného a slavného rytíře pana Jana Müllera z Reichenberku a pani mateři Uršuly Müllerovnej rozenej Buchvicovej z Buchova složená, přitom že ta pani Johana Pankuchová od jejich rodičův v tomto knížectví opavským v městě Bílovci se narodila, v kniže[cí] opav[ské] kanceláři vidimírované ve městě Opavě dne 20. měsíce června léta 1692“ či „svědomí v téže záležitosti od pana Jana Halamy z Jičina pani Johaně Pankuchové rozenej Müllerovej z Reichenberku udělené a vidimírované, ve městě Opavě dne 5. měsíce června 1692 roku“. Tatáž si při bližší neurčené příležitosti nechala vystavit potvrzení o svém manželském původu - „atestace od burgmistra a radmistra Bílovce v kterejž atestíruje že urozená pani Johana Pankuchovna z Reichenberku od otce pana Jana Müllera z Reichenberku a pani Uršuly Müllerovny rozené Buchvicové z Buchova jakžto pani mateři v Bílovci zplozená, v Bílovci dne 8. měsíce prosince 1666“. V hornopolanském „archivu“ se zachovalo osvědčení o urozeném původu rodiny Müllerů z Reichenberku – „dvojnásobné atestace německým jazykem na papíře psané čtyřma pečetěma vojenskýma zapečetěné a podepsané v kterejž atestacy že Müllerovský rod z Reichenberka starožitný dům v urozenosti jest pocházející z Liflandu (Livonska)“.³⁷⁶

Součástí „archivu“ Františka Josefa Filipa z Hodic uloženého na zámku v Melči byly různé písemnosti (memoriály, dekrety, dopisy) zachycující spor hraběte s jeho třetí manželkou Marií Filipine, svobodnou

³⁷⁵ Valburka Helena z Holdorfu, provdaná poprvé za Václava Zikmunda Sedlnického z Choltic a podruhé za Jana Františka z Vrba, vlastnila ve 2. polovině 17. století polovinu města Bílovce. Srovnej HOSÁK, L. *Historický místopis*, s. 760-763.

³⁷⁶ ZAO: Pozůstalostní řízení po Rosině Heleně Želecké, f. 14a-15a.

paní von Caretto.³⁷⁷ Konflikt vypukl záhy po svatbě, již v roce 1711, kdy jí manžel odebral tehdy ročního synka. Spor se táhl po další tři roky. Cílem obou manželů bylo dosáhnout odloučení „od stolu a lože“ („*separationis a mensa et thoro*“). Získat souhlas konzistoře nebylo snadné, o vzájemném vztahu vypovídala řada svědků z příslušníků okolní šlechty – baron Popp³⁷⁸, pan Wipler³⁷⁹, Wilerit ze Schlangenfeldu³⁸⁰, de Suenne³⁸¹, Rejzvic z Kadeřína³⁸² a doktor Pickurek. Výpovědi zainteresovaných stran sepsal děkan v Budišově nad Budišovkou – Maurer. Nevydařený svazek byl rozloučen až v roce 1714. Součástí paniných požadavků bylo i její hmotné zabezpečení „*alimenty*“. Další konkrétní zprávy o jejím osudu nemáme, víme jen, že žila ve vyhrazených pokojích na melčském zámku, kde je doložena jako vdova a kmotra při křtech dětí.

Prostřednictvím soupisu písemností v pozůstalostním inventáři Ferdinanda Burcharta z Eichendorfu se můžeme seznámit i s některými dalšími členy eichendorfského klanu.³⁸³ Na prvním místě bych ráda zmínila ujednání mezi Hartwigem Erdmannem z Eichendorfu a Jiřím Vilémem z Eichendorfu, jenž měl na kravařském panství určitý podíl po svém otci Janu Jindřichovi. Způsob finančního vyrovnání, včetně zaopatření manželky a dětí Jiřího Viléma na kravařském zámku, řešily smlouvy z 15. 10. 1668 a 23. 2. 1669. Po tomto vyrovnání se Jiří Vilém vzdal všech pohledávek na Kravaře a Kouty. Jiří Vilém je ještě zmiňován v souvislosti se statkem Dobešov u Hlubčic. Nelze rozhodnout, zda se jedná o koupi Dobešova se Sternovem v roce 1669, nebo o prodej tohoto majetku v roce 1685 Karlu Juliovi, svobodnému pánu Sedlnickému z Choltic.³⁸⁴ Dále byly

³⁷⁷ Písemnosti viz ZAO: *Pozůstalostní řízení po Františku Josefovi hraběti z Hodic*, f. 7-14.

³⁷⁸ Může se jednat o Karla Františka z Poppen (+1717). Srovnej PILNÁČEK, J. *Rody*, s. 933-934.

³⁷⁹ TAMTÉŽ, s. 1343-1346.

³⁸⁰ TAMTÉŽ, s. 1338-1339.

³⁸¹ TAMTÉŽ, s. 1216-1218.

³⁸² TAMTÉŽ, s. 978-981.

³⁸³ Rodinné spisy viz ZAO: *Pozůstalostní řízení po Ferdinandu Burkhartovi z Eichendorfu*, f. 13-17.

³⁸⁴ Dobešov (něm. Dobrsdorf, pol. Dobieszów), dnes v Polsku.

zinventovány tzv. mocné listy a závěti Veroniky Marie z Eichendorfu a Jakuba z Eichendorfu. Veronika Marie z Eichendorfu, rozená Sendivojová ze Skorska, manželka Jakuba z Eichendorfu, získala v roce 1630 mocný list od císaře Ferdinanda II. a dne 5. 5. 1632 i od Karla Eusebia z Lichtensteina. Ve dnech 25. a 28. 5. 1641 sepsala v Opavě dvoje poručenství. Kravaře, Kouty i ostatní majetek odkázala manželovi. Kdyby její muž zemřel bez dědice, měla pozůstalost připadnout jeho bratrům, Jindřichovi a Adolfovi. V případě, že by se po rodičích zůstavitelky hlásili dědicové, měli být odbyti částkou 100 zlatých. Ona sama si přála být pochována v kostele Svatého Ducha v Opavě. Knížecí mocný list a závěť byly vloženy do zemských desk až po její smrti v roce 1654. Jakub z Eichendorfu získal mocný list 7. 7. 1662 od knížete Lichtensteina, ale o závěti nejsme blíže informováni.³⁸⁵

Z privátních rodinných záležitostí Zikmunda Václava Vaneckého z Jemničky můžeme sledovat otázku jeho sňatku s Kateřinou Štyrnskou ze Štym a obvěnění nevěsty – „*smlouva svatební mezi paní Kateřinou Pilarovnou a panem Zikmundem Václavem Vaneckým, již datum ve městě Opavě dne 27. měsíce novembris léta 1617*“, „*vklad v desky zemské věna od pana Zikmunda Václava Vaneckého paní manželce jeho, jmenovitě 4 000 r[ýnských], jehož datum ve Městě Opavě v sobotu po svatým Tomáši léta 1635, s některými běžnými psanými*“ (22. 12. 1635) a „*psaní dvoje nebošce paní Kateřině Štyrnské od ouřadu hejtmanského, strany věna jejího, v statku porubské mající*“.³⁸⁶

Na základě „rodinných písemností“ můžeme upřesňovat genealogické souvislosti (svatební smlouvy) nebo dokonce poznávat vztahy mezi rodinnými příslušníky.

³⁸⁵ ZAO: *Pozůstalostní řízení po Ferdinandu Burkhartovi z Eichendorfu*, f. 13-17. Srovnej STIBOR, J. Eichendorfové. Příspěvek k charakteristice a genealogii pobělohorských přistěhovalců. *Zpravodaj. Klub Genealogů a heraldiků Ostrava při DKP VŽSKG 19*, Ostrava, 1984, s. 47-56, zvl. s. 48-50. Rodinné vztahy také viz předchozí kapitola.

³⁸⁶ ZAO: *Pozůstalostní řízení po Zikmundovi Václavovi Vaneckém*, f. 4a-4b, 8a.

6.3.3. Ostatní

Do této velmi široké a různorodé poslední skupiny byly zařazeny písemnosti vyplývající z vojenské, úřednické a náboženské (církvní) činnosti sledovaných šlechticů a šlechtičen.

Pravděpodobně nejpestřejší vojenskou minulost měl ze všech zmiňovaných šlechticů hrabě Jiří Štefan z Vrbna a Bruntálu, ale i tak jsou doklady o jeho vojenské činnosti poměrně skrovné, například - „*uherské potřebné spisy vojenské, jako také pas nebožtíka pana Jiřího Štefana hraběte z Vrbna*“, „*paquet hraběte z Vrbna Kriegsrestů (vojenských dluhů) strany panství bytomského*“. Zajímavé jsou zmínky o tzv. zbrojním koni, což byl počet jezdců a koní, které měl šlechtic (město nebo jiná správní jednotka) dodat v případě válečných událostí podle velikosti svého majetku (posléze měl dodat takovou finanční částku, která by pokryla náklady na vypravení daného počtu jezdců): „*paquet jihlavského kraje, strany vypravování zbrojního koně*“ nebo „*paquet olomouckého kraje, strany vypravování zbrojního koně*“, oba za rok 1641.³⁸⁷ V ostatních inventářích zaznamenáme k tomuto tématu pouze jednotliviny. Příkladem za všechny budiž jedna z „archivních“ položek Zikmunda Václava Vaneckého z Jemničky – „*kvitancí 5, na spravení ourokův, při těch kvitancích jest kvitance od pana Jana Kluga, který kvituje nebo[žtíku] pana Zikmunda Václava Vaneckého, že jest v příčině proviantských j[eho] cí[sařské] k[rálovské] m[ilosti] vozův, co tak statek klimkovský do generál[niho] provianthauzu oddati měl, jmenovitě 200 r[ýnských] na hotově přijal, kteréž datum ve městě Opavě dne 30. septem[bris] léta 1634*“.³⁸⁸ Početnější jsou jen poznámky o kontribucích, které byly zmíněny výše.

Další skupinu tvoří písemnosti vyplývající z úřednické činnosti. Hrabě Jiří Štefan byl činný v úřadech moravského markrabství, jak dokazují následující řádky - „*paquet týkající se sněmovních věcí v markrabství*

³⁸⁷ ZAO: Pozůstalostní řízení po Jiřím Štěpánovi z Vrbna a Bruntálu I., f. 7a, 8a, 32a.

³⁸⁸ ZAO: Pozůstalostní řízení po Zikmundovi Václavovi Vaneckém, f. 10a.

moravském“ z roku 1674, „*paquet moravských zemských věcí roku 1661*“, „*paquet sněmovních aktů roku 1671*“, „*paquet zemských aktů moravských od roku 1662 až do roku 1663*“, „*paquet pánů stavů moravských se týkající*“. Dále byly v jeho inventáři poznamenány „*zemské věci knížectví opavského se týkající*“, jako například různé zemské zprávy svázané do knihy v bílém pergamenu, zemská akta, přípisy berního úřadu, potvrzení o zaplacení zemských dluhů nebo „*rozdílné spisy nového zřízení zemského se týkající*“, případně „*přípis zřízení zemského knížectví opavského*“.³⁸⁹

V inventáři Rosiny Heleny Želecké z Počernic byly nalezeny dokumenty vypovídající o diplomatické činnosti Jana Kryštofa Vaneckého z Jemničky. Byl vyslán opavskými stavy k císaři nebo knížeti z Liechtensteina ve věci zemských práv opavského knížectví, respektive jeho stavovské reprezentace – „*originální instructy od j[ejich] mi[losti] pánů stavův knížet[ství] opavského panu Janovi Kryštofovi Vaneckému udělena, podle kteréj von ke dvoru jeho římské císařské a krá[lovské] mi[losti] se vypraviti a v jistej práci týkající se starobylých pořádkův zemských solicitirovati má, ve městě Opavě dne 17. měsíce září léta 1652*“, „*originální instructy od j[ejich] mi[losti] pánů stavův knížet[ství] opavského panu Janovi Kryštofovi Vaneckému udělena, podle kteréj se ke dvoru jeho římské císařské mi[losti] vypraviti má že by město Opava zase k zemi připojená byla pohladávati má, ve městě Opavě dne 16. měsíce prosince léta 1656*“ nebo „*originální instructy od j[ejich] mi[losti] pánů stavův knížetství opavského panu Janovi Kryštofovi Vaneckému udělena, podle kteréj tak jeho císařská mi[lost] jak jeho kníže[cí] mi[lost] vypraviti a rozličné potřebnosti zemské solicitirovati má, ve městě Opavě dne 2. měsíce září léta 1666*“³⁹⁰ či v zájmu jednotlivých členů stavovské obce – „*originální instructy od j[ejich] mi[losti] pánů stavův knížet[ství] opavského panu Janovi Kryštofovi Vaneckému udělena, podle kteréj*

³⁸⁹ ZAO: Pozůstalostní řízení po Jiřím Štěpánovi z Vrbna a Bruntálu I., f. 7b, 32b-33a.

³⁹⁰ ZAO: Pozůstalostní řízení po Rosině Heleně Želecké, f. 11b-12a.

*výstupek pana Bernarta Leopolda z Kravař jeho kni[žecí] mi[losti] pámu země oznámiti má, ve městě Opavě dně 29. měsice června léta 1661“.*³⁹¹

Na tomto místě bych ráda zmínila projevy šlechtické barokní religiozity, která se projevovala zakládáním nebo „sponzorováním“ různých církevních podniků. Hrabě Jiří Štefan z Vrbna a Bruntálu nebyl výjimkou, a tak jsme informováni o jeho roli při založení františkánského kláštera a klášterního kostela Svaté Barbory v Opavě. Dokladem mohou být v inventáři zapsané - „*akta fundace kláštera sv[atých] františkánů*“ a „*instrumentum fundace kláštera františkánského v Opavě*“. I jeho dcera hraběnka Anna Helena Petronela měla v pozůstalosti jednu kvitanci od „*patrív*“ františkánů z kláštera sv. Barbory v Opavě „*týkající se jejich fundacie*“.³⁹² Hrabě se angažoval i v jiných městech - „*paquet kapitoly v Ratiboři se týkající*“ nebo „*věci týkající se kostelních peněz bravantských, a oltářních platů do Bílovce povinných*“.³⁹³ Hrabě Albrecht Eusebius z Vrbna a Bruntálu založil fond u dominikánského kostela Svatého Václava v Opavě na památku („*za dušu*“) své zemřelé manželky Heleny Eleonory, rozené svobodné paní Sedlnické z Choltic - „*originální obligacie od P[ánů] P[áterů] dominikánív u S[vatého] Václava udělena, v příčině jejich obligacie, co tak dle učiněnej fundace na statku radunským, za dušu nebo[žky] paní Heleny Eleonory hrabinky z Vrbna ročně odpravovati mají, ve městě Opavě dne 19. novembris léta 1684, jakož i jedna kvitancie od tohož konventu na přijatý roční úrok od těch 500 th[olarů] s[lezských] jakžto od fundace nebo[žtiku] panu Albrecht[ovi] z Vrbna na 30 th[olarů] s[lezských] udělená, ve městě Opavě dne 19. octobris 1685“.*³⁹⁴

³⁹¹ TAMTÉŽ, f. 12a. Tento dokument by se mohl týkat následujícího - Bernart Leopold Tvorkovský z Kravař se naprosto ekonomicky zruinoval během třicetileté války a vlastnické poměry byly tak komplikované, že k úplnému majetkovému vypořádání došlo až po 30 letech (věřitelé prodali jak Hrabyni tak Pustou Polom). Srovnej FUKALA, R. *Tvorkovští*, s. 117.

³⁹² ZAO: *Pozůstalostní řízení po Anně Petronele Oderské z Liděřova*, f. 4a.

³⁹³ ZAO: *Pozůstalostní řízení po Jiřím Štěpánovi z Vrbna a Bruntálu I.*, f. 7a, 11a, 29a.

³⁹⁴ ZAO: *Pozůstalostní řízení po Albrechtu Eusebiovi z Vrbna a Bruntálu*, f. 5b-6a.

Donace církevním institucím od několika šlechtických majitelů hornopolanského panství byly zmíněny i v pozůstalosti Rosiny Heleny Želecké z Počernic – „*originální císařská confirmace na pergameně na ukúpenú fundaci co tak z Horní Polanky k oltáři farního kostela opavského byla skrz pana Jana staršího Sedlnického, v Praze měsíce srpna roku 1562*“, společně s „*originální qvitancí od burgmistra rady města Opavy na zaplacení fundace z Polanky farnímu kostelu opavskému učiněná pamu Janovi staršímu Sedlnickému udělená, ve městě Opavě měsíce října 1562 roku*“³⁹⁵, „*originální asecuraty od převora kláštera s[vatého] Václava ve městě Opavě na učiněnú jistú fundaci paní Constancie Porubské udělená, v Opavě dne 12. máje A[nno] 1618*“, „*originální asecuraty na pergameně od qvardiána od sva[tého] Ducha ve městě Opavě na učiněnú jistú fundaci paní Constancie Porubské udělená, v Opavě dne 7. června 1618*“ nebo „*fundace in originali na pergameně od pana Kryštofa Vaneckého kaple v Horní Polance učiněná*“, datovaná v Polance dne 12. července roku 1663.³⁹⁶

V této subkapitole bylo mým hlavním cílem přiblížit nesmírně provázaný mikrosvět hornoslezské šlechty, jak po stránce četných příbuzenských vztahů, tak i ve světle vzájemných finančních závazků. V neposlední řadě svědčí dochované soupisy „šlechtických archivů“ o rozvoji byrokratické správy a nezanedbatelné úrovni vzdělání aristokratické společnosti raného novověku v Horním Slezsku.

³⁹⁵ Jan st. Sedlnický z Choltic (+1573) zemský sudí opavského knížectví, byl ženatý s Johankou Žabkovou z Limberka, sídlil na Polance. Srovnej MYŠKA, M.-STIBOR, J. *Sedlničti*, s. 99.

³⁹⁶ ZAO: *Pozůstalostní řízení po Rosině Heleně Želecké*, f. 9a-9b.

Závěr

Slezsko bylo součástí zemí Koruny české od první poloviny 14. století (postupná integrace jednotlivých knížectví za lucemburské éry) do poloviny 18. století (do prohraných válek o dědictví rakouské). Slezská knížectví se navzdory svému nepopíratelnému sepětí se správním centrem (Praha, Vídeň, Vratislav) vyvíjela značně svébytně. Připomeňme například známý historický paradox, kdy v 15. století katolické Slezsko patřilo ke „skalním“ odpůrcům husitského hnutí a o zhruba 100 let později se totéž Slezsko řadilo k předním zastáncům luterské reformace.

Pramennou základnu předkládané disertační práce tvoří pozůstalostní agenda uložená v Zemském archivu v Opavě, ve fondu „*Hejtmanský úřad knížectví opavsko-krnovského v Opavě 1507-1784*“. Studované pozůstalostní inventáře pocházejí z období ohraničeného roky 1650 a 1740 a omezují se na území historického opavského a krnovského knížectví, jež obě zůstala až do dnešní doby součástí ČR. Všechny pozůstalostní inventáře, s jednou výjimkou, jsou výsledkem oficiální úřední agendy produkované Hejtmanským úřadem knížectví opavského a krnovského. Jsou to buď originály, nebo ověřené kopie. Jazykem inventářů je zpravidla čeština a v některých případech němčina. Latina je zastoupena ponejvíce odbornými právními termíny. Inventáře mají podobu zápisů věcí „po místnostech“ i tematických soupisů, často jsou oba tyto typy směřovány. Analyzované inventáře považuji za relativně přesné a hodnověrné historické prameny, byť musíme počítat i s jistými omezeními. Zemští úředníci pořizovali inventární soupisy primárně jako účetní záznamy o majetku. Byli schopní v podstatě „jedním dechem“ popsat zámeckou budovu s jejím nezanedbatelným vnitřním vybavením, počítaje v to nákladný mobiliář (obrazy), cennosti z drahých kovů a knihy, pokračovat přes popis hospodářského zázemí daného sídla, včetně zásob obilí a luštění a přesně spočítaných kusů drůbeže a dobytka, až po vytvoření jmenného

soupisu poddaného obyvatelstva. Všechny zaznamenané položky si byly z jejich hlediska „významově“ rovny, i když samozřejmě měli svou adekvátně rozdílnou finanční hodnotu. Na základě pozůstalostních soupisů docházelo k rozdělení majetku mezi oprávněné dědice. „Kulturní“ význam v tomto typu pramene spatřujeme až my, badatelé-historici.

Zkoumané pozůstalostní inventáře umožnily studovat zejména problematiku šlechtických rezidencí. Pozůstalostní inventáře obsahují popisy venkovských šlechtických rezidencí, kterými mohly být jak skromné tvrze tak okázalé zámky. Převažovaly uzavřené renesanční objekty se čtyřmi křídly a arkádovým ochozem ve vnitřním dvoře. Barokní novostavby jsou zastoupeny nepoměrně méně. Pozůstalostní soupisy jsou při takto zaměřeném výzkumu naprosto nenahraditelnými typy pramenů, protože zmiňované šlechtické rezidence již v některých případech fyzicky neexistují nebo byly v následujících staletích velmi radikálně přestavěny a jejich podoba ze 17. a počátku 18. století již není zřetelná. Inventáře nás také upozorňují na skutečnost, která v současnosti již nemusí být plně zřetelná, že totiž zámecké budovy nestály v krajně osamoceně, ale byly často obklopeny nejen esteticky řešenými zahradami s altánky a umělými jeskyněmi, ale i shlukem pravděpodobně nepříliš vzhledných hospodářských budov a výběhů (ohrad) určených pro chov domácích zvířat. Inventáře rovněž odkrývají skutečnost, že i hornoslezští šlechtici byli schopni na svých panstvích systematicky budovat rezidenční síť s různými typy objektů, které plnily i odlišné funkce (reprezentační, hospodářsko-správní, rekreační či náboženské). Vhodný protipól k venkovské rezidenci představovalo sídlo v „hlavním městě“ knížectví, tedy v Opavě. Městská rezidence mohla mít podobu vlastního honosného městského paláce, ale mohla se realizovat i v mnohem skromnější míře jako pronajatý dům či byt („lozument“). To již záleželo na majetkových možnostech a reprezentačních nárocích jednotlivých šlechticů. Opava se nám ve světle výzkumu daných inventářů jeví jako skutečné rezidenční město hornoslezské šlechty,

navzdory tomu, že tento pozoruhodný fenomén nebyl dosud v dostatečné míře probádán.

Kromě šlechtických rezidencí byly zkoumány osobní předměty (oděvy, cennosti, zbraně a knihy) jednotlivých aristokratů. Oblečení hrálo v době raného novověku velmi významnou roli, bylo zjevným indikátorem zařazení do společenské hierarchie, a proto mu zejména šlechta věnovala nemalou pozornost. Rovněž pořizovací cena oděvů nebyla zanedbatelná. Ve všech pozůstalostních inventářích byly zaznamenány soubory šatstva jejich zesnulých majitelů. Popsaná garderoba se lišila podle pohlaví a finančních možností, ale i osobního vkusu šlechticů. Je možné prohlásit, že šlechtici z „periferie“ habsburské monarchie nijak nezaostávali ve sledování módních trendů a pořizovali si také, podle svých majetkových poměrů, luxusní textilie a doplňky ze zahraničí, stejně jako šlechta v „centrech“. Podkapitola cennosti sleduje širokou škálu předmětů zhotovených z drahých kovů – šperky, předměty denní hygieny a kuchyňské nádobí a náčiní. Tyto objekty plnily zpravidla kromě své funkce reprezentativní i úlohu tezaurace majetku. Na zámcích byly uschovány rovněž sbírky zbraní a vojenské výzbroje a výstroje. Všeobecně se dá říci, že nešlo o početné soubory. Zastoupeny byly chladné i palné zbraně, setkáváme se se vzácnými „těšinkami“ (palné lovecké zbraně), ale i kuriozitami v podobě katovských mečů a zařízení na odpalování ohňostrojů. Zbraně a zbroj by se také daly rozdělit na dvě skupiny, na ty s funkcí reprezentativní a naopak utilitární. Šlechtice si nelze představit bez jeho koně. Hornoslezské panstvo chovalo jezdecké i tažné koně. Intenzivní zájem o ně projevovali jak šlechtici tak šlechtičny. Z „koňských věcí“ nás inventáře informují o nejrůznějších čabrákách, sedlech, dekách, houních, uzdách, třmenech, kširách, šlích aj., opět v přepychovém či běžném provedení. Pohodlnější variantu jízdy na koni nabízelo svezení kočárem. Ani kočáry (karety) neunikly pozornosti inventarizačních úředníků. Neméně zajímavým historickým materiálem jsou popsané šlechtické knihovny. Počty knih se pohybují od několika málo kusů

až po několik tisíc. Knižní svazky zahrnují jak náboženskou (bible, životy svatých, kázání, postily) tak světskou tematiku (literatura historická, právní, politická, cestopisná či antická). Knihy bývají v českém, německém, latinském, ale i francouzském, italském, španělském a dokonce řeckém jazyce. Bohužel přesně identifikovat můžeme jen malou část titulů. Úředníci obvykle zaznamenaly pouze název knihy nebo jméno autora, obvykle neúplně, nepřesně či zkomoleně. Větší pozornost věnovali drahocenným či zajímavým knižním vazbám. Ale i v těchto případech se můžeme pokusit odhadnout vzdělání, intelektuální rozhled či zájmy majitele (majitelky) knihovny. Knihovní soubory se dědily a představovaly nemalý majetek. Poslední kapitola je věnována „zámeckým archivům“ písemností. Sepsané písemnosti se týkaly nejčastěji majetkových (potvrzení na zaplacení berní, koupě a prodeje statků, půjčky hotových peněz a zástavy cenností) a rodinných záležitostí (svatební smlouvy, mocné listy, kšafy), v menší míře se můžeme setkat s doklady vojenské, náboženské nebo úřednické činnosti. Archivy zabírají velkou část pozůstalostních inventářů. Obsah listin je v některých případech popsán skutečně podrobně. V položkách archivů se objevují členové užší i širší rodiny aristokrata, ale i další příslušníci šlechtické společnosti v Horním Slezsku. Na základě zinventovaných písemností můžeme nejen upřesňovat vzájemné příbuzenské vazby šlechticů, ale někdy můžeme poznat i kvalitu těchto vztahů (spory mezi rodinnými příslušníky). Tímto se nám přímo odkrývá fascinující mikrosvět hornoslezské šlechty. V neposlední řadě představují archivy neklamnou známku postupující byrokratizace společnosti a narůstajícího vzdělání šlechty.

V průběhu 17. století docházelo v oblasti vnímání a přijímání kultury a celkově v mentalitě šlechty k její postupné „barokizaci“, která se projevovala například úpravami interiérů původně renesančních zámeckých sídel v novém barokním stylu a v některých případech i zásadními přestavbami či realizacemi novostaveb. Dlouhá vláda císaře Leopolda I.

umožnila postupnou konsolidaci politických a ekonomických poměrů. Z této perspektivy je časové rozmezí sledované v této disertační práci, a zvláště desetiletí před a po roce 1700, dobou přijímání nových, modernějších a módnějších kulturních trendů v životním stylu aristokracie, projevující se i ve sféře hmotné kultury. V pozůstalostních inventářích je možné sledovat změny v používaných typech mobiliáře (od truhel ke skříním) a v přijímání nových stravovacích zvyklostí například pití kávy, čokolády a čaje, o čemž svědčí popsané exkluzivní čajové soubory a náčiní na přípravu kávy, ale i poznámky o látkách kávové barvy.

Každodennost v rovině materiální kultury šlechty, která působila na území opavského a krnovského knížectví v období raného novověku se jeví jako zcela srovnatelná se životním standardem šlechty žijící v jiných částech habsburské monarchie, například v regionu jižních Čech. Nelze říci, že by šlechtici byli více ovlivněni vratislavským, pražským nebo vídeňským prostředím. Šlechta se projevuje v naprosto kosmopolitním duchu (alespoň v evropském rámci), například zaměstnává umělce italského původu, objednává si luxusní předměty denní spotřeby ze zahraničí (mobiliář, oblečení) a pochopitelně ovládá více než jeden jazyk (kromě češtiny nejčastěji němčinu, ale i francouzštinu a italštinu).

Mohu jen doufat, že se mi touto prací podařilo přiblížit svět hornoslezské šlechty na přelomu 17. a 18. století.

Summary

Inventories of inheritance of the early modern period nobility in the Principate of Opava and Krnov as a source of history of every-dayness

The universal analysis and comparison of nobility's inventories of inheritance is an object of the work. Concerned inventories were built in years 1650-1740, the bottom limit is given by the end of Thirty Years' War (late leave of Swedish garrisons from north Moravian and Salesian region) and the top limit corresponds with dividing of Salesian principalities after the lost War of the Austrian Succession. Time definition of the work deliberately ignores year 1620, which is much too stressed as an important marker by Czech historiography. From geographical point of view we cover the region of Czech Silesia, namely historic principalities of Opava and Krnov.

The resources' base consists of agenda, which is located in Land archive in Opava, in the fund District executive of Opava-Krnov's principality in Opava 1507-1784. There are over 300 inventory numbers in the aforementioned fund, which contains inheritance and trusteeship cases from the 16th to 18th century. I am interested in 20 inventories of persons, whose houses acted in the area of Upper Silesia: Eichendorf, Vlčkové of Dobrá Zemice, Bokové of Burgvice, Bruntálští of Vrbno, Hodicové of Hodice, Brixové of Moncle and Želečtí of Počernice. I elected these examples in respect of coverage of different types of residences (main – secondary, country - city), and also to besiege the social differentiation of contemplated noblemen and noble women. It goes from wealthy noblemen with political influence in imperial court, through quite rich ones with less ambitions, to none too wealthy noblemen in lesser functions in the land administration. The dividing line goes between the houses.

After introductory articles (analysis of literature and sources, methodology, formation of inventories of inheritance) follow information of genealogical characters (personal data of researched persons and their families) and introduction to the history of Silesia in the early modern period. The centre of work consists in analysis and mutual comparison of all inventories of inheritance, which should represent structure of the Upper Silesian aristocracy. The inventories of inheritance manifest themselves as a perfect source for history of every-dayness because they provide quite objective information about looks of residences' exteriors and interiors, movables or personal effects of deceased noblemen and women (clothes, jewellery, weapons, paintings, books, documents) etc. With knowledge of this material culture that formed every-dayness of people in history we can try to reconstruct ideal world of early modern age aristocracy (their interests, entertainment, level of education, religious-mindedness, marital strategies, family relations, life style, etc.). The aim of the work is to elucidate the life of Upper Silesia aristocrats in the post-White Mountain period.

Seznam pramenů a literatury

I. Archivní prameny

ZAO: Hejtmanský úřad knížectví opavsko-krnovského v Opavě 1507-1784.

Inventář. S. DRKAL, Opava, 1964 (strojopis):

Pozůstalostní řízení po Kateřině Vanecké z Jemničky, karton č. 208, inv. č. 959

Pozůstalostní a poručenské řízení po Zikmundovi Václavovi Vaneckém z Jemničky, karton č. 208, inv. č. 966

Pozůstalostní řízení po Václavu Hynkovi Tvorkovském z Kravař, karton č. 209, inv. č. 972

Pozůstalostní řízení po Kašparu Vlčkovi z Dobré Zemice a z Hlučína, na Klimkovicích a Vítkově, karton č. 211, inv. č. 1024

Pozůstalostní řízení po Anně Rottemberkové z Ketře, rozené Žopovské ze Žopov, karton č. 214, inv. č. 1056

Pozůstalostní řízení po Lidmille Rottemberkové, rozené Štyrnské ze Štyrn, karton č. 214, inv. č. 1065

Pozůstalostní řízení po hraběnce z Vrbna a Bruntálu, karton č. 215, inv. č. 1104

Pozůstalostní řízení po Jiřím Štěpánovi z Vrbna a Bruntálu – rozdělení majetku 1682, karton č. 216, inv. č. 1121

Pozůstalostní řízení po Albrechtu Eusebiovi z Vrbna a Bruntálu, karton č. 216, inv. č. 1141

Pozůstalostní řízení po Johaně Terezii Leopoldině Donátové, rozené z Vrbna a Bruntálu, karton č. 216, inv. č. 1151

Pozůstalostní řízení po Karlu Josefovi z Hodic, karton č. 216, inv. č. 1152

Pozůstalostní a poručenské řízení po Janu Bernartovi Brixovi z Moncle, karton č. 217, inv. č. 1169

Jan Václav Oderský proti Anně Heleně Petronelle Oderské, jejich pozůstalosti, korton č. 218, inv. č. 1201

Pozůstalostní řízení po Anně Petronele Oderské z Liděřova 1698, karton č. 218, inv. č. 1205

Pozůstalostní řízení po Arnoštu Ferdinandovi z Boku a Burgvic, karton č. 219, inv. č. 1206a

Pozůstalostní a poručenské řízení po Ferdinandu Burkhartovi svobodném pánu z Eichendorfu, karton č. 220, inv. č. 1222

Pozůstalostní a poručenské řízení po Janu Václavovi Sedmoradském ze Sedmoradu, kart. č. 219, inv. č. 1229

Pozůstalostní a poručenské řízení po Rosině Heleně Želecké z Počernic, karton č. 220, inv. č. 1249

Pozůstalostní řízení po Janu Františkovi z Vrbna a Bruntálu, karton č. 220, inv. č. 1255

Pozůstalostní a poručenské řízení po Frantzi Mariu Cerbonim, karton č. 226, inv. č. 1373

Pozůstalostní řízení po Františku Josefovi hraběti z Hodic na Vikštejně a Melči 1727, karton č. 226, inv. č. 1382

Pozůstalostní řízení po Marii Josefě Gruttschreiberové, karton č. 362, inv. č. 2197

ZAO: Zemské právo opavsko-krnovské v Opavě 1501-1850. Inventární seznam. S. DRKAL, Opava, 1958.

Pozůstalostní inventář Lidmilly Rottemberkové, rozené Štyrnské ze Štyrn, karton č. 7, inv. č. 60

Pozůstalostní inventář Rosiny Heleny Želecké z Počernic, karton č. 7, inv. č. 64

ZAO: Stavovský archiv v Opavě 1318-1850. Inventář. S. DRKAL-J.DONÁT, Opava, 1965.

inv. č. 596, sign. AXII-11; inv. č. 333, sign. AXXX-1

ZAO: Sbíрка matrik bývalého severomoravského kraje 1571-1949(50).
Společná matrika římskokatolické fary Velká Polom 1645-1686, sign. XVII-
1

ZAO: Pozůstalost Josefa Zukala 1872-1929. Inventář. (zprac.) M. KLOS,
Opava, 1967.

Excerpta k šlechtickým rodinám Opavska

inv. č. 195; inv. č. 196; inv. č. 202; inv. č. 203; inv. č. 205; inv. č. 207

Excerpta k topografii města Opavy

inv. č. 213; inv. č. 214

II. Edice pramenů

Alžběta Lidmila z Lisova. Rodinné paměti. (ed.) J. RATAJOVÁ, Praha, 2002.

Archiv český čili staré písemné památky české i moravské. V. (ed.) F. PALACKÝ, Praha, 1862.

Archiv český čili staré písemné památky české i moravské. XXII. Řády selské a instrukce hospodářské 1350-1626. (ed.) J. KALOUSEK, Praha, 1905.

CASTIGLIONE, B. Dvořan. (přel.) A. FELIX, Praha, 1978.

Deník rudolfinského dvořana. Adam mladší z Valdštejna. 1602-1633. (edd.) M. KOLDINSKÁ – P. MAŤA, Praha, 1997.

Deníky roudnického hejtmana Blažeje Albína z Weisenberku z let 1611 a 1625. (ed.) P. KOPIČKA, Praha, 2003.

HRDLIČKA, J. Autobiografie Jana Nikodéma Mařana Bohdaneckého z Hodkova. České Budějovice, 2003.

KNOZ, T. Karel starší ze Žerotína – subjektivní anamnéza. Acta Musei Moraviae 82, 1997, s. 209-258.

Kryštof Václav z Nostic. Deník z cesty do Nizozemí v roce 1705. (ed.) J. KUBEŠ, Praha, 2004.

M. Brikcího z Licka práva městská. (edd.) J. a H. JIREČKOVÉ, Praha, 1880.

Svědectví o ztrátě starého světa. Manželská korespondence Zdeňka Vojtěcha Popela z Lobkovic a Polyxeny Lobkovické z Pernštejna. (ed.) P. MAREK, Prameny k českým dějinám 16.-18. století. České Budějovice, 2005.

III. Literatura

Adel im Wandel. Politik – Kultur – Konfession 1500-1700. Wien, 1990.

ANDĚL, R. Lenní statek Ves na Frýdlantsku v první polovině 17. století.

SSM, Historica 5, 1967, s. 107-121.

TÝŽ. Šperky a sklo v majetku lenní šlechty na Frýdlantsku. Ars vitraria 2, Sborník studií muzea skla a bižuterie v Jablonci nad Nisou, 1968, s. 133-138.

TÝŽ. Drobné šlechtické statky na Děčínsku v XVII. století. Z minulosti Děčína 2, 1974, s. 108-124.

TÝŽ. Příspěvek k problematice životní a kulturní úrovně drobné šlechty na Frýdlantsku v 17. století. Z minulosti Děčína a Českolipska 3, 1977, s. 101-119.

TÝŽ. Frýdlantská lenní šlechta a odraz její existence v uměleckohistorických památkách. SSM, Historica 8, 1987, s. 23-44.

TÝŽ. Rybníkářství na statcích frýdlantské šlechty v 16. a 17. století. SSM, Historica 9, 1988, s. 33-52.

ASCH, R. Nobilities in transition 1550-1700: courtiers and rebels in Britain and Europe. London-New York-Sydney, 2003.

BAHLCKE, J. Die Böhmisches Krone als Forschungsfeld. Ansätze und Aufgaben in der deutschen Frühneuzeit-Historiographie. FHB 15, 1991, s. 21-40.

TÝŽ. Regionalismus und Staatintegration im Widerstreit. Die Länder der Böhmisches Krone im ersten Jahrhundert der Habsburgerherrschaft (1526-1619). München, 1994.

TÝŽ. Schlesien und Schlesier. München, 1996.

BAKALA, J. a kol. Slezsko. Opava, 1992.

Barokní umění v severozápadních Čechách. (edd.) P. HRUBÝ-M. HRUBÁ, Ústí nad Labem, 2003.

BASTL, B. Mezi mocí a bezmocí (Úvahy o každodenním životě šlechtičen v raném novověku). DaS 16, 1994, s. 24-26.

TÁŽ. Macht der Emotionen? Refugien der Intimität? Die Erhaltung des Namens und die Ordnung der aristokratischen Familie. OH 4, 1999, s. 495-534.

TÁŽ. Tugend, Liebe, Ehe. Die adelige Frau in der Frühen Neuzeit. Wien-Köln-Weimar, 2000.

BAŽANTOVÁ, N. – BRAVERMANOVÁ, M. - SAMOHÝLOVÁ, A. Korunovační roucha českých panovníků. Umění 42, 1994, s. 288-307.

Biografický slovník Slezska a severní Moravy. Sešit č. 1-12, (red.) M. MYŠKA – L. DOKOUPIL, Opava-Ostrava, 1993-1999.

Biografický slovník Slezska a severní Moravy. Nová řada. Sešit č. 1-5 (13-17), (red.) M. MYŠKA – L. DOKOUPIL, Ostrava, 2000-2004.

BERGNER, P. Inventář bývalé hraběcí černínské obrazárny na Hradčanech. (přel. V. V. Štech), ČSPSČ 15, 1907, s. 130-155.

BIERMANN, G. Geschichte des Herzogthums Teschen. Teschen, 1863.

TÝŽ. Geschichte der Herzogthümer Troppau und Jägerndorf. Teschen, 1874.

BLAŽEK, K. Der Adel von Österreichisch-Schlesien. Nürnberg, 1885.

TÝŽ. Der abgestorbene Adel der preussischen Provinz Schlesien und der Oberlausitz. I.-II. Nürnberg, 1887-1890.

BLÜML, J. Zikmund Winter a česká kulturní historie. OH 1, 1991, s. 179-197.

TÝŽ. Čeněk Zíbrt jako profesor všeobecné kulturní historie na pražské univerzitě. K 100. výročí zahájení přednášek o všeobecné kulturní historii na filozofické fakultě v Praze. JSH 62, 1993, s. 142-167.

BOBKOVÁ, L. Cizí šlechta usazená v severních Čechách do poloviny 17. Století. Život na šlechtickém sídle v XVI.-XVIII. století. (ed.) L. BOBKOVÁ, Acta Universitatis Purkynianae. Philosophica et historica I. Studia historica I. Ústí nad Labem, 1992, s. 99-113.

TÁŽ. Rezidence pánů ze Salhausenu v Benešově nad Ploučnicí (Příspěvek k podílu saské šlechty na kulturním obraze severozápadních Čech doby

- předbělohorské). In: *Měšťané, šlechta a duchovenstvo v rezidenčních městech raného novověku (16. - 18. století)*. Prostějov, 1997, s. 428-446.
- BURGEROVÁ, M. Inventáře pozůstalostí města Litoměřic ze 17. století. In: *Města severozápadních Čech v raném novověku. Acta Universitatis Purkynianae. Philosophica et historica IV. Studia historica IV.* (ed.) M. HRUBÁ, Ústí nad Labem, 2000, s. 77-85.
- BURKE, P. *History and Social Theory*. Cambridge, 1992.
- TÝŽ. *Lidová kultura v raně novověké Evropě*. Praha, 2005.
- TÝŽ. *Variety kulturních dějin*. Brno, 2006.
- BŮŽEK, V. Městské domácnosti úředníků a dvořanů posledních Rožmberků. In: *Pocta Josefu Petráňovi. Sborník prací k 60. narozeninám prof. Dr. Josefa Petráně*. Praha, 1991, s. 301-325.
- TÝŽ. Každodenní kultura jihočeských měšťanských domácností v předbělohorské době. *OH 1*, 1991, s. 43-73.
- TÝŽ. Zahraniční trhy a kultura šlechtických dvorů v předbělohorských českých zemích. *ČČH 89*, 1991, s. 692-713.
- TÝŽ. Domácnosti nižší šlechty v předbělohorských Čechách (Pokus o typologii). *Život na šlechtickém sídle v XVI.-XVIII. století*. (ed.) L. BOBKOVÁ, *Acta Universitatis Purkynianae. Philosophica et historica I. Studia historica I*. Ústí nad Labem, 1992, s. 42-64.
- TÝŽ. „A tak jsem tam dlouho zdržován byl...“ (Čas v životě předbělohorských rytířů). *DaS 15*, 1993, č. 3, s. 26-30.
- TÝŽ. *Prameny k českým šlechtickým dějinám 16. a první poloviny 17. století v Rodinném archivu Starhemberg-Riedeggů*. *Archivní časopis 43*, 1993, s. 22-31.
- TÝŽ. Mezi dvorem, rezidenčním městem a rytířskou tvrzí (Domácnosti rytířů, měšťanů a církevních hodnostářů v rožmberských službách). *OH 3*, 1993, s. 287-313.
- TÝŽ. *Nižší šlechta v předbělohorských Čechách (Prameny, metody, stav a perspektivy bádání)*. *ČČH 91*, 1993, s. 37-54.

- TÝŽ. Rytíři renesančních Čech. Praha, 1995.
- TÝŽ. Společnost aristokratických dvorů v českých zemích (1550-1740). JSH 64, 1995, s. 196-206.
- TÝŽ. Nižší šlechta v politickém systému a kultuře předbělohorských Čech. Praha, 1996.
- TÝŽ. Klientela Pernštejnů a Rožmberků ve druhé polovině 16. století. In: Pernštejnové v českých dějinách. (ed.) P. VOREL, Pardubice, 1995, s. 213-225.
- TÝŽ. Aristokratický dvůr a rezidenční město (Český Krumlov mezi 16. až 18. stoletím). OH 5, 1996, s. 365-397.
- TÝŽ. Nižší šlechta v poddanských rezidenčních městech předbělohorské doby. In: Měšťané, šlechta a duchovenstvo v rezidenčních městech raného novověku (16. - 18. století). Prostějov, 1997, s. 185-199.
- TÝŽ. Šlechta raného novověku v českém dějepisectví devadesátých let. OH 7, 1999, s. 5-28.
- TÝŽ. „Posměch nemalej se stal“ (Příběh ze šlechtické každodennosti 16. století). In: Nový Mars Moravicus aneb Sborník příspěvků, jež věnovali Prof. Dr. Josefu Válkovi jeho žáci a přátelé k sedmdesátinám. Brno, 1999, s. 419-429.
- TÝŽ. Mezi Prahou, Českým Krumlovem a Jindřichovým Hradcem (K prolínání mecenátu v rudolfinské době). In: Českokrumlovsko v proměnách staletí 1250-1850. (edd.) A. KUBÍKOVÁ-V. MAŠKOVÁ. Český Krumlov, 1999, s. 19-36.
- TÝŽ. Obrazy v českokrumlovských měšťanských domácnostech barokní doby. TAMTÉŽ, s. 37-46.
- TÝŽ. Pijácké slavnosti na dvorech renesančních velmožů (Ambras - Bechyně). OH 8, 2000, s. 137-161.
- TÝŽ. „Ty naděje budou každý čtyři neděle.“ Těhotenství očima šlechty na prahu novověku. DaS 23, 2001, č. 3, s. 8-13.

- TÝŽ. Těhotenství ve šlechtické domácnosti na prahu novověku. Československá historická ročenka 2001, Brno, 2001, s. 169-178.
- TÝŽ. „Dobré přátelství“ v listech Pětipeských z Chýš na sklonku předbělohorské doby. Porta Bohemica 1, Litoměřice, 2001, s. 27-42.
- TÝŽ. „Páni a přátelé“ v myšlení a každodenním životě české a moravské šlechty na prahu novověku. ČČH 100, 2002, č. 2, s. 229-264.
- TÝŽ. Muž, žena a děti v aristokratické rodině na prahu novověku. In: Eva nejen v ráji. Žena v Čechách od středověku do 19. století. (ed.) M. LENDEROVÁ, Praha, 2002, s. 45-66.
- TÝŽ. Dvůr habsburských císařů v letech 1526-1740 a historiografie na prahu 21. století. OH 10, 2003, s. 5-32.
- TÝŽ. Šlechta ze zemí Koruny české na habsburských dvorech v předbělohorském období. OH 10, 2003, s. 153-189.
- TÝŽ. Každodenní život na statcích Šťastného Václava Pětipeského z Chýš očima hospodářských úředníků počátku 17. století. In: Historik zapomenutých dějin. Sborník příspěvků věnovaných prof. dr. Eduardu Maurovi. (edd.) M. KOLDINSKÁ-A. VELKOVÁ, Praha, 2003, s. 198-210.
- TÝŽ. Symboly rituálu. Prohlášení Ferdinanda I. císařem ve Frankfurtu nad Mohanem. In: Verba in imaginibus. Františku Šmahelovi k 70. narozeninám. (edd.) M. NODL-P. SOMMER-E. DOLEŽALOVÁ, Praha, 2004, s. 159-167.
- TÝŽ. Manželky a děti Jana ml. Popela z Lobkovic (1510-1570). In: Vlast a rodný kraj v díle historika. Sborník prací věnovaný prof. Josefu Petráňovi. (ed.) J. PÁNEK, Praha, 2004, s. 261-283.
- BŮŽEK, V. – BŮŽKOVÁ, H. Klenoty v renesančních a manýristických domácnostech na jihu Čech. JSH 63, 1994, s. 23-43.
- BŮŽEK, V. - HRDLIČKA, J. a kol. Dvory velmožů s erbem růže. Všední a sváteční dny posledních Rožmberků a pánů z Hradce. Praha, 1997.
- BŮŽEK, V.-HRDLIČKA, V.-KRÁL, P.-VYBÍRAL, Z. Věk urozených. Šlechta v českých zemích na prahu novověku. Praha-Litomyšl, 2002.

BŮŽEK, V.-HRDLIČKA, J.-KRÁL, P.-VYBÍRAL, Z. Šlechta raného novověku v historickoantropologických proudech současné evropské historiografie. ČMM 122, 2003, s. 375-409.

BŮŽEK, V.-KRÁL, P. Carpe Diem versus Memento mori. K výzdobě rytířského sálu na Rožmberku jako obrazu myšlení Jana Zrinského ze Serynu. In: Zlatý věk Českokrumlovska 1550-1620. Český Krumlov, 2002, s. 77-91.

CEJPEK, J.-HLAVÁČEK, I.-KNEIDL, P. Dějiny knihoven a knihovnictví v českých zemích a vybrané kapitoly z obecných dějin. Praha, 1996.

ČECHURA, J. Dominium Smiřických - protokapitalistický podnikatelský velkostatek předbělohorských Čech. ČČH 90, 1992, s. 507-536.

TÝŽ. Mikrohistorie - nová perspektiva dějepisectví konce tisíciletí? DaS 16, 1994, č. 1, s. 2-5.

TÝŽ. Instrukce panství Častolovice z let 1626-1631. ČNM – řada historická 163, 1994, s. 25-53.

TÝŽ. Hluboká za pánů z Hradce: vznik podnikatelského velkostatku. SNM, řada A – historie, Praha, 1994.

TÝŽ. Podnikání evropské šlechty v 16. století. Hospodářské dějiny 21, 1995, s. 9-28

TÝŽ. Adelige Grundherrn als Unternehmer. Zur Struktur südböhmischer Dominien vor 1620. München-Wien, 2000.

TÝŽ. Selské rebelie roku 1680. Sociální konflikty v barokních Čechách a jejich každodenní souvislosti. Praha, 2001.

TÝŽ. „... toho roku byla velká nadúroda ořechů“. Objektivní a subjektivní moment v peticích selských revolt 17. století – příklad Kysibí. In: Historik zapomenutých dějin. Sborník příspěvků věnovaných prof. dr. Eduardu Maurovi. (edd.) M. KOLDINSKÁ-A. VELKOVÁ, Praha, 2003, s. 211-220.

TÝŽ. Alena Roupovská – Polyxena Lobkovická: poučná historie jednoho dluhu. Porta Bohemica 3, Litoměřice, 2005, s. 261-291.

TÝŽ. Žena a peníze ve zlomových časech: Anna Saloména Harantová-Černínová. ČNM - řada historická 174, 2005, č. 3-4, s. 150-190.

ČECHURA, J.-ČECHUROVÁ, J. Mobilita v jedné české pobělohorské vsi: Pelejovice 1650-1700. In: K novověkým sociálním dějinám českých zemí I. Čechy mezi tradicí a modernizací 1566-1848. (edd.) Z. KÁRNÍK-J. ŠTAIF, Praha, 1999, s. 94-124.

TITÍŽ. Josef Pekař: příběh Knihy o Kosti. Praha, 2005.

Češi a Němci: Dějiny-kultura-politika. (edd.) W. KOSCHMAL-M. NEKULA-J. ROGALL, Praha-Litomyšl, 2001.

ČORNEJ, P. K otázce životního stylu nižší šlechty před Bílou horou. SSH 15, 1980, s. 125-142.

Der europäische Adel im Ancien Régime. Von der Krise der ständischen Monarchien bis zur Revolution (ca. 1600-1789). (Hg.) R. ASCH, Köln-Weimar-Wien, 2001.

DEWALD, J. The European Nobility 1400-1800. Cambridge, 1996.

DOSTÁL, J. Inventář svršků na panství rychnovském z doby konfiskací bělohorských. ČDV 13, 1926, s. 208-212.

TÝŽ. Příběhy ze života Jana Petra Dobřenského z Dobřenic. ČSPSČ 56, 1948, s. 13-26, 118-131.

DUBY, G. Vznešené paní z 12. století. I.-III., Brno, 1997-1999.

DUINDAM, J. Problems und prospects for a „new“ history of the court: the Habsburg Hofstaat in perspective. OH 10, 2003, s. 49-66.

DÜLMEN VAN, R. Entstehungen des frühneuzeitlichen Europa 1550-1648. Frankfurt am Main, 1982.

TÝŽ. Kultura a každodenní život v raném novověku (16.-18. století). I. Dům a jeho lidé. Praha, 1999.

EBEL, M. Alma&Magni: Obnova české františkánské provincie v raném novověku. In: Historia Franciscana II. (edd.) P. R. BENEŠ-P. HLAVÁČEK, Kostelní Vydří, 2005, s. 123-132.

Encyklopedie osobností Evropy od starověku do současnosti. Praha, 1993.

- ENDRES, R. *Adel in der Frühen Neuzeit*. München, 1993.
- ENGLUND, P. *Nepokojná léta. Historie třicetileté války*. Praha, 2000.
- TÝŽ. *Nepřemožitelný: historie první severní války*. Praha, 2004.
- EVANS, R. J. W. *Rudolf II. a jeho svět. Myšlení a kultura ve střední Evropě 1576-1612*. Praha, 1997.
- TÝŽ. *Vznik habsburské monarchie 1550-1700*. Praha, 2003.
- FIALOVÁ, V. *Inventář hradu Lukova z let 1631-1634*. *Naše Valašsko* 6, 1940, s. 1-14.
- FILIP, A. *V zámku a podzámčí. Barokní urbanismus na Moravě*. In: *Morava v době baroka*. (ed.) T. KNOZ, Brno, 2004, s. 57-68.
- Filosofický slovník*. Olomouc, 1998.
- FEJTOVÁ, O. *Měšťanské elity na Novém Městě Pražském v 17. století a knižní kultura*. In: *DP 22, Pražské městské elity středověku a raného novověku – jejich proměny, zázemí a kulturní profil*. (edd.) O. FEJTOVÁ-V. LEDVINKA-J. PEŠEK, Praha 2004, s. 159-174.
- TÁŽ. *Měšťanský čtenář 17. století a recepce aktuální barokní literatury*. In: *Barokní Praha – Barokní Čechie*. (edd.) O. FEJTOVÁ-V. LEDVINKA-J. PEŠEK-V. VLNAS, Praha, 2004, s. 629-642.
- FEJTOVÁ, O.-PEŠEK J. *Dílo Filipa Melanchtona v měšťanských knihovnách doby předbělohorské*. In: *Nový Mars Moravicus aneb Sborník příspěvků, jež věnovali Prof. Dr. Josefu Válkovi jeho žáci a přátelé k sedmdesátinám*. Brno, 1999, s. 149-162.
- TITÍŽ. *Měšťanský čtenář a české kroniky v Praze raného novověku*. In: *Opera romanica 4, K výzkumu zámeckých, měšťanských a církevních knihoven. „Čtenář a jeho knihovna“*. (ed.) J. RADIMSKÁ, České Budějovice, 2003, s. 183-196.
- FRANCEK, J. *Eliška Kateřina Smiřická a příběh její lásky*. *VSH* 3, 1993, s. 273-298.
- FRIEDRICH, G. *Rukověť křesťanské chronologie*. Praha-Litomyšl, 1997.

FUKALA, R. Politický program Karla staršího ze Žerotína v době českého stavovského povstání. Iluze a politická naivita, nebo realita a umění politiky? FHB 15, 1991, s. 465-477.

TÝŽ. O stavovské konfederaci a slezských dějinách. Zamyšlení nad příspěvky německého bohemisty Joachima Bahlckeého. SISb 96, 1998, č. 1, s. 57-66.

TÝŽ. Markrabě Jiří Friedrich Braniborsko-Ansbašský v zápase s krnovskými a pruskými stavy v druhé polovině 16. století (Příspěvek k proměnám raněnovověkých mocenských elit v regionu). SISb 98, 2000, č. 1-2, s. 1-25.

TÝŽ. Slezská reformace. TAMTÉŽ, č. 4, s. 241-263.

TÝŽ. Karel, Jiří a Jan Bruntálští z Vrba a jejich životní osudy v pobělohorské emigraci. In: Víra nebo vlast? Exil v českých dějinách raného novověku. (ed.) M. HRUBÁ, Ústí nad Labem, 2001, s. 238-248.

TÝŽ. Dánský vpád do Slezska a rozklad stavovské opavské společnosti. SISb 99, 2001, č. 2, s. 81-94.

TÝŽ. Mocensko-konfesijní zápasy a krnovská hohenzollernská knížata v zrcadle slezského dějepisectví. TAMTÉŽ, č. 4, s. 264-279.

TÝŽ. Krnov – rezidenční město a základna moci hohenzollernských knížat na území českého předbělohorského státu. Hohenzollernské správní centrum na pomezí Moravy a Slezska. Sborník bruntálského muzea 2001, Bruntál, 2001, s. 3-24.

TÝŽ. Po stopách polského alchymisty. DaS 23, 2001, č. 1, s. 18-22.

TÝŽ. Protilichtenštejnská opozice na Opavsku v letech 1613-1617. ČMM 120, 2001, s. 67-90.

TÝŽ. Jan Jiří Krnovský. Stavovské povstání a zápas s Habsburky. České Budějovice, 2005.

TÝŽ. Hohenzollernové v evropské politice 16. století: mezi Ansbachem, Krnovem a Královcem (1523-1603). Praha, 2005.

TÝŽ. Sen o odplatě: dramata třicetileté války. Praha, 2005.

GAWRECKI, D. a kol. Dějiny českého Slezska 1740-2000. Opava, 2003.

- GEBAUER, J.-ŠRÁMEK, P. Ulice a náměstí města Opavy. Historický místopis. Opava, 1990.
- GEBAUER, J.-ŠTĚPÁN, V. Válečná kronika Opavska 1060-1945. Kravaře, 2001.
- GEERTZ, C. Interpretace kultur: vybrané eseje. Praha, 2000.
- GENNEP VAN, A. Přejímací rituály. Systematické studium rituálů. Praha, 1996.
- Geschichte Schlesiens. Bd. I. Von der Urzeit bis zum Jahre 1526, Breslau, 1938. Bd. II. Die Habsburgzeit 1526-1740. (edd.) H. AUBIN-L. PETRY-H. SCHLENGER, Darmstadt, 1973.
- GROSS, H. Inventář bývalého kláštera ve Zlaté Koruně sepsaný po smrti opata Melchiora Hölderla roku 1608. Sborník historického kroužku 27, 1926, s. 68-72, 153-157.
- GRULICH, J. Zkoumání „maličností“ (Okolnosti vzniku a významu mikrohistorie). ČČH 99, 2001, č. 3, s. 519-547.
- GRÜNHAGEN, C. Geschichte Schlesiens. Bd. I. Bis zum Eintritt der habsburgische Herrschaft 1527, Bd. II. Bis zur Vereinigung mit Preussen 1527-1740. Gotha, 1884-1886.
- HAJNÁ, M. Oděvní řemesla na dvoře posledních Rožmberků. Výběr 35, 1998, č. 3, s. 163-188.
- TÁŽ. Pozůstalostní inventář Jana II. z Rožmberka. Příspěvek ke studiu každodennosti českého aristokrata v pozdním středověku. JSH 71, 2002, s. 155-184.
- TÁŽ. Pýcha člověka v šatech. Odraz dobových představ o morálce a ošacení v literatuře raného novověku. In: Opera romanica 4, K výzkumu zámeckých, měšťanských a církevních knihoven. „Čtenář a jeho knihovna“. (ed.) J. RADIMSKÁ, České Budějovice, 2003, s. 537-546.
- HÁLOVÁ-JAHODOVÁ, C. Galerie moravských Kouniců. Z dějin uměleckých zájmů jejich budovatelů. ČMM 63-64, 1939-1940, s. 83-108, 315-373.

- HAMANNOVÁ, B. Habsburkové. Životopisná encyklopedie. Praha, 1996.
- HANZAL Renesanční zámek v Líbochovicích (Věnováno k výročí 400 let města a zámku). ČSPSČ 69, 1961, s.146-151
- TÝŽ. Předbělohorské poddanské inventáře. ČL 50, 1963, s. 169-174.
- TÝŽ. Od baroka k romantismu. Praha, 1987.
- HAVELKA, M. Do jaké míry je možné číst Maxe Webera novokantovskými očima? Sociologický časopis 28, 1992, č. 6, s. 743-755.
- HEIDUK, F. Oberschlesisches Literatur-Lexikon: biografisch Handbuch. Teil 1, A-H, Gebr. Mann Verlag. Berlin, 1990.
- HEINZ, H. Barockschlösser in Schlesien. Herzogtümer Troppau-Jägerndorf. Sonderdruck aus Stifter Jahrbuch VIII, München, 1964.
- HELCLOVÁ, E. Testament Zdeňka Vojtěcha Popela z Lobkovic, Porta Bohemica 2, Litoměřice, 2003, s. 95-103.
- Historia Śląska. I/1-4. Do roku 1763. (edd.) K. MALECZYŃSKI a kol., Wrocław-Warszawa-Kraków, 1961-1964.
- HLAVÁČEK, I. Knihy a knihovny v českém středověku (Studie k jejich dějinám do husitství). Praha, 2005.
- HLUBINKA, M. Otázky kolem obnovy kravařského zámku. Sborník památkové péče v severomoravském kraji 1, Ostrava, 1971, s. 65-74.
- TÝŽ. Ke stavebně historickému vývoji zámku v Kravařích. Sborník památkové péče v severomoravském kraji 2, Ostrava, 1973, s. 98-104.
- HOJDA, Z. Měšťanské barokní sbírky v Praze a Olomouci. Historická Olomouc a její současné problémy 5, 1985, s. 307-322.
- TÝŽ. Kultura pobělohorských měst. In: Česká města v 16. - 18. století. Opera instituti historici Pragae, Praha, 1991, s. 215-226.
- TÝŽ. Marek Bernard Joanelli, příklad ambiciózního pražského měšťana a mecenáše 1. poloviny 18. století. In: Barokní umění a jeho význam v české kultuře. Sborník symposia, které uspořádala Národní galerie v Praze k připomenutí osobnosti a díla Oldřicha J. Blažička ve dnech 11.-12. 12. 1986, Praha, 1991, s. 171-184.

- TÝŽ. Rezidence české šlechty v baroku (Několik tezí). Život na šlechtickém sídle v XVI.-XVIII. století. (ed.) L. BOBKOVÁ, Acta Universitatis Purkynianae. Philosophica et historica I. Studia historica I. Ústí nad Labem, 1992, s. 161-178.
- TÝŽ. Výtvarná díla v domech staroměstských měšťanů 1627-1740. Příspěvek k dějinám kultury barokní Prahy. I. PSH 26, 1993, s. 38-100.
- TÝŽ. Kulturní investice staroměstských měšťanů v letech 1627-1740. Příspěvek k dějinám kultury barokní Prahy. II. PSH 27, 1994, s. 47-102.
- TÝŽ. Benátky 16.-18. století očima českých cestovatelů. In: Benátčané. Malířství 17. a 18. století z českých a moravských sbírek. (ed.) L. DANIEL, Praha, 1996, s. 33-40.
- TÝŽ. Reflexe baroka mezi Skyllou a Charybdou – zamyšlení po deseti letech. In: Barokní Praha – Barokní Čechie. (edd.) O. FEJTOVÁ-V. LEDVINKA-J. PEŠEK-V. VLNAS, Praha, 2004, s. 1017-1024.
- HOLZBACHOVÁ, I. Společnost-dějiny-struktura. Historický materialismus a škola Annales. Praha, 1988.
- HOROVÁ, A. (ed.) Nová encyklopedie českého výtvarného umění. I.-II., Praha, 1995.
- HORSKÝ, J. Historická antropologie. (Úvahy a poznámky na okraj mezinárodního kurzu, konaného v Otzenhausenu ve dnech 27.2. – 15.3. 1993). HD 17, 1993, s. 241-270.
- TÝŽ. Noetika kulturních věd Maxe Webera a české dějepisectví. Ústí nad Labem, 1994.
- TÝŽ. Problém „symbolu“ a „smyslu“. Max Weber a dějezpysná práce. In: Vindemia. Sborník k narozeninám Ivana Martinovského. Ústí nad Labem, 1997, s. 147-160.
- HOSÁK, L. Historický místopis země moravskoslezské. I.-II., Praha, 1938.
- TÝŽ. Historický místopis okresu Opava. Opavsko 10, 1964, s. 9-10.
- HRADECKÝ, A. Černínské obrazové galerie – jejich sláva a dnešek. MaVP 35-ČSPS 105, č. 3, 1997, s. 159-167.

HRBÁČEK, K. Náhrobky Bzenců v Klimkovicích. Zpravodaj. Klub genealogů a heraldiků Ostrava DKP VŽSKG 3, 1982, s. 4-9.

HRDLIČKA, J. Příspěvek ke studiu kuchyňských účtů pánů z Hradce ve druhé polovině 16. století. OH 3, 1993, s.215-219.

TÝŽ. Nově objevený inventář renesančních interiérů zámku v Telči z roku 1589. JSH 63, 1994, s. 178-183.

TÝŽ. Rezidenční město a panská kuchyně. Podíl jindřichohradeckých měšťanů, ostatních obyvatel a panských služebníků na zásobování předbělohorského dvora pánů z Hradce potravinami. JSH 64, 1995, s. 84-112.

TÝŽ. „... kuchyni svou k správě tobě poroučím“. Kuchyňský personál v rezidencích posledních pánů z Hradce a Rožmberků. JSH 65, 1996, s. 148-169.

TÝŽ. Provoz vídeňského domu Jáchyma z Hradce. OH 6, 1998, s. 103-126.

TÝŽ. Rituál stolování na raně novověkých šlechtických dvorech v českých zemích. OH 7, 1999, s. 619-653.

TÝŽ. Potraviny, stolování a jídelníček na raně novověkých aristokratických dvorech (Ke stavu a perspektivám výzkumu každodenní kultury). ČČH 98, 2000, s. 18-47.

TÝŽ. Hodovní stůl a dvorská společnost. Strava na raně novověkých aristokratických dvorech v českých zemích (1550-1650). České Budějovice, 2000.

TÝŽ. Příběh renesančního křesla. DaS 23, 2001, č. 1, s. 12-17.

TÝŽ. Synové „velkých“ otců. Vídeňský dvůr očima Adama Pavla Slavaty. OH 10, 2003, s. 249-273.

HROCH, M.-PETRÁŇ, J. 17. století – krize feudální společnosti? Praha, 1976.

HRUBÁ, M. Pozůstalostní agenda královských měst severozápadních Čech jako pramen k poznání renesančního sochařství a malířství. (Pozůstalost kameníka Vincenta Strašryby). In: Opitzův sborník. Renesanční sochařství a

malířství v severozápadních Čechách. (edd.) M. HRUBÁ-P. HRUBÝ, Ústí nad Labem, 2000, s. 53-85.

TÁŽ. Možnosti studia předbělohorských testamentů a inventářů pozůstalostí v královských městech severozápadních Čech. In: Města severozápadních Čech v raném novověku. Acta Universitatis Purkynianae. Philosophica et historica IV. Studia historica IV. (ed.) M. HRUBÁ, Ústí nad Labem, 2000, s. 7-34.

TÁŽ. Prominentní emigrant Vilém Vchynský (Kinský) a jeho majetek v severozápadních Čechách. In: Vira nebo vlast? Exil v českých dějinách raného novověku. (ed.) M. HRUBÁ, Ústí nad Labem, 2001, s. 210-221.

TÁŽ. „Nedávej statku žádnému, dokud duše v těle“: pozůstalostní praxe a agenda královských měst severozápadních Čech v předbělohorské době. Ústí nad Labem, 2002.

TÁŽ. Možnosti výzkumu měšťanských elit v prostředí královských měst severozápadních Čech. In: DP 22, Pražské městské elity středověku a raného novověku – jejich proměny, zázemí a kulturní profil. (edd.) O. FEJTOVÁ-V. LEDVINKA-J. PEŠEK, Praha 2004, s. 193-210.

HRUBÝ, F. Selské a panské inventáře v době předbělohorské. ČČH 33, 1927, s. 21-59, 263-306.

INDRA, B. Život a dílo opavského barokního sochaře Johanna Georga Lehnera. Příspěvek k dílu umělecké památky Moravy a Slezska. ČSIZM-B 41, 1992, s. 32-51.

TÝŽ. Opavští malíři od poloviny 16. do první poloviny 18. století. ČSIZM-B 29, 1980, s. 61-80.

TÝŽ. Příspěvky k biografickému slovníku výtvarných umělců na Moravě a ve Slezsku v 16. až 19. století. ČSIZM-B 44, 1995, s. 242-287.

TÝŽ. Přestavba starého a stavba nového zámku ve Velkých Heralticích koncem 17. a 18. století. ČSIZM-B 45, 1996, s. 1-15.

JAKUBEC, O. Olomoučtí biskupové jako renesanční mecenáši? In: Pro Arte. Sborník k počtě Ivo Hlobila. (ed.) D. PRIX, Praha, 2002, s. 261-270.

TÝŽ. Kulturní prostředí a mecenát olomouckých biskupů potridentské doby. Umělecké objednávky biskupů v letech 1558-1598, jejich význam a funkce. Olomouc, 2003.

JANÁČEK, J. Mikuláš Dačický z Heslova. Očitý svědek české renesance. DaS 14, č. 6, 1992, s. 31-40.

TÝŽ. Ženy české renesance. Praha, 1996.

JANÁK, J.-HLEDÍKOVÁ, Z. Dějiny správy v českých zemích do roku 1945. Praha, 1989.

JANČÁREK, P. Vliv báňské činnosti na život šlechty koncem 16. století v českém Krušnohoří. Život na šlechtickém sídle v XVI.-XVIII. století. (ed.) L. BOBKOVÁ, Acta Universitatis Purkynianae. Philosophica et historica I. Studia historica I. Ústí nad Labem, 1992, s. 95-98.

JEŘÁBEK, T.-KROUPA, J. a kol. Brněnské paláce: stavby duchovní a světské aristokracie v raném novověku. Brno, 2005.

JUROK, J. Z minulosti Klimkovic. VSONJ 34, 1984, s. 30-42.

KAISEROVÁ, K. Život na saském dvoře koncem 16. a začátkem 17. století. Život na šlechtickém sídle v XVI.-XVIII. století. (ed.) L. BOBKOVÁ, Acta Universitatis Purkynianae. Philosophica et historica I. Studia historica I. Ústí nad Labem, 1992, s. 99-113.

KAŠPAR, J. Úvod do novověké latinské paleografie se zvláštním zřetelem k českým zemím. I. Textová část. Praha, 1987.

KAŠPAR, O. Obraz Latinské Ameriky v českém prostředí v 16. a na počátku 17. století. SH 30, 1984, s. 121-143.

TÝŽ. Ke španělským kulturním vlivům v předbělohorských Čechách. FHB 11, 1987, s. 381-399.

KAŠPAR, O.-PEŠEK, J. Zprávy o Novém světě v knihovnách pražských měšťanů předbělohorského období. PSH 21, 1988, s. 5-15.

KAŠPAROVÁ, J. Hispanika ve fondu zámecké knihovny v Českém Krumlově. Výběr 38, 2001, č. 4, s. 334-343.

- TÁŽ. Několik obecných poznámek na téma stav bádání v oblasti dějin knižní kultury českých zemích. In: *Barokní Praha – Barokní Čechie*. (edd.) O. FEJTOVÁ-V. LEDVINKA-J. PEŠEK-V. VLNAS, Praha, 2004, s. 611-628.
- KNOZ, T. Žerotín a Komenský – mecenáš a učenec. In: *J. A. Komenský a kultura jeho doby. Sborník statí k 400. výročí narození J. A. Komenského*. Brno, 1992, s. 39-48.
- TÝŽ. „...s pomocí Boží dosti mírně se mám...“ Zdraví a nemoci Karla st. ze Žerotína. *Acta Musei Moraviae* 82, 1997, s. 183-199.
- TÝŽ. Karel st. ze Žerotína – stavebník a jeho stavitelé. In: *Cour d'honneur (hrady, zámky, paláce)* 1998, č. 1, s. 19-22.
- TÝŽ. Finanční aspekty pobělohorských konfiskací. *ČČH* 100, 2002, s. 774-814.
- TÝŽ. Moravská barokní šlechta. In: *Morava v době baroka*. (ed.) T. KNOZ, Brno, 2004, s. 47-56.
- TÝŽ. Barokní Morava mezi Čechií a Vídní. Šlechtici a jejich sídla. Umělci a jejich díla. In: *Barokní Praha – Barokní Čechie*. (edd.) O. FEJTOVÁ-V. LEDVINKA-J. PEŠEK-V. VLNAS, Praha, 2004, s. 349-361.
- KOLÁŘOVÁ, E. Z historie a současnosti zámku v Raduni. *Sborník památkové péče v severomoravském kraji 7*, Ostrava, 1987, s. 143-168.
- TÁŽ. Zámecký areál v Raduni, památková obnova zdejší empírové oranžerie s okrasnou zahradou. *Sborník státního památkového ústavu v Ostravě 2001*, Ostrava, 2002, s. 23-33.
- KOLDINSKÁ, M. Svět Adama mladšího z Valdštejna optikou jeho deníků (Příspěvek ke každodennosti a mentalitě renesančního aristokrata). *FHB* 18, 1997, s. 121-142.
- TÁŽ. Pražská a vídeňská každodennost za třicetileté války očima nejvyššího purkrabího. *OH* 7, 1999, s. 559-574.
- TÁŽ. Každodennost renesančního aristokrata. Praha-Litomyšl, 2001.
- TÁŽ. Norma nebo ideál? Obraz vrchností a poddaných ve světle vrchnostenských instrukcí 16. a počátku 17. století. In: *Historik*

- zapomenutých dějin. Sborník příspěvků věnovaných prof. dr. Eduardu Maurovi. (edd.) M. KOLDINSKÁ-A. VELKOVÁ, Praha, 2003, s. 189-197.
- KOPIČKA, P. Role úvěru při předání litomyšlského panství mezi Polyxenou z Lobkovic a Vratislavem Eusebiem z Pernštejna. VSH 6, 1997, s. 65-76.
- TÝŽ. Dvůr Zdeňka Vojtěcha a Polyxeny z Lobkovic ve dvacátých a třicátých letech 17. století. OH 7, 1999, s. 469-493.
- KORTA, W. Historia Śląska do 1763 roku. Warszawa, 2003.
- KOSTLÁN, A. Vliv třicetileté války na vznik a utváření barokní mentality v českých zemích. In: La Nuova rivista italiana di Praga – Nový italský časopis v Praze, č. 1-2, 1999-2000, s. 45-47.
- TÝŽ. Vliv třicetileté války na vznik a utváření barokní mentality v českých zemích. In: Baroko v Itálii – Baroko v Čechách. Setkávání osobností, idejí a uměleckých forem. (edd.) V. HEROLD-J. PÁNEK, Praha, 2003, s. 113-129.
- KOSTLÁN, A. - LEDVINKA, V. - PEŠEK, J. Zemský prubíř Pavel Grümiller z Třebeska. Příspěvek k poznání ekonomické a kulturní aktivity obyvatel pražských měst ve druhé polovině 16. století. PSH 19, 1986, s. 103-139.
- KOUŘIL, P. – PRIX, D. – WIHODA, M. Hrady českého Slezska. Brno-Opava, 2000.
- KRÁL, P. Žena ve šlechtických testamentech v 16. a 17. století. Československá historická ročenka 2001, Brno, 2001, s. 157-167.
- TÝŽ. Mezi životem a smrtí: testamenty české šlechty v letech 1550-1650. České Budějovice, 2002.
- TÝŽ. Žena a smrt v 16. a 17. století. In: Eva nejen v ráji. Žena v Čechách od středověku do 19. století. (ed.) M. LENDEROVÁ, Praha, 2002, s. 105-130.
- TÝŽ. Křtiny, svatby a pohřby. K vzájemné reflexi panovnických a šlechtických přechodových rituálů ve druhé polovině 16. a první polovině 17. století. OH 10, 2003, s. 439-456.
- KROPÁČEK, J. O ambraské sbírce Ferdinanda Tyrolského. In: Cour d'honneur (hrady, zámky, paláce) 1998, č. 1, s. 72-76.

KROUPA, J. Dietrichsteinové v polovině 17. století a model tzv. kavalírské cesty. *Historická Olomouc a její současné problémy* 4, 1983, s. 109-117.

TÝŽ. Alchymie štěstí 1770-1810. Pozdní osvícenství a moravská společnost. Brno, 1986.

TÝŽ. Světlo a stín v barokní architektuře. In: *Morava v době baroka*. (ed.) T. KNOZ, Brno, 2004, s. 69-83.

KRSEK, I.-KUDĚLKA, Z.-STEHLÍK, M.-VÁLKA, J. Umění baroka na Moravě a ve Slezsku. Praha, 1996.

KRZEMIENSKÁ, B. Písemné a hmotné prameny - historie a archeologie. *ČsČH* 10, 1962, s. 367-376.

KUBEŠ, J. „Tehdáž, když v voboře před morem bytností jsem byl.“ Zásobování letohrádku Kratochvíle v letech 1592-1602. In: *Historie '97*. Sborník z celostátní studentské vědecké konference. Brno, 1998, s. 143-180.

TÝŽ. Jan Libra ze Soběnova. Rožmberský hospodář v Praze a jeho každodenní život (1604-1609). *PSH* 31, 2000, s. 93-148.

TÝŽ. Vilém Slavata a jeho hejtmané. K anatomii prestiže raně novověké šlechty. *HO* 12, 2001, č. 3-4, s. 70-75.

TÝŽ. Rosenbergica I. Rožmberské kuchyňské účty. Možnosti a využití. *Scientific papers of the University of Pardubice, Series C, Faculty of Humanities* 7, 2001, Pardubice, 2002, s. 17-24.

TÝŽ. Rosenbergica II. Rožmberští poslové (Příspěvek ke komunikační praxi středoevropského prostoru na počátku 17. století). *TAMTÉŽ*, s. 25-38.

TÝŽ. Sídlní strategie knížat z Lobkovic ve Vídni v raném novověku (1624-1734). *Porta Bohemica* 3, Litoměřice, 2005, s. 86-119.

KUČA, K. Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. III., Kolín-Míro, Praha, 1998.

Kultury na hranici/Kulturen an der Grenze. Jižní Čechy-Jižní Morava-Waldviertel-Weinviertel. (edd.) A. KOMLOSYOVÁ-V. BŮŽEK-R. SVÁTEK, Vídeň, 1995.

- Kulturněhistorická encyklopedie Slezska a severovýchodní Moravy. 1-2. (edd.) L. DOKOUPIL-M. MYŠKA-J. SVOBODA, Ostrava, 2005.
- KUTIŠOVÁ, Š. Zdeněk Vojtěch Popel z Lobkovic (Pokus o profil osobnosti). OH 4, 1995, s. 91-105.
- KYBALOVÁ, L. Orienttepiche. Hanau/Main, 1980.
- TÁŽ. Dějiny odívání. Renaissance. (15. a 16. století). Praha, 1996.
- TÁŽ. Dějiny odívání. Barok a rokoko. Praha, 1997.
- KYBALOVÁ, L. - HERBENOVÁ, O. - LAMAROVÁ, M. Obrazová encyklopedie módy. Praha, 1973.
- LE GOFF, J. Kultura středověké Evropy. Praha, 1991.
- TÝŽ. Středověká imaginace. Praha, 1998.
- TÝŽ. Intelektuálové ve středověku. Praha, 1999.
- TÝŽ. (red.) Středověký člověk a jeho svět. Praha, 1999.
- LEDVINKA, V. Dům pánů z Hradce pod Stupni (Příspěvek k poznání geneze a funkcí renesančního paláce v Praze). FHB 10, 1986, s. 269-316.
- TÝŽ. Rozmach feudálního velkostatku, jeho strukturální proměny a role v ekonomice českých zemí v předbělohorském období. FHB 11, 1987, s. 103-132.
- TÝŽ. Funkce venkovských rezidencí a pražských paláců jihočeské šlechty v 16. a 17. století. Život na šlechtickém sídle v XVI.-XVIII. století. (ed.) L. BOBKOVÁ, Acta Universitatis Purkynianae. Philosophica et historica I. Studia historica I. Ústí nad Labem, 1992, s. 28-41.
- TÝŽ. Rezidence a dvůr Zachariáše z Hradce v Telči (1550-1589). OH 3, 1993, s. 199-213.
- TÝŽ. Šlechtická svatba v Praze roku 1579 (K charakteru aristokratických slavností české renesance). DP 12, 1995, s. 105-113.
- TÝŽ. Rezidenční města pánů z Hradce v 16. a na počátku 17. století. In: Měšťané, šlechta a duchovenstvo v rezidenčních městech raného novověku (16. - 18. století). Prostějov, 1997, s. 119-134.

- LEJSKOVÁ-MATYÁŠOVÁ, M. Zámek v Kostelci nad Černými Lesy ve světle urbáře z roku 1677. *Umění* 4, 1956, s. 322-337.
- TÁŽ. K tematice nástropních maleb v Zaječím sálu státního zámku v Bučovicích. *Umění* 7, 1959, s. 271-275.
- TÁŽ. Vnitřní výprava renesančního zámku v Kostelci nad Černými Lesy a novodobá rekonstrukce jeho kostela. *Umění* 14, 1966, s. 269-278.
- TÁŽ. Hodovní síň renesančního zámku ve Velkých Losinách. *Severní Morava* 22, 1972, s. 33-38.
- MACEK, J. Jagellonský věk v českých zemích (1471-1526). II.-III., Praha, 1994-1998.
- MACŮREK, J. Stav a úkoly českého bádání o minulosti Slezska. *SISb* 48, 1950, s. 145-171.
- MAREK, J. Marc Bloch, Lucien Febvre, *Annales*. *DaS* 6, 1964, č. 7, s. 28-30.
- TÝŽ. Kultura jako téma a problém dějepisectví. *ČČH* 90, 1992, s. 491-506.
- TÝŽ. Historické dílo jako text. In: *In memoriam Josefa Macka (1922-1991)*. Uspořádali M. Polívka - F. Šmahel. Praha, 1996, s. 317-328.
- TÝŽ. Historie mezi teorií a praxí. *ČČH* 96, 1998, s. 778-802.
- MAREK, J. – ŠMAHEL, F. Škola *Annales* v zrcadle českého dějepisectví. *ČČH* 97, 1999, s. 1-18.
- MAREK, P. Ceremoniál jako zrcadlo hierarchického uspořádání císařského dvora Ferdinanda II. *OH* 10, 2003, s. 371-396.
- MAREŠ, P. Karel Častovec Myška ze Žlunic. Život předbělohorského rytíře ve světle rodinné korespondence. Ústí nad Labem, 2000.
- MARKOVÁ, M. Móda na dvoře pánů z Hradce. *OH* 6, 1998, s. 319-347.
- MAŠITOVÁ, P. Sonda do každodennosti barokního kavalíra (Pozůstalostní inventář Jiřího Štefana, hraběte z Vrbna a Bruntálu). *Sborník bruntálského muzea* 2003, Bruntál, 2003, s. 56-75.

TÁŽ. Hmotný odkaz barokního kavalíra z Kravař (Pozůstalostní inventář Ferdinanda Burcharda, svobodného pána z Eichendorfu). *Historica – sborník prací FF OU* 11, 2004, s. 149-156.

TÁŽ. Manželka Jiřího Štefana, hraběte z Vrbna a Bruntálu, ve světle pozůstalostních inventářů. *Sborník bruntálského muzea* 2004, Bruntál, 2004, s. 43-48.

TÁŽ. František Josef Filip, hrabě z Hodic – barokní intelektuál, alchymista a milovník umění ze zámku v Melči. *ČNM – řada historická* 174, 2005, č. 3-4, s. 191-203.

TÁŽ. Ještě jednou ke každodennosti hraběcí rodiny Bruntálských z Vrbna (Pozůstalostní inventář Anny Heleny Petronely Oderské z Liděřova, rozené hraběnky z Vrbna a Bruntálu). *Sborník bruntálského muzea* 2005, Bruntál, 2005, s. 12-17.

TÁŽ. Opava jako rezidenční město hornoslezské šlechty v raném novověku (Na příkladu členů rodu Bruntálských z Vrbna). (v tisku)

MAŤA, P. Rituál zasnub v deníku renesančního kavalíra. *DaS* 18, 1996, č.6, s. 11-15.

TÝŽ. Nejstarší české a moravské deníky (Kultura každodenního života v raném novověku a některé nové perspektivní prameny). *FHB* 18, 1997, s. 99-120.

TÝŽ. Leopold I. a poslední Slavata. K osobní korespondenci panovníků raného novověku. In: *Facta probant homines. Sborník příspěvků k životnímu jubileu prof. Dr. Zdeňky Hledíkové. (edd.) I. HLAVÁČEK-J. HRDINA, Praha, 1998, s. 245-257.*

TÝŽ. Zrození tradice (Slavatovské vyústění rožmberského a hradeckého odkazu). *OH* 6, 1998, s. 513-552.

TÝŽ. Soumrak venkovských rezidencí. „Urbanizace“ české aristokracie mezi stavovstvím a absolutismem. *OH* 7, 1999, s. 139-162.

TÝŽ. Šlechtic v soukolí absolutismu. Politická činnost Adama mladšího z Valdštejna po Bílé hoře. In: *Nový Mars Moravicus aneb Sborník*

příspěvků, jež věnovali Prof. Dr. Josefu Válkovi jeho žáci a přátelé k sedmdesátinám. Brno, 1999, s. 479-488.

TÝŽ. Karneval v životě a myšlení raně novověké šlechty. OH 8, 2000, s. 163-189.

TÝŽ. Nové prameny k českým dějinám ve švédských knihovnách a archivech. Zpráva o výzkumném pobytu ve Švédsku. SAP 51, 2001, s. 275-296.

TÝŽ. Der Adel aus den böhmischen Ländern am Kaiserhof 1620-1740 Versuch, eine falsche Frage richtig zu lösen. OH 10, 2003, s. 191-133.

TÝŽ. Svět české aristokracie (1500-1700). Praha, 2004.

TÝŽ. Polyxena Lobkovická z Pernštejna na cestě do barokního nebe (K projevům karmelitánské zbožnosti v českých zemích). In: Vlast a rodný kraj v díle historika. Sborník prací věnovaný prof. Josefu Petráňovi. (ed.) J. PÁNEK, Praha, 2004, s. 387-406.

MIKULEC, J. Sedlák očima české barokní společnosti. DaS 17, 1995, č. 4, s. 15-19.

MUSIL, F.-PLAČEK, M. Zaniklé hrady, zámky a tvrze Moravy a Slezska. Praha, 2003.

MUSIL, F.-PLAČEK, M.-ÚLOVEC, J. Zaniklé hrady, zámky a tvrze Čech, Moravy a Slezska po roce 1945. Praha, 2005.

NACHTMANNOVÁ, A. Spodní prádlo raného baroka. Sonda do šatníku staroměstských měšťanů. Kuděj. Časopis pro kulturní dějiny, roč. 1, 1999, č. 2, s. 38-48.

TÁŽ. Kostelec nad Černými lesy v éře Smiřických. Provoz a vybavení renesančního zámku. Průzkumy památek 10, 2003, č. 2, s. 87-102.

TÁŽ. Móda a luxus v odívání staroměstských měšťanů v 17. století. In: DP 22, Pražské městské elity středověku a raného novověku – jejich proměny, zázemí a kulturní profil. (edd.) O. FEJTOVÁ-V. LEDVINKA-J. PEŠEK, Praha 2004, s. 175-192.

NEUDERTO VÁ, M. Domácnosti lounských měšťanů v předbělohorské době (Příspěvek ke studiu inventářů pozůstalosti). In: Česká města v 16. - 18. století. Opera instituti historici Pragmae, Praha, 1991, s. 245-251.

TÁŽ. Život předbělohorské šlechty na Lounsku z pohledu pramenů městské provenience. Život na šlechtickém sídle v XVI.-XVIII. století. (ed.) L. BOBKOVÁ, Acta Universitatis Purkynianae. Philosophica et historica I. Studia historica I. Ústí nad Labem, 1992, s. 65-73.

TÁŽ. Inventář pozůstalosti jako pramen poznání všedního dne ženy v předbělohorské době. DP 8, 1996, s. 153-162.

TÁŽ. Dvě lobkovické rezidence na sklonku 16. století. In: Měšťané, šlechta a duchovenstvo v rezidenčních městech raného novověku (16. - 18. století). Prostějov, 1997, s. 149-165.

TÁŽ. „Item ve velkém fraucimře před lusthausem se nachází...“ Příspěvek ke studiu inventářů pozdně renesančních rezidencí v severozápadních Čechách. OH 7, 1999, s. 163-199.

New Perspectives on Historical Writing. (ed.) P. BURKE, Pennsylvania, 2001.

NODL, M. Otázky recepce francouzské historiografie v českém prostředí: totální dějiny, dlouhé trvání a mentality. In: Francouzská inspirace pro společenské vědy v českých zemích. Cahiers du CEFRES 29, Praha, 2003, s. 95-132.

TÝŽ. Mikrohistorie a historická antropologie. In: Dějiny-teorie-kritika 1, 2004, č. 2, s. 237-252.

NOVÁK, J. Soupis obrazů v zámku Lysé v letech 1723-1733. ČSPSČ 19, 1911, s. 89-98.

TÝŽ. Soupis obrazů zámku Vinoře v letech 1726-1767. ČSPSČ 23, 1915, s. 29-32, 69-72.

TÝŽ. Dějiny bývalé hr. Černínské obrazárny na Hradčanech. PA 27, 1915, s. 123-140.

TÝŽ. Prameny ke studiu bývalé hr. Černínské obrazárny na Hradčanech. PA 27, 1915, s. 208-221.

TÝŽ. Slavatové a umění výtvarné. PAM 29, 1917, s. 17-36.

NOVÁKOVÁ, S. Nejstarší dochované inventáře slavatovské knihovny v Jindřichově Hradci a v Nové Bystřici z roku 1673. Jidřichohradecký vlastivědný sborník 14, 2002, s. 14-28.

PÁNEK, J. Česká a moravská šlechta v počátcích habsburské monarchie. DaS 12, 1990, č. 3, s. 26-33.

TÝŽ. Čeští cestovatelé v renesanční Evropě (Cestování jako činitel kulturní a politické integrace). ČČH 88, 1990, s. 661-682.

TÝŽ. Paměti českého šlechtice z poloviny 16. století („Sarmacie“ Jana Zajíce z Hazmburka). FHB 14, 1990, s. 17-98.

TÝŽ. Život na šlechtickém sídle v předbělohorské době. Život na šlechtickém sídle v XVI.-XVIII. století. (ed.) L. BOBKOVÁ, Acta Universitatis Purkynianae. Philosophica et historica I. Studia historica I. Ústí nad Labem, 1992, s. 9-27.

TÝŽ. Renesanční dvůr olomouckého biskupa – obecné a zvláštní rysy. OH 3, 1993, s. 167-177.

TÝŽ. Zahraniční cesty posledních Rožmberků a jejich kontakty s evropským dvorským prostředím. OH 3, 1993, s. 9-32.

TÝŽ. „Phasma Dionysiacum“ a manýristické slavnosti na Pražském hradě roku 1617 (Jejich dobový a typologický rámeček). FHB 17, 1994, s. 117-131.

TÝŽ. Stavovství v Čechách a na Moravě na prahu novověku (30 tezí se srovnávacím zřetelem k Říši a Rakousům). In: Morava na prahu nové doby. Přerov, 1995, s. 37-54.

TÝŽ. Šlechta v raně novověké Evropě z pohledu českého a evropského bádání. OH 5, 1996, s. 19-45.

TÝŽ. Renesanční Itálie jako předmět zájmu českých cestovatelů (Příspěvek k problému renesance v českých zemích). In: In memoriam Josefa Macka

- (1922-1991). Uspořádali M. POLÍVKA- F. ŠMAHEL, Praha, 1996, s. 245-258.
- TÝŽ. Česká a moravská aristokracie v době Adama II. z Hradce. OH 6, 1998, s. 77-90.
- TÝŽ. Habsburská monarchie jako prostor pro utváření barokní kultury. In: Baroko v Itálii – Baroko v Čechách. Setkávání osobností, idejí a uměleckých forem. (edd.) V. HEROLD-J. PÁNEK, Praha, 2003, s. 73-85.
- TÝŽ. Divadelní představení jako výraz sebeprezentace předbělohorského aristokrata (Vizualizace slova v Sarmacii Jana Zajíce z Hazmburka). In: Historik zapomenutých dějin. Sborník příspěvků věnovaných prof. dr. Eduardu Maurovi. (edd.) M. KOLDINSKÁ-A. VELKOVÁ, Praha, 2003, s. 181-188.
- PAŘEZ, J. Každodennost v klášteře premonstrátů na Strahově v polovině 16. století. FHB 17, 1994, s. 101-115.
- PAVLÍČKOVÁ, R. Sídla olomouckých biskupů. Mecenáš a stavebník Karel z Liechtensteinu-Castelcornu (1664-1695). Olomouc, 2001.
- TÁŽ. Biskupský hrad Mírov v 17. století – aristokratické sídlo mezi pevností a rezidencí. ČNM – řada historická 170, 2001, č. 3-4, s. 43-63.
- TÁŽ. Rezidenční síť olomouckých biskupů za Karla z Liechtensteinu-Castelkorna. Historická Olomouc 13, 2002, s. 145-159.
- PEKAŘ, J. Kniha o Kosti. Kus české historie. I.-II., Praha, 1935.
- PELIKÁN, J. Březanův popis krumlovského hradu a zámku z roku 1600. ČSPSČ 33, 1925, s. 174-177.
- PEŠEK, J. Knihy a knihovna v kšaftech a inventářích pozůstalostí Nového Města pražského v letech 1576-1620. FHB 2, 1980, s. 247-282.
- TÝŽ. Husitská tematika v librářích a obrazových galeriích pražských měšťanů na přelomu 16. a 17. století. Husitský Tábor 4, 1981, s. 163-166.
- TÝŽ. Pražské knihy kšaftů a inventářů. Příspěvek k jejich struktuře a vývoji v době předbělohorské. PSH 15, 1982, s. 63-90.

- TÝŽ. Veduty v pražských interiérech doby předbělohorské. *Umění* 31, 1983, s. 521-522.
- TÝŽ. Měšťanská kultura a vzdělanost v Rudolfinské Praze. *FHB* 5, 1983, s. 173-193.
- TÝŽ. Náráz novověku na českou společnost na přelomu 15. a 16. století (Úvahy nad literaturou poslední doby). *SCH* 14, 1984, s. 117-122.
- TÝŽ. Česká a středoevropská kultura doby předbělohorské. *DaS* 12, 1990, č. 1, s. 17-21.
- TÝŽ. Kultura českých předbělohorských měst (1547-1620). In: *Česká města v 16. - 18. století. Opera instituti historici Pragae*, Praha, 1991, s. 203-214.
- TÝŽ. Obrazy a grafiky a jejich majitelé v předbělohorské Praze. *Umění* 39, 1991, s. 269-283.
- TÝŽ. Pozůstalostní inventáře jako pramen poznání kultury každodenního života. *OH* 1, 1991, s. 30-42.
- TÝŽ. Měšťanská vzdělanost a kultura v předbělohorských Čechách 1547-1620 (Všední dny kulturního života). Praha, 1993.
- TÝŽ. Hora ruit – hodiny v pražských měšťanských interiérech okolo roku 1600. In: *Husitství-reformace-renesance. III. Sborník k 60. narozeninám Františka Šmahela. (edd.) J. PÁNEK-M. POLÍVKA-N. REJCHRTOVÁ*, Praha, 1994, s. 871-883.
- TÝŽ. Slavnost jako téma dějepisného zkoumání. *DP* 12, 1995, s. 7-27.
- TÝŽ. Katastrofa jako dějepisné téma. *DP* 16, 1998, s. 133-139.
- TÝŽ. Kulturní dějiny raného novověku: koncept k zamyšlení. In: *Vlast a rodný kraj v díle historika. Sborník prací věnovaný prof. Josefu Petráňovi. (ed.) J. PÁNEK*, Praha, 2004, s. 145-157.
- TÝŽ. Praha a Vídeň v baroku – centrum a periferie v proměnách barokní kultury? In: *Barokní Praha – Barokní Čechie. (edd.) O. FEJTOVÁ-V. LEDVINKA-J. PEŠEK-V. VLNAS*, Praha, 2004, s. 135-150.
- PEŠKOVÁ, J. Každodennost a svátek – filozofický rozměr festivity. *DP* 12, 1995, s. 29-31.

TÁŽ. Proč právě ženy? DP 8, 1996, s. 13-19.

PETER, A. Burgen und Schlösser in Herzogthum Schlesien. I.-II., Těšín, 1894.

PETRÁŇ, J. Bitva na Bílé hoře podle současného stavu znalostí. FHB 8, 1985, s. 109-134.

TÝŽ. Mikrohistorie aneb o nedějích. In: Dějiny ve věku nejistot. Sborník k příležitosti 70. narozenin Dušana Třeštíka. (edd.) J. KLÁPŠTĚ-E. PLEŠKOVÁ-J. ŽEMLIČKA, Praha, 2003, s. 201-208.

PETRÁŇ, J. a kol. Dějiny hmotné kultury. I./1-2, Praha, 1985; II./1-2, Praha, 1995-1997.

PETRÁŇOVÁ, L. Kultura každodenního života – období vrcholného feudalismu (období krize feudalismu). Společenské vědy ve škole. Časopis pro vyučování dějepisu a občanské nauce 39, 1982-1983, s. 27-31, 59-62, 89-92, 123-126 157-159, 187-191, 217-220, 253-255, 285-287, 313-315.

TÁŽ. Nové historickoantropologické proudy evropského národopisu (K problému integrované „historické sociální vědy“). ČL 78, 1991, č. 1, s. 21-29.

PETRÁŇOVÁ, L. - VAŘEKA, J. Vybavení venkovské zemědělské usedlosti v době předbělohorské (na pozadí poddanských inventářů). AH 12, 1987, s. 277-286.

PILNÁČEK, J. Rody starého Slezska. (ed.) K. Müller, I.-V., Brno-Opava, 1991-1998.

TÝŽ. Staromoravští rodové. Brno, 1996.

PLAČEK, M. Hrady a zámky na Moravě a ve Slezsku. Praha, 1996.

PLEVA, M. Hmotná kultura moravské barokní šlechty ve světle pozůstalostních inventářů. Acta Musei Moraviae 85, 2000, s. 131-150.

TÝŽ. Kulturní mecenát boskovických Zástřizlovců. Jeho proměny mezi renesancí a barokem. Sborník muzea Blansko 2000, s. 9-26.

TÝŽ. Knižní kultura moravského šlechtického rodu Petřvaldských z Petřvaldu v 17. a 18. století (Co přinesl archivní výzkum). In: Opera

romanica 4, K výzkumu zámeckých, měšťanských a církevních knihoven. „Čtenář a jeho knihovna“. (ed.) J. RADIMSKÁ, České Budějovice, 2003, s. 255-280.

POKORNÝ, J. Recepce české literatury v Praze v 18. století. PSH 22, 1989, s. 83-102.

POPIOLEK, K. Historia Śląska od pradziejów do 1945 roku. Katowice, 1972.

Prag um 1600. Kunst und Kultur am Hofe Rudolf II. Freren, 1988.

PRASEK, V. Historická topografie země Opavské. Opava, 1889.

PREISS, P. Jan Bedřich z Valdštejna jako mecenáš umění v Římě. Umění 10, 1962, s. 633-634.

RAK, P. Inventarizace pozůstalostí v předbělohorském Chomutově. In: Města severozápadních Čech v raném novověku. Acta Universitatis Purkynianae. Philosophica et historica IV. Studia historica IV. (ed.) M. HRUBÁ, Ústí nad Labem, 2000, s. 35-53.

Residenzen Aspekte hauptstädtischer Zentralität von der frühen Neuzeit bis zum Ende der Monarchien. (Hg.) K. ANDERMANN, Oberrheinische Studien 10, Sigmaringen, 1992.

REJCHRTOVÁ, N. Dětská otázka v husitství. ČsČH 28, 1980, s. 53-77.

ROUBÍK, F. K názvosloví hospodářských inventářů ze 17. století. ČDV 26, 1938, s. 61-63.

Rudolf II. a Praha. Cisařský dvůr a rezidenční město jako duchovní a kulturní centrum střední Evropy. (edd.) E. FUČÍKOVÁ-J. M. BRADBURNE-B. BUKOVINSKÁ-J. HAUSENBLASOVÁ-L. KONEČNÝ-I. MUCHKA-M. ŠRONĚK, Praha-Londýn-Milán, 1997.

RYANTOVÁ, M. Památníky raného novověku jako mezioborový pramen. Knihy a dějiny 4, 1997, č. 1, s. 63-68.

TÁŽ. Normativní vymezení procesu vyřizování pozůstalostí světských duchovních a písemností s ním spojených v 17. a první třetině 18. století. In: Facta Probant Homines. Sborník příspěvků k životnímu jubileu prof. Dr.

Zdeňky Hledíkové. (edd.) I. HLAVÁČEK-J. HRDINA, Praha, 1998, s. 421-430.

TÁŽ. Proměny lobkovické rezidence na Vysokém Chlumci v 16. a 17. století. OH 7, 1999, s. 223-249.

TÁŽ. Polyxena z Lobkovic. In: Eva nejen v ráji. Žena v Čechách od středověku do 19. století. (ed.) M. LENDEROVÁ, Praha, 2002, s. 67-103.

TÁŽ. Dětství v aristokratickém prostředí v raném novověku. Středočeský vlastivědný sborník 21, 2003, s. 23-36.

TÁŽ. Odras dvorského prostředí ve šlechtických památkách raného novověku. OH 10, 2003, s. 355-369.

TÁŽ. Urbáře vysokochlumského panství v první polovině 17. století. In: Vlast a rodný kraj v díle historika. Sborník prací věnovaný prof. Josefu Petráňovi. (ed.) J. PÁNEK, Praha, 2004, s. 371-386.

SALABA, J. Slavatovská obrazárna. PAM 17, 1896-197, s. 709-718.

SAMEK, B. Umělecké památky Moravy a Slezska. I.-II., Praha, 1994, 1999.

SEDLÁŘ, J. Příspěvek k dílu F. Ř. I. Ecksteina. Freska v zámecké kapli v Kravařích u Opavy. Umění 15, 1967, s. 421-427.

SEHNAL, J. Deníky Jana Jáchyma ze Žerotína. Životní styl českého šlechtice v době vrcholného baroka. ČMM 119, 2000, č. 2, s. 367-389.

SEIBT, F. Německo a Češi. Dějiny jednoho sousedství uprostřed Evropy. Praha, 1996.

SEIFERTO VÁ, H. Obrazárny – výraz sběratelské náruživosti aristokracie v období baroka. In: Barokní Praha – Barokní Čechie. (edd.) O. FEJTOVÁ-V. LEDVINKA-J. PEŠEK-V. VLNAS, Praha, 2004, s. 539-548.

SELDERN VON, G. Forschungen über die Abstammung und Beiträge zur Geschichte der Grafen von Wr̄bna und Freudenthal. Jahrbuch des heraldisch-genealogischen Vereins Adler in Wien. I. Wien, 1874, s. 1-25.

TÝŽ. Forschungen über die Abstammung und Beiträge zur Geschichte der Grafen von Wr̄bna und Freudenthal. Jahrbuch des heraldisch-genealogischen Vereins Adler in Wien. II. Wien, 1875, s. 57-106.

Sláva barokní Čechie. Stati o umění, kultuře a společnosti 17. a 18. století. (ed.) V. VLNAS, Praha, 2001.

Silesiographia. Stand und Perspektiven der historischen Schlesienforschung. Festschrift für Norbert Conrads zum 60. Geburtstag. (edd.) M. WEBER-C. RABE, Würzburg, 1998.

SCHENKOVÁ, M. Malířství 18. století v západní části českého Slezska. Katalog autorsky určených děl. III. část, ČSIZM-B 44, 1995, s. 107-133.

SCHENKOVÁ, M.-OLŠOVSKÝ, J. Barokní malířství a sochařství v západní části českého Slezska. Opava, 2001.

SLAVÍČEK, L. Inventář dvou obrazových sbírek 18. století na Moravě. VVM 30, 1978, s. 297-302.

TÝŽ. Příspěvky k dějinám nostické obrazové sbírky (Materiálie k českému baroknímu sběratelství I.). Umění 31, 1983, s. 219-243.

TÝŽ. „Conte savio“ Jan Bedřich z Valdštejna, mecenáš umění a sběratel. DaS 15, 1993, č. 1, s. 13-16.

ZÝŽ. Drobné příspěvky k dějinám lobkowiczské obrazárny v Roudnici. Umění 42, 1994, s. 157-162.

TÝŽ. Paralipomena k dějinám berkovské a nostické obrazové sbírky (Materiálie k českému baroknímu sběratelství II.). Umění 43, 1995, s. 445-471.

TÝŽ. Dvě podoby barokního šlechtického sběratelství 17. století v Čechách – sbírky Otty Nostice ml. (1608-1665) a Františka Antonína Berky z Dubé (1649-1706). OH 5, 1996, s. 483-513.

TÝŽ. „Sibi, arti, amicis“. Poznámky a materiálie k dějinám sběratelství v Brně 1780-1840. Opuscula Historiae Artium F 42, 1998, s. 53-88.

TÝŽ. Inventáře dietrichsteinské sbírky obrazů (Mikulov, Vídeň). Prameny k dějinám sběratelství 17.-19. století na Moravě. Opuscula Historiae Artium F 43, 1999, s. 67-112.

TÝŽ. Inventáře sbírky Ferdinanda Schröffela ze Schröffenheimu. *Prameny k dějinám sběratelství 17.-19. století na Moravě. II. Opuscula Historiae Artium F 45*, 2001, s. 83-109.

TÝŽ. Zpráva o sbírce olomouckého světícího biskupa Ferdinanda Schröffela ze Schröffenheimu. (Nové poznatky k dějinám sběratelství na Moravě 2. poloviny 17. století). *Historická Olomouc* 13, 2002, s. 129-144.

TÝŽ. Sběratel z vášně. Kníže Karel Eusebius z Lichtenštejna a výtvarné umění. *DaS* 24, 2002, č. 4, s. 31-34.

TÝŽ. Sbírký a sběratelé na Moravě 17. a 18. století. In: *Morava v době baroka*. (ed.) T. KNOZ, Brno, 2004, s. 91-104.

TÝŽ. Sběratelství a obchod s uměním v Čechách 17. a 18. století. Stav a úkoly českého bádání. In: *Barokní Praha – Barokní Čechie*. (edd.) O. FEJTOVÁ-V. LEDVINKA-J. PEŠEK-V. VLNAS, Praha, 2004, s. 491-538.

SLAWIK, J. *Das Eichendorffgeschlecht in Deutsch-Krawarn*. Ratibor, 1923.
Slezsko v dějinách českého státu. Sborník příspěvků z vědecké konference k 50. výročí Slezského ústavu SZM v Opavě. (ed.) M. BORÁK, Opava, 1998.

SMITKA, J. - ROŽMBERSKÝ, P. *Popis Zelené Hora a Plánice*. Hláska II., 1994, s. 17-28.

SMÍŠEK, R. Jan Adam Questenberk mezi Vídí a Jaroměřicemi. *OH* 10, 2003, s. 331-354

SOCHOROVÁ, L. Každodennost v deníkových záznamech hraběte Jana Josefa z Vrtby z roku 1752. *Sborník vlastivědných prací z Podblanicka* 34, 1994, s. 129-142.

SPURNÝ, F. a kol. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. II. Severní Morava*, Praha, 1938.

Stará Opava-Alt Troppau. (edd.) K. MÜLLER-R. ŽÁČEK-J. KALUS, Opava, 1994.

STEJSKAL, A. Služební cesty rožmberských úředníků 1589-1611. In: *Cesty a cestování v životě společnosti*. *Acta Universitatis Purkynianae*.

Philosophica et historica III. Studia historica II., (edd.) L. BOBKOVÁ-M. NEUDERTOVÁ, Ústí nad Labem, 1995, s. 199-208.

TÝŽ. Tři venkovští faráři a „budič“ v roce 1556. Výběr: časopis pro historii a vlastivědu jižních Čech 34, 1997, č. 2, s. 95-102.

TÝŽ. Eggenberský knížecí dvůr v Prachaticích. TAMTÁŽ, č. 4, s. 264-280.

TÝŽ. Zapomenutá renesance: Švaberský dvůr v Bechyni. In: Cour d'honneur (hrady, zámky, paláce) 1998, č. 3, s. 25-26.

TÝŽ. Veřejné intimity raně novověkého vladaře. Mezi Bechyní a Ambrasem. TAMTÉŽ, s. 27-28.

TÝŽ. U dvorské tabule Petra ze Švamberka. O jednom renesančním stolovacím řádu. TAMTÉŽ, s. 29-31.

TÝŽ. „Zeman bez sedláků stojí za sto jebáků“ – Obilní dluhy jako typ nedoplatku a forma selské rezistence na panství Český Krumlov v letech 1566-1602. In: K novověkým sociálním dějinám českých zemí I. Čechy mezi tradicí a modernizací 1566-1848. (edd.) Z. KÁRNÍK-J. ŠTAIF, Praha, 1999, s. 21-70.

TÝŽ. Slavnosti a politika. „Čechové“ v Římě na prahu 17. století. Výběr: časopis pro historii a vlastivědu jižních Čech 37, 2000, č. 2, s. 82-96.

TÝŽ. Inventáře interiérového textilu zámku Třeboň z roku 1602 (Možnosti komparace s vybavením českokrumlovské rezidence Petra Voka z Rožmberka). Výběr: časopis pro historii a vlastivědu jižních Čech 38, 2001, č. 2, s. 119-145.

TÝŽ. Třeboňské opevnění z let 1525-1526 v písemných pramenech (Geneze a průběh stavby, pracovní síly, finanční náklady, jednotlivci). Průzkumy památek 8, 2001, č. 1, s. 3-20.

TÝŽ. Rožmberská a švaberská kunstkomora na počátku 17. století a její inventář. Archivum Trebonense 2001, s. 66-85.

TÝŽ. Soziale Distinktionen und Individuen (Kulturelle Investitionen und die Formierung eines sozialen Kapitals in den Residenzen der letzten Rosenberger und Schwanberger in den Jahren 1590-1616). In: Prager

Wirtschafts und sozialhistorische Mitteilungen-Prague economic and social history papers. Bd./Vol. 6, 2001/2002, s. 9-39.

TÝŽ. Deníky nebo úřednické zápisníky? (Studie k problematice funkce a používání tištěných kalendářů z doby posledních Rožmberků). Archivum Trebonense 2002, s. 116-151.

STIBOR, J. Eichendorfové. Příspěvek k charakteristice a genealogii pobělohorských přistěhovalců. Zpravodaj. Klub genealogů a heraldiků Ostrava při DKP VŽSKG 19, 1984, s. 47-56.

TÝŽ. O jedné rodopisné legendě. Zpravodaj. Klub genealogů a heraldiků Ostrava DKP VŽSKG 27, 1986, s. 58-61.

TÝŽ. Zámek a panské hospodaření ve Studénce roku 1705. VSONJ 47, 1991, s. 41-46.

TÝŽ. Rod Štyrnských ze Štýrn a Lidmila Rotmberkovna, roz. Štyrnská na Olšanském dvoře v Opavě-Kateřinkách. ČSIZM-B 41, 1992, s. 125-133.

STUTZER, D. Die Eichendorff'schen Güter in Oberschlesien und Mähren Betriebsgeschichte, Betriebsaufbau und Ursachen ihres Zusammenbruches 1630-1831. Fakultät für Landwirtschaft und Gartenbau der Technischen Universität München, 1974.

SVÁTEK, J. Ke stavebním dějinám bývalého františkánského konventu v Opavě. Sborník památkové péče v severomoravském kraji 5, 1982, s. 149-178.

SVATOŠ, M. Jacques Le Goff. DaS 19, 1997, č. 1, s. 55-56.

SVOBODA, J. F. V horácké domácnosti před třicetiletou válkou. Pokus o zpracování pozůstalostních inventářů. ČVSPMO 45, 1932, s. 53-80.

SVOBODA, M. Rezidence pánů z Redernu na přelomu 16. a 17. století. OH 7, 1999, s. 201-222.

ŠEFČÍK, E.-ŠRÁMEK, P. Eichendorff'sche Kulturdenkmäler in Deutsch-Krawarn. Oberschlesisches Jahrbuch, Band 6, Berlin, 1990, s. 147-162.

ŠIGUT, F. Historie zámku v Raduni u Opavy. ČSIM-B 13, 1964, s. 65-69.

TÝŽ. Blücherův palác v Opavě. ČSIM-B 14, 1965, s. 107-113.

- TÝŽ. Odhad statku dolnobenešovského roku 1655. ČSIZM-B 17, 1968, s. 157-165.
- TÝŽ. Odhad raduňského statku roku 1665 (Příspěvek k hospodářským dějinám Slezska po třicetileté válce). *SISb* 57, 1969, s. 341-349.
- ŠIMŮNKOVÁ, A. Ke vztahu historiografie a antropologie: perspektivy aplikování antropologických přístupů na historický výzkum. ČL 82, 1995, č. 2, s. 99-112.
- ŠOPÁK, P. Školní budovy a urbanistický vývoj Opavy v období historismu. In: Opava. Sborník k dějinám města 1, Opava, 1998, s. 93-102.
- TÝŽ. Klasicistní architektura Opavy 1780-1850. Opava, 2003.
- TEPLÝ, F. Telecké inventáře. ČSPSČ 35, 1927, s. 171-176.
- TERŠL, S. Malá encyklopedie textilií a odívání. Praha, 1987.
- TICHÁNEK, J.-ŠERÝ, Z. Šlechtická sídla na Novojičínsku. Opava, 2003.
- TOGNER, M. *Historický nábytek*. (Terminologický slovník historického nábytku od gotiky po počátek XX. století. Materiálová skladba – technologie - typologie a slohové projevy). Praha, 1993.
- TÝŽ. Barokní sběratelství v Olomouci a jeho podíl na formování domácí výtvarné kultury. *Historická Olomouc* 10, 1995, s. 127-131.
- UHLÍŘ, D. Černý den na Bílé hoře: 8. listopad 1620. Brno, 1998.
- Umění na dvoře Rudolfa II. (edd.) E. FUČÍKOVÁ-B. BUKOVINSKÁ-I. MUCHKA, Praha, 1988.
- VÁLKA, J. Baroko na Moravě a jeho kultura. *Historická Olomouc a její současné problémy* 5, 1985, s. 123-132.
- TÝŽ. Předbělohorská kultura a společnost (Poznámky k interpretaci a hodnocení). SCH 16, 1986, s. 5-25.
- TÝŽ. Moravská aristokracie na přelomu 16. a 17. století. OH 3, 1993, s. 155-165.
- TÝŽ. Dějiny Moravy. II. Morava reformace, renesance a baroka. Brno, 1995.
- TÝŽ. „Nové dějepisectví“ a české dějiny. ČMM 117, 1998, s. 465-475.

TÝŽ. Homo festivans. OH 8, 2000, s. 5-19.

VAREKA, J.-PETRÁŇOVÁ, L.-PLESSINGEROVÁ, A. Mobiliář vesnického domu v Čechách od konce středověku do počátků národního obrození. ČL 75, 1988, s. 20-211.

VESELÁ, L. Knihy na dvoře Rožmberků. Praha, 2005.

VLNAS, V. Umělecké sbírky litoměřických biskupů v 17. a 18. století. Umění 38, 1990, s. 232-247.

TÝŽ. Emanuel Arnošt z Valdštejna, barokní prelát v epoše rozumu. FHB 15, 1991, s. 343-377.

TÝŽ. Vévoda Mořic Saský, enfant terrible na litoměřickém biskupském stolci. In: Čechy a Sasko v proměnách dějin. Acta Universitatis Purkynianae. Philosophica et historica I. Slavogermanica II., Ústí nad Labem, 1993, s. 441-448.

TÝŽ. Barokní církve a umělecké sběratelství. OH 5, 1996, s. 515-529.

VOJTAL, P. Tragédie štitínské tvrze. VL 19, 1993, č. 1, s. 28-30.

TÝŽ. Tři nebo šest zámků? Raduň-Bravantice-Studénka. Acta historica et museologica Universitatis Silesianae Opaviensis 4, 1999, s. 49-54.

TÝŽ. K historické ikonografii slezských zámků. Památkový ústav v Ostravě – výroční zpráva 1999, Ostrava, 2000, s. 66-67.

TÝŽ. Hachnerovská variace na pomezí Moravy a Slezska. In: Pro Arte. Sborník k počtě Ivo Hlobila. (ed.) D. PRIX, Praha, 2002, s. 329-332.

VOREL, P. Dvory aristokratů v renesančních Čechách. OH 3, 1993, s. 137-154.

TÝŽ. Pernštejnská diplomacie v době stavovského povstání roku 1547 (edice listů Jaroslava z Pernštejna z února až června 1547). VSH 3, 1993, s. 231-272.

TÝŽ. Mezi Augsburgem a Komárnem (Cestování Jaroslava z Pernštejna v Podunají v polovině 16. století). In: Cesty a cestování v životě společnosti. Acta Universitatis Purkynianae. Philosophica et historica III. Studia historica

II., (edd.) L. BOBKOVÁ-M. NEUDERTOVIÁ, Ústí nad Labem, 1995, s. 191-197.

TÝŽ. Pernštejnská svatba v Prostějově roku 1550. ČMM 114, 1995, s. 139-162.

TÝŽ. Šlechtická aristokracie barokní doby a její sídla ve východních Čechách. OH 5, 1996, s. 335-363.

TÝŽ. Poddanská rezidenční města v českých zemích (K typologii měst předbělohorské doby). In: Měšťané, šlechta a duchovenstvo v rezidenčních městech raného novověku (16. - 18. století). Prostějov, 1997, s.38-48.

TÝŽ. Vídeňský deník rytíře Dvoreckého z roku 1559. FHB 19, 1998, s. 7-36.

TÝŽ. Život na dvoře Viléma z Pernštejna. OH 7, 1999, s. 331-360.

TÝŽ. Páni z Pernštejna. Vzestup a pád rodu zubří hlavy v dějinách Čech a Moravy. Praha, 1999.

TÝŽ. Rezidenční vrchnostenská města v Čechách a na Moravě v 15.-17. století. Pardubice, 2001.

VYBÍRAL, Z. Partnerství nebo poslušnost? „Zemská“ aristokracie na počátku konfesijního věku 1547-1619. OH 10, 2003, s. 235-248.

TÝŽ. Politická komunikace aristokratické společnosti českých zemí na počátku novověku. České Budějovice, 2005.

WELTZEL, A. Geschichte des edlen und freiherrlichen Geschlechts von Eichendorff nach Handsschriften und Urkunden bearbeitet. Ratibor, 1876.

WIRTH, Z. Inventář zámku litomyšlského z roku 1608. ČSPSČ 21, 1913, s. 123-125.

ZÁLOHA, J. Statky Chlum, Chlumeček a Koroseky za Častolarů z Dlouhé Vsi. JSH 58, 1989, s. 1-9.

ZUKAL, J. Paměti opavské. Črty kulturní a místopisné. Opava, 1912.

TÝŽ. Slezské konfiskace 1620-1630. (Pokutování provinilé šlechty v Krnovsku, Opavsku a Osoblažsku po bitvě bělohorské a po vpádu Mansfeldově). Praha, 1916.

ŽÁČEK, R. Slezsko. Praha, 2005.

WEBER, M. Wirtschaft und Gesellschaft: Grundriss der verstehenden Soziologie. Studienausgabe. (ed.) J. WINCKELMANN. Tübingen, 1980.

TÝŽ. Autorita, etika a společnost. (Pohled sociologa do dějin). Praha, 1997.

TÝŽ. Sociologie náboženství. (ed.) M. HAVELKA, Praha, 1998.

TÝŽ. Metodologie, sociologie a politika. (ed.) M. HAVELKA, Praha, 1998.

IV. Webové stránky

Rezidenz-Kommision der Akademie der Wissenschaften in Göttingen v Kielu, <http://resikom.adw-goettingen.gwdg.de/index.php> (k 30. 6. 2006)

Wikipedie: otevřená encyklopedie, http://cs.wikipedia.org/wiki/Hlavní_strana (k 30. 6. 2006), včetně anglické http://en.wikipedia.org/wiki/Main_Page (k 30. 6. 2006) a německé verze <http://de.wikipedia.org/wiki/Hauptseite> (k 30. 6. 2006)

Seznam používaných zkratek

- AČ* Archiv český
ČČH Český časopis historický
ČDV Časopis pro dějiny venkova
ČL Český lid
ČMM Časopis Matice moravské
ČsČH Československý časopis historický
ČSPSČ Časopis Společnosti přátel starožitností českých
ČVSMO Časopis Vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci
DaS Dějiny a současnost
DP Documenta Pragensia
f. folio
FHB Folia Historica Bohemica
HD Historická demografie
JSH Jihočeský sborník historický
OH Opera historica
PSH Pražský sborník historický
SHK Sborník historického kroužku
SSH Středočeský sborník historický
SZM Slezské zemské muzeum
VSH Východočeský sborník historický
ZAO Zemský archiv v Opavě

Seznam příloh

1. Mapa Opavska
2. Mapa centra města Opavy
3. Celkový pohled na město Opava (kresba z 18. století), převzato z Stará Opava-Alt Troppau. (edd.) K. MÜLLER-R. ŽÁČEK-J. KALUS, Opava, 1994, s. 61 (dále jen Stará Opava).
4. Erb hrabat Bruntálských z Vrbna, převzato z STIBOR, J. O jedné rodopisné legendě. Zpravodaj. Klub genealogů a heraldiků Ostrava DKP VŽSKG 27, 1986, s. 58-61 (reprodukce v nečíslované příloze).
5. Genealogické tabulky
 5. 1. Bruntálští z Vrbna, zpracováno podle STIBOR, J. Bruntálští z Vrbna, BSSM 10, Ostrava, 1998, s. 23-50.
 5. 2. Vanecký z Jemničky a Štyrnský ze Štyrn, zpracováno podle STIBOR, J. Rod Štyrnských ze Štyrn a Lidmila Rotmberkovna, roz. Štyrnská na Olšanském dvoře v Opavě-Kateřínkách. ČSIZM-B 41, 1992, s. 125-133; ZAO: Pozůstalost Josefa Zukala 1872-1929. Inventář. (zprac.) M. KLOS, Opava, 1967: Excerpta k šlechtickým rodinám Opavska, inv. č. 207, Va-Vy, heslo: Vanecký z Jemničky.
6. Zámek Velké Heraltice
 6. 1. Průčelí zámku, převzato z SZM v Opavě, fotografické oddělení – fotografie a pohledy, obec Velké Heraltice, 1999.
 6. 2. Nádvoří zámku, převzato z SPURNÝ, F. a kol. Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. II. Severní Morava, Praha, 1938, s. 260 (dále jen SPURNÝ, F. a kol. Hrady).
 6. 3. Půdorys pozůstatků hradu Velké Heraltice, převzato z WIHODA, M. K počátkům feuálního sídla ve Velkých Heralticích. ČSIZM-B 38, 1989, č. 2, s. 150.
 6. 4. Půdorys přízemí zámku, převzato z HEINZ, H. Barockschlösser in Schlesien. Herzogtümer Troppau-Jägerndorf. Sonderdruck aus Stifter

Jahrbuch VIII, München, 1964, s. 71; PLAČEK, M. Hrady a zámky na Moravě a ve Slezsku. Praha, 1996, s. 357 (dále jen PLAČEK, M. Hrady).

7. Zámek Bravantice – půdorys přízemí a průčelí zámku, převzato z TICHÁNEK, J.-ŠERÝ, Z. Šlechtická sídla na Novojičínsku. Opava, 2003, s. 44-50 (dále jen TICHÁNEK, J.-ŠERÝ, Z. Šlechtická sídla).

8. Tvrz ve Zbyslavicích – pokus o hmotovou rekonstrukci, převzato z TAMTÉŽ, s. 214-315.

9. Zámek Raduň – půdorys zvýšeného přízemí a průčelí zámku, převzato z PLAČEK, M. Hrady, s. 297; SPURNÝ, F. a kol. Hrady, s. 199.

10. Zámek Štitina

10. 1. Půdorysy přízemí a prvního patra zámku, převzato z KOUŘIL, P. – PRIX, D. – WIHODA, M. Hrady českého Slezska. Brno-Opava, 2000, s. 348 (dále jen KOUŘIL, P. – PRIX, D. – WIHODA, M. Hrady).

10. 2. Nejstarší vyobrazení zámku z roku 1671 a podoba zámku před jeho demolicí v 80. letech 20. století, převzato z KOUŘIL, P. – PRIX, D. – WIHODA, M. Hrady, s. 349; MUSIL, F.-PLAČEK, M.-ÚLOVEC, J. Zaniklé hrady, zámky a tvrze Čech, Moravy a Slezska po roce 1945. Praha, 2005, s. 333-334.

11. Zámek ve Studénce

11. 1. Půdorys prvního a druhého patra zámku, čelní pohled na zámek, převzato z TICHÁNEK, J.-ŠERÝ, Z. Šlechtická sídla, s. 261-265.

11. 2. Pohledy na zámek, převzato z TAMTÉŽ, s. 261-265.

12. Pohledy na zámek v Melči, foto autorka.

13. Zámek Kravaře

13. 1. Půdorys přízemí zámku, převzato z HLUBINKA, M. Ke stavebně historickému vývoji zámku v Kravařích. Sborník památkové péče v severomoravském kraji 2, Ostrava, 1973, s. 98-104 (dále jen HLUBINKA, M. Ke stavebně historickému vývoji).

13. 3. Reprodukce veduty F. B. Wernera 1690-1776), která zachycuje stav pravděpodobně k roku 1718, pohled na zahradní průčelí zámku s kaplí a

vstup do zámku, 1. a 3. reprodukce je převzata z HLUBINKA, M. Ke stavebně historickému vývoji, s. 98-104; 2. reprodukce z SAMEK, B. Umělecké památky Moravy a Slezska. II., Praha, 1999, s. 198.

14. Zámek Klimkovice

14. 1. Zaměření zámku a půdorys přízemí a prvního patra zámku, převzato z TICHÁNEK, J.-ŠERÝ, Z. Šlechtická sídla, s. 112-116.

14. 2. Pohledy na zámek a do zámeckého interiéru (renesanční schodiště), převzato z TAMTÉŽ, s. 112-116, PLÁČEK, M. Hrady, s. 62.

15. Vlčkův palác (později budova českého gymnázia, převzato z ŠOPÁK, P. Školní budovy a urbanistický vývoj Opavy v období historismu. In: Opava. Sborník k dějinám města 1, Opava, 1998, s. 93-102.

16. Blücherův palác a budova Slezské univerzity na Masarykově ul. v Opavě, převzato z Stará Opava, s. 156.

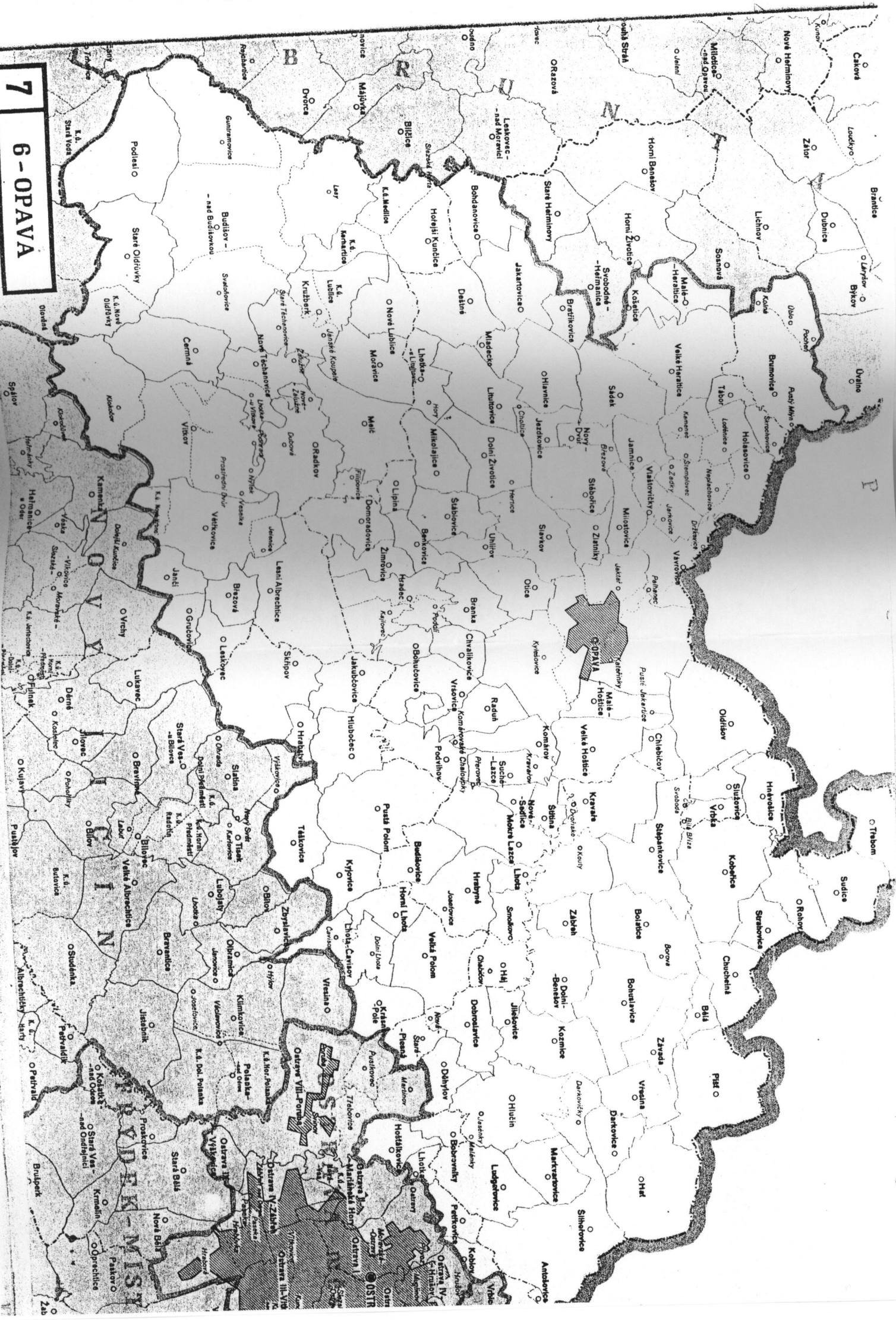
17. Františkánský kostel v Opavě, převzato z TAMTÉŽ, s. 51.

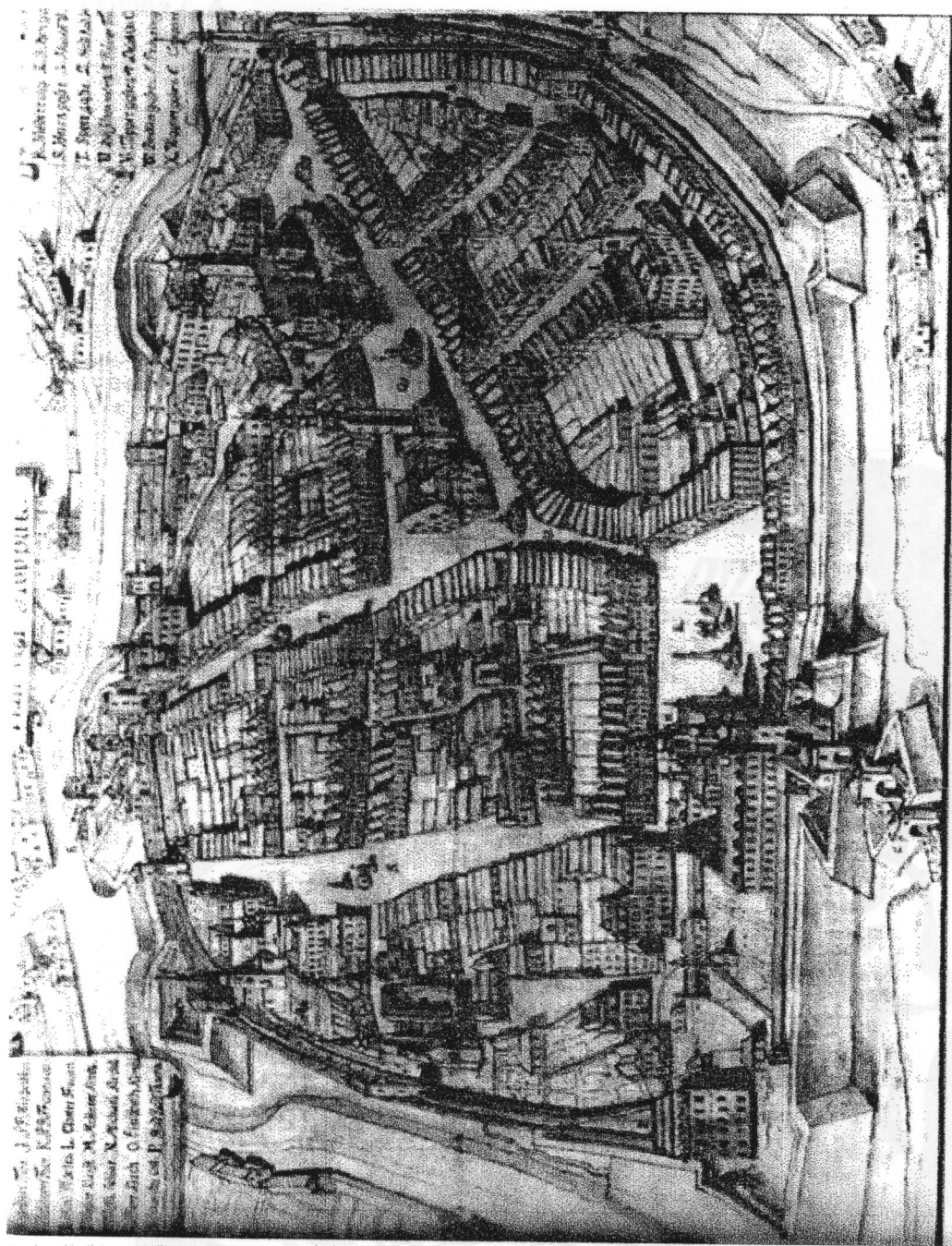
18. Ukázka z pozůstalostního inventáře Jiřího Štefana, hraběte z Vrbna a Bruntálu, část popisu zámecké budovy ve Velkých Heralticích, viz ZAO: Hejtmanský úřad knížectví opavsko-krnovského v Opavě 1507-1784. Inventář. S. DRKAL, Opava, 1964 (strojopis): Pozůstalostní řízení po Jiřím Štěpánovi z Vrbna a Bruntálu – rozdělení majetku 1682, karton č. 216, inv. č. 1121, f. 7a-11b.

Přílohy

Příloha č. 1

7 6-OPAVA

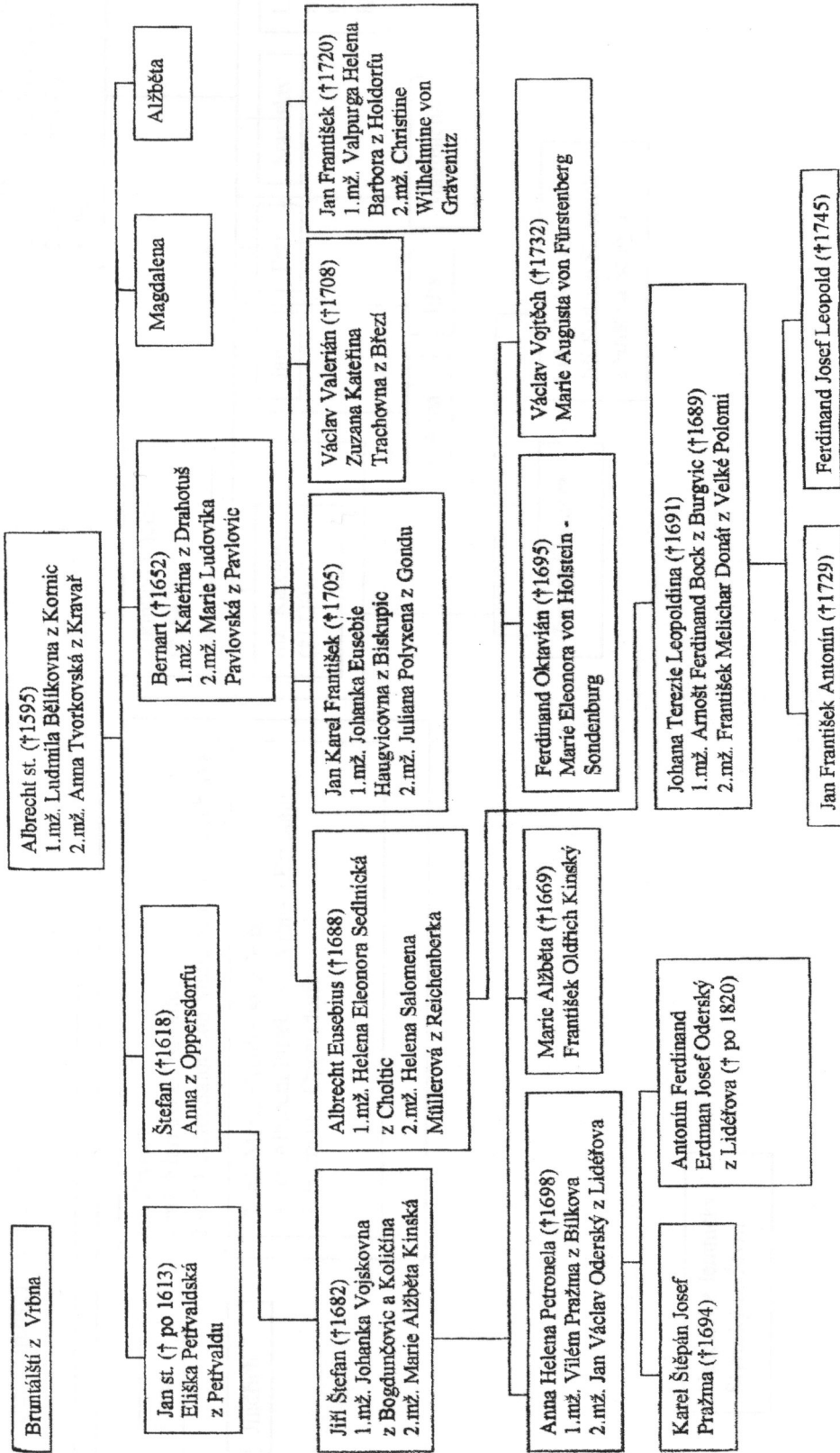

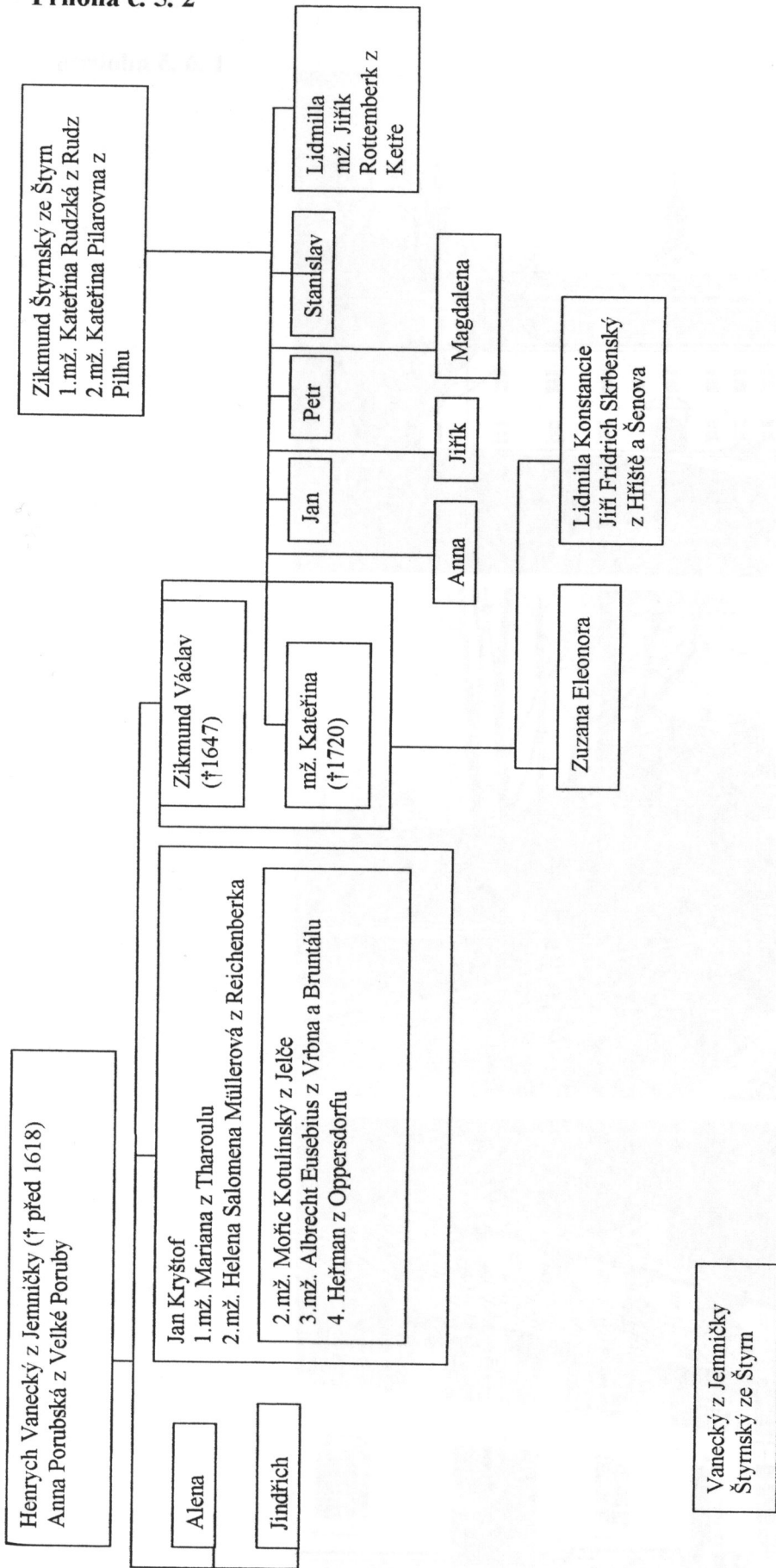
CELKOVÝ POHLED NA MĚSTO Z PERSPEKTIVY OD SEVERO-VÝCHODU. KRESBA ZE 2. POLOVINY 18. STOLETÍ. (V ZÁHLAVÍ CHYBNĚ, DODATEČNĚ PRIPSANÉ DATOVÁNÍ DO ROKU 1692). OBJEKTY OZNAČENÉ PÍSMENY A ČÍSLY: A - JAKTÁRSKÁ BRÁNA, B - HRADECKÁ BRÁNA, C - RAJBOŘSKÁ BRÁNA, D - MLYNSKÁ FORTNA, E - VODÁRNA, F - KNÍŽECÍ ZÁMEK, G - FARNÍ KOSTEL, H - JEZUITSKÁ KOLEJ, I - DOMINIKÁNSKÝ KLÁŠTER, J - MINORITSKÝ KLÁŠTER, K - FRANTIŠKÁNSKÝ KLÁŠTER, L - KLÁŠTER KLARISEK, M - MALTEŽSKÝ KOSTEL, N - KOSTEL SV. MIHALÁ, O - KOSTEL SV. ALŽBĚTY, P - HLÁSKA, Q - HORNÍNÁMĚSTÍ, R - DOLNÍNÁMĚSTÍ, S - PANSKÁ ULICE, T - OSTROŽNÁ ULICE, U - MEZI TRHY, V - HRNČÍRSKÁ ULICE, W - PEKAŘSKÁ ULICE, X - KOLÁRSKÁ ULICE, Y - SOLNÁ ULICE, Z - ŽIDOVSKÁ ULICE, 1 - HLAVNÍ STRÁŽNICE, 2 - RADNICE, 3 - PRAŠNÁ VĚŽ, 4 - KOMENDA ŘÁDU NĚMECKÝCH RYTÍŘŮ, 5 - RYBÍ TRH, 6 - KASÁRNA.

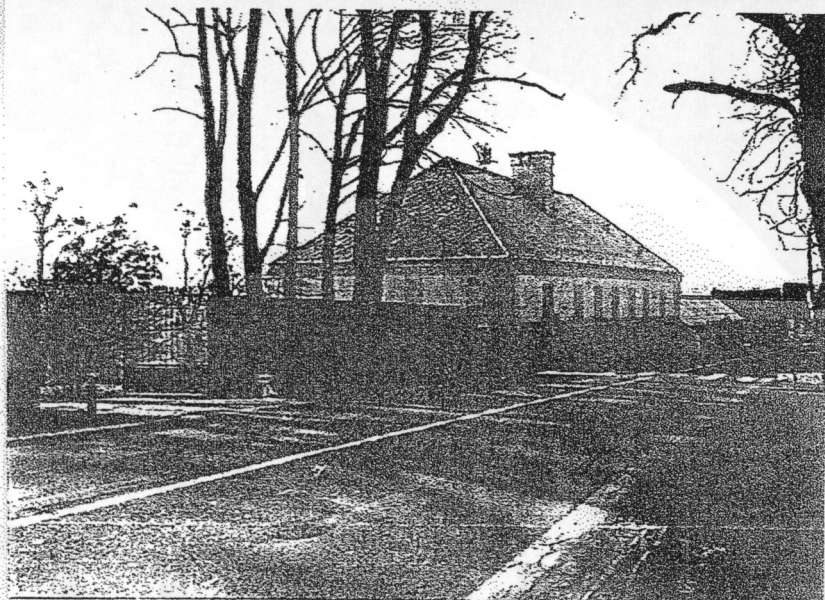
Příloha č. 5. 1

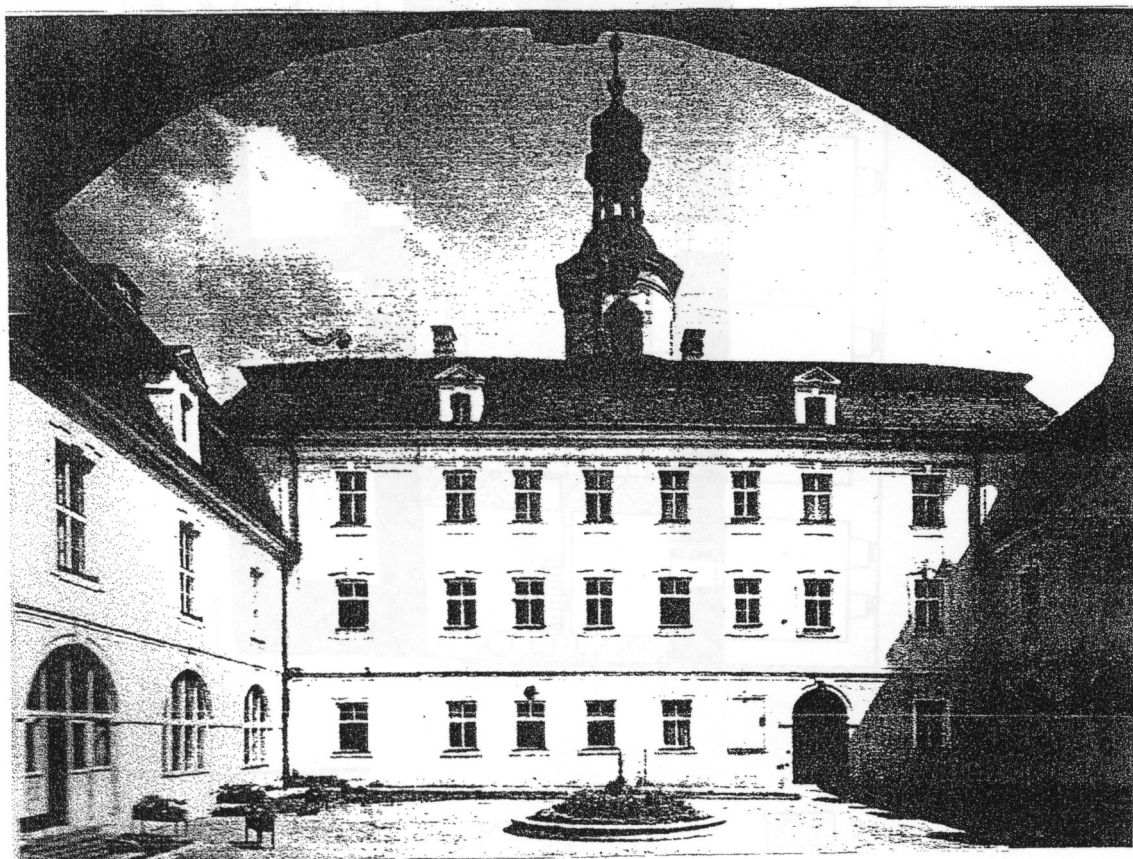
Příloha č. 5. 2

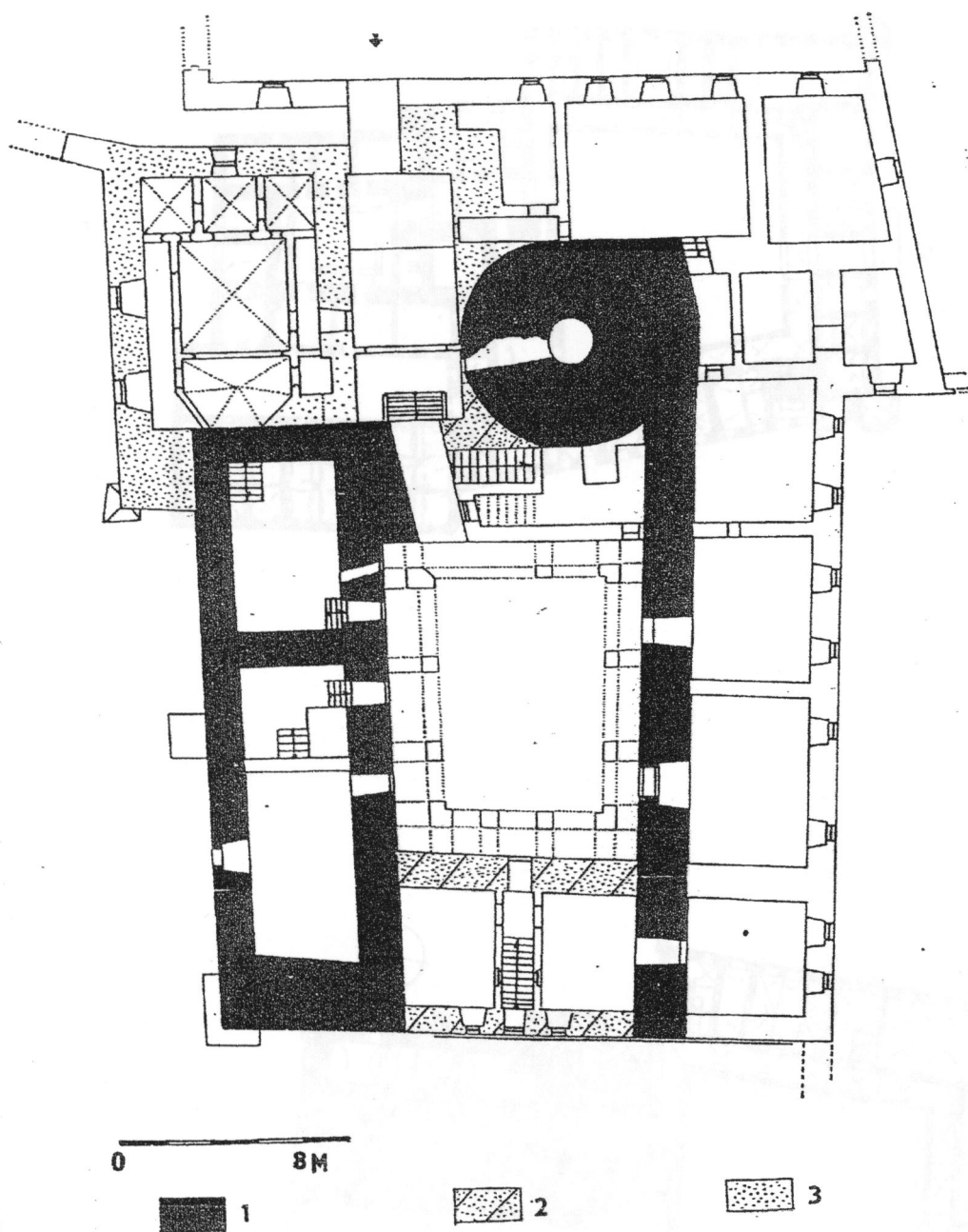
Příloha č. 6. 1

Příloha č. 6. 2

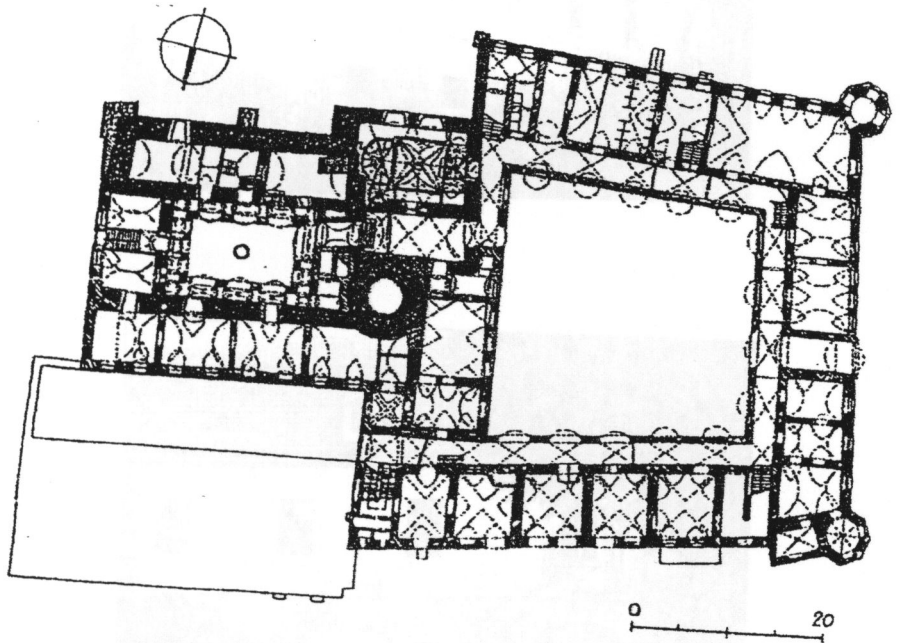
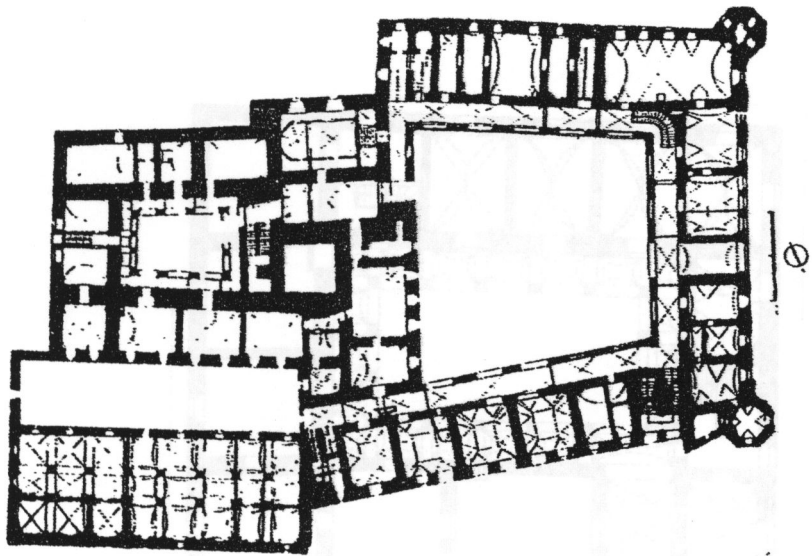

Příloha č. 6. 3

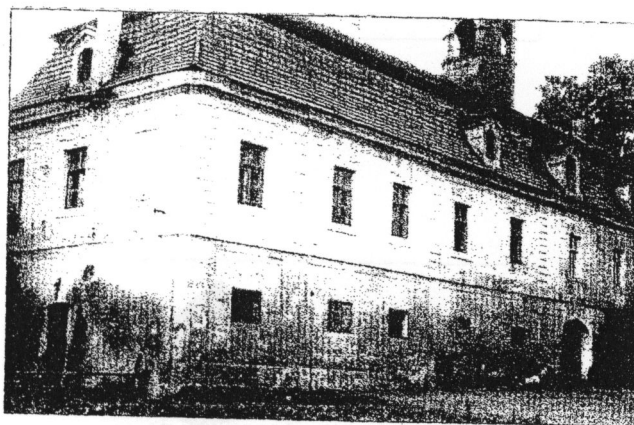
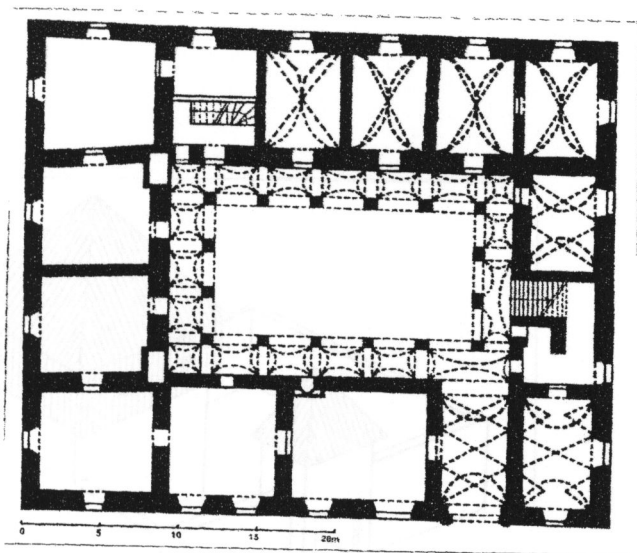

Velké Heraltice - východní část, půdorys zbytků hradu.
Legenda: 1 - původní zdivo hradu, 2 - sporné části, 3 - předpokládaný prostor brány a vstupu.

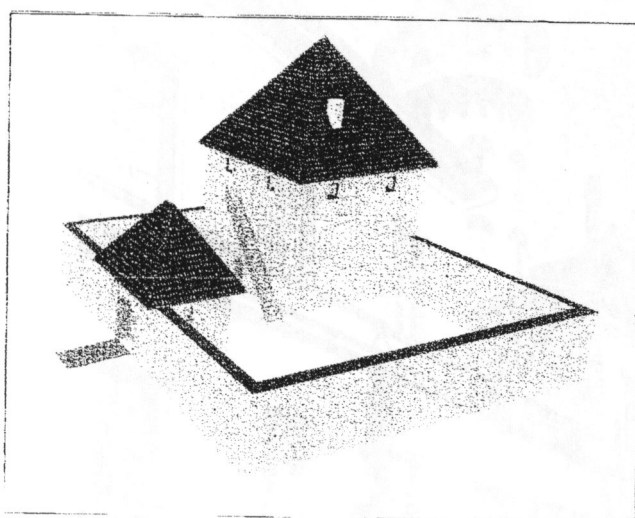
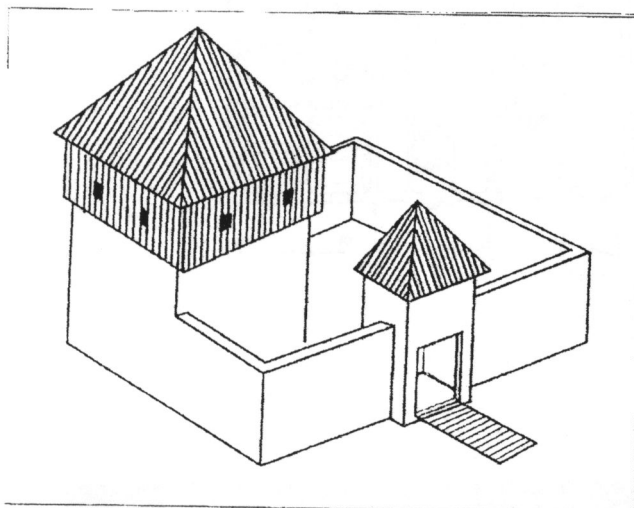
Příloha č. 6. 4

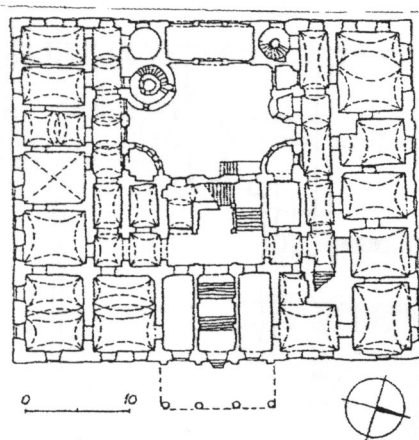
Příloha č. 7

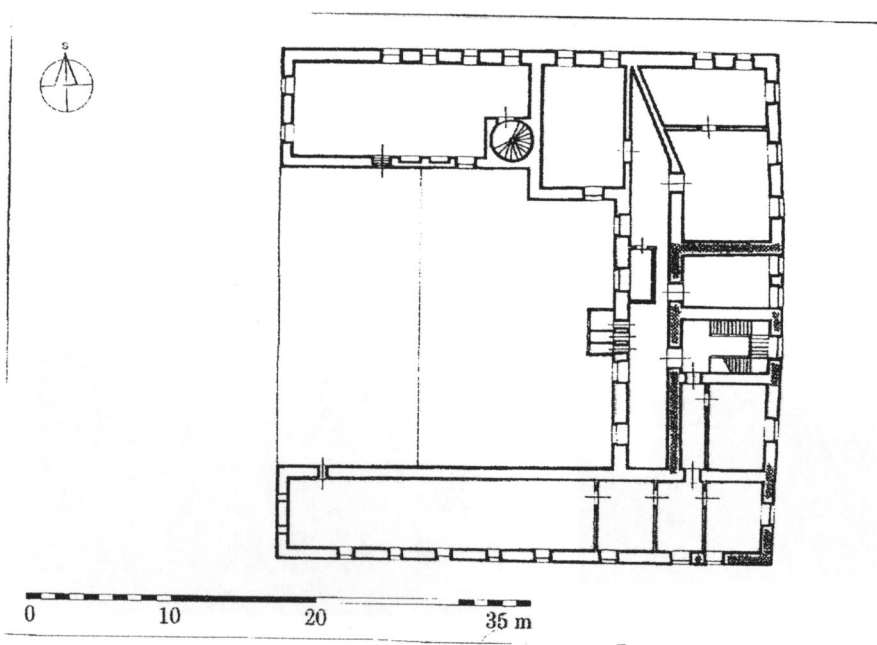
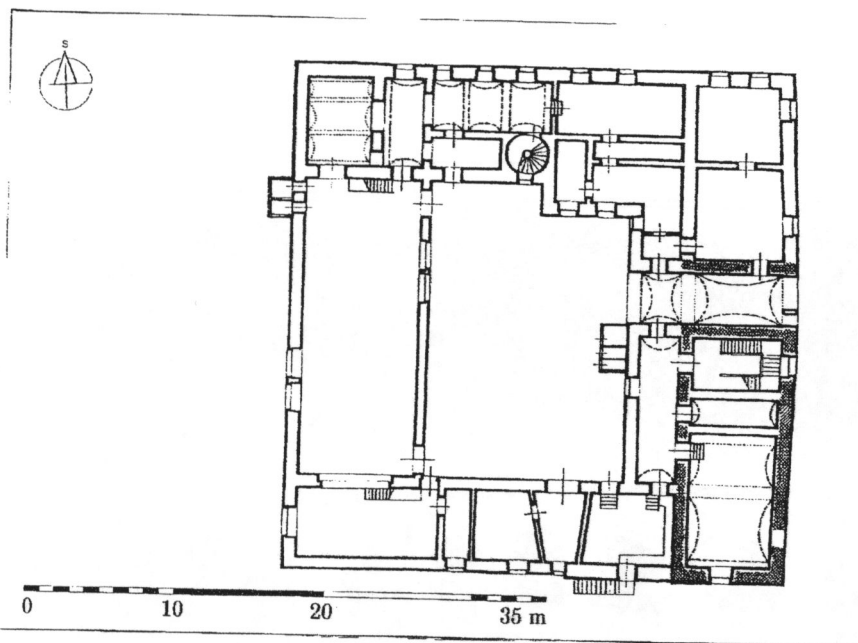
Příloha č. 8

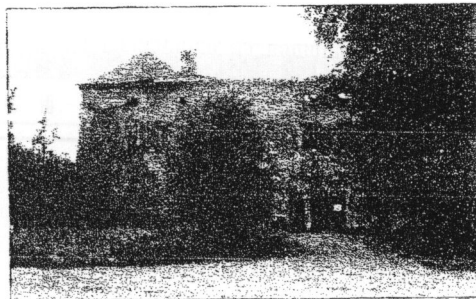
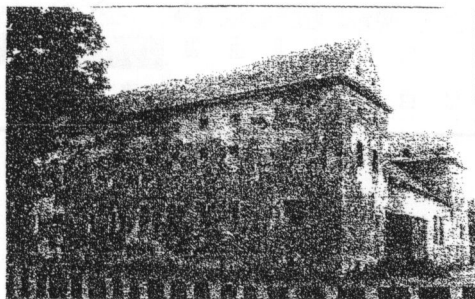
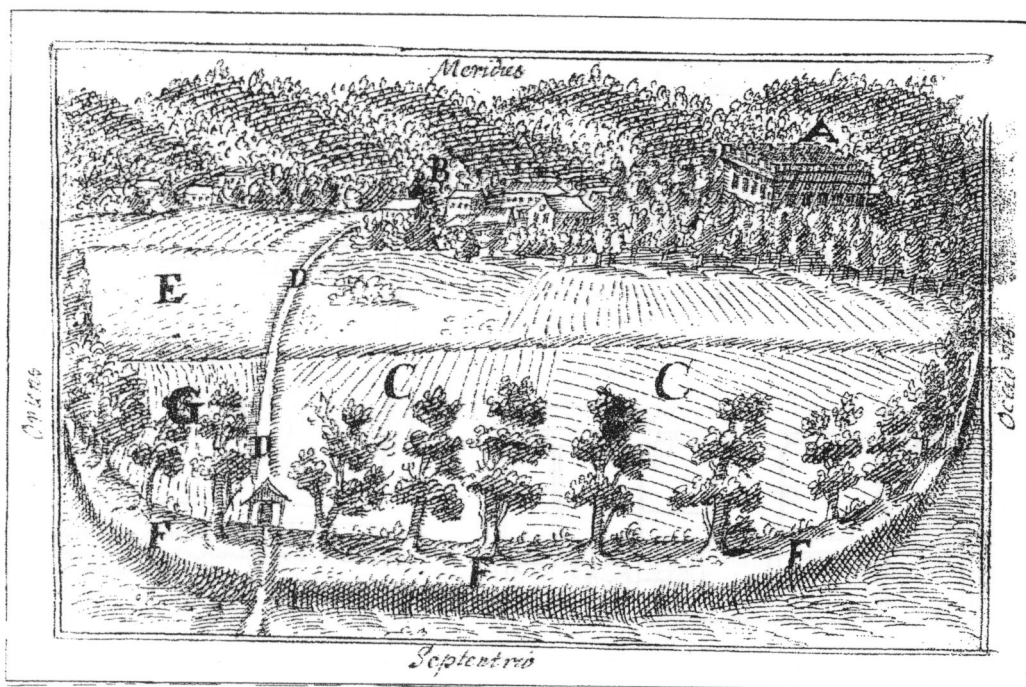
Příloha č. 9

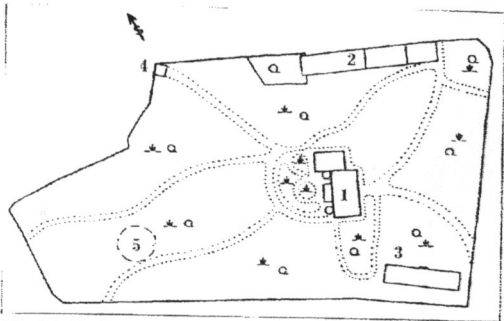
Příloha č. 10. 1

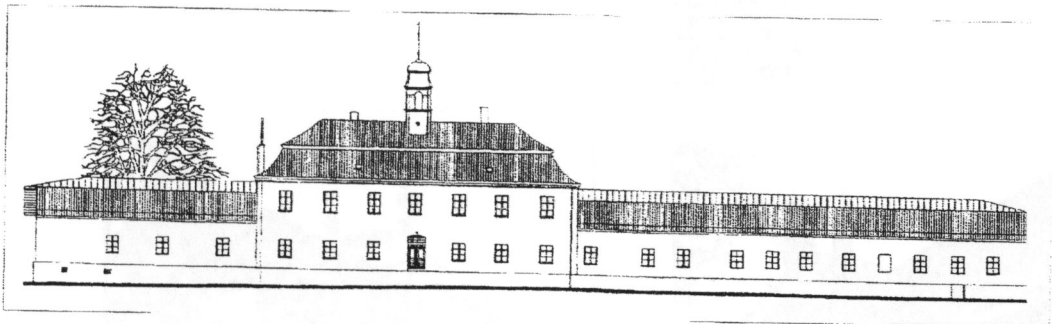
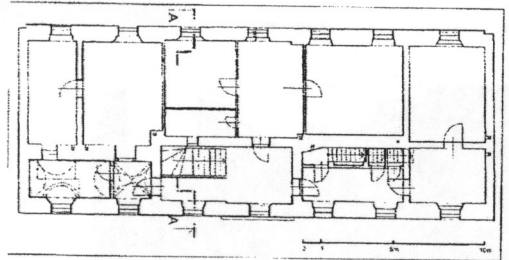
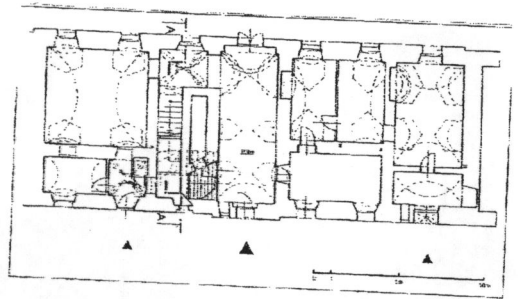
Příloha č. 10. 2

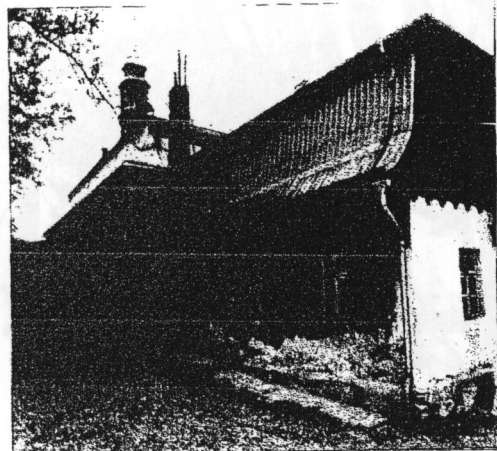
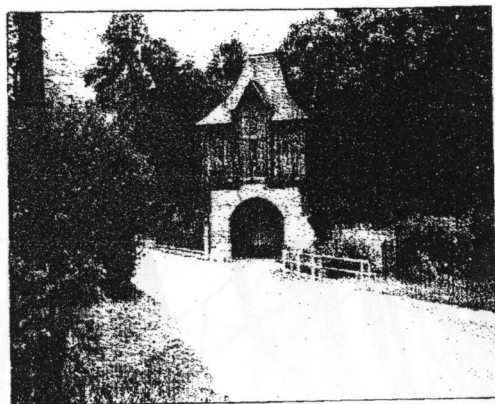
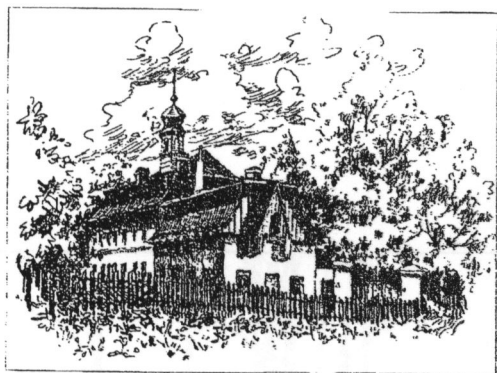
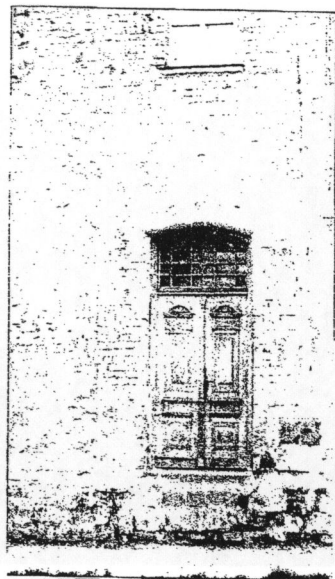
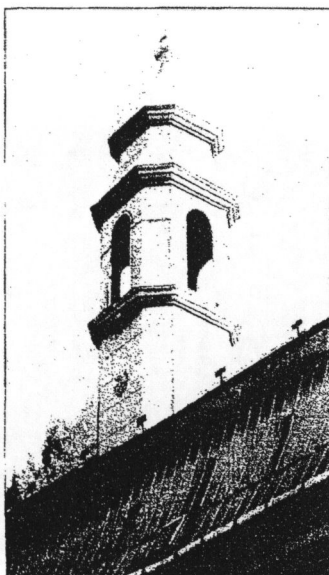
Příloha č. 11. 1

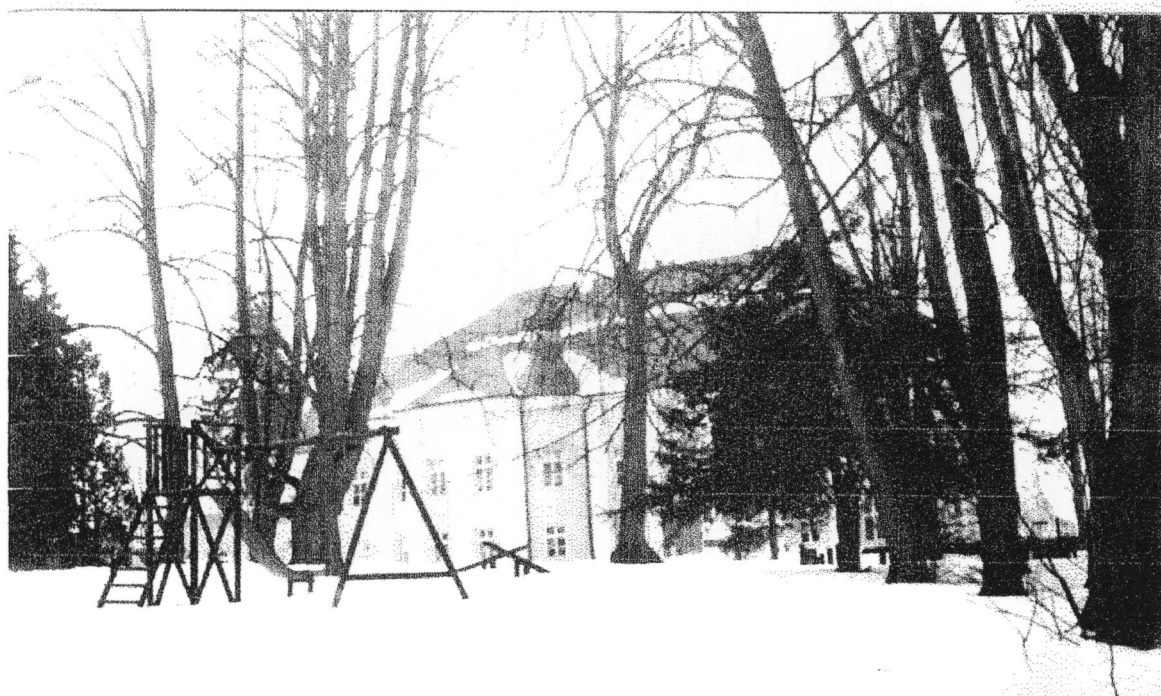
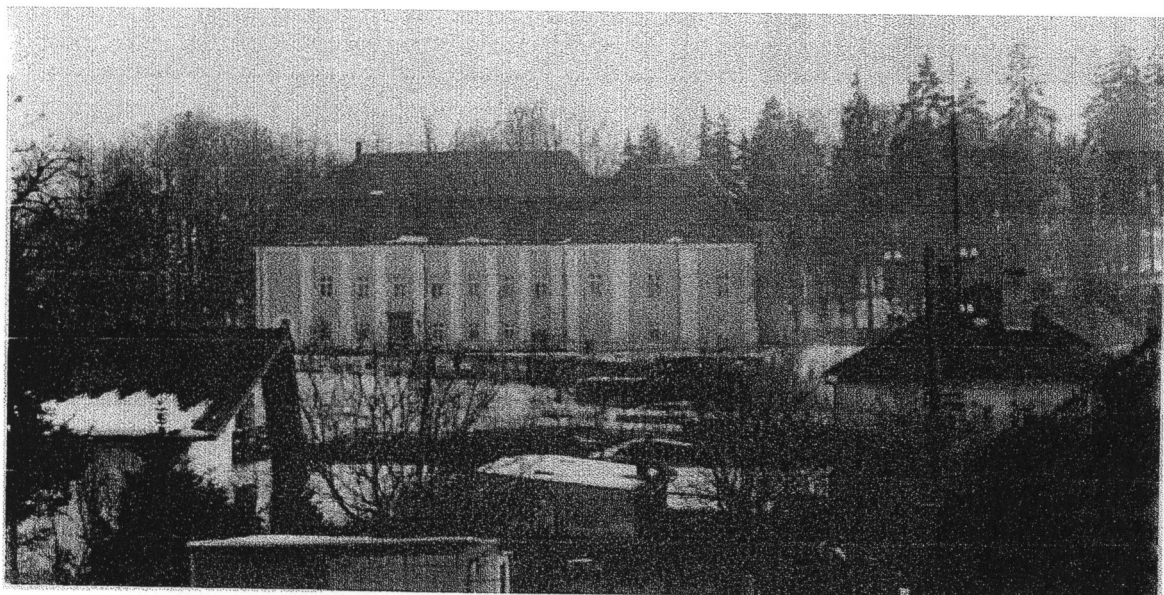
*Situční plán zámekého areálu ve Studčice
 1. - Nový zámek / 2. - Starý zámek / 3. - Hospodářská budova / 4. - Stará hospoda / 5. - Místo původní gotické věže*

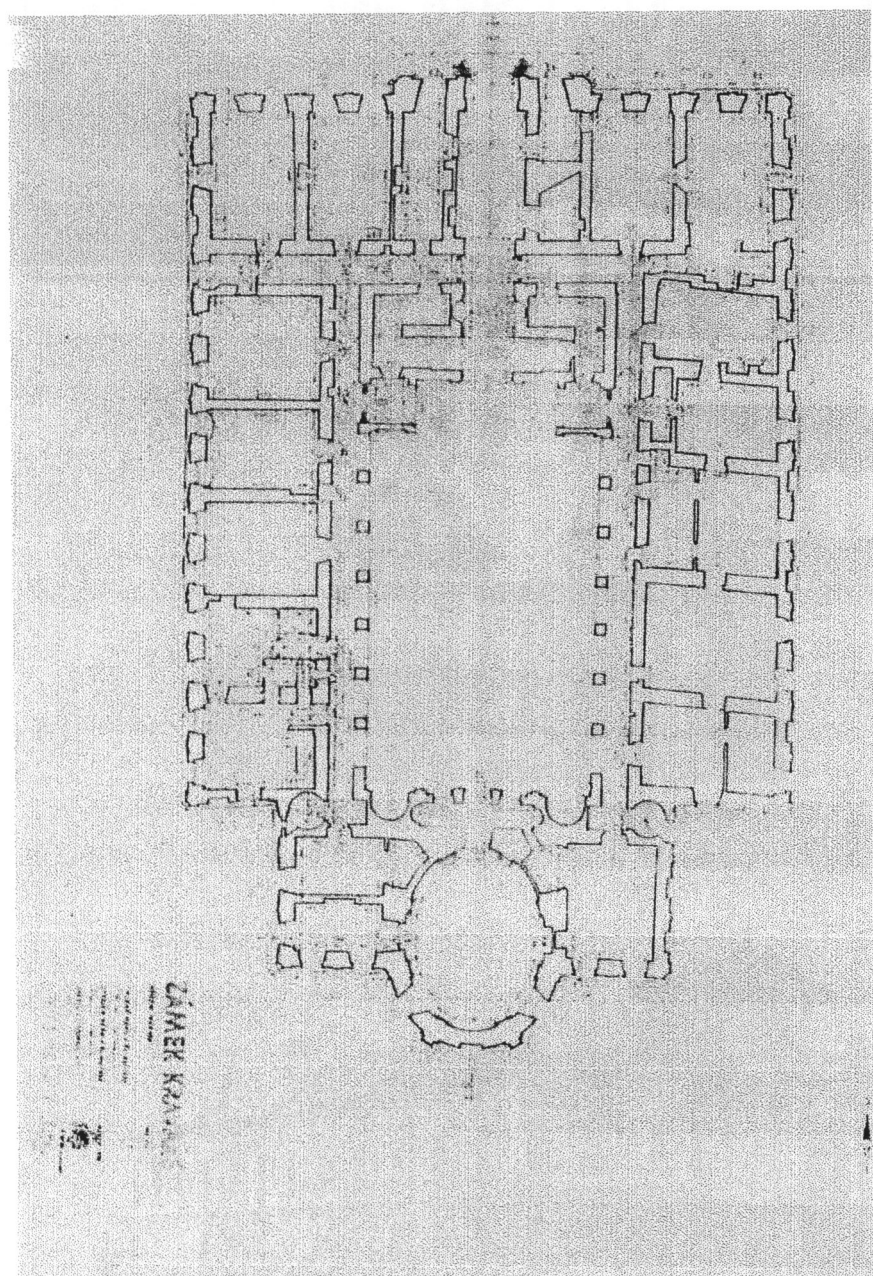
Příloha č. 11. 2

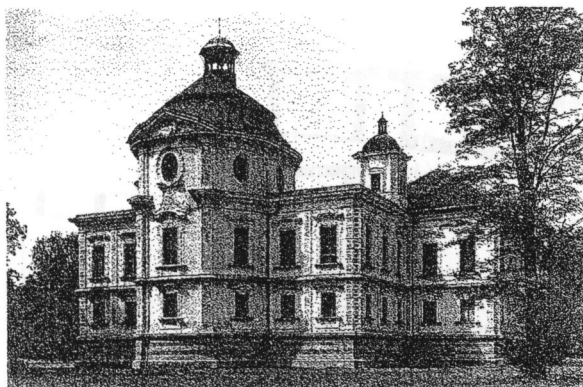
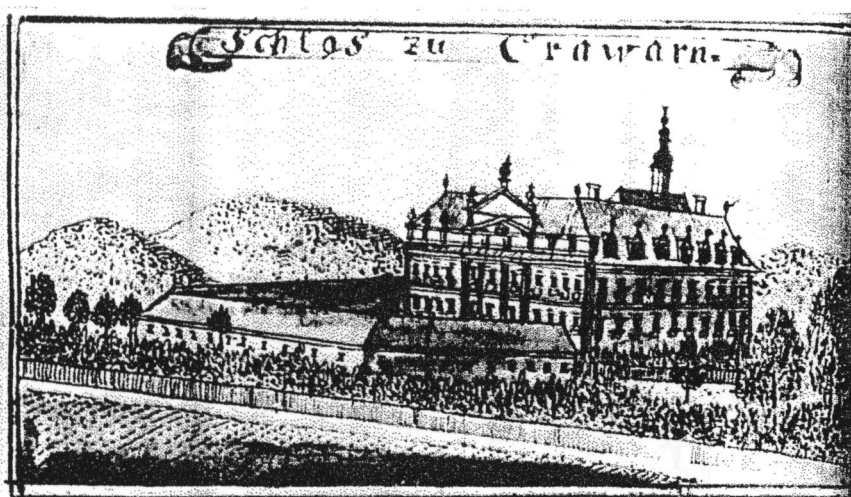
Příloha č. 12

Příloha č. 13. 1

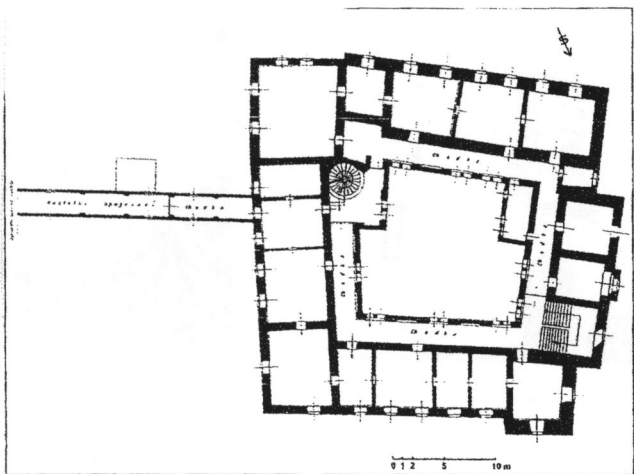
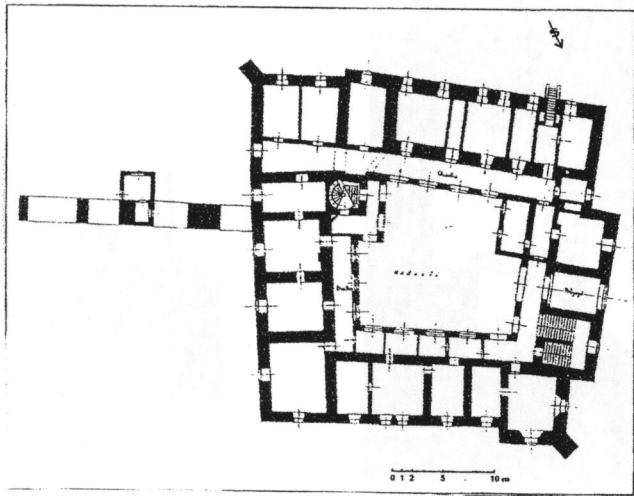
Příloha č. 13. 2

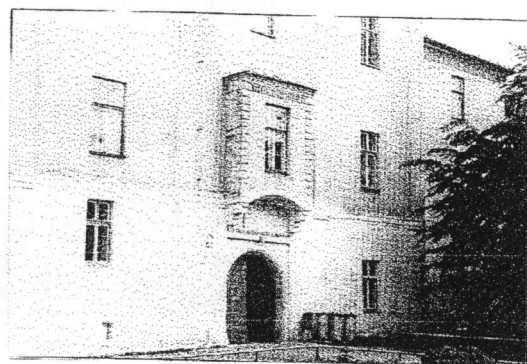
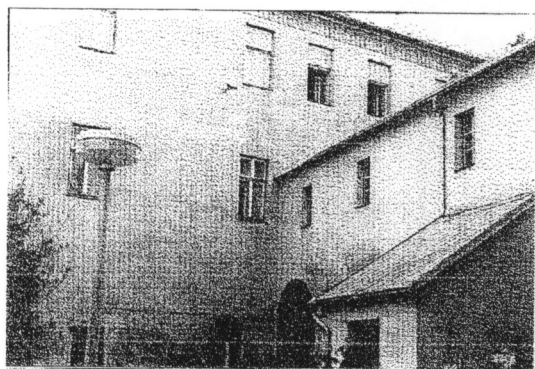
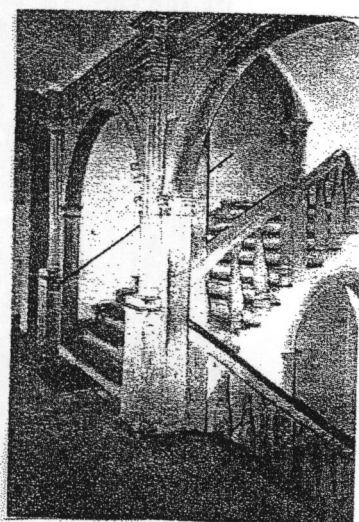
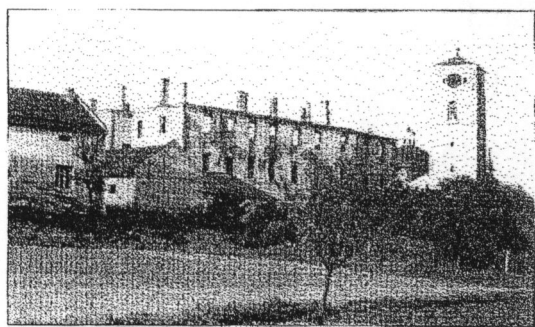
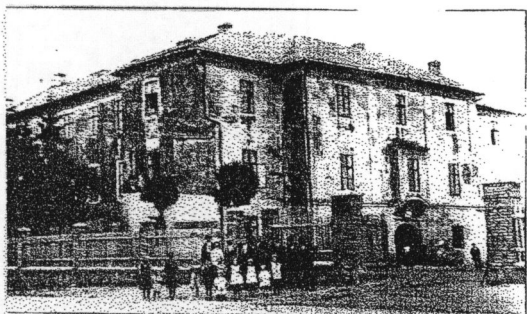
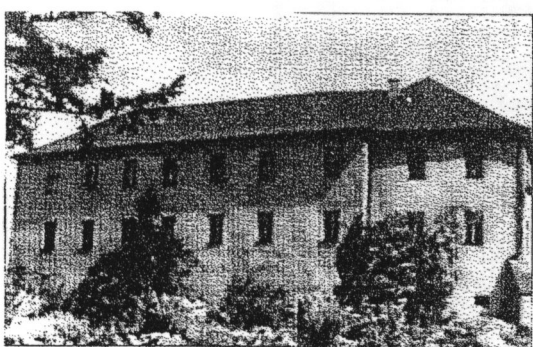
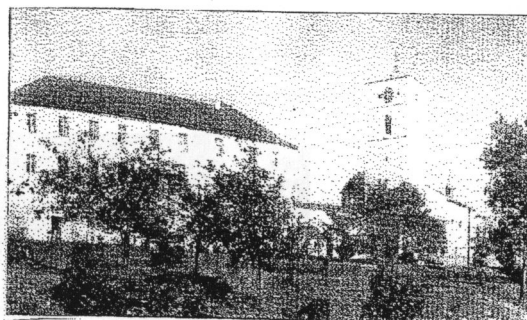
265. Krumlova zámek. Doposlední úhledná přestavba v 60. letech

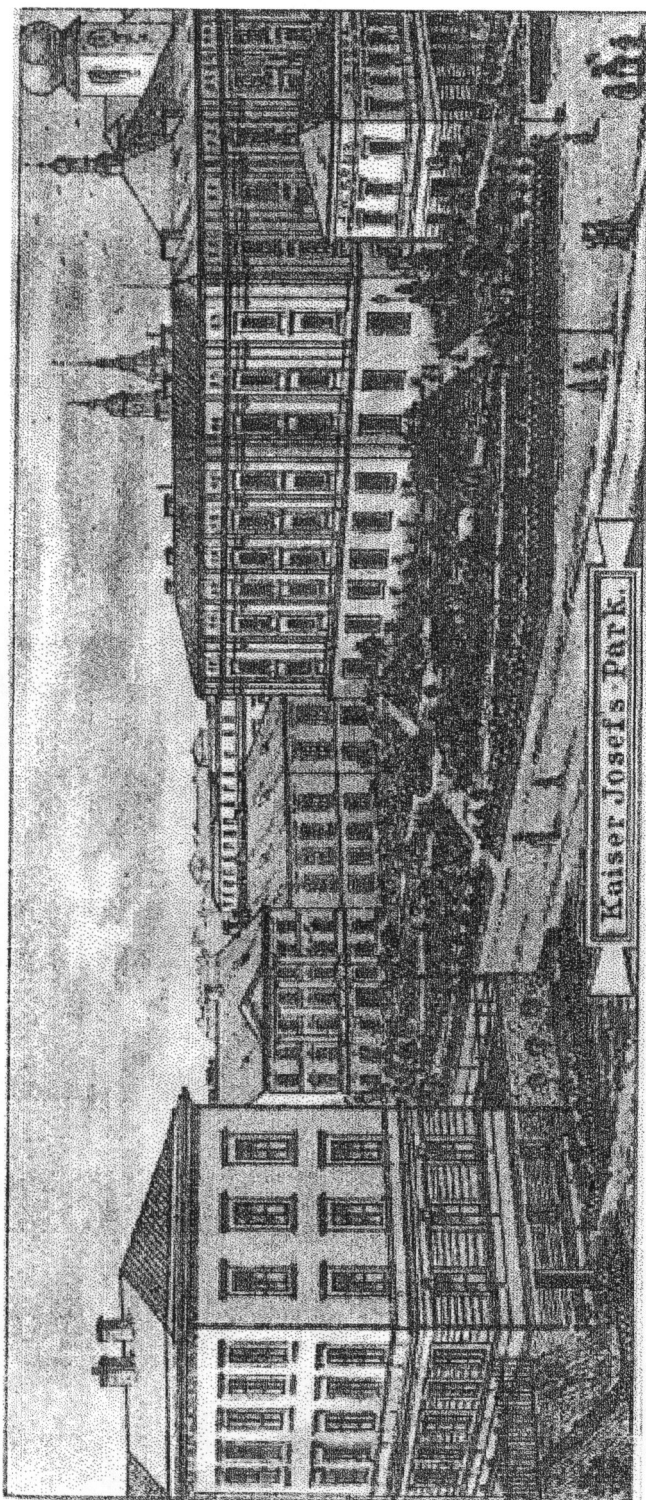
Příloha č. 14. 1

Příloha č. 14. 2

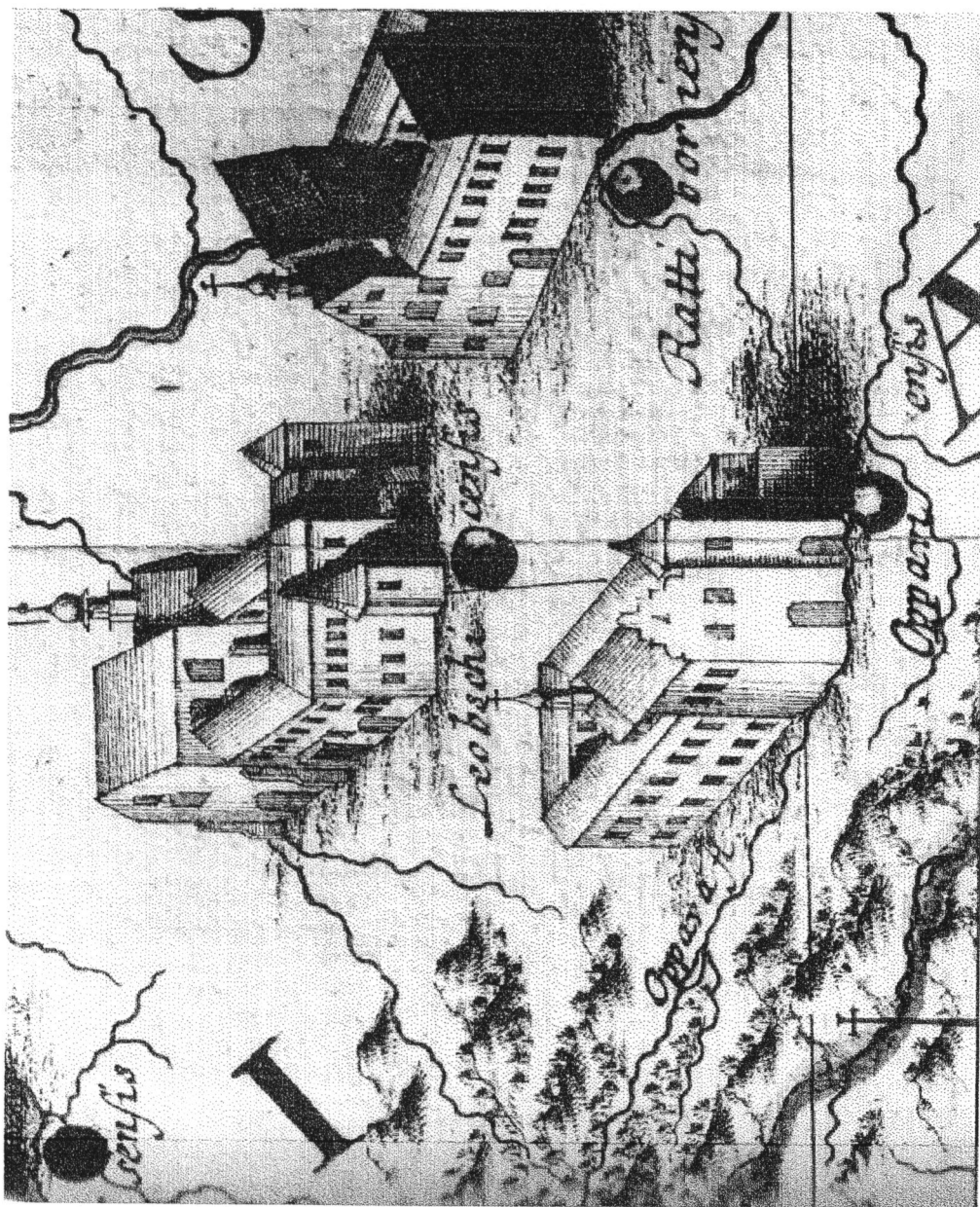
Příloha č. 15

Příloha č. 16

Příloha č. 17

Příloha č. 18

Eifangia Terbinanda 3. a Eifangung Leopoldina
 Confecti 1 2.
 Stolz 2.
 Eifangia Adoracy 2.
 Nazim Adoracy 2.
 Nazim obhajungy 3.
 Obli Nazim 1.
 Eifangia a Eifangia Eifangia Eifangia Eifangia
 na Eifangia Eifangia 4. *Prisp.*
 Nazim Eifangia Eifangia Eifangia Eifangia 2.
 Zilla Adoracy obli 1.
 Eifangia a Eifangia 1.
 Eifangia Eifangia Eifangia Eifangia 1.
 Eifangia Adoracy na Eifangia Eifangia 1.
 Eifangia Eifangia Eifangia Eifangia obhajungy
 a Eifangia Nazim 1.

Prisp. Eifangia

Eifangia Eifangia Eifangia Eifangia Eifangia
 Eifangia Eifangia Eifangia Eifangia 3.
 Eifangia 1.
 Eifangia Eifangia Eifangia Eifangia Eifangia
 Eifangia 1.
 Eifangia 1.
 Eifangia Eifangia Eifangia Eifangia Eifangia
 Eifangia Eifangia Eifangia Eifangia 1.

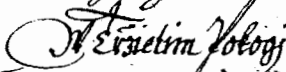
Listo z 3 obalka 1.
 Zbornik knihoborny byz francuzy 1.
 knizky pruzi obna zbornik zbornik
 Elyse Mageru 7.
 knizka pruzi obna zbornik 3.
 Evangla dila nalazi 1.

Existim folioz

Platnicki kodex a Geronicki Eppoging 18. letu
 knizky pruzi obna z Matoru Rasku
 z Malim zbornik francuzy 2.
 zbornik knizky pruzi obna 3.
 Dvaz arcibiskupa Leopolda 1.
 knizka dily 1.
 Roberu Matoru knihy z Malim zbornik
 zbornik 1.
 Roberu Matoru na knizka dily 1.
 knizka Matoru knizka oblagom 7.
 knizka dila knizka 1.
 knizka zbornik a knizka legatury 19. letu
 knizka natom knizka z oblagom 1.
 Evangla dila knizka 1.
 knizka zbornik 1.
 knizka Roberu Matoru knihy byz francuzy 1.
 knizka Roberu 1.
 knizka Matoru knizka oblagom 1.

Ho slago 3 žubke platne 10.
 Holke Eyrne bagawane zrocade 1.
 Eyrne bagawane Holke Lazi 1.
 Grosanka 3 žubke a bilo Obrotwanje Jeli
 jed basmno žrugi jt. Blato a dno ma
 wafrimij Abangj 3 žubke jed basmno
 francj 1.
 Dba na Lazi 3 žubke dno dno ferentna
 a profupitob žubki apamitob 1.
 Holke kuznj žubke bagam Oblaznj
 3 žubke francj 1.

Eyrne francj Carmoone dno Eyrne
 ferentj 29. Blatis.
 Eyrne dno dno papir obna 3.
 Dno Eyrne kuznj, Ferdinanda 4, 9
 Eyrne dno dno 3.
 Hül dno 1.
 Holke 3 žubke 1.
 Holke 3 žubke apamitob 3 žubke
 jed basmno francj 2.
 Holke Holke 2.
 Holke 3 žubke apamitob Oblaznj 3
 Holke a Holke jed basmno francj 2.
 Holke Holke 2.
 Holke 3 žubke apamitob Oblaznj 3
 dno a Holke Eyrne jed basmno francj 6.

3

Poslanost Gubernora Platna na Druhu 10.
 Druhu na 1.
 Druhu z Gubernora Serenoma a voj. poslanost 1.
 Druhu Druhu 1.
 Operat. Druhu z Gubernora Druhu Druhu 1.
 Druhu Druhu z Gubernora Druhu Druhu 1.
 Platni Druhu Druhu 1.

M. Maxim. Druhu Senataci.

Malovani Druhu 10.
 Druhu Druhu Druhu Druhu Druhu 100.

Druhu Druhu na Druhu Druhu
to Druhu Druhu Senataci.

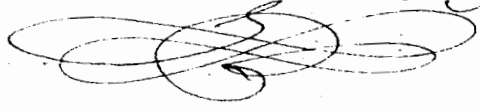
Druhu Druhu Druhu Druhu Druhu 10.
 Druhu Druhu Druhu Druhu Druhu 10.
 Druhu Druhu Druhu Druhu Druhu 10.
 Druhu Druhu Druhu Druhu Druhu 10.
 Druhu Druhu Druhu Druhu Druhu 10.
 Druhu Druhu Druhu Druhu Druhu 10.
 Druhu Druhu Druhu Druhu Druhu 10.
 Druhu Druhu Druhu Druhu Druhu 10.
 Druhu Druhu Druhu Druhu Druhu 10.
 Druhu Druhu Druhu Druhu Druhu 10.

Silesia Logia " 1.
 firsanku z modrosi Damastu ft blata, t na
 nastanki a mod sligi, dua wroscy a slodny
 Alomgo Wroscowiny Dymochi pismowiny,
 to dua wroscy Alomgo listowiny a Wroscowiny
 wolkiny, firsank a sligi a mod nawostriky
 abo labowiny Maliny firsanki uwarow " 1.
 Jaka nalozis z modrosi Damastu z kistkow
 z Wroscowiny a z labim Wroscowiny pismowiny " 1.
 Slodny Slodny Madrim kistowiny obhajiny a
 Madrim firsanki " 1.

Wa Kuchem Kuchy

Erowowiny z modrosi Dymochi pismowiny
 to firsanki z modrosi zangi " 31 blakis.
 firsanki wroscowiny Dymochi zangi " 2 blakis.
 Erowowiny Dymochi wroscowiny " 2.
 Slodny firsanki z modrosi Alomgo, Salamowiny
 firsanki, a firsanki Alomgo " 3.
 Sily firsanki " 1.
 Slodny firsanki z modrosi Alomgo firsanki " 1.
 Slodny Slodny " 1.
 Slodny z modrosi Alomgo obhajiny " 6.
 Slodny Silesia Logia " 1.
 firsanki z modrosi a firsanki firsanki
 firsanki z blata, na mowy wroscowiny a wroscowiny "

1. Zjednotěná knihovna a muzejní sbírky, ob-
 gab a údržba jeho knihovny, muzejní sbírky
 zjednotěné slavnostní knihovny, sbírky
 knihovní a oba údržba knihovny zjednotěné
 sbírky knihovny sbírky sbírky sbírky 11 f.
 Operativní sbírky sbírky sbírky sbírky 1 f.
 Sbírky sbírky 1 f.
 Sbírky sbírky sbírky sbírky 1 f.
 Sbírky sbírky sbírky sbírky 1 f.
 Sbírky sbírky sbírky sbírky 1 f.
 Sbírky sbírky sbírky sbírky 1 f.

Existence fotografů

Zjednotěná sbírka sbírka sbírka 28. sbírka
 sbírka sbírka sbírka sbírka 4. sbírka
 sbírka sbírka sbírka sbírka 3. sbírka
 sbírka sbírka sbírka sbírka 2.
 sbírka 1.
 sbírka sbírka sbírka sbírka 1 f.
 sbírka sbírka 1.
 sbírka sbírka sbírka sbírka 1.
 sbírka sbírka sbírka sbírka 1.
 sbírka sbírka sbírka sbírka 1.
 sbírka sbírka sbírka sbírka 1.
 sbírka sbírka sbírka sbírka 1.
 sbírka sbírka sbírka sbírka 1.
 sbírka sbírka sbírka sbírka 1.

 11

